

Inv. A. 34.334

249675

TAKE IONESCU

DISCURSURI POLITICE

(1886—1896)

57494

DONATIONE

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI STORCK & MÜLLER || TIPOGRAFIA „EPOCA”
No. 53, CALEA VICTORIEI, No. 70 || No. 3, STRADA CLEMENTEI, No. 3.
1897.

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

Cota 58634

Inventar 57494

1956

Rc191/02

1956

B.C.U. Bucuresti

C57494

De un an și mai bine, grație întoarcerii la putere a partidului liberal, tribuna parlamentului nostru a fost din nou vedușită de glasul celor mai mulți dintre cei care nu vor să creadă că țara și partidul liberal este tot una.

Ni s'a creat ast-fel un fel de vacanțe politice, ce este dreptul cam întrerupte prin unele evenimente asupra cărora este mai generos să nu insistăm, vacanțe în care ne este cu puțință să strângem din cuvântările noastre de altă dată, pe cele care pot înfățișa un interes pentru istoria politică a celor zece ani din urma.

Cititorul va vedea că dacă în cursul acestor zece ani, autorul a schimbat eticheta sub care se prezentase la început, nici odată însă el n'a încetat d'a avea aceeași părere și, putem adăoga, aceeași adîncă repulsiune pentru alcătuirea de oameni, și mai ales de obiceiuri, cunoscută sub numele de partidul național-liberal.

De sigur că în primele discursuri din această colecțiune, adesea se va afla o violență de expresiune care azi, după atîta vreme, ne miră pe noi înșine. Această violență însă nu este drept să fie judecată fără a se aminti și a se închipui împrejurările în care s'a produs.

București, Decembre, 1896.

Take Ionescu.

PARTEA I^A

1886-1888

RENȚA ȘI AGIUL

DISCUȚIA GENERALĂ A BUDGETULUI DATORIEI PUBLICE

Sedința Camerei Deputaților de la 17 Martie 1887.

Se discută bugetul pe exercițiul 1887—1888. Raportorul general, D. Em. Costinescu, căutase să dovedească superioritatea sistemului de administrație financiară a liberalilor asupra celui al conservatorilor prin o greșală intenționată în evaluarea anuităților datoriei publice d'inainte de 1876 și de după 1876. D. Al. D. Xenopol și D-nii I. Codrescu, C. Nacu ministru de finanțe, se încercaseră a dovedi utilitatea agiului. Din partea opoziției luaseră cuvîntul D-nii G. D. Pallade, P. P. Carp, Al. Djuvara, N. Fleva, etc., etc.

D. Take Ionescu, luând în urmă cuvîntul, analizează sistemul evaluărilor false, arată adevărata situație a datoriei publice și expune în chestiunea agiului vederile sale.

Domnilor deputați,

După lungile și folositoarele discuțiuni cari s'aû urmat cu ocasiunea raportului general asupra bugetelor, neapărat că trebuie să încep prin a vă ruga să'mi acordați atențiunea D-voastre, și să mă iertați dacă voiû fi mai lung de cât am obiceiul.

În adevăr, bugetul datoriei publice reprezintă jumătate din bugetul nostru de cheltueli, și, ce

este mai mult, jumătatea cea mai interesantă, singura care are aerul de a fi de origină spaniolă, căci crește regulat.

D-lor, în urma declarațiunei D-lui Costinescu, că noi, toți oșanții din această Cameră, suntem *agramași* în materie de finanțe, și D. Carp, și D. Djuvara și D. Fleva—nu mai vorbesc de D. Pallade, despre care s'a spus că este numai la inimă drept, dar la socoteală stîng, vă puteți închipui că eu, care pentru prima oară am cerut cuvîntul în materie de finanțe, am mai multă dreptate de cât ori-cine să fac apel la binevoitoarea D-voastre atențiune.

Înainte de a intra în această discuțiune, sunt nevoit să încep prin a protesta contra modului cum a fost înțeles onor. D. Djuvara, în privința unora din zisele sale.

D. Costinescu v'a spus că D. Djuvara a fost prea crud pentru un debutant în această Cameră, un debutant de altminteri proclamat om de știință cunoscut de toată Europa,—pentru D. Xenopol,¹⁾ și că i-ar fi tăgăduit D-lui Xenopol, fost procuror sub conservatori, dreptul d'a vorbi azi în numele partidului liberal.

Și D. Costinescu, ca să explice schimbarea de idei politice la D. Xenopol, a invocat un exemplu celebru: pe Disraeli, care a început prin a fi liberal, și apoi a devenit capul conservatorilor.

Ei bine, n'a făcut această imputare D. Djuvara D-lui Xenopol; D-sa știa tot atât de bine ca și D. Costinescu, că D. Gladstone a început prin a fi conservator și s'a făcut liberal, și D. Disraeli a început prin a fi liberal și a sfîrșit prin a fi conservator.

¹⁾ E vorba de D. A. D. Xenopol, profesor de istorie la universitatea din Iași.

De ce mă întrerupeți și protestați că pun pe D. Xenopol alături cu Gladstone?

Știu că D. Costinescu n'a vorbit de cât de Disraeli, eu am voit însă să compar pe D. Xenopol și cu Gladstone, ca să nu'l las numai cu Disraeli și cred că așa se află în bună companie.

Ceea-ce însă a zis D. Djuvara e alt-ceva : D-sa s'a mirat de o anume mărturisire a D-lui Xenopol, nu că a fost acum 11 ani conservator, ferească D-zeu! ar fi fost o copilărie din partea D-lui Djuvara, ca să ia la răfuială pe D. Xenopol despre cele ce cugeta acum 11 ani, când nu făcea politică militantă; dar ce era în drept D. Djuvara să facă, și ceea-ce a făcut, era să se înspăimînte de mărturisirea D-lui Xenopol, că atunci când vota sub conservatori, D. Xenopol o făcea nu din convingere, ci de temere ca să nu'și piardă funcțiunea.

Și odată acel fapt mărturisit, D. Djuvara era în dreptul său să se întrebe : dar azi nu cum-va D-sa votează cu guvernul, iarăși pentru vr'o temere ?

Iată ce a făcut D. Djuvara, atât și nimic mai mult. Și era în drept s'o facă și pentru un alt cuvînt :

D. Xenopol declarase că noi în Cameră suntem unii advocații guvernului, alții advocații opozițiunei, uitând că dacă suntem advocați, suntem și judecători, judecători de prima instanță—ce e drept—dar judecători a căror hotărîre se execută imediat și se execută pe spinarea țerei.

Constat cu regret că D. Costinescu a fost nedrept ca și atunci când atribuia D-lui Djuvara, pretențiunea că D-sa are monopolul științei.

Regret de asemenea că D. Costinescu, ca să dovedească lipsa de modestie a D-lui Djuvara,

nu s'a sfiit de a împrumuta o imagine dintr'un pamflet ce se publică în București, pamflet în care de cât-va timp se publică așa zisele portrete ale noastre, une-ori având curagiul de a pune numele zugrăvitului d'asupra, alte-ori precedându-le de semnul întrebării, în tot-d'a-una însă nevăzând în noi de cât o coardă, coarda interesului, ca și cum am fi semiți iar nu arieni.

Inchid acest capitol al D-lui Djuvara și intru în cheștiunea datoriei publice.

De la începutul acestei discuțiuni s'a făcut între noi și D-voastre o deosebire fundamentală: noi pretindem că la 1876 datoria publică era de atât, și cu o anuitate de atât; D-voastre pretindeți că era mai mare, și cu o anuitate de 16 milioane mai mare de cât zicem noi. Dar veți zice: ce importă aceasta pe țară? cheștiunea cea mare este d'a ști dacă datoria publică, așa cât e astăzi, nu e în disproporțiune cu resursele noastre. Așa este, D-lor; dar D-voastre ați pus cheștiunea pe acest tărâm, toți, începând cu D. Codrescu, ați ridicat această cheștiune: Cât se datora la 1876, cât se datorează astăzi? Și, dacă ați ridicat această cheștiune, nu trebuie să vă mirați dacă noi cu ocasiunea budgetului datoriei publice, voim să o luminăm.

Și, lucru ciudat, s'ar crede că cifrele sunt o materie asupra căreia nu se discută,—căci cum zicea D. Xenopol,—două și cu două fac patru; fie că ar fi cine-va avocatul guvernului, fie că ar fi avocatul opozițiunei. Eroare! cu cifrele se discută, căci aritmetica nu este de cât unelta financiarului, și poate să fie cine-va un foarte bun matematic, și cu toate acestea un foarte reu financiar. Nu e destul să știi să socotești, ci mai trebuie să știi să faci cifrele să vorbească—cum zicea D. Djuvara—și când le faci să vorbească,

nu ai de cât să omiți o singură cifră, ca tot raționamentul D-tale să fie fals. Așa faceți D-voastre, când comparați anuitatea datoriei publice de azi cu cea de la 1876.

Întăiū, asupra anuităței de astăzi: care este anuitatea de azi a datoriei publice? D-voastre mărturisiți că e 61 de milioane; dar când faceți comparațiune, ne ziceți fără nici o umbră de raționament: agiul să se scadă din această cifră, ca și cum ceea ce plătește țara ca agio, nu ar face parte din datoria publică; și când este vorba să socotiți anuitatea din trecut, profitați de o mică eroare a D-lui ministru de finance, făcută în expunerea situațiunei tesaurului public pe 1884.—1885. Ast-fel, D-voastre spuneți că datoria publică la 1876 era de 531 milioane cu o anuitate de 57 milioane și că astăzi datoria publică ar fi de 729 de milioane, și anuitatea ar fi numai de 53 milioane, așa că lumea neapărat ar crede că ați făcut un miracol întocmai ca miracolul lui Hristos cu înmulțirea pâinilor; fiind că ori cât ar fi de bună administrațiunea D-voastre, totuși nimeni n'ar putea crede că s'a făcut o așa de mare creștere a capitalului datoriei publice și că în același timp s'a scăzut ast-fel anuitatea. Capitalul crescând cu 200 milioane iar anuitatea scăzând cu 4 milioane, iată o minune! Mă întrerupeți și vorbiți de conversiuni? Ce conversiuni ați făcut, cari să vă dea nu numai o scădere de 4 milioane la anuitate, dar și puțința de a acoperi din acele scăderi anuitatea ce reclamă noul capital mărturisit de D-voastre de 200 milioane?

Imprumutul Stern nu s'a convertit, Oppenheim nu s'a convertit, s'a făcut conversiunea datoriei drumurilor de fer, dar anuitatea a ramas aceeași, nu s'a făcut de cât conversiunea bonurilor do-

meniale, dar câștigul a fost prea mic, pentru ca să poată acoperi anuitatea a sute de milioane.

Prin urmare, când ziceți că anuitatea datoriei publice la 1876 era de 57 milioane, spuneți un lucru care nu poate fi adevărat; faceți o eroare așa de grosolană, în cât eu nu vă pot face injuria de a vă zice că o faceți din neștiință. Dar de unde vine această eroare voită? Iată de unde: la 1876 nu se stinsese încă datoria bonurilor rurale; bonurile rurale aveau însă o casă deosebită: casa de lichidare, care încasa un fond deosebit de la foștii clăcași, fond care nu se trecea în bugetul Statului la venituri, prin urmare și anuitatea bonurilor rurale nu se trecea la cheltuelile Statului.

Ei bine, D-voastre socotiți la anuitatea datoriei publice și anuitatea bonurilor rurale care se plătea dintr'un fond deosebit, ne trecut printre veniturile Statului. Lucrul vi'l spune și D. ministru de finanțe în expunerea situațiunei tesaurului public pe 1885—1886 la pag. 17. Și dacă luați bugetele pe 1876 ați fi văzut că nu găsiți anuitatea datoriei bonurilor rurale. La prima vedere un profan s'ar putea înșela, dar nu un financiar; căci până la 1876 nu erau în buget de cât 2 rubrici: una pentru datoria publică și alta pentru cheltuelile ministerului de finanțe. Era o singură rubrică a ministerului de finanțe în care se coprindea și datoria publică. Ei bine, veți găsi pe anul 1876, că cheltuelile ministerului de finanțe împreună cu anuitatea datoriei publice au fost de 56 milioane.

Dacă dar anuitatea singură ar fi fost, cum ziceți D-voastre, de 57 milioane, ajungeți la un al duoilea miracol al D-voastre, acela că ministerul de finanțe la 1876 se administra gratis, ba încă funcționarii mai dăruiau fiscului un milion. (Ilaritate).

Care este adevărul în această privință? Adevărul este arătat de D. ministru de finance într'una din situațiunile tesaurului public în care ne spune că anuitatea de la 1876 era de 41.300.000. Dacă se tăgăduiește lucrul, voiă deschide situațiunea tesaurului pe anul 1884-1885 și voiă arăta pag. 42.

Dar dacă este așa, de unde vine eroarea voluntară a D-voastre? Lucrul se explică lesne. In aceeași situație a tesaurului public, dar la altă pagină, d. ministru de finance căutând să știe care era la 1877 totalul datoriei pe care Statul român o garantase cu iscălitura sa, zice: Statul român era respunzător în 1876 pentru un capital de 531 milioane și pentru o anuitate de 57 milioane. Din acest punct de vedere lucrul este exact, căci și bonurile rurale de și se plăteau dintr'un fond a parte, ele însă erau garantate cu iscălitura Statului român; dar când ne gândim la sarcinile budgetare care apăsaū budgetul la 1874, calculul D-v. este falș.

Patru-zeci și unu de milioane era dar anuitatea datoriei publice la 1876, și astă-zî este de 61 milioane; deci ea a crescut cu 20 milioane. Vom vedea în urmă că n'a crescut numai cu atât, ci cu 27 milioane.

Dar capitalul datoriei publice? El nu era la 1876, de 531 milioane, căci d-voastre trebuie să scădeți milioanele care se datorau din bonurile rurale și cari aveau un fond deosebit, capitalul atunci era de 480 de milioane.

In această desbatere dar, noi avem dreptate.

Are însă și D. Costinescu dreptate, când cere ca din cifra de 61 milioane, două milioane să cadă pe răspunderea guvernelor din nainte de 1876. In adevăr iată ce s'a întemplat; la casa de lichidare a bonurilor rurale s'aū descoperit mari

neregularități; s'a aflat că se emisese ră bonuri pentru moșii cari nu existaū etc. etc., și atunci guvernul de la 1880 a făcut o conversiune, adică Statul a luat asupra lui 30 milioane care mai erau datorate de către comitetul de lichidare, a luat asupra sa și ceea ce se mai putea încasa din fondul clăcei, și găsesc că cel puțin 7 milioane s'aū putut încasa și s'aū întrebuințat parte pentru banca națională și parte pentru creditele agricole. Prin această conversiune fiscalul s'a obligat să plătească o anuitate de 2 milioane, și cred că atunci când se ia socoteala administrației celor 11 ani din urmă, trebuie să scădem aceste 2 milioane care se plătesc prin o datorie a trecutului.

Va să zică situațiunea este: 41 milioane la 1876; 59 milioane astăzi.

D. Costinescu zicea: de cât să scădem anuitățile bonurilor rurale și la 1876 și astăzi, ar fi mai bine să luăm cifra în bloc.

Neapărat, aceasta vă convine, căci d'o parte v'ați încărcat cu 2 milioane, iar pe adversarii D-voastre 'i-ați încărcat cu 16 milioane și ați ajuns la cifra fantastică de 57 milioane.

Am insistat asupra acestui punct pentru că dânsul este o legendă financiară. Căci, d-lor, sunt și în finance legende ca și în politică și legendele politice și financiare sunt foarte trainice. Cine nu știe de exemplu că una din legendele care circulă mai mult este și aceea că D. Carp și cu toți amicii D-sale ar fi partizani ai alianței cu Germania, nu pentru că D-lor cred că această politică este cea mai bună pentru noi, dar din simpatia pentru Germania și din ură pentru tot ce este francez, și cu toate aceasta cine nu știe că D. Carp era pe banca ministerială când s'a zis după acea bancă, că acolo unde

va fi drapelul Franciei, acolo va fi și inima României.

Meritul acestei legende financiare este al ziarului «*Voința Națională*». Acum două ani, în vremea de băi «*Voința Națională*» a scos acest pui, și mi aduc aminte că atunci când am citit, m'am mirat grozav și m'am întrebat: cum se face că emitem rentă mereu, și anuitățile în loc să crească, scad? Și când m'am întors în București și am căutat socotelile, am înțeles că era o legendă financiară. Ei, D-lor, este timpul ca și legendele financiare să dispară.

Așa dar, D-lor, să lăsăm de-o parte ceea ce era la 1876. Și vă asigur că nici nu m'ași fi ocupat de acest lucru, dacă D-voastre la toate acușările noastre nu ați avea același răspuns stereotip: era mai rău sub conservatori. Vă mărturisesc că eu nu înțeleg această apărare. Ceea ce o doare pe țară nu este de a ști dacă acum 11 ani era mai rău sau mai bine, căci țara nu poate să se îmbrace cu patimile noastre, ea însă vrea să știe dacă situația de astăzi este bună ori nu. (Aplause).

Cum credeți D-voastre că noi tinerii... noi ne credem liberali, D-voastre ne credeți în descompunere. Ei, fie chiar așa! Cum? Credeți că noi tinerii în descompunere am fi fericiți să constatăm că țara n'a făcut progrese în acești 11 ani din urmă? Eu am convicțiunea deplină că țara în acești 11 ani a făcut progrese, căci dacă nu ași avea această convingere, nu ași pune nici timpul, nici sănătatea mea în serviciul treburilor publice și m'ași pitula în cabinetul meu de lucru, amărit că această țară n'a putut să facă nici un progres în 11 ani. Cestiunea este să ne întrebăm dacă progresul care s'a făcut este destul și nu se putea face mai mult. Căci, D-lor, si-

tuția de azi nu trebuie să fie judecată după mijloacele de astăzi. Când D-voastră pretindeți că în administrație, că în justiție, personalul nu este mai rău ca la 1876, avem dreptul să vă cerem socoteală, și să vă întrebăm: Pentru ce ați ramas pe loc, când țara are astăzi alte mijloace de cât acelea de la 1876, căci pe fie-care an au venit noi generațiuni cu care puteați să întemeiați progresul?

Lăsați dar în pace păcatele trecutului, și vedeți mai bine cum stăm azi și cum se zugrăvește ziua de mâine. Și cu toate astea nu mă pot opri d'a mai rectifica o nedreptate pe care o faceți D-voastre.

Am auzit pe D. Codrescu zicând că la 1876 conservatorii au lăsat o datorie publică de 155 de milioane, care nu reprezenta de cât deficitul budgetar.

N'ar crede cine-va că sub conservatori, de la 1871 până la 1876, s'ar fi creat acea datorie de 156.000.000, care nu represinta de cât deficite? Ei, D-lor, trebuie să se facă dreptate tuturor; lucrul nu este așa. La 1871 exista deja o datorie publică făcută numai pentru acoperire de deficite într'o sumă destul de însemnată. Știu că D. Nacu, într'o situație a tesaurului care conține multe pagini, ne spune aceasta; însă dacă noi aci, în Cameră, greșim interpretând aceste volume, cum credeți să nu greșescă publicul?

Iată adevărul: De la 1862—1865, deficitul se urcă la suma de 13.700.000; de la 1866—1870 deficitul este de 40.400.000 și de la 1871 până la 1876 deficitul se cifrează la 55.000.000.

Va să zică nu se poate zice că deficitele acelea dinainte de 1876 cari s'au acoperit cu împrumuturi, după slabele mijloace de credit pe cari le avea țara atunci, și cari împrumuturi se

urcă la suma de 156.000.000, nu se poate zice că trebuie să se pue în sarcina unui sigur partid. Ele sunt opera tuturor partidelor, și așa putea zice opera circumstanțelor anormale în care ne-am găsit la începutul constituirei Statului român. Dar dacă este vorba să se arunce vina pe partidele sub care s'aū ivit acele deficite, atunci toate sunt răspunzătoare.

Eū, D-lor, am făcut o socoteală, să ved câte ministere aū fost, și câte cât a stat fie-care la putere de la 1862 până la 1876. Și am găsit că s'aū strecurat 16 ministere, cari aū stat câte foarte scurt timp și s'aū împărțit ast-fel: Trei ministere liberale, nuanța Brătianu, trei liberale, nuanța Kogălniceanu, două liberale nuanța I. Ghika, cinci conservatoare și două de coalițiune.

Este timpul să închidem acest parentez, și să ne întrebăm dacă datoria publică de astă-zī este sau nu în bună proporție cu resursele noastre.

D. Xenopol singur ne-a dat în astă privință niște cifre, care ar trebui să ne îngrijească. D-sa ne zice: Danemarca cheltuește pentru datoria publică cinci din trei-zeci din venitul ei. Belgia opt din trei-zeci, Englitera opt din trei-zeci, Rusia opt și jumătate din trei-zeci, Austria șapte și jumătate din trei-zeci, Franța două-spre-zece din trei-zeci, iar România, zice D. Xenopol, trei-spre-zece și jumătate din trei-zeci.

Este, D-lor, veri-o țară în Europa, care să fi purtat atâtea rezbele ca Franța? Ei bine, cu toate rezbelele titanice pe care această țară necurmat le-a avut în acest veac, cu toată lupta în contra Europei întregi, pe care a întreprins-o la începutul secolului, cu tot rezboiul Crimeiei, cu toate nonorocirile de la 1870, cu toate miliardele plătite Prusiei, și tot nu apasă anuitatea

57484

datoriei sale publice asupra veniturilor sale de de cât ca 12 la 30.

O voce: Budgetul ei este de un miliard trei-sute milioane.

D. T. Ionescu: Nu este de un miliard trei-sute milioane; budgetul Franței este de trei miliarde o sută cinci-zeci de milioane (Intreruperi).

Prin urmare, anuitatea datoriei publice a țerei celei mai împovărate din Europa, este de douăspre-zece din trei-zeci. Noi însă, cari n'am avut rezbele nenorocite, căci acela de la 1877—1878 departe de a ne face să cheltuim un ban măcar, a adus fiscului un câștig de câte-va milioane, cum sunt gata s'o dovedesc cu scriptele oficiale, dacă se tăgăduște; noi cari n'am avut până acum alte cheltueli productive, financiarmente vorbind, de cât cu liniile de drum de fier, noi cari ne aflăm în lipsă chiar de școli în care să învețe copiii săteanului; noi, cari n'avem încă armamentul complet; noi, cari avem lipsă de edificii publice, noi ne găsim în fruntea tuturor țărilor din Europa în privința anuității datoriei publice! Și când D. Xenopol a spus că anuitatea datoriei noastre publice este în raport cu veniturile de trei-spre-zece și jumătate la trei-zeci, nu a spus tot, căci trebuie să adaoge încă ceva, și anume anuitatea necesară pentru renta care este de emis, și cu acel ceva ar fi ajuns la cinci-spre-zece și jumătate din trei-zeci, adică la mai bine de jumătate din veniturile fiscului. Și așa trebuie să socotim, căci nu ne putem ocupa numai de ziua de azi, trebuie să ne gândim și la ziua de mâine.

Intr'adevăr, D-lor, pentru diferitele construcțiuni, docuri, podul de peste Dunăre, etc., mai sunt de emis rentă deja votată de Camere și pentru lucrări începute 113.000.000. Confrun-

tați situațiunea tesaurului pe 1884—1885, pag. 266 și pe 1885—1886, pag. 356, și veți vedea că am dreptate. Deosebit de aceasta s'a votat în două rânduri emisiunea a 35.000.000 pentru armament. Vin apoi fortificațiile pe care trebuie să le faceți afară numai dacă ați voi să aruncați în apă cele 15.000.000 ce deja s'a cheltuit, aci va fi nevoie de cel puțin 45.000.000. Dar nu este destul, mai sunt drumurile de fer deja votate, pentru care va trebui cel puțin vre-o 50.000.000. Din aceste milioane, 24 deja s'a cerut de guvern și proiectul de lege este în secțiunile Camerei. În total dar în cel mult în trei ani va fi o emisiune de 240.000.000, pentru care trebuie o anuitate de 14.500.000, socotind și agiul care mereu crește. Din această anuitate vă scad cele 3.500.000 anuitate Oppenheim care se stinge la anul, și rămâne că budgetul datoriei publice va fi peste trei ani de zile de cel puțin 72.000.000, adică va absorbi mai mult de jumătate din veniturile Statului, și aceasta fără a mai vorbi de renta ce se va emite pentru băile de la Calimănești, pentru uneltele tipografiei Statului și alte mici palate industriale!

În această situațiune, dacă s'ar întâmpla să avem un resbel, ceea ce nu este cu neputință, ce vom face? Câte cheltueli nu ar avea să aducă resbelul? Cu armata pe care o avem azi, ar trebui să cheltuim câte-va sute de milioane! Ei bine, are destulă elasticitate budgetul nostru ca să suporte o eventuală anuitate de 15 sau 20 milioane? Veți zice poate că vom lua de la învins cheltuelile de resbel? Ei, D-lor, noi am învins pe Turci la 1877 și cu toate acestea nu am luat nici o despăgubire de resbel.

Prin urmare, chiar atunci când cine-va pleacă cu toată siguranța că are să fie biruitor, — și to-

tuși el trebuie să aibă finance nu prea încărcate căci nici atunci când el va ieși bituitor, nu poate să știe dacă biruitul îi va putea plăti cheltuelile de resbel.

Am ajuns să întindem coarda până la extrem, pentru ca să putem plăti anuitățile datoriei publice și pe când vedem că am întins această coardă prea mult, renta se emite neconținut.

Ei bine, este drept ca guvernul actual să vină și să useze de toată puterea financiară a națiunii până la cea din urmă extremitate?

Eu cred că guvernul n'are acest drept, precum nici noi reprezentanții țerei nu suntem în drept să angajăm pe ani nenumărați, toate resursele actuale și viitoare ale țării.

Dar ați auzit cum ne-a consolat onor. D. Costinescu, ne-a spus cum că noi astăzi nu dăm de cât jumătate din resursele Statului pentru plata datoriei publice, și că totuși ne mai rămân 80.000.000 pentru cele-lalte cheltueli ale Statului; pe când la 1876, Statul avea un venit numai de 80.000.000 și plătea pentru datoria publică peste 50.000.000, în cât nu'i mai rămânea pentru susținerea celor-lalte servicii de cât 30.000.000.

Aci mi se pare că D. Costinescu a spus un lucru cu desăvârșire eronat, a făcut o eroare de calcul, căci în 1876 chiar dacă venitul ar fi fost numai de 80.000.000, nu se plătea însă pentru anuitatea datoriei publice de cât 41 de milioane și din aceste 41.000.000 lei s'au mai stins la 1877 6.000.000.

Faceți rău însă când luați de termen de comparație anul 1876, an foarte rău în încasările efectuate, de asemenea anul 1877—1878 nu este bine ales. Intr'adevăr ziceți, că de la 1876 până astăzi D-voastre ați crescut veniturile Statului

de la 80.000.000 la 140.000.000, cu toate că acest budget al D-voastre nu se știe încă dacă este exact, pentru că nu a fost pus la încercare; trebuie prin urmare să'l puneți mai întâiu la încercare, și apoi să vedem dacă veniturile sunt sau nu de 140.000.000 lei.

Prin urmare, să luăm o mediă. Până atunci era media de 85.000.000 lei încasări. Cât era anuitatea datoriei publice? Nu 50.000.000, cum ați zis, ci 41.000.000. Atunci, cât rămâne pentru cheltuelile ordinare? Mai mult de jumătate din budget; deci situațiunea de azi nu este mai bună. Dar d-voastră ziceți că nu este nici mai rea. Ei bine, să admit că nu este mai rea. Este aceasta destul? Ce fel? Este lucru hotărît să ne înecăm tot-d'a-una în datoria publică, până când am putea doar să mai găsim? Dar nu este destinul nostru numai a gâfâi sub datorii, ci a respira. Lăsați dar comparațiunea cu trecutul care nu dovedește absolut nimic.

Ați voit însă să calculați care este sarcina guvernului de 11 ani? Budgetul din 1876 vă dă o anuitate de 41 de milioane lei, dar din acea anuitate s'au stins deja 6.000.000 lei, podurile de fer, linia București-Giurgiu, Iași-Ungheni și împrumutul Stern. Deci, dacă nu se mai contractă datorii noi, astăzi anuitatea nu era să represinte de cât suma de 35.000.000 lei, și cum la anul anuitatea împrumutului Oppenheim de 2 milioane și jumătate se stinge, adevărata sarcină a datoriei ar fi trebuit să fie de 32 de milioane lei. Ei bine, în loc de 32 de milioane, anuitatea datoriei noastre va fi de 72 de milioane lei. Este dar o creștere de mai mult de sută în sută a anuității noastre în timp de 14 ani. (Aplause din partea minorității).

Când o datorie publică crește cu sută la sută

în 14 ani, fără resbel, fără nici o nenorocire națională, atunci mărturisiți că avem dreptul să ne îngrijim. Și noi, cari nu reprezentăm nici ura în contra D-voastre, nici ura în contra celor de la 1876, ci numai dreptatea și adevărul, avem dreptul să vă spunem că mergeți prea departe. (Aplause din partea minorității).

S'a zis de D-nii Costinescu și Xenopol că este bine să ne oprim cu emiterea de rentă. Vorbele Domniilor-lor sunt frumoase, și eu cred că D. Costinescu dorește, precum mi-a spus-o și în particular, să se înceteze odată cu emisiunea de rentă.

Dar să vedem dacă D. Costinescu este ascultat în această privință, și să mai vedem dacă guvernul poate să'l asculte și sper că voiți dovedi că nu poate. Nu numai că guvernul are deja votate sute de milioane de rentă, din care emite într'una, dar, D-lor, guvernul are interes să facă aceasta.

Și guvernul are interes să o facă din pricina agiului, și aci, D-lor, vom pune mâna pe a doua categorie de deficite budgetare ale D-voastre, deficite pe care cu multă măiestrie le ascundeți de două ani.

Când votăm, D-lor, un milion rentă, ca să se facă, de exemplu, un palat de industrie, ce am votat? Noi am dat ministrului dreptul să vîndă aceste rente cari represintă aur și cu produsul să construiască un palat de industrie.

Presupuneți că agiul este de 20 la sută, că ministrul vinde milionul de rente pe 900.000 lei aur, care cu agiul de 20 la sută fac 1.080.000 de lei.

Ei, nu e oare dator ministrul să întrebuițeze această sumă întreagă la construcțiunea palatului de industrie sau dacă e prea mult să zică: am

făcut o economie la construcțiunea palatului de industrie, deci voiū emite mai puțină rentă pentru cele-alte construcții. Așa credeți D-voastre că face ministrul? Nu, D. ministru zice: eū vënd renta pe aur pe care'l pun grămadă în casa mea, unde am și hârtia provenită din resursele ordinare și când fac o construcție, întrebuițez hârtie, iar aurul luat după rentă 'l opresc pentru plata cupoanelor. Și aceasta nu e un mijloc de-turnat de a acoperi deficitul budgetar?

Dar ziceți că se bonifică agiul la budgetul construcțiunilor? Vă voiū arăta că nu se bonifică, afară numai dacă situațiunile financiare ale D-lui ministru de finanțe nu sunt exacte.

Eū vë mărturisesc că le-am luat drept exacte; se poate să fie o naivitate din partea mea, dar cum toată argumentarea mea pornește din această naivitate, fac scuzele mele.

D. Costinescu a zis: până la anul 1885 s'a emis 102.000.000 rentă și statul vindea băncei naționale aurul pe care'l lua după dënse, dar cât lua statul pe acel aur, D. Fleva a întreat pe D. Costinescu și D-sa n'a voit să răspundă; a întreat apoi pe D. ministru de finance care l'a trimis la situația tipărită, s'a dus D. Fleva la situație și acolo a găsit că numai pentru 12.900.000 a câștigat Statul agiu, pentru rest nu se vede nimic. Dar nu voesc să mă ocup de aceasta acum.

Tot D. Costinescu ne-a spus că de la 1885 până azi Statul n'a mai vëndut aurul ci 'l întrebuițează pentru plățile cuponului, care trebuie să se facă în aur, și a adăugat D. Costinescu: foarte bine face Statul, pentru că, dacă ar vinde aurul, o prea mare ofertă de aur în piață ar face să scadă agiul, și pe urmă când ar veni Statul

să cumpere aur, o prea mare cerere ar face să se se ridice agiul.

Deși, D-lor, publicul ar folosi din această scădere de agiu, dar acum vorbim de fisc, nu ne ocupăm de interesele publicului. Decî Statul păstrează aurul luat din rentă, și în adevăr mi s'a dat socoteală de D. ministru de finance că D-sa a întrebuițat în cel d'întéiu an 1885 — 1886 21.000.000 aur și în 1886—1887 38.000.000, vedeți că lucrul merge crescendo, și această vă va explica de ce și emisiunea de rentă merge crescendo—în total 59.000.000.—Cât face agiul? Cel puțin 15 la sută face 9.000.000.

Ei, unde sunt aceste nouă milioane, agiul rentei emise pentru construcții, unde sunt ele bonificate la budgetul construcțiilor?

Arătați, dovediți, dacă este așa. Nu, nu o spuneți în situațiunea tesaurului nicăeri.

Va să zică în două ani ați distras de la împrumuturile făcute pentru lucrări publice bagatela de nouă milioane cu care ați acoperit o cheltuială ordinară, plata anuității datoriei publice. Ați avut dar la un an încă un deficit de 900.000 lei nemărturisit și acoperit cu rentă.

Iată, D-lor, deschid situațiunea tesaurului public pe 1885—1886 la pag. 134 unde ved:

Vîndute rentă de 50.051.000 rentă 5 la sută prin banca națională, parte la Berlin, parte în București, de la 1 Aprilie 1885 până la 15 Februarie 1886, și pe care s'a luat 46.616.838, ceea ce reprezintă valoarea rentei pe 92 la sută. Unde este agiul? Nicăeri! Trec la pagina 135 unde se vede întrebuițarea acestor bani și ved că se saldează întocmai fără nici un agiu.

Agiul de aci nu e comptat.

Unde găsiți dar D-voastre bonificația agiului?

Mai e încă un compt, în care la pag. 356 citim:

15.000.000 rentă vîndută prin banca națională, parte în București, parte în Berlin, pe care s'a luat lei 13.845.180, adică valoarea rentei pe 92 la sută.

Nici aici nu se vede absolut nici o urmă de agiū ?

Și nu se vede, pentru că aurul rentei s'a dus la budgetul ordinar și la budgetul extra-ordinar de lucrări publice a venit hârtia de la budgetul ordinar.

Unde e dar bonificația D-voastre? Și nici nu ați putea să bonificați, căci nu ați ști să socotiți. În adevăr, azi de exemplu D-voastre v'a venit aur de la Berlin, pe care dacă l'ați vinde imediat în piață ați ști cât face agiul; dar când D-v. îl țineți în ladă, vă întreb: pe cursul cărei zile veți bonifica? Dacă ați face aceasta, ați face calcul fără calcul, o adevărată harababură în finanțele publice. Sunt dar în drept să zic că ați falsificat budgetul cheltuelilor ordinare ale statului cu 9 milioane lei, agiū luat din rentă.

Prin urmare, când ziceți că deficitul a fost numai de atât pe anul 1884—85 și 1885—86, spuneți un lucru neexact, căci trebuie să mă adăogați 9.000.000 luate din fondul rentei. Acum îmi explic eu altă minune financiară a D-voastre pe când agiul era de 15 la sută în piață, budgetul datoriei publice se alcătua cu agiul numai de 8 la sută, iar la sfîrșitul anului nu se cerea pentru aceasta credite deosebite. Eu atunci 'mi ziceam: minunat lucru. Toată lumea cumpără aurul cu 15 pe când tesaurul public 'l găsește cu 8; trebuie să aibă o mină de aur tesaurul public de unde să scoată aurul.

Anul acesta chiar, cum a venit D. ministru cu budgetul datoriei publice cu un agiū de 11 și jumătate pe când în piață era 20? Nu însem-

nează aceasta o scădere a cheltuelilor făcute numai pentru a se potrivi cifrele? Deși comisiunea v'a dat pentru agiū 15 și jumătate, totuși e întrebarea cum să găsească ministerul aurul cu acest preț când în piață agiul era de 20? Prin urmare cu ce plățiți D-voastre diferența dacă nu cu aurul rentei?

Dar o să'mi ziceți: ce vă importă acest lucru? Importă însă, căci ast-fel fiind, reese că s'a făcut o situațiune budgetară falsă. Când D-voastre ați spus în bugetul din 1886—1887 că are să vă coste atâta datoria publică, atâta construcțiunile, atâta furniturile și altele, și când D-voastre ne făceați să votăm credite cari să acopere aceste cheltueli, și pe urmă spuneți că budgetul e echilibrat, spuneți un lucru care nu e adevărat, căci budgetul se echilibrează alt-fel, se echilibrează cu aurul rentei, care nu aparține resurselor budgetare.

Prin urmare deficitul anilor trecuți este cu 9 milioane mai mare de cât l'ați arătat D-voastre și atunci ved eu cum această emisiune de rentă nu se va potoli; căci ca să se potolească, ar trebui să se recunoască la bugetul cheltuelilor ordinare o sumă mai mare, și prin urmare să se recunoască un deficit mai mare; ar trebui să mărturisiți că agiul este o adevărată plagă pentru bugetul țerei, ceea-ce tăgăduiți astă-zī Iată D-lor, pentru ce am convingerea că emisiunea rentei nu se va opri, că ea va merge crescând, fiind-că așa merge și agiul. Și în adevăr, pe când în anul 1884—1885 s'a luat numai 21 de milioane aur de la rente care s'a dat în bugetul ordinar; în anul 1885—1886 se urcă acest împrumut la suma de 38.000.000, care iarăși s'au băgat în bugetul cheltuelilor ordinare.

Iată, D-lor, ce aveam de spus în privința da-

toriei publice. Am dovedit cu cifre două lucruri : întâi că Statul nostru față cu ori-ce altă țară din Europa este mai presus în privința proporțiunii dintre anuitățile datoriei publice și resursele budgetare ; în acest punct putem spune Europei, că suntem un model. Am dovedit al doilea că emisiunea rentei nu are să se oprească, fiind că s'aū început anume lucrări cari nu se pot opri și cari trebuie terminate, și pentru că pe de altă parte emisiunea rentei are pentru guvern avantajul de a acoperi una din pagubele pe care le aduce agiul. Mă întreb acum : puneți într'un mod exact în budgetul anului acesta, cât are să vă coste anuitatea datoriei publice, sau ați pus un lucru inexact ?

D. ministru de finance pusese în budgetul său 59,000,000, din care acorda pentru agiū 5,365,000, ceea-ce face 11 și jumătate la sută ; comisiunea urcă anuitatea la 61,000,000 din care 7,475,000 pentru agiū, ceea-ce ar face 15 și jumătate la sută. Și să se observe că am pus la agiū tot sporul acordat de comisiune.

Ei bine, pe această bază fiind alcătuit budgetul datoriei publice, el este fals din două puncte de vedere : este eronat întâi în ceea-ce privește agiul : agiul este 20, el va sta 20. Punându-l dar în budget 15 și jumătate, votați deja un deficit de 2,000,000 lei, atarā numai dacă veți lua aurul rentei și veți da rentei numai hârtia.

Dar D-lor, numai atât ? Nu se vor mai face anul acesta emisiuni noi de rentă ? Apoi D-v., cari emiteți pe fie-care an, în termen de mijloc, rentă de peste 30 milioane, anul acesta nu o să emiteți nimic ? Drumurile de fer n'o să continue ? Palatul legislativ, catedrala, palatul industriei, etc. etc., nu o să le începeți ?

Și apoi, din cele 30,000,000 care s'aū votat

pentru armament, n'o să cheltuiți nimic? Nu cum-va D-voastre veți fi atât de puțin prudenți, față cu o situațiune exterioară care vi se desemnează cu culorile cele mai negre, în cât să demeritați de la majoritatea care v'a oferit acele 30,000,000, și să țineți în busunar acele 30 de milioane fără ca să cheltuiți nimic pentru armarea țerei? Negreșit că toate prevederile noastre sunt atât de sigure, în cât vă afirm că D-voastre, cheltuind anul acesta pentru continuarea drumurilor de fer, pentru diferite construcțiuni și pentru armament veți ajunge la un deficit sigur de 4,000,000, în care eți coprind și pe cele două milioane care rezultă din reaua calculare a ajutorului în bugetul datoriei publice așa cum este prezentat de D-voastre.

Și când pe D-voastre, numai la datoria publică, unde este o cestiune elementară, unde nu este vorba de prevederi ci de socoteli, vă prind cu 4,000,000 deficit, eroare voită din partea D-voastre, atunci ce să mai zic de restul bugetului? (Aplause din partea minorității).

D-lor, datoria noastră este să arătăm îngrijirile țerei; D-voastre însă ziceți: Ce vă pasă dacă datoria publică crește, fiind-că ea crește sub noi și are avantajul că represintă cheltueli utile.

Că crește sub D-voastre, aceasta nu o face mai puțin vorace; că represintă cheltueli utile, aceasta nu însemnează nimic.

Intre cheltueli utile și cheltueli productive trebuie să se facă o deosebire.

Când cheltuiți pentru drumurile de fer, ați avea încă dreptul să ne ziceți că este o sarcină pe care o impuneți țerei pentru un timp scurt, căci drumurile de fer vor putea produce ceva; dar când cheltuiți pentru armament, ori cât de necesar ar fi el, nu puteți zice că aceasta este

o cheltuială productivă. (Aplause din partea minorității). Este o cheltuială care produce ceva în ordinea morală, dar care nu va contribui nimic pentru a scădea anuitatea publică. Sunt și alte cheltueli utile, precum sunt lefurile profesorilor, chiar lefurile miniștrilor etc., pe cari noi, ori cât am fi de adversari ai D-voastre, trebuie să le recunoaștem utile, dar aceasta nu ar fi un cuvânt ca sa le faceți cu rentă.

O cheltuială productivă nu ar fi de cât aceea a drumurilor de fer, și aceea chiar nu în toate cazurile, după cum mărturisea însuși D. Costinescu. În cât privește cele-l'alte lucrări de construcțiune, credeți D-voastre, că atunci când Statul este împovărat, este bine ca să mai emită rentă pentru ca să facă palatul legislativ? Pentru ca să zidească catedrale, pentru ca să înalțe palaturi industriei viitoare? Toate acestea sunt foarte frumoase, dar pe câtă vreme copiii de la țară vor merge la școală în beciuri infecte, unde se lipesc ferestrele cu hârtie vânăta toamna pentru ca să nu mai pătrundă aerul înăuntru până în primă-vară, și unde ei în loc de a învăța igiena, dau peste infecțiunea care le veștejește sănătatea, până atunci nu aveți dreptul să faceți palate legislative și catedrale. (Aplause din partea minorității).

Dacă sunteți porniți pe o cheltuială exagerată, ca și cum ne-am găsi într'un ocean de fericiri economice, atunci de ce refuzați singurul mijloc posibil de a mai descărca puțin această grea povară care apasă asupra budgetului nostru? Pentru ce refuzați cu atâta obstinațiune remediul care se propune de a scăpa de agiț, și a ușura budgetul cu 10.000.000 după opiniunea D-lui Costinescu, cu 14.000.000 după opiniunea D-lui Carp, cu 12.000.000 cum sper a vă dovedi cu cifre?

În adevăr, D-lor, cât păgubiți D-voastre din agiū? Anuitatea datoriei publice astăzi fără agiū este de 53.000.000; cum am zis însă nu toate se plătesc în aur, ci numai vre-o 47.000.000 se plătesc în aur, tot însă ce se va emite de acum înainte se va plăti tot în aur, deci peste puțini ani veți avea a plăti o anuitate de 60.000.000 în aur, care cu agiul de 20 la sută, represintă o pierdere de 12.000.000. Dacă faceți și furnituri numai de 15.000.000 pe an, care iarăși trebuiesc plătite în aur peste anuitatea de adineaori, vedeți la cât se urcă paguba reală din agiū. Și atunci când vi se propune leacul, în loc să'l primiți, D-voastre vă obstinați a zice nu! Cum și ce fel a venit acest agiū, voiū desvolta..., și rog dinainte pe majoritatea onor. Camere să nu caute să mă găsească în contradicție, măcar în această privință, căci de când sunt în această Cameră, deși nu m'am amestecat în discuțiunile financiare, tot-d'a-una însă am spus că sunt monometalist; și aceasta chiar de când a făcut D. Pallade prima sa interpelare.

Convingerea mea a rămas neclintită chiar după ce am auzit și pe D. Costinescu, și pe D. ministru de finance...

D. ministru de finance, C. Nacu: Eū n'am vorbit nici odată de aceasta.

D. Take Ionescu: N'ați fost numai D-voastră ministru de finance, D-le Nacu; ce este drept, sunteți vechiū în minister, dar ministerul de finance este mai vechiū de cât D-v.

D. ministru de finance, C. Nacu. Nicī D. Lecca n'a tratat cestiunea agiului.

D. Take Ionescu: Inexact. Dar vă închipuiți, D-le ministru, că pentru mine importă ceva cine a fost ministrul de finanțe care a vorbit? Nu. Importă că s'a vorbit de către un ministru.

D. ministru de finance, C. Nacu: Bine, dar nu s'a tratat.

D. Take Ionescu: Veți vedea D-lor că s'a vorbit și veți vedea și cum s'a tratat de către D-voastră cestiunea, și ce ați răspuns adversarilor acestui bimetalism fals, căci în realitate nu este bimetalism ci monometalism de argint, și ași putea chiar zice că este absentism de metal.

D-lor, ce vi s'a spus? Vi s'a spus că moneda este o măsură, și ca ori ce măsură, ea trebuie să însușească pe cât este cu puțință condițiunea d'a fi cât mai puțin variabilă în valoarea ei. Vi s'a arătat că nici o valoare nu poate fi perfect invariabilă, căci nu se poate sustrage lezei cererei și a ofertei; vi s'a arătat însă că din toate valorile, metalele prețioase însușesc mai mult această calitate, și din metalele prețioase vi s'a demonstrat că aurul este cel mai potrivit pentru a servi de măsură, căci producțiunea lui este aproape uniformă de un mare număr de ani, pe când producțiunea argintului a crescut ast-fel în cât valoarea lui merge tot descrescând.

Vi s'a spus de către adversarii D-voastre, că a continua de a măsura cu două măsuri, din care una merge crescând în valoare și cea-l'altă descrescând, ast-fel că raportul dintre ele pe fie-care zi se depărtează de la fictivul D-voastre raport de 15 și jumătate către 1, este a merge cu pași gigantică la ruină, căci ori ce măsurătoare veți face D-voastre cu aceste două măsuri, ea vă va da un rezultat fals.

Ce ați spus D-voastre în contra acestui mare adevăr?

Ați invocat părerea unor economiști din străinătate, cari susțin bimetalismul, și ați plâns pe ruinele comerțului nostru exterior, al căruia import după D-voastre covârșește într'un mod cons-

tant exportul 'și pricinuește agiul de care suferim.

Amândouă argumentările D-voastre nu au nici un temei.

Imi aduc aminte că onor. D. Stolojan în discursul pe care l'a pronunțat cu ocaziunea convențiunii încheiate între stat și banca națională în privința biletelor ipotecare, între alte argumente ne-a spus și aceasta, că sunt în Europa, o mulțime de învățați cari combat monometalismul și că s'au pronunțat pentru bimetalism. Și onor. D. Xenopol s'a agățat mai deunăzi tot de acest argument, și ne-a citat chiar numele lui Goschen căruia, zicea D-sa, i-a trecut prin minte ideia bimetalismului. Se înșală D. Xenopol, lui Goschen nu i-a trecut numai prin minte această idee, Goschen este bimetalist și face chiar parte împreună cu alți economiști din Anglia din liga ce s'a format în Anglita pentru a susține bimetalismul, ligă puternică și care are ramificații în tot Regatul-Unit, și a căreia secțiune Birmingham — vorbesc cel puțin de cea pe care o cunosc *de visu* — desvoltă o mare activitate.

Ei bine, ce interes poate avea pentru noi acest lucru?

Învățații aceia cari susțin în străinătate bimetalismul, susțin ca să se introducă acest sistem, de odată în toate Statele din lume, și aceasta în baza unei convențiuni între State; susțin cu alte cuvinte bimetalismul internațional, dar ei nu au copilăria d'a cere ca Statul lor siugur, fără să se fi înțeles cu cele-l-alte State, să introducă bimetalismul cu toate consecințele lui,

Și înțelegeți, D-lor, că este o mare deosebire între bimetalismul internațional și bimetalismul național.

Pot să fie economiști cari să zică: Aurul nu

este de ajuns pentru circulațiunea lumii întregi, să dăm dar și argintului misiunea de monedă, să stabilim un raport fix între aceste valori și să facem o mare uniune de State în care reciproc monedele de aur sau de argint bătute de una din ele să aibă curs și în cele-lalte.

În asemenea condițiuni lucrul s'ar putea susține, căci dacă toată lumea ar intra într'o asemenea asociație, s'ar putea zice că agiul ar fi imposibil. Dar de aci până la bimetalismul național, ce deosebire! Dacă România ar face parte dintr'o asemenea vastă uniune monetară, eă, care datorez bani în străinătate, ași putea plăti cu argintul românesc sau cu biletul de bancă; cu bimetalismul național însă nu pot plăti nimic peste graniță nici cu argint nici cu bilet de bancă; trebuie să cumpăr aur, prin urmare plătesc agiū.

Și atunci, D-lor, vă întreb de ce aduceți aici această cestiune a bimetalismului internațional?

Apoi dacă acei învățați nu sunt în stare să facă ca toate țările din lume să se unească cu teoria lor, și să introducă bimetalismul, atunci la ce poate folosi o discuțiune ca aceasta, care pentru noi este cu desăvârșire fără nici un folos?

Căci de, D-lor, învățații discută monometalismul și bimetalismul, congrese se întrunesc și cu toate acestea statele nu voiesc să se decidă a primi dubla măsurătoare. Și nu o fac pentru că de fapt raportul dintre argint și aur merge mereu crescând. Acum 3 ani, când discutam agiul la noi pentru prima oară, raportul era cel puțin de 20, azi este de 22 și nimeni nu poate spune cât va fi mâine.

Într'o asemenea stare de lucruri nu este de mirare că statele europene nu se lasă a fi ademenite de Cernuschi și cei-l-alti.

Căci, D-lor, ia să presupunem că s'ar întocmi

astăzi în Europa o ligă monetară, ligă pe care o doresc americanii, o ligă în care admițându-se și argintul ca mijloc de liberațiune, i s'ar fixa o valoare, de sigur nu aceea de 1 contra 15 și jumătate în raport cu aurul, căci aceasta ar fi o nebulie, dar valoarea reală de azi, adică 1 contra 22, că adică Europa ar adopta părerea D-lui Codrescu, care voește a stabili valoarea respectivă a aurului și argintului după cursul lor de astăzi și apoi a primi drept monedă ambele metale. Ei bine, ce s'ar întâmpla? S'ar închide oare minele de argint, care se exploatează astăzi? Mackay cu minele lui în Nevada ar înceta de a mai produce argint? Nu, D-lor, minele ar fi exploatate și mai mult și argintul, ca toate mărfurile, și în ciuda valorii fictive ce i s'ar fi dat de liga europeană sau universală, tot ar scădea!

Și când ar veni vremea lichidării, momentul teribil în care fie-care stat este dator să plătească peceta sa, atunci paguba ar fi incalculabilă. Iată de ce statele din Europa nu vor să se închine bimetaliștilor; lor le este cu nepuțință să ia asupra-le o asemenea răspundere.

Dar credeți D-voastre că bimetalismul internațional este opera viitorului, fie! Primesc ca atunci, când savanții vor ajunge a convinge pe statele cele mari ca să introducă bimetalismul internațional, noi să rugăm pe D. Stolojan să ne convingă pentru teoriile D-sale, să ne dovedească dacă este bine ori nu ca să intrăm în acea ligă; până atunci însă această discuțiune academică poate să aștepte.

Așa dar cestiunea care singură trebuie examinată este de a ști pentru ce este agiul la noi în țară așa de ridicat, și dacă se poate găsi sau nu vr'un remediu prin care să'l stingem, să'l diminuăm.

Acum 3 ani, când s'a agitat cestiunea agiului pentru prima oară în Cameră, 'mi aduc aminte că se zicea că bancherii sunt aceia cari fac ca agiul să fie mare.

Și'mi aduc chiar aminte, că la observațiunile D-lui Pallade i se răspundea — ce este dreptul prin coridoare — ast-fel: Pe D. Pallade trebuie să'l fi inspirat vre-un bancher evreū.

Vedeți, D-lor, este aci un lucru hotărît: Numai unui om în Cameră i se recunosc cunoștințe financiare, și când verii-un altul ar îndrăzni să'și spue și el opiniunea, atunci i se zice: Trebuie ori să fi învățat pe de rostul, ori să 'l fi inspirat un alt cine-va.

Da, D-lor, nu protestați, lucrul este adevărat.

Când a vorbit D. Pallade acum 3 ani, în culoarele parlamentului se șoptia: «Este inspirat de un bancher evreū, care suferă de scăderea dobânzilor.» În Cameră se zicea alt-fel: «Avem agiū pentru că recolta a fost rea anul acesta». 'Mi aduc aminte că D. G. Lecca, pe atunci ministru de finance, zicea: «Agiul astăzi este urcat; dar fiți siguri, că de primă-vară, (pe atunci eram în toamnă), când sperăm a avea un bun export în ciuda D-lui Carp, agiul va scădea». A venit primă-vara, s'a făcut export mare, și cu toate acestea, agiul departe de a scădea, a crescut neîncetat. (Aplause din partea minorității).

Și acum, D-lor, când au trecut 3 toamne și 3 primă-veri, când am avut recolte frumoase și export îmbelșug, și cu toate acestea agiul nici n'a voit să știe de ele, acum neapărat argumentele se schimbă. Și unde până mai acum un an tot se mai zicea că avem speranță să scadă agiul, acum chiar optimistul D. Xenopol ne proorocește că nu vom scăpa de agiū de cât când... vom ajunge în săpă de lemn. Căci D-sa pe de o parte

ne spune că măsura, termometrul avuției unei țări este comerțul ei exterior, iar pe de alta ne asigură că nu ne vom scăpa de agiū de cât atunci când vom crea industrii ca să ne putem îndestula trebuințele noastre din țară, atunci adică când vom scădea cu desăvârșire comerțul nostru exterior. Va să zică, D-lor, până ce să ajungem a nu mai avea bani falși, vom calici cu toții. (Aplause, ilaritate din partea minorității).

Nu voiesc, D-lor, să insist asupra absurdității la care 'l-aū condus pe D. Xenopol teoriile sale, nici nu voiū insista asupra acestui ciudat orizont pe care D-sa ni-l deschide; voiū examina însă argumentul în partea sa cea serioasă. Și cred că nu restălmăcesc argumentarea D-niilor lor, când o resum ast-fel: Avem agiū, pentru că la noi importul covârșește exportul.

Ce însemnează aceasta? Nu cum-va 'și închi-puește cine-va că produsele unei țări se schimbă pentru alt-ceva de cât pentru produse? Nici de cum. Produsele se schimbă pe produse, și când se întemplă ca în vre-un an o țară să nu aibă destule produse cu care să plătească produsele ce importă, atunci ea face apel și la numerar, care și el este o marfă și 'l exportă. Dar cum numerarul este incomparabil mai puțin de cât cele-l'alte produse ale unei țări, în curând se face echilibru și saū importul scade saū exportul crește. Când însă o țară incontinuu ar cumpăra mai mult de cât ar vinde, atunci știți ce ar trebui să facă acea țară ca să plătească cumpărătorile sale? Ar trebui să 'și angajeze capitalul. Ați vedea atunci scrisurile fonciare luând drumul străinătăței; ați vedea moșiile ipotecându-se în străinătate.

Ei bine, când ați văzut D-voastre la noi aceasta? Din contra, D. Costinescu ne-a spus că renta

chiar, care a fost emisă în străinătate, a început a veni din străinătate în țară. Vrea să zică n'am sărăcit atât în cât să ne vindem și pământurile la străini.

Dar atunci de unde vine această credință cum că importăm mult mai mult de cât exportăm și că din aceasta a provenit agiul? Iată de unde: Până la 1876 noi aveam la vamă taxe *ad-valorem*, deci importatorii nu declarați mărfurile de cât pe a treia parte din valoarea lor reală. Luând de bune acele statistice vamale, ar eși că până la 1876 exportul nostru covârșise cu 700.000.000 importul. Iar de la 1876, de când avem taxe specifice, d'odată importul ia proporții colosale și iute se scurg cele 700.000.000 aur. Și aceasta este iar o legendă economică. Ei bine, poate D. Xenopol să creadă că noi acumulasem 700.000.000 în aur până la 1876, când este de toți știut că guvernul conservator de atunci din cauza crizei și a sărăciei nu putea să îplinească nici *dările*?

Tot acest soiū de argumente se spune și pentru convenția comercială cu Austria. Se repetă pe toate tonurile că la 1876 a venit convenția și că din această cauză s'a îndouit importul. Și ca dovadă se dau cifrele vamale. Dar se uită că cifrele dinainte de 1876 nu fac probă, căci taxele fiind *ad valorem*, nu se declara de cât jumătate din valoarea reală, pe când de la 1876 în colo se arată adevărata valoare a importului, căci taxele sunt pe greutate. Și apoi, D-lor, prin ce minune convenția comercială cu Austria ar fi îndouit importul? V'ați întreat D-voastre, în ce convenția a înlesnit importul? Se poate că unele industrii au fost mai favorisate după convenție, dar importul în genere nu. Nu știți D-v. că înainte de 1876, taxa de import era de 7 jumătate la sută *ad-valorem*, ceea-ce de fapt se

reducea la 4 sau cel mult 5 la sută, și că taxele pe greutate din convenție sunt și ele calculate tot pe 5 la sută?

Nu este dar adevărat nici că convenția comercială a înlesnit importul, nici că aveam o rezervă de 700.000.000 de aur pe care am exportat-o. Adevărul este că de obicei exportul și importul real — nu cifrele vamale — se balansează, și nu pot să nu se balanseze.

Dar după teoria D-lui Xenopol ar trebui ca țările care importă mai mult de cât exportă să aibă agiū și vice-versa. Să vedem dacă este așa. Și ca să fac plăcere D-lui Xenopol, nu voi merge nici în America, nici în China, voi lua de exemplu țările europene. Ei bine, Germania n'are agiū, și cu toate acestea în 1885 a importat cu 70.000.000 mai mult de cât a exportat. Franța n'are agiū, de și în 1885 importul a covârșit exportul cu mai bine de un miliard. În Anglia, unde nu este agiū, în 1885, *importul este cu mai bine de două ori mai mare de cât exportul.*

În Italia unde nu este agiū — și voi dovedi aceasta — importul întrece exportul cu 440.000.000. În Belgia de asemenea. În Suedia unde nu este agiū, importul se are către export ca 3 către 2.

Ce se face dar cu teoria D-lui Xenopol că agiul se datorește excesului importului asupra exportului?

Dar numai atât? Nu, sunt țări unde exportul covârșește importul, tocmai cum dorește D. Xenopol, și unde cu toate acestea este agiū. Așa în Austria, agiul este mare și cu toate acestea exportul se are către import ca 7 către 6; în India exportul este cu mult mai mare ca importul 85.000.000 livre sterline contra 69 și totuși

agiul înflorește; în Rusia tot-d'a-una exportul întrece cu o cincime importul, și totuși avem un agiū exagerat, etc. etc.

Prin urmare, când spuneți D-voastre cum că agiul se vede în țările unde se importă mai mult de cât se exportă, și că în consecință ca să scăpăm de agiū, ar trebui să ne schimbăm hainele o dată la doi ani, să nu mai cumpărăm mobile, să punem în saloane lăvițe, să nu mai umblăm în trăsuri cari se fac în străinătate, ci în brișci ca mai 'nainte, atunci ne spuneți o glumă.

Toate sofismele D-voastre însă nu pot nimic contra unei foarte simple întrebări la care nici o dată nu ați răspuns: Înainte de crearea Băncei Naționale, pe la 1879, avea România vre-un agiū? Nu. Și dacă nu, cum se împacă acest lucru cu teoria D-lui Xenopol asupra excesului de import? Ei, nu cum-va veți zice că România avea atunci industrie, nu cum-va veți spune că era mai bogată atunci de cât acum? Nu puteți spune aceasta, căci atunci v'am cere socoteală cum de luați aceleiași țări, care nu numai nu s'a îmbogățit, dar a sărăcit, 140.000.000 ca imposite, când mai înainte i se luaū numai 90? Țara n'a sărăcit, D-lor, și vă o pot dovedi; din contra, avuția publică a crescut; populațiunea de asemenea a crescut, și vă pot dovedi și aceasta, dar nu de sigur cu dovezi de acelea pe cari le-a adus D. Costinescu, cum că în județul Dolj mai înainte era un singur regiment de dorobanți, și azi sunt două, ceea-ce ar însemna că în zece ani populațiunea s'a înmulțit așa în cât să se îndoiască?

Adevărata cauză a agiului este că ați făcut monetă de argint, din baterea căreia ați câștigat într'un mod ilicit 6.000.000, și o zic că 'i-ați câștigat într'un mod ilicit, pentru că moneda care n'are valoare de cât 4 lei și ceva, o impuneți publi-

cului cu 5 lei; este că ați făcut Banca Națională, care a emis mai multă hârtie de cât ori-ce altă Bancă din Europa. Căci ce aveam noi mai înainte de argintul monetăriei și hârtia Băncei? Aur. Dar D. prim-ministru ne-a spus acum trei ani, că aveam aur prost, și mi aduc aminte cum arăta D-sa, că fiind în străinătate, îi trimiteau părinții săi galbeni, cari în țară aveau valoarea de 32 lei vechi, iar la Paris nu putea să-i schimbe de cât pe 30, ast-fel că perdea 2 lei la 30. Se poate că era o pagubă de 7 la sută, dar această pagubă nu represinta vre-un agiū, ci provenia numai din cauză că moneda era tocită, pierdea la cântar, căci doar nu veți spune că ați inventat și agiul aurului asupra aurului!

Iată, D-lor, dar argumentul capital, argument nu de mare financiar, dar de un om foarte practic care vă întreabă: cum se face că nu era atunci agiū, și că s'a ivit numai acum de o dată cu moneda de argint și cu hârtia Băncei Naționale? Până nu veți răspunde la acest argument, nu veți răspunde nimic!

Ni s'a mai spus: dar de ce căutați cauza agiului în etalon? Dar unde vreți să-l caut? Cum vreți D-ta ca eu public să-ți primesc D-tale o monedă care nu face de cât 80 lei drept o sută.

Ceea-ce este anormal în sistemul nostru monetar este absența agiului. Așa a fost la început și așa a mers până ce s'a deșteptat opinia publică: că ceea ce 'i se dă în mână, valoarea mai puțin de cât ceea-ce e scris pe dânsa; până ce s'a epuizat aurul în țară; până ce s'a întâmplat acel fenomen economic, pe care l'a recunoscut și D. Stolojan, și anume că moneda cea proastă scoasă de D-voastre să gonească moneda cea bună.

Iată cum s'a născut agiul, și iată de ce agiul persistă și crește cu o constanță tot așa de mare ca și a D-voastre cari 'i tăgăduiți și cauzele cele adevărate și efectele cele periculoase ; iată de ce agiul domnește și nu puteți face nimic în contra lui, deși spuneți la început că l-ați adus evreii, sau că l-ați cășunat niște falimente din Londra, sau în fine că s'a produs din cauza recoltelor rele, și că așteptați o recoltă mai bună ca să dispară. Toate au trecut însă, și evreii, și falimentele—bine înțeles cele din Londra—numai agiul a rămas!

Ca să susțineți teoria D-voastre, de rândul acesta ați adus două argumente noi : ați zis că Italia și Grecia au etalonul de aur și cu toate acestea suferă de boala agiului. Ca să ne convingeți și mai mult, ați avut gentileța să ne dați dovezi scrise, și ar fi fost neparlamentar din parte-ne a nu vă crede pe cuvânt ; adevărul însă este că nu v'am crezut nici pe cuvânt, nici cu dovezile scrise. Și bine am făcut că nu v'am crezut, căci ceea-ce spuneți D-voastre nu era adevărat. Și mai înainte de toate nu este adevărat că Italia are etalonul de aur, căci Italia are dublul etalon ca și noi, cu diferența că, pe când la noi dublul etalon e numai pe hârtie, în Italia, dublul etalon există în adevăr.

În Băncile italiene stocul este $\frac{2}{3}$ aur și $\frac{1}{3}$ argint, așa dar chiar dacă aurul ar face primă asupra biletului italian, ar fi totuși un lucru explicabil, când se știe că Banca are dreptul să dea contra biletelor sale argint iar nu aur.

De fapt însă în Italia nu a fost agiū până mai deunăzi, și atunci când el s'a ivit, vina nu a fost nici a excesului de import, nici a stocului de aur, ci a unui accident cu totul neprevăzut. Agiul care s'a născut din acest accident, a și

dispărut odată cu el. Iată ce s'a întâmplat : în Decembre trecut fiind temeri de război, bursele italiene s'a dat la o speculă *à la baisse* desfrinată ; și când mai în urmă a venit alegerea din Germania și împreună cu ele și probabilitățile de pace, lichidarea a fost pentru Italia teribilă. Bancherii italieni au trebuit să plătească așa de mult în străinătate în cât în acel moment neapărat că aurul a făcut o primă asupra biletelor de bancă ; dar cât s'a suit ? În ziua în care agiul a fost cel mai sus, el era de 3 jumătate la sută, ziceți D-voastre, eu spun de 2 jumătate la sută.

Agiul de 3 jumătate sau 2 jumătate, aceasta a fost un maximum care nu a durat de cât două-trei zile, și odată furtuna risipită, a dispărut și agiul. Azi el nu este de cât de jumătate la sută, și tot atât era și când D-nii Xenopol și Costinescu, cu dovezi scrise, ni-l arătau de 3 jumătate la sută.

D-lor, nu tăgăduiți. Am aci cota bursei din Genova de la 11 Martie în care se va vedea că cecul asupra Parisului—unde italienii datorează foarte mult—se plătește 100.95, adică 95 centime din care 35 centime reprezintă schimbul și 60 de bani agiul la suta de lei. Ei bine, când ne veți da și D-voastre o situațiune în care să nu plătim de cât 60 de bani agiu la suta de lei, vă vom aplauda și vă vom da dreptate ! (Aplause din minoritate).

Că ceea-ce spun e adevărat, v'o pot dovedi și cu jurnalul *Opinione* de la 20 Martie. Și vă rog să-mi dați voe a nu'l citi italienește ca D. ministru al justiției, ca să nu mă încurc ca D-sa. Iată ce spune *Opinione* : «Aurul rămâne tot la un premiu de 6 jumătate la mie», ceea-ce face

65 centime la suta de lei. Suntem departe de cei 19 lei ai noștri!

Ei bine, D-lor, ceea-ce ați făcut D-nii Xenopol și Costinescu este un lucru admisibil într'o discuție parlamentară?

Să afirmați D-voastre ca un lucru permanent și isvorît din firea lucrurilor, ceea-ce n'a fost de cât panica de un minut?

Să veniți D-voastre în Martie cu cota din Ianuarie? Nu voi zice, D-lor, că este un act de nedelicatete parlamentară, dar voi zice că este de sigur un act de imprudență parlamentară.

Se zice, D-lor, că Napoleon cel mare, întrebând după bătălia de la Marengo de către generalul austriac pe care 'l bătuse, d. de Melas, dacă nu mă înșel, pentru ce făcuse cutare mișcare la aripa dreaptă, Napoleon i-a răspuns: eui, când plec la bătălie, 'mi închipuesc că adversarul meu este tot atât de puternic, tot atât de inteligent, tot atât de harnic ca și mine și caut să iau măsuri în consecință.

Ei bine, D-lor, învățați-vă a trata tot așa pe adversarii D-voastre. Nu vă închipuiți că totul se va trece, și când știți cum stă cestiunea agiului din Italia, nu veniți nici cu cote învechite, nici nu cercați să presentați ca o consecință a nu știu căror teorii economice, un fenomen care a venit ca o furtună și a plecat tot așa. Nu nesocotiți pe protivnicii D-voastre, căci ori cât de superiori le-ați fi D-voastre, adevărul este mai puternic și de cât D-voastre.

Dar ați vorbit de Grecia, și ne ați spus că are agiu mai mare de cât noi. Așa este, dar uitați că Grecia are cursul forțat.

Dar cine din noi a avut negliobia să spună că cursul forțat nu poate — deși mai greu — să se impună unei țări cu etalon de aur?

Cursul forțat poate să vie și într'o țară cu etalon de aur ca și într'o țară cu etalon de argint; cursul forțat poate să vie din cauza unui război nenorocit, dintr'o criză financiară, extraordinară, poate să vie și dintr'o neînțeleaptă saă o greșită conducere a Băncei Naționale. Dacă dar Grecia a făcut cheltueli de înarmare disproporționate, dacă și-a administrat rău Banca, și dacă ea nu mai are azi în pivniță nici aur nici argint, —și în adevăr în Banca Greciei nu mai este nici un metal,—dacă ea a ajuns la cursul forțat, ce poate proba aceasta în privința etalonului de aur? Și apoi Grecia este ea oare un Stat cu etalon de aur? Apoi și copiii știu că Grecia face parte din uniunea latină, care are dublu etalon.

În această privință Grecia stă mai bine ca noi, căci ea cel puțin poate plăti cu Iargintul seă, orî cât de păcătos ar fi, daraverile ce ar face în toată uniunea latină, într'o vastă ligă de 80.000.000 locuitori, ceea ce noi nu putem face.

Înțelegeți dar, D-lor, că pricinele agiului nu trebuie căutate așa de departe. La urma urmelor, când biletul D-tale de 100 lei în realitate nu face de cât 80, dacă eă nu voesc să'l primesc de cât pe 80 de lei, eă fac un act de bun gospodar.

D-voastre însă ați mai zis un lucru și un lucru foarte grav: ați zis că dacă se va introduce etalonul de aur, vom ajunge la cursul forțat. Pentru ce? Fiind-că, pretindeți D-voastră, noi suntem atât de săraci și atât de cheltuitori, în cât ca să ne procurăm haine gata de la Viena, o să luăm tot numerarul din Bancă și o să-l trimetem la Viena și apoi o să cădem îngenunché înaintea guvernului pentru ca să ne facă hârtie monedă.

Ei bine, D-lor, știți când ați avea D-voastre puțința să ne prevestiți asemenea nenorociri? Când ați vedea agiul depășind cifra care reprezintă diferența dintre adevărata valoare a argintului și valoarea fictivă ce o poartă tipărită la monetăria Statului. Atunci într'adevăr ar fi dovedă că este lipsă de numerar și că cu orî-ce preț omul caută a'l avea. Dar observați că în asemenea cas etalonul de argint nu ne-ar scăpa de cursul forțat, căci dacă agiul ar trece de 23, de exemplu, argintul ar trebui să dispară din pivnița Băncei, căci ar fi mai eftin să ieși argintul și să-l trimiți în streinătate de cât să plătești 23 ori 25 la sută.

Pe câtă vreme însă agiul rămâne sub diferența reală dintre adevărata valoare a argintului și valoarea legală, pe atîta vreme este evident că nu este așa de mare lipsă de numerar, numai că omul nu voește să fie înșelat și să dea 100 pe ceea-ce face numai 80.

Agiul de care ne plîngem nu se datorește dar lipsei de numerar; agiul se datorește împrejurarării că D-voastre dați în circulațiune o monedă falsă, adică o monedă care nu corespunde cu valoarea ei nominală, și este bine înțeles că publicul care are la dispozițiunea sa o asemenea monedă, este nevoit să cheltuiască pe cea bună și să rămână în posunar cu biletul D-voasre, care nu represintă de cât argint.

Și încă dacă ar fi monetă de argint! Dar nu este, este monetă numai de hârtie.

Așa că noi nu avem nici bimetalismul nici monometalismul de argint, ci monometalismul de hârtie. Intr'adevăr am aci un tablou de emisiunile diferitelor Bănci din străinătate în raport cu stocul lor metalic, și vă veți speria când veți vedea cât emiteți D-voastre.

În Franța, D-ilor, țara care are nevoie de cel mai mult numerariu, în contra unui stoc metalic de două miliarde și 500.000.000, câte bilete se emit? Două miliarde și 800 de milioane adică cu trei sute milioane mai mult de cât stocul metalic.

În Germania, cu un stoc metalic de 700 milioane, se emit 900 milioane.

În Austria, unde este cursul forțat și de unde noi nu putem să luăm model, se emit 353 milioane, în contra unui stoc metalic de 198 milioane; iar în Anglia se emit numai 25 de milioane, contra unui stoc de 21 milioane.

Ei bine, noi cu un stoc metalic de 33 milioane, am emis până la 110 milioane în bilete. Va să zică nu numai de trei ori mai mult de cât stocul, ceea ce nu se face în nici o țară, dar peste acest maximum, am exagerat emisiunea precum nu este în nici o țară din lume.

Și ce reprezintă aceste 110 milioane? Reprezintă un oare-care stoc de argint, dar pentru 26 de milioane reprezintă biletele ipotecare, adică o datorie a Statului pentru care Statul nu plătește dobândă.

Nu este aceasta oare un curs forțat, o emisiune de bilete de Stat pentru suma de 26 milioane?

Și pe ce se bazează biletele D-voastre? Pe un scont comercial de 37 de milioane și pe urmă pe un scont al efectelor creditelor agricole în sumă de 65 milioane, adică aproape de două ori cât scontul comercial.

Apoi hârtiile creditelor agricole credeți D-voastre, că într'o administrațiune sănătoasă pot constitui un scont curent pentru o Bancă de circulațiune?

Banca nu trebuie să sconteze de cât creanțe

care sunt aproape a vista. Numai așa ea are siguranță d'a nu fi silită la un moment dat să-și închiză ghișetul, numai pe această basă ea poate emite mai multe bilete de cât stocul ei metalic.

Căci, D-lor, presupun că o Bancă, care are un stoc de 30 de milioane a scos 60 de milioane bilete. Venind o crisă, un profan s'ar putea întreba cum de nu dă faliment Banca într'o așa ocasiune, căci ce ar putea ea face când s'ar duce publicul să ceară monedă pentru biletele pe care le deține? Și după ce s'ar epuiza tot stocul metalic pe care 'l are Banca, de unde ar scoate să mai plătească pe cele l'alte 30 milioane bilete?

Intr'o adevărată Bancă de scont și circulațiune iată ce se întâmplă: Pe când unii cer monedă pentru bilete, alții vin să plătească efectele cu termene scurte scontate de Bancă. Așa că dacă moneda ese pe o ușă, ea reintră pe alta.

Dar la noi așa ar fi?

Nu numai că proporția biletetelor asupra stocului este exagerată — cea mai mare admisibilă ar fi dublu, iar nu de 3 jum. ca la noi, — dar portofoliul Băncei este rău. Și vedeți că aci nu este vorba să nu se peardă paralele în definitiv ci să se plătească repede, căci una este datoria care se plătește la termen și alta este datoria sigură. Apoi când Banca are în portofoliul său datorii de milioane de la creditele agricole, este sigur că ea nu le poate încasa la orî-ce moment spre a face față cererei detentorilor de bilete de bancă.

Dacă noi am avea o adevărată Bancă de scompt și de circulațiune, am fi siguri că au să intre mereu banii de la debitori, și cu acei bani are să plătească bilete venite la ghișet, dar cu efec-

tele creditelor agricole nu poate merge ast-fel, căci acelea sunt datorii, cari deși sigure și garantate cu gagiū, rar se plătesc la vreme; lor trebuie să le facă prelungiri de două, de trei și de patru ori, ast-fel că de la acele efecte nu pot veni bani disponibili în casă. Când dar ar veni publicul în masă să ceară monetă, Banca va zice: «Nu pot, măi așteaptă!» Și dacă publicul nu va voi să aștepte, Banca va fi silită să decreteze cursul forțat, și tot de o dată să pună în vânzare averea țăranilor din toată țară.

O îndoită miserie, o îndoită jale! Așa dar avem dreptul să vă spunem,—și aceasta nu este nepatriotic, căci patriotismul nu cere orbire, ci deschiderea ochilor în patru,—că dacă va veni un timp de crisă financiară, Banca D-voastre va face și cursul forțat, și va vinde și cenușa din vatră.

Vina este a D-voastre, cari ați nesocotit în conducerea Băncei Naționale cele mai elementare reguli de prudență financiară; vina este a D-v. cari ați făcut ca Banca sa emită 110,000.000 bilete pe 33.000.000 metal, o proporție ne măi auzită în Europa; vina este a D-voastre cari v'ați făcut că nu știți că o Bancă nu trebuie să se bazeze de cât pe creanțele lesne de realizat, cum este scontul comercial, și că împrumuturile hipotecare, și chiar lombardele prea mari și măi ales efectele creditelor agricole sunt scânduri prea șubrede pentru ca să se poată construi pe dinsele circulațiunea unei țări.

Așa dar am avut dreptate când am zis că noi nu suntem nici măcar monometaliști de argint, ci monometaliști de hârtie.

Avem, ziceam, D-lor, o circulațiune de bilete de 110.000.000. Este aceasta un lucru sănătos

față cu avuția noastră publică? Sper că ve voiți dovedi că nu.

Rog să mă erte D. Xenopol dacă voiți fi silit să măsoar avuția publică și să mă ocup și eu de teoria D-sale în privința măsurătoarei avuției publice.

Intr'adevăr, D-lor, pe când bieții economiști până acum își băteau capul ca să măsoare averea unei țări, ținând socoteală de impozite, de venitul funciar, de populațiune, de moșteniri, etc., D. Xenopol a găsit un mijloc mult mai simplu. D-sa are o rețetă: Comerțul exterior. Și ca un alt inventator imediat și aplică rețeta D-sale și v'a arătat D. Djuvara la ce rezultate ajunge.

Și nici că putea fi alt-fel, căci comerțul exterior nu este de cât o minimă parte din comerțul total al unei țări. În Statele-Unite el d'abia este a douăzeci și una parte din comerțul total, 16.000.000 de tone contra 299.000.000, și nu este de cât pe jumătate cât cabotagiul. Și neapărat după cum o țară este mai vastă sau mai mică, după cum conține mai multe climate, după cum se dă mai mult la comerțul maritim, și proporția dintre comerțul exterior și comerțul total se schimbă.

Dar D. Costinescu zice să lăsăm America și China d'o parte, și să rămânem în Europa.

Foarte bine. În Europa, după calculele D-lui Xenopol, belgienii sunt de două ori și jumătate mai bogați de cât francezii! Adică Franța este numai de două ori mai bogată de cât România! Tot belgienii sunt de 16 ori mai bogați de cât rușii, și, ce este mai curios, este că Englitera este de două ori mai bogată de cât Franța. Știam într'adevăr că Englitera este puțin mai bogată de cât Franța, dar de două ori, a-

ceasta era rezervat D-lui Xenopol să o descopere.

Așa dar, D-lor, când veți măsura bogăția țerei aceștia, nu trebuie să vă luați numai după comerțul ei exterior, căci atunci faceți o mare eroare.

Dovadă că este așa, este că înainte de 1876, în 1875, România făcea un comerț exterior de 250.000.000.

D. ministru de finance, C. Nacu: De unde știți?

D. Take Ionescu: De la vamă. Și eu zic că și D-ta că este cu neputință ca această evaluare să fie exactă, însă fiind-că D. Xenopol a mers la vami după evaluări, dați-mi voie și mie, mai ales că sunt din minoritate, să merg și eu la vamă. (Aplause din partea minorității).

La 1875 zic, comerțul exterior era de 250 milioane și la 1877 comerțul exterior al României se urcă la cifra de 500.000.000. Va să zică în două ani comerțul exterior s'a înduoit. Ei, nu cum-va s'a înduoit avuția țerei în două ani?

Prin urmare nu numai că D. Xenopol a spus o absurditate, dar mă mir cum de a spus-o, căci ea e atât de evidentă în cât sare în ochii orî-cui.

Nu trebuie să fie cine-va o celebritate europeană ca să vadă că este cu neputință ca într'o țară să se înduoiască avuția publică în două ani. (Aplause din partea minorității).

Dar, D-lor, aproximativ venitul întreg al țerei românești cât credeți că este?

Venitul țerei românești s'a prețuit de mai mulți; vă aduceți aminte că D. Panu făcea în *Lupta* acum două ani un calcul prin care ajungea la un miliard.

Am făcut și eu diferite calcule și am ajuns la același rezultat. Iați unul de exemplu. El este basat pe venitul funciar.

Intr'adevăr, în Franția s'a făcut un asemenea calcul, și s'a găsit că de oare-ce venitul proprietății funciare este de 3.700.000.000, și venitul total este de 28.000.000.000, prin urmare acolo venitul funciar reprezintă $\frac{1}{7}$ din venitul total.

La noi venitul funciar este de 180 milioane, adăogând și venitul moșiilor Statului de 20.000.000 venitul funciar total al țării este de 200.000.000.

La noi, fiind-că nu avem nici industrie nici mare comerț, cred că venitul funciar nu reprezintă $\frac{1}{7}$ din venitul total, ci mai mult, pot zice $\frac{1}{4}$ sau cel puțin $\frac{1}{6}$ și încă cred că sunt galantom.

Făcând dar calculul pe $\frac{1}{6}$ avem un venit total de 1.000.000.000.

Acum să vedem care este emisiunea de bilete ce ne-ar trebui nouă în această proporțiune?

Îaș toate țerile pe rënd, cum le-am luat adineaori:

Franția, și este știut că Franția este țara care are mai multă nevoie de numerar de cât ori-care altă țară, pentru-că fie care francez are obiceiul de a face economie monetară, a strînge, cum se zice, banii în ciorapi, pentru-că fie-cărui francez îi place să aibă monetă la el în cât cine s'ar uita la quantumul monetei ar putea zice că Anglia este mult mai săracă de cât Franția, căci englesul mai cu minte nu ține banii la el, ci îi depune la un bancher și apoi plătește numai în cecuri. Așa se tac plățile în Anglia, prin compensații și este o bancă de lichidare în Londra, Clearing House, unde se lichidează ast-fel fără monetă în fie-care an peste 200.000.000. Dar iaș Franția: Ei bine, în Franția unde trebuie cel mai mult numerar, care este emisiunea?

2.000.800.000 bilete. La venitul ei aceste bilete represintă ceva mai mult de 10 la sută.

La noi cu venitul de 1.000.000.000, și acesta evaluat într'un mod cu totul favorabil, emisiunea pe aceeași proporție nu ar putea fi mai mare de 100.000.000. Dar noi nu putem avea aceeași proporție, căci noi nu avem o industrie ca Franca, nu avem un comerț ca Franca, nu putem avea dar trebuință de atâtea parale ca ea. Dacă am avea dar 70.000.000 bilete ar fi peste cap în raport cu venitul țerei. D-voastre însă aveți 110.000.000 bilete!

De ce s'a scos un număr așa de mare? Credeți D-voastre că cu cât vor fi poame mai multe cu atât aș să fie și mai scumpe? (Aplause din partea minorității). Nu credeți că cu cât vor fi mai multe, cu atât aș să se estinească mai mult?

Așa se întâmplă și cu moneta; cu cât o moneta este oferită pe piață mai mult, cu atât are să se estinească mai mult. Așa dar este constat că ați emis un număr de bilete exagerat. Și cred că trebuie să conveniți, că comparați chiar cu țările cari aș cele mai mari emisiuni noi tot, avem prea mult.

Dar dacă ne-am compara cu Germania, am vedea că ea are o emisiune de 900.000.000 mărci, ceea-ce face un miliard de lei, pentru o populație de 46.000.000 locuitori, pentru o țară al cărei venit este cel puțin de 20 de ori mai mare ca al nostru, și noi avem 110.000.000 în bilete de bancă, ceea-ce represintă aproape a 9-a parte din emisiunea biletelor de bancă din Germania.

Dar, D-lor, să vedem ce este în Austria, și știți că Austria este țara cea mai bogată în hârtie și cu toate acestea în Austria emisiunea hârtiei moneta nu se urcă de cât până la suma de 350 milioane fiorini, sau 7—800.000.000 lei, și noi

avem 110.000.000. Oare țara noastră se poate compara cu Austria, care are o industrie mare, un comerț întins? sau că D-voastră voiți ca cu aceste emisiuni de bilete de bancă să faceți ca lumea să creadă că voiți să transformați Banca într'o adevărată tarapana? (Aplause din partea minorității).

A! D-lor, acum se vede că onor. D. general Lecca, președintele nostru, a avut mare dreptate când a zis: dacă ași fi știut eu că arta tipografiei o să dea asemenea rezultate, apoi și eu m'aș fi făcut tipograf. (Ilaritate).

Acum, D-lor, după ce am terminat cu această primă parte, îmi voi permite să trec la partea a doua.

D-lor, onor. D. Carp mă alaltă-ieră, când a vorbit în discuțiunea generală asupra luării în considerațiune a budgetelor, între altele a spus că pe Statul nostru îl costă agiul pe fie-care an peste 14.000.000, și a adăos că pentru ca să scape de o asemenea pierdere, ar fi bine să se schimbe etalonul de argint în etalon de aur, promițând că atunci când D-sa va veni la putere, are să facă aceasta. Și ați văzut D-lor, pe onor. D. Costinescu și pe D. Nacu, când au voit să răspundă D-lui Carp, zicându-i: nu, D-le Carp, D-ta nu te vei ține de promisiunea ce ne-ai făcut, nu vei face etalonul de aur; vei face și D-ta tot ce facem și noi.

Dar, onorabile D-le Costinescu, cine v'a dat D-voastre dreptul să veniți și să spuneți unui om care, în buna sa credință, afirmă un lucru, promite că va face reforma cutare, cine v'a dat dreptul să-i spuneți că nu se va ține de promisiune? D-voastră aveți dreptul să veniți și să spuneți: D-le Carp, dacă vei schimba etalonul

nostru, vei ruina țara, dar nu erați în drept să-ți spuneți că nu se va ține de făgăduiala dată.

Nu cum-va credeți D-voastră că toată lumea se va prăvăli pe povârnișul pe care l-ați creat : acela al făgăduelilor date cu profusiune și nici o dată realizate ? De unde ați căpătat această credință ?

Ai mai fi putut să-ți spui D-lui Carp : nu, D-le Carp, nu ai să introduci etalonul de aur, pentru că nu ai să vii nici o dată la minister, și nu ai să vii la minister pentru că nouă ne-a proorocit D. Xenopol că avem să mai stăm încă 50 de ani la putere.

Aveți dreptul să vă legănați cu asemenea nădejdi, nu vă este însă permis să vă îndoiiți de cuvântul nimănui.

În contra etalonului de aur anul acesta am mai auzit un argument nou, vorbesc bine înțeles de cestiunea fiscală a agiului. D. Costinescu a spus că putem introduce etalonul de aur, chiar și D. prim-ministru a mărturisit că lucrul este cu putință, dar cu sacrificiul unei anuități de 4 sau 5.000.000. «Cred și eu», a zis D. prim-ministru, întrerupând pe D. Carp...

Aceasta nu se poate nega, D-lor, căci este scris în *Monitor*. Dar D. Costinescu, care se ocupă mai mult de cestiunea fiscală, ne-a zis : Ce folos ? Cu etalonul de aur noi o să câștigăm 8.000.000 pe care le cheltuim cu agiul, dar pe de altă parte vom avea o pagubă îndoită.

Îndată ce va fi aur, a zis D-sa, lucrurile se vor scumpi, lumea va consuma mai puțin, și veniturile Statului vor scădea și vor scădea într-o proporțiune desperată (Aplause din partea minorității).

Căci, zice D. Costinescu : arendele ce ia Statul de la domenii sunt de 20 de milioane, dar

20 milioane hârtie, dacă ar fi în aur nu s'ar sui de cât la 14 milioane; adevărul chiar pe un agiū de 20 la sută ar fi 16 milioane, nu 14, este deci aci o eroare de 2 milioane, dar se vede că micile greșeli se cuvin marilor financiari.

De la domeniū, D. Costinescu trece la impositiv și D-sa ne spune că din introducerea etalonului de aur, lucrurile se vor scumpi, deci consumația va descrește, și cu dînsa și veniturile budgetare.

Neavînd omul cu ce să cumpere tutun, zice D-sa, o să fumeze mai puțin; prin urmare iată încă o scădere de la impositiv de cel puțin 15 milioane, cari adăogite cu 6 milioane ce se vor pierde la domeniū, ajungem la o pagubă totală de 21 milioane, pe care fiscul ar avea să o suțere din schimbarea etalonului de argint.

Va să zică, D-lor, după părerea D-voastre, agiul este care a făcut să crească bogăția noastră.

Va să zică sporul este numai fictiv.

Va să zică, dacă noi n'am avea monetă falsă, Statul n'ar încasa suma de astă-zī. Va să zică starea înflorită a financelor noastre, creșterea bogăției noastre de care ne vorbiți în toate ocașiunile, nu este de cât produsul agiului, roadele falsei monete.

Cele 140 milioane la cari s'aū urcat veniturile Statului și cari noi credeam în naivitatea noastră că sunt o dovadă cum că țara s'a îmbogățit, nu sunt în realitate de cât o fantasmagorie născocită din moneda falsă. Și cu toate acestea v'ați lăudat de atâtea ori cu veniturile D-voastre budgetare!

Apoi dacă este așa, dacă este destul să avem moneda falsă ca să ne putem lăuda cu umflarea veniturilor țerei, atunci eū propun să se scoată stocul de argint de la Bancă, și să-l înlocuim cu aramă, și de sigur că atunci veniturile țerei se

vor urca la 300 de milioane. (Aplause din partea minorității).

D-lor, vă mărturisesc că n'am auzit de când sunt un argument care să mă mire mai mult, n'am văzut o contradicțiune mai mare de cât să se spună la tribuna Camerei că averea țării a crescut, dându-se drept dovadă creșterea veniturilor bugetare și în același timp să se mărturisească că veniturile bugetare n'au crescut de cât din pricina introducerii monetei de hârtie.

Dar ori cât de fatală ar fi teoria D-lui Costinescu pretenției stării de înflorire a finanelor noastre, trebuie să o discut în părțile ei serioase.

D. Costinescu crede că introducând etalonul de aur, prețurile vor scădea, și va scădea și prețul muncii, deci fie-care câștigând mai puțin va consuma mai puțin și fiscul va încasa mai puțin. Ca aceasta să fie exact ar trebui ca introducerea hârtiei-monete să fi urcat prețul muncii. Ei bine, vă închipuiți D-voastre că lucrătorul câștigă mai mult ca mai înainte? Credeți D-voastre că de oare ce capitalistul, sau pretinsul capitalist găsește cu înlesnire bani ieftini la Bancă—și D. Costinescu ne asigură că chiar atunci când cererea vine de la un adversar al guvernului Banca nu refuză—credeți D-voastre, zic, că același capitalist când se duce la țară să-și angajeze muncitori, le plătește mai mult de cât un leu ori două ziua, cât le plătea înainte de ivirea agiului?

Dacă o credeți, vă înșelați. Prețul muncii, D-lor, este fixat la noi din timpuri tradiționale, și lucrătorul luând astăzi un leu cât lua și înainte, este mai sărac, căci fiind nevoit să-și cumpere trebuințele, le plătește mai scump din cauza acestei monete false.

De sigur, D-lor, că dacă agiul ar dăinui mulți ani, echilibrul s'ar stabili, și muncitorul ar ajunge

a fi plătit cu 20 la sută mai mult. Până acum însă aceasta nu s'a îndeplinit, pentru că fenomenele economice foarte încet își dau toate roadele lor, și pentru că din toate valorile, munca este aceea al căreia preț se pune mai greu și mai încet la nivelul celor-l'alte. În această privință ca și în multe altele cari privesc agiul, nu pot îndestul face elogiile mele D-lui Nica pentru lucrarea D-sale.

Prin urmare, marele contribuabil, muncitorul de pământ, va consuma și mâine ca și azi, căci munca sa va fi platită tot cât azi, și va plăti mai puțin lucrurile de care va avea nevoie.

Nu vă temeți dar de suprimarea agiului.

Ați mai zis un lucru în contra noastră, și ați voit de sigur să ne denunțați opiniunii publice ca să nu ne prindă în simpatie. Ați zis: D-nii cari vor etalonul de aur, vor urcarea dobânzei.

Așa este, dobânda se va urca; însă cu diferența aceasta că atunci dobânda o va plăti numai acela care se împrumută; iar nu cum se face astăzi când dobânda pentru cei cari se împrumută, o plătim noi toți, țara întreagă.

Căci ce este agiul dacă nu o dobândă care cade asupra tuturor? Ei bine, D-lor, aceasta nu este dreptate într'o țară democratică ca a noastră! (Aplause).

Restabilind, D-lor, etalonul de aur, vom avea un avantaj; este că va mai dispărea o ipocrizie: moneda falsă care poartă d'asupra cifra 100 și prețuște 80.

Și nu este numai atât. Pe lângă avantajul acesta pur moral, care și el își are valoarea lui, mai este un alt avantaj curat bănesc: este că consumatorul azi nu plătește numai agiul atât cât îl costă pe comerciant, ci plătește cu mult mai mult.

Intr'adevăr, dacă azi agiul este 17, vînzătorul grosist, care are să încaseze peste 3 și 6 luni, și care pentru marfa lui în străinătate datorește aur, dacă e prudent, nu are să pună la socoteală numai 17, ci are să pună 20 ori 25, căci nu știe cât are să fie agiul în ziua în care trebuie să plătească în străinătate. Așa că eu cumpărătorul, în loc de a plăti asupra obiectului un agiū de 17, plătesc un agiū mai mare.

Este dar o pagubă care apasă pe noi toți și care se datorește incertitudinii mijlocului de schimb. Ori cum veți întoarce aceasta cestiune, etalonul D-voastre de hârtie, cred eu, este osândit și din punctul de vedere economic și din punct de vedere fiscal.

Dar veți introduce D-voastre etalonul de aur? Mă întreb, căci țara are interes să o știe și în această privință, eu vă fac onoarea, pe care D-v. nu ne-o faceți nouă, de a vă crede pe cuvînt și vă voi spune: nu, nu veți introduce etalonul de aur, și nu 'l veți introduce pentru că fiscalul trage din starea actuală și din actuala organizare a Băncei naționale avantajul de a nu avea nici-odată nevoie de bonuri de tesaur.

Nu veți introduce etalonul de aur, pentru că nu voiți să recunoașteți că ați greșit, pentru că preferiți dezastrele agiului unui *mea culpa* politic.

Mai este un alt cuvînt, care mă face a crede că nu veți introduce etalonul de aur, precum sunt convins că nu veți face nici una din reformele, cari sunt necesarii acestei țări: este sterilitatea D-voastre.

Și în această privință ași putea să vă amintesc un singur cuvînt: D. Costinescu ne-a spus că de vre-o trei ani încoace, nu mai faceți nimic, *mistuiți*. (Aplause din partea minorității).

Eū nu voiū face un joc de cuvinte din mărturisirea D-lui Costinescu ; ar fi prea ușor.

Iaū cuvēntul la figurat și cred că D-sa a voit să zică, că ați făcut atâtea reforme, în cât acuma a venit momentul să stăm pe loc, să ne odihnim.

Eū, D-lor, știam că în istoria națiunilor, partidul liberal 'i este dat să lucreze, să reformeze, iar atunci când se crede că s'a lucrat destul, atunci să se ducă de la putere și să vină conservatorii, căci lor le este dat să mistuiască, să conserve ceea ce s'a făptuit. Ei, la noi s'a întors lucrul : partidul poreclit liberal, care nu mai poate să lucreze, zice că a venit vremea ca țara să se odihnească și el să mistuiască, lăsând pe seama conservatorilor să facă noile progrese.

Și fiind că e vorba de liberali și conservatori, să'mi dați voe să vă spun că cuvintele D-lui Costinescu, ca și toate discursurile D-voastre, m'aū întărit și mai mult în credința mea cum că la noi până azi, nu aū fost lupte de clase sociale. N'a fost luptă de partide politice, n'a fost vorba de a se ști, dacă unii vor să meargă mai iute, alții mai încet, dacă unii cred în inițiativa privată și alții nu, dacă unii sunt liberi schimbiști — căci deh ! liberalii în toate țările sunt liberi schimbiști, numai la noi se vede lucrul pe dos, — și conservatorii protecționiști, luptele cari aū pasionat această țară aū fost lupte de clase sociale, a fost lupta burgheziei în contra aristocrației. Și când ni se obiectează că cei cari luptău în capul burgheziei erau tot boerii, nu ni se spune un adevăr nou. În toate țările din lume, când o clasă s'a ridicat în contra alteia, conducătorii 'și-i a împrumutat din clasa ce voia să dărime. Cel care a început revoluția francesă se numea marchisul de Mirabeau ! La noi asemenea s'a întâmplat acest lucru : Când s'a înghejbat o burghezie inteligentă, care a voit să ia și dēnsa parte în

afacerile publice, în capul său s'au pus o parte din foștii privilegiați, și cu toții împreună au dat asaltul.

O voce : Nu era așa.

D. Take Ionescu : În adevăr așa a fost. Vă întreb : Nu e un lucru știut că, cel puțin aci în Muntenia, dreapta se rezima pe reprezentanții proprietății, cari pe atunci era a boerilor, pe când stînga se rezima pe orașe ? Nu e un lucru știut că chiar la 1866, stînga cerea să se dea preponderanță colegiilor burgheziei, pe când dreapta dorea să se dea puterea în mâna colegiilor proprietății ?

Ei, dar azi nu mai este așa, boerii au căzut, proprietatea chiar nu mai este în mâinile lor. Și așa de repede a mers în această țară democratizarea, în cât cine din noi ar crede că nu mai târziu de cât la 1859, leaderul partidei conservatoare, adresându-se liberalilor, se exprimă ast-fel :

D. M. Kogălniceanu : Unde ?

D. Take Ionescu : La București.

«Nu vă poprim, D-lor, de-a vă sui pe scara slujbelor ; nici odată n'ați fost popriți, nici D-v., nici părinții D-v. Vă rugăm însă să călcați mai încet din treaptă în treaptă ; nu voiți a sări din capul de jos al scării tocmai la cel de sus și de acolo de odată sus pe strașină ; fiind pasul cam mare, ne e frică să nu cădeți, și, ceea-ce ar fi mai rău, să cădeți peste noi ce vă privim cu atâta plăcere, și să ne rupeți gâtul și nouă și vouă. Urmînd din contra, dupe cum vă povățuim, mai cu încetul, mai moderat, o să fim toți bine, o să ne lăsați vreme să vă judecăm faptele, etc. etc.»

Credeți D-voastre că se mai poate găsi azi în România — nu vorbesc de verî-o biată cucoană bătrână care a apucat vremile de mult, ori de verî-un băețel care, studiînd la Paris și auzind pe legitimistii de acolo bocindu-se : *Dieu et mon*

roy, și *roi* cu *y* mă rog, s'a amețit și 'și închi-puește că tot așa trebuie să fie și în România,— credeți că se mai găsește, zic, azi în România un singur om politic care să cuteze să țină o asemenea cuvântare în fața democrației?

Această luptă, D-lor, s'a închis; triumful democrației a fost deplin.

Și democrația, D-lor, cum bine a zis D. Léon Say, este pentru statele moderne o atmosferă; cine nu poate trăi într'însa e de sigur un nenorocit, dar un nenorocit pentru care nimeni nu poate face nimic.

O să mai fie în țară și alte lupte între clasele sociale, căci în lupta care s'a terminat, nu a luat parte democrația toată ci numai o parte dintr'însa : burghezia.

Da, va veni un moment când clasele cele-l'alte se vor simți în stare să înceapă lupta, — căci cum bine a zis D. Costinescu puterea se ia, nu se dă, — și atunci fiți siguri că se va încinge o nouă campanie, o campanie în contra burgheziei, și vom vedea din nou partide formate pe temeiul acestei idei. Pentru moment însă suntem cum era Anglia pe când domnea numai aristocrația, suntem cum este azi democrația americană, suntem într'o stare socială în care nu poate fi loc de cât pentru lupta de partide politice, cari ambele, în ceea-ce privește clasele sociale, sunt de acord.

Cine ar putea azi să mai redeschidă lupta care s'a curmat? Vă întreb pe D-voastre, dacă chiar conservatorii, aceia cari nu sunt în Parlament, ar mai putea profita dênșii de o restabilire a lucrurilor de altă dată pentru a dori aceasta. Luați-î pe nume pe conducători, și vedeți dacă la cei mai mulți nu le ar vătēma o restabilire a situației de altă dată. Intr'un câmp și într'altul,

diferența claselor sociale a dispărut, burghesia s'a făcut stăpână pe guvern, și s'a făcut stăpână pentru că a devenit puternică, pentru că a pus mâna pe averi, această mare forță socială.

La noi a mai fost o luptă; lupta pe tărîmul național. D. Porumbaru zice că în această luptă ambele partide aū meritul lor, căci când era vorba de a susține autonomia țerei în contra străinului, ambele partide cădeau de acord.

Luptă între clase a fost dar la noi în țară, nu luptă între conservatism și liberalism. Aceasta 'mi și explică mie pentru ce onor. D. Xenopol zicea: partidul conservator a stat la putere de la descălciătoare până la 1876, și acum am venit noi partidul liberal, care vom șede la putere încă 50 de ani.

D. Xenopol confundă cuvântul liberal cu cuvântul democrat. D-sa a voit să zică că boerii aū stat la putere atâția ani, și că acum va rămânea democrația la putere încă 50 ani. Eū cred, că democrația nu va sta la putere numai 50 ani, dar nu confund democrația cu colectivitatea politică ce ține azi puterea. Această confusiune dintre liberalism și democrație vë explică pentru ce toate partidele noastre politice pun cuvântul liberal în numele cu care ele se desemnează: liberali naționali, liberali conservatori, sinceri liberali, disidenți liberali, etc.

În aceste etichete cuvântul liberal nu însemnează alt-ceva de cât democrat. Căci azi toate partidele noastre se pretind cel puțin democratice.

Și vë întreb dacă este vre un partid în țară care n'a scris pe drapelul său: îmbunătățirea soartei țeranilor. Când D. Carp acum trei ani a făcut programul său, D-sa ne-a spus că urmărește mai înainte de toate ridicarea claselor de

jos, pentru că, cum zicea D-sa într'o splendidă imagină, clasele guvernante sunt ca ploaia care se ridică din oceanul profund și în el se întoarce, pentru că atunci când poporul, profundul ocean, este șubred, șubrede sunt și clasele guvernante.

Dar D-voastre pretindeți că aveți monopolul îngrijirei pentru soarta țăranilor. D. Xenopol a spus chiar că programul D-voastre se resumă în a provoca resbel de tarife cu vecinii, și a vă face campionul țăranilor contra proprietarilor. Eu nu vă cred, vă iau însă la cuvânt: Ce ați făcut D-voastre pentru această clasă?

Ne vorbiți mereu de creditele agricole. Dar de la creditele agricole încoace, — și ați trecut câți-va ani de atunci, — ce ați făcut pentru îndreptarea clasei țăranilor?

Ce ați făcut pentru instrucțiunea rurală?

Ce ați făcut pentru organizațiunea comunei?

Ce ați făcut pentru șosele, căci acestea importă mai mult populațiunile rurale?

N'ați făcut nimic.

Ați făcut ceva pentru ca populațiunea rurală să aibă o poziție mai estină și mai accesibilă?

N'ați făcut nimic.

Î ați dat o mai bună administrațiune? Nu. Atunci de unde luați acest drept de monopol pentru iubirea populațiunilor rurale? Lăsați'l acest nobil sentiment unde se află el, în domeniul tuturilor, și nu ne mai tăgăduiți dragostea pentru populațiunile rurale.

Dar ați făcut câte-va legi proteguitoare! Se poate! Vă înșelați însă când credeți că veți ridică populațiunile rurale numai prin măsuri ocrotitoare; ceea-ce trebuie mai ales țăranului, este justiția și lumina. Și pentru acestea n'ați făcut destul.

Dar dacă nu aveți drept la monopolul iubirei pentru populațiunile rurale, aveți oare veri un drept la monopolul cuvântului liberal? Neapărat că nu. Și, D-lor, a ajuns că cuvântul liberal este așa de tras din toate părțile, în cât singur nu mai însemnează nimic, și trebuie lipit de cuvântul *adevărat*.

Ei bine, cine este adevăratul liberal? Dacă întrebam pe Rosetti, el zice: Eu sunt adevăratul liberal. Dacă întrebăm pe D. D. Brătianu, el zice: Eu sunt adevăratul liberal. Dacă întrebăm pe D. Fleva D-sa zice: Eu sunt adevăratul liberal. D. Vernescu zice tot așa.

Ei bine, dacă este așa, vă mărturisesc că nu aveți dreptul să luați numai D-voastră această calitate.

Și nu aveți dreptul nici chiar față cu opoziția unită, ai căreia șefi, doi din trei, sunt liberali cari s'au despărțit de D-voastre și au isbutit în alegere.

Cu datoria publică voiți termina, D-le președinte, și numai cinci minute mai am. D. Costinescu ne zice: Dar D-voastre, tineri cari ați plecat din majoritate, — și 'mi pare bine că D. Fleva v'a declarat erii că noi am plecat înainte de D-sa, că noi am părăsit maioritatea pentru că nu puteam lua răspunderea actelor ei, iar nu ca să urmărim o persoană — D-voastre tineri, cari ați plecat din partidul liberal, trebuie să știți că nu poate să vie nimeni la putere după noi de cât conservatorii, pentru ce ați plecat dar din partidul nostru? — ne întrebați D-voastre.

Ideia D-voastre este greșită, dar fie că ar fi așa; ar fi oare aceasta un cuvânt ca să găsim că administrația D-voastre este bună? că justiția D-voastre merge bine? că finanțele D-voastre sunt într'o stare prosperă? (Aplause din mino-

ritate). Și vă închipuiți D-voastre că numai cînd crede cine-va că va reuși a lua locul celui-l'alt trebuie să 'l combată? Eu am spus încă o dată și o repet, convicțiunea mea personală, nu a grupului din care am onoarea să fac parte, este că D-voastre veți mai sta multă vreme la putere. Cum și ce fel nu discut, dar veți mai sta mult: însăși convicțiunea mea profundă este că ori cît de mult veți mai sta la putere, nu veți mai face nimica.

De trei ani am intrat în această Cameră, și am început acum trei ani cu discursul acela calificat de Irod. Credeți, D-lor, că mă nutriam atunci cu speranța că o să ne punem pe lucru.

Ce s'a lucrat însă în trei ani de zile?

S'a votat o lege care a transformat Camera în academie de știință medicală; atît pentru instrucțiune.

S'a emis rentă; atît pentru finance.

S'a făcut legi interpretative ad-hoc; atît pentru justiție.

Ce s'a mai făcut?

S'a mai făcut un proiect de lege pentru admiterea în funcțiunile administrative! Doarme!

S'a încercat Camera să facă o lege pentru stabilirea cumulului! Doarme!

O voce: Trăește cumulul.

D. Take Ionescu: Prin urmare care este bilanțul activității de trei ani? Nimica! D-voastre credeți că trei ani într'o țară ca a noastră, care trebuie să meargă repede, este lucru de nimic? Apoi atunci cînd s'aș perdut trei ani de geaba, cînd se va lucra? La anul? Ei, D-lor, cine a așteptat trei ani de a rîndul și a așteptat de geaba, permiteți să nu mai aibă speranța că până la anul se va face ceva.

Prin urmare, rău zice D. Xenopol cînd afirmă

că din jignirea intereselor am părăsit acele bănci.

Ce interese personale?

D-lor, mărturisesc că n'ași fi cutezat să introduc în această Cameră pamflete, dar sunt silit, căci semnalul s'a dat de D. Costinescu, și am dreptul să o fac și eu.

D. vice-președinte: Mențineți-vă în cestiune.

D. Take Ionescu: Când în această Cameră se zicea la adresa noastră, a celor tineri, că noi am fi plecat din majoritate din cauza jignirii de interese personale...

D. Vice-președinte: D-le Ionescu, vă rog binevoiiți a vorbi în fond; lăsați la o parte cestiunile personale.

D. Take Ionescu: Apoi, D-le președinte, când ni s'a zis nouă tinerilor din această Cameră că din cauza jignirii intereselor personale am plecat de acolo, noi să nu avem dreptul să venim să ne explicăm?

D-lor, în acel așa numit portret al meu ce a apărut într'un pamflet din capitală, se zicea că nu mi s'a dat și mie un portofoliu.

Dar cine este în drept să mă crează pe mine așa de nătărău, în cât să doresc un portofoliu la vârsta mea, și cine are dreptul să mă crează așa de puțin mândru în cât să fiu insetat d'a fi ministru?... (Aplause din partea minorității).

Ambițiunea, D-lor, este o pasiune ciudată. Când ea se află într'o măsură mediocră, este un mare pericol, căci te face să înghiți o mulțime de situațiuni neplăcute, numai ca să aibi onoruri; când ambițiunea însă este într'adever mare, atunci este o pavază, căci te face să doarești puterea iar nu onorurile.

Ei bine, când ved pe mulți că se sue pe acea bancă, cu bune intențiuni, și nu pot face nimic, stați an și apoi pleacă fără să lase ceva în urma

lor, cine vă dă dreptul să 'mă faceți injuria d'a crede că eu v'ași invidia soarta? (Aplause din partea minorității).

Indărăt dar cu aceste cuvinte de jicnirea intereselor personale!

Dar mi s'a obiectat de D. Lascăr: nu aveți program! Nu avem program? Voiți să 'l știți? Veniți cu legea instrucțiunei publice, veniți cu legea reorganizărei magistraturei și veți vedea! Dar când D-voastre mistuiți într'una, nu vă așteptați să venim noi și să facem expunere de programe. (Aplause din partea minorității)!

D. Costinescu a măi zis: Sunteți tineri fără trecut politic. Așa este; suntem tineri fără trecut politic. Lipsa de trecut politic este un desavantagiū, pentru că ai în bilanț, la activ, zero; dar lipsa de trecut politic este și un avantagiū, pentru că este zero și la pasiv. Așa că puind în bilanț zero la activ și zero la pasiv, saldul este tot zero, și cine are saldul zero, tot stă măi bine de cît alții. (Aplause din partea minorității).

IMPOSITUL PE CATEGORII

Sedința Camerei de la 8 Martie 1885

La ordinea zilei era proiectul de lege pentru modificarea impositului funciar asupra proprietăților urbane și rurale. La discuțiunea generală luaseră cuvintul D-nii G. D. Pallade, N. Voinov, P. Carp, N. Fleva și președintele consiliului I. C. Brătianu.

La art. 1, care avea cuprinsul următor:

Art. 1. — Toate proprietățile imobiliare urbane și rurale sunt supuse la un imposit funciar, a cărui citime variază după distincțiunile următoare :

- a). Se va plăti 6 % pentru clădiri în genere;
- b). 5 % pentru proprietățile rurale ce se exploatează de însuși proprietarii lor, cari însă domiciliază în țară;
- c). 6 % pentru proprietățile rurale arendate, cind proprietarul lor domiciliază în țară;
- d). 7 % pentru acele proprietăți rurale ce se exploatează prin administratori de proprietari cari nu domiciliază în țară;
- e). 15 % pentru proprietățile arendate, cind proprietarii lor nu domiciliază în țară.

Prin domiciliu se înțelege locuința obicinuită.

D. Take Ionescu ica cuvintul și pronunță următorul discurs, care marchează ieșirea sa din rindurile majorității liberale :

Domnilor Deputați,

Adineaori D. Voinov, susținând legea ce se propune, întreba pe acei cari sîntem contra : de la cine avem mandat ca să pledăm pentru absenteism, de ce combatem o lege care pe noi

nu ne atinge? Să-mi permită D. Voinov să ridic mânuşa. Nu ştiu dacă D-sa are de principiu ca să nu se intereseze de cât de legile care l'-ar putea lovi pe D-lui, sau pe cei cari 'i dau mandat să vorbească. In tot cazul, acest principiu eu nu'l am, şi deşi nu sunt proprietar de nici un pogon de pământ, voiŭ cerca să lupt contra acestui articol, care este pornit dintr'o intenŭiune bună, dar este greşit şi inutil. De altmintrelea cu ocaziunea legii cumulului am spus deja că nu este bine să ne luăm după curente, nici să ne dăm în lături de a lupta pentru ceea-ce credem noi adevărul, căci ceea-ce este mai rău, nu este de a avea o idee greşită, dar de a nu combate o idee pe care o crezi greşită.

Eŭ nu mă voiŭ întreba numai ce principiu atinge art. 1, dar sper să probez cu cifre, cu statistica ţarei, că nu există nici un pericol social pe care legea să voiască să'l remedieze, şi nici nu sunt temeri, cel puŭin după cele ce au urmat până acum, ca un asemenea pericol să se ivească într'un viitor apropiat.

Eŭ nu zic că art. 1 violează principiile economiei politice, pentru că ar crea un impozit progresiv, şi nici nu mă ocup cu cestiunea dacă impozitul progresiv este sau nu un lucru bun, căci impozitul care se propune este proporŭional, numai coticitatea diferă după avere şi după aptitudinea persoanei, după calităŭile ei psihice, aceasta este adevărata culoare a acestui impozit. D'asemenea, D-lor, proiectul de lege nu este inconstituŭional, precum s'a susŭinut. Inconstituŭional ar fi atunci când s'ar zice: cutare proprietar care domiciliază în streinătate 6 la sută, cutare 12 la sută, iar cutare 15 la sută. Când s'ar face adică diferenŭe nu între categorii de indivizi, ci între indivizi. Aceasta nu se zice în lege

și prin urmare legea este constituțională, dar nu tot ce este constituțional este și bun, și toată discuțiunea este aci. In acest articol sunt două dispozițiuni; și amândouă sunt departe de a merita aceeași critică.

Maî întâi se face o scădere de 1 la sută în favoarea proprietarilor cari și cultivă singuri moșiile, aci critica este maî mică, fiind-că se zice că se dă o primă de încurajare, cu toate că eu nu cred ca aceasta să fie forma cea maî bună de a se da prima de încurajare, fiind-că ar fi maî nemerit să se primeze numai acei cari cultivează maî bine, iar nu toți acei cari cultivează singuri. In tot cazul nu avem de ce să ne scandalizăm pentru aliniatul acesta, căci la urma urmelor ajunge numai la un scăzământ pentru uni, așa că aliniatul b, dacă ar fi singur, cestiunea ar trebui să fie privită maî mult ca o cestiune bugetară și prin urmare D-l ministru de finance maî bine de cât noi poate să vadă dacă în starea finanțelor noastre legea și convine sau nu, fiind-că, D-lor, acest proiect departe de a aduce un spor în budget, lasă un scăzământ anual de 507,000 lei. (Intreruperi).

Nu mă întrerupeți, D-le Vulturescu. Eu n'am obicei să discut fără să știu de ce e vorba. Când a venit acest proiect în secțiuni, am fost de la început în contra, și de atunci mi-am zis că'l voi combate și în Cameră. Negreșit dar că urma să'mi dau socoteală bine de ce face și la ce tinde acest proiect; și de aceea m'am dus la ministrul de finance de am luat cifrele; ast-fel că vă pot afirma după statistica D-lui ministru de finance, și vă puteți închipui că D. ministru are o asemenea statistică, căci un ministru nu poate să vie cu un proiect — maî ales un proiect financiar — fără să'l studieze, fără să aibă în vedere

cifrele; v $\acute{e}$ pot afirma, zic, c $\acute{a}$ acest proiect las $\acute{a}$ un sc $\acute{a}$ z $\acute{e}$ m $\acute{e}$ nt $\acute{i}$ n budget, $\acute{s}$ i aceasta este pentru mine cea m $\acute{a}$ i temeinic $\acute{a}$ dovad $\acute{a}$ c $\acute{a}$ legea a pornit din cele m $\acute{a}$ i bune inten $\acute{t}$ iuni. Dar, D-lor, ar fi poate alt $\acute{a}$ observa $\acute{t}$ iune de f $\acute{a}$ cut. S'ar putea zice c $\acute{a}$ este arbitrar ca $\acute{i}$ ntr'o $\acute{t}$ ar $\acute{a}$ ca a noastr $\acute{a}$ s $\acute{a}$ $\acute{i}$ mpu $\acute{i}$ cui-va s $\acute{a}$ ' $\acute{s}$ i cultive singur mo $\acute{s}$ iile, fiind-c $\acute{a}$ la noi mo $\acute{s}$ iele nu sunt numai $\acute{i}$ n m $\acute{a}$ inile cultivatorilor, ci sunt $\acute{s}$ i $\acute{i}$ n m $\acute{a}$ inile acelor $\acute{a}$ cari, dac $\acute{a}$ le-ar cultiva, le-ar cultiva de sigur m $\acute{a}$ i r $\acute{e}$ u, ca arenda $\acute{s}$ i.

In $\acute{s}$ $\acute{a}$, D-lor, este ceva m $\acute{a}$ i grav $\acute{i}$ n lege; este pedeapsa absentismului.

D-lor, impositul poate s $\acute{a}$ aib $\acute{a}$ categorii; dar categorii dup $\acute{a}$ materia imposibil $\acute{a}$, iar nu dup $\acute{a}$ persoan $\acute{a}$ $\acute{s}$ i n $\acute{a}$ r $\acute{a}$ vurile ei m $\acute{a}$ i mult sau m $\acute{a}$ i pu $\acute{t}$ in utile societ $\acute{a}$ tei. $\acute{S}$ i tocmai acesta este principiul de economie politic $\acute{a}$ pe care 'l violeaz $\acute{a}$ acest proiect de lege, este c $\acute{a}$ face s $\acute{a}$ depind $\acute{a}$ cifra impositului de $\acute{i}$ nsu $\acute{s}$ iri personale, de calitat $\acute{i}$ psihice, de obiceiuri sociale. De altminteri, D-lor, impositul cu tendin $\acute{t}$ e de moralizare nu este lucru nou; imperiul roman a recunoscut $\acute{i}$ n epoca lui de dec $\acute{a}$ dere, asemenea impositate. Erau vestitele legi caducare, erau acele legi de trist $\acute{a}$ memorie cari loveau o alt $\acute{a}$ boal $\acute{a}$ social $\acute{a}$ mult m $\acute{a}$ i periculoas $\acute{a}$: celibatul. C $\acute{a}$ c $\acute{i}$ dac $\acute{a}$ este o datorie patriotic $\acute{a}$ a nu lipsi din $\acute{t}$ ar $\acute{a}$, apoi este o datorie $\acute{s}$ i m $\acute{a}$ i patriotic $\acute{a}$ de a popula o $\acute{t}$ ar $\acute{a}$ c $\acute{a}$ reia 'i lipsesc bra $\acute{t}$ ele, cum este $\acute{t}$ ara noastr $\acute{a}$.

P $\acute{a}$ trun $\acute{s}$ i dar de dorin $\acute{t}$ a de a vedea imperiul repopul $\acute{a}$ ndu-se, $\acute{s}$ i convin $\acute{s}$ i de marele adev $\acute{e}$ r c $\acute{a}$ moralitatea public $\acute{a}$ este cu at $\acute{a}$ t m $\acute{a}$ i sus cu c $\acute{a}$ t sunt m $\acute{a}$ i pu $\acute{t}$ ini oameni ne $\acute{i}$ nsura $\acute{t}$ i, $\acute{i}$ mp $\acute{a}$ ra $\acute{t}$ ii roman $\acute{i}$ au n $\acute{a}$ scocit legile caducare. $\acute{S}$ i istoria ne spune c $\acute{a}$ aceste legi departe de a pune stavil $\acute{a}$ putrezimei societ $\acute{a}$ tei romane, $\acute{s}$ i m $\acute{a}$ i mult au

prăvălit'o în prăpastia din care imperiul nu avea să mai iasă nici odată.

Iată dar, D-lor, principiile de economie politică cari se opun acestui proiect de lege, adică dispozițiunei articolului întâiu, fiind-că numai de el vorbesc, prin care se distinge între proprietarii cari domiciliază în țară și între aceia cari nu domiciliază. Dar pe ce se bazează această distincțiune? Dacă iaș raportul D-lui raportor și mă uit la pagina I — pentru care'i mulțumesc — ved că D-sa se ridică în contra legilor cari ar voi să moralizeze societatea pe cale de impozite, și adaogă că dacă proiectul ar fi de această natură, apoi D-sa ar fi cel d'întâiu care să fie în contra lui. Și la pagina a doua D. raportor ne spune alt-ceva; punem, zice D-sa, 12 la sută pe proprietățile ale căror proprietari domiciliază în streinătate, nu pentru a crea o disproportionalitate în impozite, ci din contra pentru a face să domnească proporționalitatea.

Eroare mare. In adevăr, pe ce este bazat acest raționament? D-voastră, D-le raportor, ziceți că proprietarul care domiciliază în România plătește și foncieră, plătește și impozite indirecte pentru serviciile pe cari le primește de la Stat; iar acela care șade în streinătate, plătește numai impozitul fonciar și totuși se bucură de aceleași servicii din partea Statului. Aci este greșeala cea mare, pentru că persoana care locuește în streinătate, nu primește din partea Statului aceleași servicii pe cari le primește persoana care domiciliază aci; ea are protecțiunea persoanei sale, și a acelor-l'alte interese materiale ale sale; întrebuințează toate serviciile publice, drumurile, școalele publice, justiția țarei etc., așa în cât el găsește în toate mișcările și în toate interesele lui, serviciul Statului. Pe când cel care domici-

liază în streinătate nu se bucură în țară de cât de protecțiunea proprietății lui. Și nu cred că serviciile Statului în ceea-ce privește o moșie să coste mai mult sau mai puțin după cum proprietarul domiciliază ori nu aci. (Intreruperi). Voi răspunde și la acest argument, și cred că vă veți convinge, onorate anonim, că această spaimă a banilor cari es din țară este mai mult o fantasmă.

Prin urmare, onor. D. raportor, te rog, să'mi răspunzi... (Intreruperi). Permiteți-mi, D-lor, să mă adresez direct la D. raportor, fiind-că dacă combat o lucrare a unuia dintre amicii mei cei mai iubiți, a unui om pe care'l stimez, aceasta este o dovadă și de întregimea convicțiunii mele, cum și de certitudinea mea că convingerea D-lui raportor este tot așa de profundă, deși ne găsim, sper numai pentru azi, în așa divergență de păreri. Rog dar pe D. raportor să'mi răspundă la acest lucru : de ce aceluia căruia i se dă numai un rînd de serviciu 'i cere un impozit egal cu al aceluia căruia 'i pune la dispozițiune toate serviciile publice ?

Dar, D-lor, este ceva mai mult : Românul care domiciliază în streinătate, pentru cele-lalte servicii sociale, adică siguranța persoanei lui, scoalele, cultul, justiția etc., să nu credeți că nu plătește impozite acolo unde locuște, fiind-că el plătește impozite indirecte, și prin urmare nu este drept să'i cereți ca să plătească un dublu impozit indirect, și în streinătate și în România.

Și apoi, D-lor, nici nu puteți să ziceți că acolo plătește mai puțin, fiind-că știți că în materie de impozite noi suntem o țară foarte tericită, căci la noi impozitele sunt departe, foarte departe de a fi așa de sus ca în țările occidentale, unde trăesc mai cu seamă acei proprietari

cară nu domiciliază în țară. Prin urmare, acel Român care are venit în țară și trăește în streinătate plătește impozitele indirecte în streinătate, acolo unde i se dă și protecțiunea persoanei sale, precum plătește aci impozitul fonciar, pentru care i se dă în schimb numai protecțiunea proprietății lui. (Intreruperi).

Aud o obiecțiune, se șoptește că trăește acolo cu banii noștri. Apoi vă întreb : străinul care... (Intreruperi). Intrerupțiunile pot face rău Camerei, fiind-că voiți fi mai lung, dar pe mine nu mă vor turbura întru nimic.

Vă întreb, un străin care domiciliază aci și care ne plătește nouă impozitele indirecte, le plătește de geaba ? Nu, D-lor, i le luăm fiind-că se bucură aci de toate serviciile Statului. Și ca să fac și mai evident acest lucru, ca să resturnăm situațiunea, ia închipuiți-vă un străin care trăește la noi cu venitul moșiiilor sale de aiurea. Drept ar fi să mă plătească el impozite indirecte și la el în țară ?

Așa dar, aci nu este în joc o cestiune de proporționalitate ; este în joc cu totul alt-ceva și aceasta am înțeles-o din discursul D-lui prim-ministru, este o preocupare mare de Stat, este vorba de a se pune stavilă în contra unui rău social ; prin urmare, să lăsăm de o camdată echitatea de o parte, să măsurăm răul social și să vedem dacă acest rău merită preocuparea ce i s'a dat, și merită să ne înzestrăm cu un impozit cu desevârșire neeconomic și care nu va ajunge la nici un rezultat.

O voce : Aceasta este o discuțiune generală.

D. Take Ionescu : Rog pe D. întrerupător să ia cuvîntul în contra, și să producă argumentele ce va avea. Eă discut articolul întâiu care crează categoriile și mă aduc aminte că onor. D. Voi-

nov a făcut o foarte dreaptă observațiune, când ne-a întrebat de ce în discuțiunea generală se vorbește numai asupra art. I.

De aceea, eu ascultător la această povadă a D-lui Voinov, am rămas să vorbesc la art. I. Mă întreb dar care este răul social? Răul social este absentismul. Da, absentismul este un rău social, nu numai pentru că prin traiul în streinătate mulți se pot răci de țară, nu numai pentru că din astă cauză mulți bani — și acum așa putea zice mult aur — se duc în streinătate, dar mai ales pentru că absentismul ajută boala specială care se chiamă absența proprietarilor de pe moșiile lor, așa că nu putem să ajungem nici la adevărata descentralizare, cum zicea D. raportor, nici, cum zicea D. prim-ministru, la contopirea claselor. Și, fără de o adevărată contopire a claselor, bazată pe iubire și stimă reciprocă, nu putem să fim o adevărată forță în Orientul Europei. Și, D-lor, nu eu voi tăgădui că ceea-ce face țaria și gloria Angliei, a celei d'întâi națiuni, este fraternitatea dintre marii proprietari și muncitorii pământului, fraternitate bazată pe servicii reale din partea proprietarilor și pe respect și iubire din partea muncitorilor. Da, în Englitera proprietarii cei mari locuesc pe moșiile lor, ei se interesează fără preget de buna stare materială și morală a poporului, și de aceea ei sunt stâlpii de granit împrejurul cărora la vreme de mari nevoi naționale, se poate strânge întreaga suflare. Dar acum este vorba de a lecui boale reale sau de a ne gândi la boale care nu sunt? (Intreruperi).

D-lor, eu am luat cifre de la ministerul de finance și am găsit că 1.700.000 este venitul fonciar rural al proprietăților ai căror proprietari,

deși domiciliază în străinătate, însă 'și cauta singurî proprietățile.

Iată o clasă de oameni cari de sigur se pot bucura de simpatia noastră — căci în astă lege suntem pe un tărâm sentimental — mai mult de cât aceia cari deși domiciliază în țară, însă 'și arendează moșiile. Și dovadă că este așa, este că D. ministru de finance 'i favorisează, pentru că 'i impune numai cu 7 la sută.

Comitetul delegaților le a retras favoarea pe care le o acordase D. ministru de finance, pentru ce, nu știu; căci dacă ar fi să mă pun din punctul de vedere al impositului sentimental, m'ăși întreba: pentru ce nu este mai bun acest proprietar care domiciliază în străinătate, dar care 'și cultivă singur proprietatea, de cât acel proprietar care domiciliază în România și nu 'și caută de moșie?

În tot cazul, aci nu este boala socială; căci dacă un om, deși locuește departe, totuși voește să 'și vadă singur de moșie, aceasta probează că el are și dor de țară și dor de pământ.

Am mai găsit că 4.188.000 pe an este venitul fonciar rural al proprietăților ai căror proprietari domiciliază în străinătate și 'și arendează moșiile.

Apoi să analizăm această cifră și să vedem dacă este un rău social ori nu.

Trebue să admiteți împreună cu mine că cel puțin jumătate din această cifră represintă venitul, nu al românilor cari domiciliază în străinătate, ci al străinilor cari au proprietăți în România; al acelor cari au cumpărat la noi moșii în basa legilor cari le permiteau aceasta; căci azi ei nu pot avea de cât proprietăți urbane, și de proprietățile urbane nu măi vorbesc, deși s'a cerut în unele secțiuni să se asimileze și

proprietățile urbane cu cele rurale. Da, Domnilor, am asistat la secțiunea a 6, unde D. ministru a probat cum una cu una fac două, că dacă s'ar face o asemenea asimiliare s'ar da o lovitură de moarte prosperității și desvoltării orașelor noastre.

Așa că toate argumentele sentimentale ce se invoacă în această ocaziune n'aū nici un temeiū de oare-ce nimeni nu voește să le întindă și la proprietățile urbane.

Am zis că jumătate din această cifră trebuie să represinte neapărat venitul străinilor cari aū proprietăți rurale în România. Apoi mă întreb: este o boală socială ca străinii cari aū proprietăți în România să nu locuiască în România?

Și nu se vede că dacă ei ar locui în România în patria lor, s'ar putea găsi alții cari să i acuze de o adevărată boală socială? Datoria lor nu este să locuiască în țările lor? (Intreruperi). Va să zică, D-lor, trebuie să ștergem acest paragraf. Acest capital însă este el de natură să crească? Nu; căci la 1878 prin modificarea art. 7 din Constituțiune s'a pus stavilă ori cărei înmulțiri proprietăților străinilor în țara românească. Această cifră va să zică nu poate să crească, ea va rămânea aceeași dacă nu va diminua chiar. (Intreruperi).

Prin urmare ce mai rămâne? Mai rămân 2 milioane pe an, venitul care se cheltuește în străinătate de către românii cari domiciliază acolo. Și acum să analizăm cine sunt aceștia?

D-lor, sunt în mare parte — și nu mă sfiesc a spune aceasta — acei cari aū cercat, să se opună în contra curentului celui mare liberal și umanist care a fost în țară de vr'o 50 ani încoace. Aceștia, învinși, s'aū crezut deposedați — se înșeală bine înțeles — dar s'aū crezut și s'aū dus

să trăiască în străinătate, trebuie oare să ne su-
pere sau să ne bucure, pentru că chiar în Fran-
cia atât de mare a fost grija în contra preten-
denților la nu știu ce, fiind că nu este nimic de
pretins nici în Franția și mai cu seamă la noi
în țară, în cât după ce li s'au luat gradele în
armată, o cameră liberală și republicană era cât
pe aci să-i și expulzeze din țară.

D. Popescu : Aî noștri sunt aici.

Voci : Nu avem noi a ne gândi la aceia.

D. Take Ionescu : Nu zic eu că ar mai fi ceva
de pretins în țara românească, nu avem nici o
teamă despre aceasta, dar vă întreb : dacă ar mai
fi asemenea lunatici n'ar fi mai bine să trăiască
în străinătate de cât aci ?

D-lor ce mai rămâne ? Ne-a mai rămas vre-un
milion pe an care se cheltuiește în străinătate.
Dar de cine ? Cine sunt aceia ? Cunoașteți D-v.
familii românești cari să trăiască în străinătate
din generațiune în generațiune ? Nu. Este sau
câte un bolnav care se duce la o climă mai po-
trivită pentru boala lui, sau câte un scăpat
care 'și alege un loc unde poate să trăiască mai
modest, fără ca rătăcirea lumii să-i poată arunca
în față abundența de altă-dată, sau câte o familie
care se îngrijește de instrucțiunea și educațiunea
copiilor săi ; căci știți că D. ministru de culte
ne-a spus zilele trecute că școalele noastre sunt
ast-fel în cât o mulțime de părinți sunt siliți să
ducă copiii lor în străinătate la învățătură. Și,
aceia cari nu vor să-i lase să se desromâniseze,
să se înstrăineze și de țară și de familie, și une
ori chiar și de bunele purtări, fac sacrificiul de
se duc să-i supravegheze de aproape. Iată dar
la ce se reduce boala socială. Și acum mă întreb :
este oare vre-o creștere, constatatu-s'a vre un

spor? Nimeni nu ne spune aceasta, și nu ne-o spune pentru că nu este.

Și acum când am văzut că boala este infinitesimală, dacă cum-va este, mă întreb : leacul ce se propune este el eficace?

Pentru că dacă leacul nu este de natură a fi eficace, la ce să'l mai impunem? Pentru ca să călcăm în picioare principiile economiei politice de geaba? Apoi acest adaos de șase la sută este el de natură să facă pe oamenii de cari vorbirăm să se întoarcă în țară? Putea-va el să convingă pe străini că trebuie să'și părăsească patriile și să vie să locuiască la noi? Putea-va el să facă pe unii să renunțe la urile lor politice, pe alții la nebuniile lor, pe alții la sănătate și pe alții la dragostea părintească? Evident că nu. După această lege, ca și înainte de dânsa, absenteiștii vor fi tot atâția la număr.

Ceva vaî mult, D-lor. Pentru moment nici nu vor fi loviți absenteiștii, ci alții, căci mai toți își aû moșiile lor arendate și, după cum se zice, aû avut buna inspirațiune să stipuleze că impozitele fonciare cad în sarcina arendașilor. A! uit: legea ce se propune prevede și aceasta; este faimosul articol 13, articol care nu se află în proiectul D-lui ministru de finance. Da, articolul 13 zice: dacă moșiile vor fi arendate acum, și dacă proprietarul ar fi avut grija să zică în contractul de arendare: tu arendașule vei plăti impozitele; ei bine, cu toate astea sporul ce se creează va privi tot pe proprietar. Nimic mai bine ca acest articol 13 nu învederează caracterul penal al legii, și sper că D-voastră nu veți vota acel articol care este o violațiune a tutulor principiilor de dreptate, căci pe cale de lege se răs-toarnă convențiunile părților.

De altminteri D. Corbescu, un jurist în care

toți au încredere, a combătut deja această dispozițiune adausă de către comitetul delegaților.

Dar, D-lor, pentru acum ce probează acest art. 13 ? Că măsura aceasta nu va lovi de cât pe arendași astă-zi; iar pe absenteiști tocmai peste 5 ori 10 ani. Și dacă atunci, cum v'am probat, această lege nu va fi întors pe nimeni din străinătate, ce vom face? Ori vom mărturisi că am făcut o nedreptate inutilă, ori vom veni cu o lege ca să mărim cifra de 12 la sută la 30 ori 50. Și atunci veni-vor în țară proprietarii absenți? Nu, D-lor, nu vor veni; dar vor face alt-ceva, se vor desface de moșiile lor.

D. N. Voinov : Aceasta nu este o pagubă.

D. Take Ionescu : Rog pe D. Voinov să întrebe pe fostul ministru de domenii pentru ce a adus și a susținut în secțiunile noastre acel proiect de lege prin care Statul cerea să fie autorizat să cumpere moși la licitațiile publice, dacă nu din cauză că nu sunt destui cumpărători pe cât este oferta? Va să zică deja cererea este prea puțină.

Voci : Vom discuta atunci.

D. Take Ionescu : Aduc această lege ca probă că atunci când se vor scoate pe piață un mare număr de moși, se vor scădea prețurile nefiind destui cumpărători, așa că la urma urmelor această lege în loc să susțină interesele agriculturii, va face să scadă și mai mult valoarea proprietății fonciare rurale.

Iată pentru ce sunt în contra acestui articol I, în ceea-ce privește pedepsele absenteiștilor. Se poate ca eu să greșesc, dar până ce nu voi fi luminat, voi avea convingerea că 'mă-am făcut datoria de a combate, pe cât pot, o lege greșită, și cu această convingiune intimă votez contra.

(Aplause).

IMPOSITUL ASUPRA MOȘTENIRILOR

Sedința Camerei de la 31 Ianuarie, 1886

La ordinea zilei era modificarea unor articole din legea timbrului, relative la taxele pe moștenirile directe. Raportor era D. Vasile Lascar. Mai mulți oratori, între cari și D. P. Carp, combătuseră legea.

D. Take Ionescu o susține.

Domnilor,

A răspunde onor. D-lui Carp e pentru mine o mare plăcere.

D. V. Iepurescu: Și greutate.

D. T. Ionescu: De greutate nu mai vorbesc, căci ea este în conștiința noastră a tutului. E însă o mare plăcere, pentru că m'am deprins să ascult pe D. Carp și cu atențiune și cu dorința de a învăța de la D-sa ce-va. D-sa face tot-d'a-una critice obiective; face acele critice cari mi se pare că sunt singurele folositoare și pentru parlament și pentru țară. Cred însă că în cestiunea de față D-sa se înșală; cred că teoria pe care o susține nu este întemeiată și de aceea am luat cuvântul.

D-lui a aruncat o mulțime de critice în contra impositului asupra moștenirilor, și, zic, D-lor, impositul asupra moștenirilor în genere, fără să facă nici o deosebire între moștenirile în linie directă și cele în linie colaterală, căci, sper să vă proba, că afară de o subtilitate juridică, care și are explicația sa în istoria dreptului feudal, iar nu în principiile dreptului, nu e nici o diferență între impositul asupra moștenirilor directe și impositul asupra moștenirilor în linie colaterală.

S'a întrebat, D-lor, ce serviciu ne dă Statul la transmisiunea moștenirilor în linia directă pentru ca să ne ceară un imposit? Răspund: nu ne dă absolut nici unul. Fie-care imposit nu corespunde câte unui serviciu dat; și nici nu poate să corespundă. De exemplu, și ca să ies din legea înregistrării, când vînd casa mea și Statul 'mi ia un imposit, Statul nu 'mi ia imposit pentru că îmi legalizează actul de vînzare sa pentru că mă lasă să 'mi vînd casa, aceasta e numai un pretext. Căci încă odată, ce serviciu 'mi face Statul? Nici unul. Statul e dator să 'mi asigure proprietatea cu toate atributele ei, și între atributele proprietății e și dreptul de a dispune de dînsa. Va să zică Statul garantîndu-mi puțința de transmitere, nu face nimic mai mult, de cât să 'mi garanteze însuși dreptul de proprietate, și cu toate acestea Statul 'mi ia imposit, și nimeni nu se plînge.

Mai departe. Ce serviciu mi-a făcut Statul, când vine de 'mi ia un imposit pentru transmisiunea moștenirii în linie colaterală? Absolut nici unul, pentru că în dreptul de proprietate se coprinde și dreptul de a dispune cum voesc, și în viața și după moartea mea, așa că dacă țin a trece averea mea la moștenitori, fie în linie directă, fie în linie colaterală, fie la nerudă, Statul e dator să îmi garanteze aceasta. De ce puneți dar cestiu-

nea pe acest tărâm strîmt al serviciilor ce Statul ne dă? Să recunoaştem că Statul nu face nici un serviciu, pentru că ceea ce face, adică asigurarea posibilităţii pentru noi de a dispune de proprietăţile noastre fie între vii, fie după moarte, e prima datorie a Statului, şi pentru care datorie plătim atâtea impozite. Să schimbăm dar cestiunea de teren şi s'o ducem pe terenul economic şi financiar.

D-nul Carpa spus un mare adevăr: impozitele indirecte sînt preferabile impozitelor directe. La argumentele spuse de D-sa, 'mă permit să adaug şi eu unul care ne priveşte mai ales pe noi Români.

Examinându-ne bine, vom găsi două trăsături caracteristice, şi cari nu se pot tăgădui: suntem răi de plată şi suntem şi cheltuitori. La un popor cu asemenea deprinderi impozitul direct e rău, pe când cel indirect e bun. Când vine perceptorul la plata de impozite directe, care se cifrează la sume mai mult sau mai puţin considerabile, se isbeşte în noi de această greutate de plată care ne e inerentă; din contra, impozitul indirect, care îmi ia într'una dar în sume mici, se potriveşte cu caracterul nostru de cheltuitori. Dar mai este şi o consideraţiune de fapt. Ia să deschidem bugetele tuturilor ţerilor din lume şi să ne întrebăm din ce sorginţi se alimentează? Din impozite directe, ori indirecte? Toate se hrănesc din impozite indirecte. Şi trebuie să aibă aceasta un cuvînt în firea lucrurilor, dacă toate bugetele nu trăesc de cât astfel. Şi dacă veţi restrînge comparaţiunea la Statele care se aseamănă cu noi, cari n'au nici industrie nici mari capitaluri, la statele agricole şi importatoare, veţi vedea că bugetele lor se compun aproape din impozite indirecte şi mai ales din vămî. Ast-fel sînt, spre exemplu, repu-

blicele Americăi de Sud, cu care ne asemănăm foarte mult... în mai bine.

În Grecia asemenea un singur impozit indirect,—vămile,—constitue mai mult de o pătrime din resursele Statului (24,000,000) și timbrul dă 7,000,000, tot cât la noi, deși Grecia d'abia are 2,000,000 de locuitori.

În regula generală dar, impozitele indirecte sunt preferabile celor directe, cu câte-va excepțiuni, din care cea mai importantă este aceea pe care a arătat-o și D. Carp: impozitul pe venit; aștept dar cu multă nerăbdare să se prezinte un proiect în privința aceasta.

Dar, D-lor, nevoile Statului român astă-zî nu sunt așa de mici, în cât să ne mulțumim numai cu unele mijloace și să nu căutăm toate resursele,—se înțelege afară de acele care ar fi prea vexatorii. Nu numai că deficitul trebuie acoperit, dar budgetul cheltueleur noastre trebuie să fie crescut, să nu ne facem iluziuni: cu un budget de 130,000,000 nu putem îndestula trebuințele Statului român. Fără a vorbi de cele-l'alte nevoi este constatat că budgetul ministerului de război și al instrucțiunii publice cer mari sporiri; probă este că ministerul instrucțiunii publice ne spune că budgetul normal al instrucției trebuie să fie de 26,000,000, pe când azi el este abia de 10 milioane. Până atunci dar suntem în stare anormală, și cine este în stare anormală trebuie să ceară reforme ca să ajungă în stare normală.

Ei bine, în asemenea împrejurări trebuie să ne întrebăm dacă un impozit este sau nu uman, ori dacă este bun din punctul de vedere fiscal și economic? În aceste nevoi ni s'a propus, D-lor, un complex de 3 impozite: unul monopolul chibriturilor care pe mine nu mă încălzește. (Ilaritate).

Pe mine nu mă încălzește, pentru cuvântul că acest impozit apasă disproporțional asupra clasei sărace. Altul : monopolul cârciumelor, contra căruia voiă lua cuvântul, pentru că este impozitul cel mai rău chibzuit din câte cunosc. Socotesc însă foarte bun monopolul alcoolului. Poate de altminteri că la mine este și o plăcută reminiscență pentru un impozit inventat de vechiul meu dascăl de finance. (Intreruperi, dialoguri).

Acum, D-lor, se cere sporirea impositului pe moșteniri ; să vedem daca acest impozit răspunde la cerințele unui impozit bun. Un impozit se cere să fie proporțional cu averea celor cari plătesc ; să fie lesne de încasat și să fie și productiv, — pentru că un impozit care nu este productiv, supără lumea de geaba fără să compenseze acea supărare.

Ei bine, acest impozit este și proporțional cu averea fie-căruia și este și lesne de încasat. Apoi, D-lor, taxa de 1 la sută care se propune la moștenirile în linie directă nu este ea lesne de încasat în țara noastră unde venitul cel mai mic e de 5 la sută ? Se va simți oare lovit cel ce va plăti a 5-a parte din venitul său pe un an ? Și aceasta știți bine că nu se va întâmpla de cât la fie-care 25 — 30 de ani.

D. G. D. Pallade : Dar dacă se va întâmpla de două ori pe an ?

D. Take Ionescu : Multe se pot întâmpla, D-le Pallade ; dar eu aș dori un lucru, ca D-ta să mi arăți un singur impozit contra căruia să nu se poată face critică. (Intreruperi). Apoi, D-le Negruzzi, voești D-ta când legiferezi să te ocupi numai de un cas care se întâmplă la 10,000 unul ? Este cu neputință să faci o lege care să cuprindă toate excepțiunile. Așa, dacă se va în-

tîmpla într'o familie nenorocirea ca să moară capii de familie la fie-care trei luni, ce să le facem? Noi nu facem imposite pentru asemenea circumstanțe.

D-lor, acest imposit este productiv și mie mi se pare că calculele făcute de D. raportor sunt prea mici. (Intreruperi).

D. G. D. Pallade: Le-a micșorat înadins.

D. Take Ionescu: Ca să nu ne sperie? Eū nu cred ca D. Lascăr să'și facă o așa de greșită idee de noi, în cât să creadă că votăm sau nu legile după sperietură.

Dar, D-lor, vă întreb, de ce faceți deosebire între moștenitorii în linie directă și între cei în linie colaterală? Pentru aceasta s'a adus un argument juridic, și fiind-că și eū sunt puțin jurist, să'mi permiteți să spun că argumentul nu are nici o valoare. S'a zis că în linie directă moștenitorul are *sesina* și Statul nu se amestecă în această transmisiune de lucruri; și în linia colaterală moștenitorul n'are *sesina* și Statul se amestecă.

D. C. Disescu: Nu avem *sesina*, avem posesiunea de drept.

D. Take Ionescu: Apoi ce însemnează posesiunea de drept? D-lor, mulți confundă *sesina* cu teoria că moștenitorii succed persoana mortului, — aceasta este inexact. Toți moștenitorii succed persoana mortului pe când *sesina* o au numai unii. Cât despre *sesina*, ea este o ficțiune inventată de juriști, ficțiunea că mortul înainte de a muri investeste pe moștenitori cu posesiunea averei sale. (Intreruperi).

Dreptul roman, D-le Ianoli, nu a cunoscut dreptul sesinei, și cu toate acestea a cunoscut teoriile continuării persoanei și a plăței datoriilor

ultra-vives. Va să zică impositul nu are aface nimic cu sesina.

Într'adevăr, D-lor, în dreptul feudal fără voia seniorului nu era cu putință să se transmită averea; el trebuia să dea investitura noului vasal.

Și neapărat seniorul nu voia să facă acest serviciu gratuit și cerea o mare taxă pentru această investitură. Atunci legiștii, ca să scape pe copii de această plată, au inventat sesina și au zis: fiii n'au nevoie de investitură, căci mortul singur în minutul morței 'i-a investit cu posesiunea averii sale.

Eū, D-lor, înțeleg pe legiștii din acea vreme cari au inventat această ficțiune; făcând ast-fel, ei se puneau de partea impilatului, căci știți bine că seniorul lua mult, dar nu dădea mai nimic în schimb.

Apoi seamănă timpurile acelea cu timpul în care trăim? Pentru ce ne vorbiți de sesină? Avem noi nevoie de asemenea ficțiuni? Ce? Statul român este seniorul feudal? Ași înțelege aceasta, dacă ar fi vorba să ni se stoarcă imposite în folosul cui-va; dar când noi nu plătim de cât ca să contribuim cu toții pentru a alimenta nevoile Statului nostru, pentru a ne procura serviciile ce ne trebuiesc, nu mai înțeleg obiecțiunea trasă din dreptul civil. Și ca să vă dovedesc și mai mult aceasta: este vre-o țară în Europa care ține la ficțiuni mai mult de cât Franța? Și cu toate astea Franța trăește cu impositul pe moștenitori în linie dreaptă, și nici unui jurist nu 'i-a venit în minte să zică că acest imposit lovește în sesină.

De aceea, D-lor, repet că impositele trebuiesc examinate numai din punctul de vedere al economiei politice și al științei financiare. Din punctul de vedere al economiei politice în ce supără acest imposit?

O voce: Intră Statul în familie.

D. Take Ionescu: Dar familia nu este și între frați și cu toate astea admiteți impositul? Ați zis zilele trecute alt-ceva, ați zis lucrul următor: nu este destul că sufer pierderea părintelui meu? Să mai dau Statului parale? (Ilaritate). Tot așa ziceau și Romanii; ziceau că la moartea fetei tatăl trebuie să 'și ia zestrea înapoi, pentru ca să nu aibă două dureri, că 'și-a pierdut și fata și dota. (Ilaritate).

Statul nu intră în familie; Statul percepe. Dar ziceți că nu este uman. Dar uman este când eu sunt dator și mi se vinde casa să mai luați de la mine o taxă de 2 la sută? (Aplause). Dar uman este când un perceptor te-a scos din casă afară, să mai vie Statul și să 'ți mai ia o taxă de timbru? Nu vorbiți dar de umanitate, fiind-că ori-cine vine să 'ți ia paralele nu face act de umanitate; cestiunea dar se reduce a se ști dacă impositul este corect din punctul de vedere economic și fiscal.

Singura obiecțiune economică serioasă era aceasta: că ori-ce imposit trebuind să fie plătit din venit iar nu din capital, când el întrece suma de 6 la sută, devine un imposit rău, căci tinde a slei avuția națională. Anul trecut am luptat să nu treacă impositul peste 5 la sută, am luptat și în secții și ca delegat, dar am căzut. Mi-am păstrat părerea, dar când am văzut că Adunarea nu voiește să o ție în seamă, eram oare dator să resping legea? Anul trecut am mai făcut o obiecțiune, am zis că taxa pe donațiuni nu trebuie să fie egală cu cea pe moșteniri, căci îndată ce ea ar întrece cu mult taxa vânzărilor, nu vor mai fi donațiuni, ci numai vânzări deghizate. O pierdere fiscală și o pierdere morală.

Camera nu a voit să se convingă. Am lăsat ca urma să aleagă cine a avut dreptate.

D-nul Carp a zis că se va sustrage de la impozit averea mobilă. Apoi D-voastră cereți impozitul pe averea mobilă. Acolo oare ea nu se va sustrage? De ce vă alarmați numai de impozitul pe moșteniri și încă numai de cel pe moșteniri în linie directă?

Dar, D-voastră voiți impozitul pe venit; cum 'l veți stabili? După apreciere. Ei bine, faceți tot așa și pentru moșteniri. Dar veți zice că Statul va percepe mai mult; eu cred din contra că Statul nu va percepe nici pe jumătate cât fac moștenirile în țară. Dar ziceți că una la sută este o taxă mare? Apoi în Englitera nu produce averea de cât $2\frac{1}{2}$ la sută pe an și se ia un impozit de 2 la sută în linie directă, și cu toate acestea D-voastră știți bine că Englezii au respectul proprietății, al familiei și al moștenirii. (Intreruperi).

În Franța impozitul este mai mare de unul la sută.

Voci: Unul la sută.

D. Take Ionescu: Fie și unul la sută. Apoi proprietatea în Franța produce ca la noi 5 și 6 la sută? Dar abia produce 2 sau două și jumătate și cu toate acestea Francezul plătește unul la sută și nu se supără nimeni. (Murmure).

În fine, D-lor, am o ultimă considerație pentru care cer să votați acest impozit. Avem și o să mai votați impozite care apasă mai mult asupra clasei sărace; avem impozitul sărei care apasă mai cu seamă asupra clasei sărace; veți vota monopolul chibriturilor, care iarăși va apăsa mult asupra clasei sărace, căci va plăti și servitorul meu cât și mine, fiind-că mai tot atâtea chibrituri aprindem și unul și altul. (Contestațiuni).

D. I. I. Rădulescu: Proprietatea sărei fiind a

Statului, Statul vinde sare, prin urmare este un monopol natural pe care 'l are Statul, nu este un impozit votat, cum ziceți D-voastră.

D. Take Ionescu: Dar țara este plină cu mine de sare care stau neexploatate ; cunosc mulți cari au mine de sare și sînt siliți să se uite la ele.

Avem impozitul capitațiunei care deși a rămas la 6 lei, dar totuși este un impozit ce apasă disproporționat pe clasele sărace.

Astă-zî se propune un impozit care vine să contra-balanseze oare-cum impozitele cari apasă pe clasele sărace, și D-voastră hesitați de a'l vota? Acestea sînt considerantele cari mă fac pe mine să cer votarea acestui impozit. (Aplause prelungite).

DISIDENȚA

În anul 1886, mai mulți deputați din majoritatea liberală, nemulțumiți și nevoind a se face solidari cu greșelile și necorectitudinile guvernului presidat de I. C. Brătianu, au trecut în opoziție, formând un grup sub numele de *Disidența*. Grupul era compus din domnii: N. Fleva, Take Ionescu, C. C. Arion, Al. Djuvara, frații Lecca, etc. În discursul ce urmează, D. Take Ionescu explică pentru ce s'a format disidența, căreia îi se datorește în mare parte căderea colectivității la 1888.

DISCUȚIA RESPUNSULUI LA MESAGIŪ

Ședința Camerei deputaților dela 6 Decembrie 1886.

Domnilor,

La începutul sesiunii aceștia s'a introdus două precedente parlamentare: cel d'ânteu este cesțiunea prealabilă, — de dânsa nu mă voi folosi —, cel d'al duoilea este dreptul de a răspunde la un capitol la cele zise în discuțiunea generală; — de aceasta mă voi folosi și eu cum s'a folosit și alții. Eri D. Disescu, prietenul nostru și profesor de drept constituțional la universitate, ne-a dat o serie de lecțiuni; nu mă privesc toate. Cea d'inteu este privitoare la D. Carp; nu am să îi răspund. D. Carp este, cum zice francezul, un

băiat destul de în vîrstă ca să se poată apăra singur. (Ilaritate). Dacă m'ași gândi numai la util, nu ași avea de asemenea să mă ocup de ceea ce a spus d. Disescu la adresa magistraților cari, la anul 1876, au protestat, prin demisiunea lor, în contra unui guvern încalcător de lege. D-sa a spus că nu știe dacă au făcut bine sau rău, dar știe că 'și-au făcut o carieră din acea demisie.

D. C. Disescu: N'am zis aceasta.

D. Take Ionescu: Ați spus'o, și ați adaus că exemplul lor ametește și pe alții. Dacă din acea demisiune ei 'și-au făcut o carieră, aștept răspunsul de pe banca ministerială. Protestez însă în contra ideii că atunci când un tineret 'și-a sdrobit o situațiune ca să protesteze în contra încalcărilor de legi, a făcut'o cu calcul.

Ce este drept, D-voastre ne-ați spus să impunem tăcere inimii când facem politică. Ei bine, nu primim acest consiliu. Dacă nu putem cumpăra dreptul d'a face politică de cât sacrificându-ne inima, vă declarăm că un asemenea preț este mai pre sus de mijloacele noastre.

Ne-ați mai dat consiliu că atunci când suntem într'un partid și linia sa de purtare nu ne convine, să ne mulțumim a'i critica legile cele rele.

Dar această critică o facem de două ani. Am avut chiar plăcerea la unele legi anti-liberale să mă găsesc alături cu D. Stoicescu; ce e drept, D-sa e alături cu noi la discuție, dar nu și la vot. (Aplause).

Ce e drept la impositul fonciar, de exemplu, lege anti-liberală, a combătut cu noi, dar la vot s'a abținut.

Ce e drept, la art. 291 a fost raportor și prezent în ședința în care s'a depus și citit rapor-

tu, dar o subită indispoziție 'l-a făcut să lipsească de la citirea raportului.

Ne-ați mai consiliat să punem o perdea peste idealul nostru politic, și ne-ați profetisat că dacă D. Djuvara nu va fi fidel de cât acelei majorități care s'ar supune programului pe care 'l expunea ieri,—aplicarea sinceră și nepărtinitoare a legilor,—atunci 'l condamnați la un perpetuu vagabondagiū politic.

Poate din studiul trecutului veți fi avînd dreptate,—ceea-ce eu contestez ; dar vă tăgăduesc dreptul d'a batjocori de acuma viitorul.

Ne-ați mai spus că D. Djuvara este un amărît. Pentru ce? Cine a amărît pe D. Djuvara? Ați spus un adevăr foarte puțin original. Dacă conștiința vă spune că faceți bine, faceți; dacă conștiința vă spune că faceți rău, nu faceți. N'am să discut originalitatea preceptului, dar vă întreb: Un om de talia D-voastră poate să zică un adevăr al D-lui de la Palisse fără să ascundă în el ceva? (Aplause).

D. C. Disescu: Sînt și oameni cari lucrează contra conștiinței; la aceia m'am adresat.

D. Take Ionescu: Ați voit sa ascundeți o bănuială. Atunci vă întreb? Dacă am părăsi noi minoritatea ca să trecem în majoritate ar fi poate explicabilă deși dreaptă bănuiala; dar cînd părăsim un ospăț la care de altminteri nu ne-am pus nici o dată tacămul, pentru ce ne bănuieți? (Aplause).

O voce: Poate că se prepară alt ospăț.

D. Take Ionescu: Poate că se prepară alt ospăț? Ne credeți oare atât de orbi în cât să nu vedem că majoritatea este hotărîta și că nimic nu o zgudue?

Ne-ați vorbit de convingeri și ne-ați întrebat: Pentru ce părăsiți majoritatea? Pentru ce nu vă

mulțumiți cu rolul pe care 'l-ați jucat până acum, adică de a fi aproape în contra tuturilor măsurilor propuse de majoritate, de a face interpelări foarte moderate și foarte drepte, — de exemplu asupra bătaiei unui jurnalist, — și de a primi drept răspuns un concediu în regulă? Pentru ce? Pentru că noi nu ne plângem numai de câte-va legi, ne plângem de un sistem întreg. Adevărat, D-le Disescu, că cine vrea să facă politică, trebuie să facă parte dintr'un partid; dar tot așa de adevărat este, că a face parte dintr'un partid este a face un sacrificiu, sacrificiul propriei sale individualități, și că nimeni nu poate face acest sacrificiu, atunci când nu e vorba de principii. (Aplause).

Neapărat, acela care ar părăsi un partid politic, numai pentru o anume lege, acela ar semăna eroului lui Cervantes, pentru că nu o lege poate caracteriza un partid. Ceea ce diferențiază partidele, a uitat D. Disescu să ne-o spună. D-sa s'a mulțumit a ne spune că într'un Stat trebuie să existe două partide, și în această ordine de idei a susținut chiar acea listă de vot obligatorie, pe care am calificat'o încă de atunci de tiranie pentru alegător și tiranie pentru candidat, și pe care am reușit, cu slabele mele mijloace, să vă fac să o abandonați în această incintă. Ce este drept, ne-a revenit în urmă de la Senat și acolo a trecut chiar fără discuțiune.

Da, aveți dreptate, a zice că trebuie două partide, dar de ce ați uitat a spune ce anume constitue partidele?

Mi aduc aminte că acum două ani, răspunzând prin anticipațiune D-lui Carp, care susținea că programele vechilor partide s'aū sleit, și că a sosit vremea pentru noui grupări, D. ministru de finance, pe atunci simplu deputat...

D. ministru de finance, C. Nacu: Fără carieră,

D. C. Fleva : În perspectivă.

D. Take Ionescu : Da, fără carieră ; dar, cum zice foarte bine onor. nostru coleg D. C. Fleva, în perspectivă. Cine n'a înțeles atunci din cuvintele primului ministru că în curând aveți să schimbați banca ?

Ne-a spus atunci onor. D. Nacu, că ceea-ce diferențiază partidele politice este tradițiunea.

Voiu invoca, D-lor, în contra acestei idei, o carte ; dar, ca să fac plăcere D-lui Disescu, care ne-a spus erii că este tânăr-betrân, nu voiu invoca autori din străinătate, ci voiu invoca o carte *ad-hoc*, din țara noastră, și scrisă, după cum veți vedea, nu de un ideolog, ci de un politician practic, care cunoaște ceea ce se petrece în societatea noastră.

Iată ce spune acea carte :

Voci : Cine este autorul ?

D. Take Ionescu : Voesc mai întâiu să vă dau probă, că autorul cărței este un politician practic, și apoi voiu spune și numele său.

« În politică, zice D-sa, simțimentul de devotament 'l inspiră oamenii cari, fiind la guvern, au ocasiunea de a îndatora pe prieteni, a le distribui funcțiuni, decorațiuni și alte favoruri. Toți acești beneficiari, se ved atrași într'un partid ale cărui principii nici le cunosc, nici le împărtășesc. Funcțiunile înalte nu se dau tot-d'a-una în vederea principiilor politice, sau a serviciilor reale ce titularii pot aduce publicului, dar în vederea unor servicii personale aduse în trecut, a câtor-va lovituri primite în alegeri. Un asemenea sistem este corupător și nu poate de cât să vatem interesele țării. »

Precum vedeți dar, este vorba de un observator practic. Să vedem acel observator, pe ce diferențiază partidele.

«Am zis că partidului 'i trebuie, mai pre sus de toate, un principiu; necesitatea principiului se impune în ori-ce ordine de idei și în ori-ce acțiune a omului. Ia matematicului principiul că: una și cu una fac două, că două cantități egale la o a treia, sunt egale între dênsele,—și 'l-ai paralisat! Ia teologului pe: «crede și nu cerceta»,—și 'l-ai omorât. Ia partidului principiul scris pe stindardul său și 'l-ai distrus. Și dacă nu 'l-ai distrus, 'l-ai transformat într'o clică.»

Autorul acestor teorii este autorul consiliilor de erî, adică D. Disescu.

Atunci vă întreb: care este principiul majorității ca să spuneți că am abandonat noi acele principii?

D. Stoicescu a vorbit despre o întrunire care a avut loc mai deună-zî la D. Fleva și unde D. Fleva a plâns căderea partidului liberal, și a adăogat că la acea întrunire au fost numai comercianți. Eroare. Întrunirea datează de aproape trei ani, la acea întrunire nu asistau însă numai comercianți, ci și o mare parte dintre tinerii cari până atunci nu făcuseră politică militantă. Era chemat de D. Fleva și D. Stoicescu ca și mine, ca și iubitul meu coleg D. Arion, ca și D. Disescu și ca o mulțime alții. Ce se spunea în acea întrunire? Pe drept sau pe nedrept se spunea că partidul liberal și ideile liberale sunt în pericol; se spunea că față cu partidul liberal în pericol se ridică un partid conservator-anarhist, care nu vrea să recunoască nici legalitatea Parlamentului, nici legalitatea domeniului Coroanei, și care introduce în luptele sale acel nenorocit sistem d'a scobori numele Majestății Sale în luptele noastre politice. (Aplause). Și ni se spunea: «sunteți tineri, aveți un capital de știință, sunteți datori să vă pronunțați; încurajați lupta ilegală, încu-

rajați sistemul d'a lovi în Majestatea Sa, care este mai presus de luptele noastre, atunci puteți păstra tăcerea. Dacă însă nu încurajați acestea, atunci nu aveți dreptul să tăceți, veniți cu noi pentru apărarea principiilor liberale».

Dar se mărturisea în acea întrunire și că sunt o mulțime de rele năvăiri, cari trebuesc stărpite. Deși nu vreau să fac confidențe, 'mi aduc aminte că pe lângă o mulțime de plângeri serioase, s'a produs de unul dintre asistenți și aceea că D. Fleva rău făcuse de ordonase ca cârciumarii să nu mai aibă voie să'și frigă cărnații în mijlocul uliței. (Ilaritate).

Și acolo s'a luat hotărîrea ca să se lupte pentru libertate, (întreruperi), și să se lupte în contra a tot ce nu este liberal. (Aplause). Acelei întruniri, D-lor, datorăm intrarea noastră în acest Parlament, și fiind-că ne-ați întrebat ieri cine ne-ați ales, vă răspund : ați făcut o întrebare deșartă. Încă din anul trecut am spus și am mărturisit că n'avem pretențiunea a zice că ne-am ales singuri, ci ne-am ales cu ajutorul partidului liberal, dar n'am înțeles nici o dată că partidul liberal a voit să ne transforme în robi. (Aplause). Spun aci, spre onoarea partidului liberal, că nimeni și nici o dată nu ne-a cerut nici un fel de angajament. (Aplause).

De sigur că și fără angajament am înțeles și urmat fidelitatea la idei. Dar de aci până la fidelitatea la persoane, este o distanță. Și nici nu ne putem mândri cu meritul de a fi refuzat d'a lua angajamente, pentru că meritul va rămânea al D-voastre cari nu le-ați cerut. Ne întrebați unde trecem ? Unde trecem ? Nu trecem nicăeri, D-lor; noi rămânem în principiile liberale. (Aplause).

Ne-a spus D. ministru al justiției că s'a făcut două legi liberale, și că la noi în țară sunt mai

multe libertăți de cât în orî-ce altă țară din lume. Și D. Lascar Catargiu a spus că la noi sunt mai multe libertăți de cât la Viena. (Aplause, ilaritate).

Libertățile nu sunt cele scrise pe hârtie; libertățile sunt cele ce se practică. Și nu am să repet aci ceea ce s'a probat de atâtea ori, că de cât-va timp încoace s'a ridicat în atmosfera partidului liberal niște nori groși, neliberali. Am așteptat să ved suflând vr'un vînt care să-î risipească, dar din cele patru puncte cardinale nu ved de cât acalmie, liniște desăvîrșită.

Ne acușați, că prin atitudinea noastră grăbim venirea partidului conservator la putere? Nu suntem așa de presunțioși ca să credem că prin atitudinea noastră slăbim puterea D-voastre, dar suntem convinși că prin atitudinea în care vă complaceți, grăbiți venirea conservatorilor. (Aplause). Și ca să termin, D-lor, căci nuam luat cuvîntul ca să intru în detaliu nici ca să repet că nimica nu s'a presupus care să dărîme convingerea că ați tolerat călcarea libertăților noastre,—ca să termin vă voiî spune: Dacă d-voastre vă place ca partidul liberal să nu trăiască de cât din păcatele vechilor conservatori, noi nu voim ca mâne-poimâne, când conservatorii vor veni la putere, să poată trăi din păcatele liberalilor. (Aplause prelungite).

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Sedința Camerei de la 16 Decembrie 1887.

Regimul brătienist ajunsese la apogeul greșelilor sale. Nu mai exista respectul persoanei pentru membrii opozițiunii. Inversunarea era atit de grozavă în contra guvernului din partea oame-nilor independenți și furia stăpînirii în contra opozanților atit de nesocotita, în cit orî-ce mijloc de răzbunare, de nimicire a nemulțumiților era bine-venit pentru agenții guvernului, La Huși, agenții prefectului spargeau noaptea geamurile opozanților și trageau focuri de revolver prin casele acestora; la Dorohoiu, prefectul umpluse județul de groază.

D. Take Ionescu desvoltă în discursul ce urmează o interpe-lare asupra faptelor administrației din Huși, unită cu o altă in-terpelare asupra împiedecărei de către prefect a cetățenilor dorohoeni de a lua parte la o întrunire. Această din urmă in-terpelare e numai complectarea unei interpelări anterioare în a-ceastă chestiune, dezvoltată de D. C. Stroici, deputat de Dorohoiu. D. Ionescu vrea să obție de la guvern un răspuns catego-ric, căci la interpelarea D-lui Stroici, ministrul nu răspunsese nimic precis.

Domnilor deputați,

Daca D. ministru de interne consimte, ași uni amîndoué interpelările într'una, ca să nu iaș cu-vîntul de doué ori.

D. ministru de interne, general Radu Mihaiu:
Consimt.

D. Take Ionescu: Le unesc într'una, D-lor, și pentru un alt motiv, pentru că deși amândouă se raportă în aparență la fapte foarte mici, ele sunt însă, după mine, caracteristice; căci în amândouă este vorba de un sistem întreg de suprimare fătarnică a libertăților publice, de un sistem întreg de lovitură de Stat rușinoasă, lăaturalnică.

Incep cu afacerea de la Huși.

În interpelarea pe care o anunțasem ziceam: *Interpelez pe D. ministru de interne asupra scandalurilor de la Huși*, și D. ministru cu mult spirit mă întreabă: «Care scandaluri?» Într'adevăr, D-lor, au fost multe scandaluri la Huși, și avea dreptate D. ministru să'mi ceară să precizez anume care scandaluri. Vă asigur însă că mă voi ocupa numai de scandalul cel din urmă, nu numai pentru că are meritul noutății, dar mai ales fiind-că este și mai ciudat.

D-lor, Huși este un oraș predestinat în privința scandalurilor. Acum patru ani, la 5 Decembrie 1884, D. Kogălniceanu spunea aceste cuvinte în Parlament:

«Eū unul, D-lor, vè mărturisesc că sunt fricos»...—Neapărat că aceasta privește numai pe D. Kogălniceanu. (Ilaritate)...—«Și de aceea mai toată vara șed în Dobrogea, în partea aceea a Dobrogei care nu este locuită de cit de turci și de tătari, și cu toate acestea, noaptea, la miezul nopții, mă pun în trăsură și numai cu un baston, fără arme, fără pușcă, mă duc până la Mangalia, și mă duc mai liniștit de cât m'ași duce în județul Fălciu, unde nu m'am dus încă de la Februarie; pentru că dacă D. Castroianu, omul care nu se ocupă de politică, care nu se ocupă da cât de interesele sale, a fost desemnat să fie asasinat, —i s'a denunțat și lui aceasta întocmai cum s'a denunțat comiteiului Tolstoy că este luată hotărârea de a'l omori,— cum să n'am, eū frică, eū care fac politică?»

Va să zică D. Kogălniceanu, care începe prin a spune că este om fricos, și cu toate acestea nu-î este frică nici de turci, nici de tătari și se

plimbă în Dobrogea de la Constanța la Mangalie noaptea numai cu bastonul, aceluiași D. Kogălniceanu 'i e frică să se ducă în județul său natal, acolo unde are casă de peste o sută de ani, căci așa era situațiunea la 1884, pe când stăpân în județ era vestitul D. Cișman.

De la 1884 și până astăzi s'a întâmplat un eveniment cu adevărat istoric acolo, s'a dat în judecată criminală ordinară omul politic, partisanul guvernului cel mai liniștit din județul D-lui Kogălniceanu, atât de liniștit în cât 'l făcea pe D-sa să nu mai poată călători pe acolo; a fost o ordonanță a judecătorului de instrucțiune cu caz de urmărire, a fost o sentință a tribunalului prin care se osânda acel om la pușcărie pentru găzduire de hoți, a fost apoi achitare din partea curței din Iași cu trei contra două; adică... deh... dacă mai era un judecător?... dar în sfârșit sentințele judecătorești sunt sentințe judecătorești.

D'abia s'a dat sentința judecătorească de la curtea din Iași prin care cu trei contra două s'a achitat omul influent și partisanul politic din localitate al guvernului D-voastre, și iarăși județul Fălciu începe a fi într'un scandal continuu în aceeași situațiune, care înspăimântă chiar pe D. Kogălniceanu.

D-lor, dovadă că în județul Fălciu persoana cea mai influentă astăzi, capul partidului guvernamental, este tot aceea pe care curtea din Iași a achitat-o de găzduire de hoți, cu trei contra două, și care înspăimântă pe D. Kogălniceanu, este chiar ultima întrunire publică ținută la Huși, ca să se protesteze contra manifestului opozițiunii, căci iată ce se scrie într'o gazetă a prefecturii din Fălciu în astă privință:

«D. Nicolae Cișman, membru devotat al partidului național-liberal, — citiți colectivist sau guvernamental, — suindu-se la tribună începe exprimându-și deosebita sa mulțumire, că cetățenii s'aun adunat în număr așa de mare, ceea-ce probează sentimentele de iubire către *Tron* și guvernul partidului, al cărui șef este marele cetățean D. I. C. Brătianu.

(Prutul din 8 Decembre 1887).

Aceasta în jurnalul administrațiunei locale; prin urmare nu poate să fie îndoială că județul Fălciu se află iar, după achitarea curței din Iași, sub aceeași influență sub care era în 1884, influență așa de liberală în cât înspăimântă pe D. Kogălniceanu.

Ei bine, D-lor, ce se întâmplă acolo? Avea dreptate D. ministru de interne, când întreba care scandal, căci la Huși se întâmplă multe scandaluri. Se obicinuește de către șeful partidului guvernamental din localitate, de către *susținătorul Tronului* din Fălciu, se obicinuește zic, spargerii de geamuri. În alte județe se sparg, știți bine, geamurile la jurnaliști, la Huși se sparg geamurile la oposanți. Așa, acum două luni s'aun spart geamurile la D. Mârza, fost deputat și fost prefect, și acum în urmă nu s'aun spart numai la unul, nici numai de către unul. La 24 Noembre a fost o bandă numeroasă care a aruncat cu pietre mai bine de o jumătate de oră, — aceste destăinuirii le țin de la D. Teodoru și Rale, deputați din Fălciu, pe cari nu-i puteți bănuși de oposanți, — s'aun spart, D-lor, geamurile la D. Mârza, la D. Arghir, la D. Tudor, socrul D-lui Teodoru, la D. Rale, etc. Ceva mai mult: nu numai că s'aun spart geamurile la toți acești oposanți din localitate, dar pe ferestrele D-lui Tudor s'a tras și un glonț de revolver, și la D. Rale atâtea pietre s'aun asvârlit în casă, în cât unul din stâlpii ce se afla înaintea casei, — căci casa are

stâlpi, — este aproape dărâmat; a fost prin urmare o operațiune în regulă, o bombardare strașnică, nu cu tunurile, ci după vechiul sistem, după sistemul din antichitate când se arunca cu pietre. Iată ce s'a petrecut la Fălciu.

Daca ar fi numai atât, vă mărturisesc că lucrul nu ar fi de loc nou; nu pentru prima oară vedem acest sistem de a se terorisa oposanții prin ceva spargere de geamuri, — dar la Huși este un lucru curios, acolo s'a perfecționat sistemul.

Până acum, D-lor, când se spărgeau cui-va geamurile sau capul, lucrul se punea în socoteala cetățenilor *indignați* de purtarea opozițiunii; dacă, de exemplu, se spărgeau geamurile la *Independența* sau la *Epoca*,¹⁾ acesta era faptul națiunii care fusese *indignată* în contra articolelor acelor jurnale. (Aplause din partea minorității). Dacă se bătea om în gara Pitești, ministrul justiției răspundea d-lui Rădulescu că acel om venise cu intenția să fluere pe M. S. Regele și că publicul indignat l'a bătut; dacă se bătea un jurnalist în București,²⁾ în strada Regală, la ora 2 din zi, și eu făceam o interpelare D-lui ministru al justiției, D-sa, la 28 Maiu 1886 îmi spunea: «Nu știu, n'am văzut, dar trebuie să fie tot un caz ca acela de la Pitești» și «îmi pare rău că D. Ionescu să se facă aci apărătorul unor

¹⁾ În anul 1886 o bandă compusă din bătăuși și agenți poliției spărsese geamurile, devastase localurile și bătuse pe ziaristii de la ziarele *L'Indépendance Roumaine* și *Epoca*. Guvernul D-lui Brătianu, interpelat în Parlament, declarase că aceasta a fost opera «cetățenilor indignați». De atunci cuvintele acestea au început să însemneze «bătăuși», până când guvernul conservator a pus capăt existenței bandelor.

²⁾ În primăvara anului 1886, ziaristul Emil Frunzescu fusese atacat și bătut ziua nămeaza mare, în centrul cel mai frecventat al capitalei, de o bandă de bătăuși ai poliției.

asemenea fapte și să încurajeze asemenea scandaluri».

Adică a nu primi ca poliția cu agenții săi să bată pe cetățeni pentru articolele lor din jurnale, este a face scandaluri.

Aceste lucruri sunt cunoscute și sunt și vechi, este inutil să revenim și să le cităm din nou în *Monitor* pentru că cu toții ne aducem aminte de ele. La Huși însă, de astă dată se schimbă sistemul; nu mai este *natiunea indignată* care sparge geamurile și trage cu revolverul în casele oamenilor, la Huși e însă-și opozițiunea care-și sparge singură geamurile. (Aplauze din partea opozițiunii). Iși trage singură cu revolverul în casă pentru ca... să învinovățească pe guvern.

Iată, D-lor, lucrul scris cu slove mari în jurnalul guvernamental din localitate :

«Mai mulți dintre membrii opozițiunii locale, în cap cu D. Niță Mârza, au telegrafiat primului ministru și ministrului de interne spre a se plânge că li s'au spart geamurile de la case cu pietre, și că nu le mai este sigură nici viața, nici averea sub administrațiunea de azi.

«Opoziția din Huși n'a făcut, cu această ocaziune, de cât să urmeze calea ce i s'a tras cu atâta măiestrie de către opoziția din București.

«S'au spart în adevăr geamuri, de pe la casele D-lor Niță Mârza, Tudor, Arghir; dar cei ce au spart aceste geamuri nu sunt alții de cât agenți ai opoziției.

«Scopul în care onor. noștri adversari, au jucat această comedie, nu este altul de cât pentru a încerca să discrediteze, dacă cu putință va fi, administrațiunea sincer liberală a D-lu prefect Vârnav».

Ei, D-lor, nu găsiți D-voastră că, acum înaintea alegerilor, este ceva grav ca noi să vedem că jurnalele guvernamentale, jurnalele susținute, întreținute, plătite de guvern să publice, cu litere mari, cum că opozițiunea singură merge

să și spargă geamurile, trage cu revolverele prin casele și ferestrele propriilor ei partizani.

Aceasta nu vi se pare D-voastră că vrea să zică, că atunci când în timpul alegerilor se vor sparge, nu geamurile, dar capetele alegătorilor opoziționiști, guvernamentalii vor susține cum că opozițiunea și sparge singură capetele, numai și numai pentru ca să aibă motive să acuze pe membrii guvernului Majestății Sale?

Adică D. Pacu¹⁾ din Galați și-a spart el însuși capul numai ca să facă în necazul D-lui ministru de interne?

Dar, Domnilor, nu numai nici un om cu minte, dar chiar nimeni dintre cei mai mărginiți oameni, nu va putea crede nici chiar că ar fi o glumă, pentru că o așa bazaconie întrece toate limitele glumei. Intr'adevăr, D-lor, a veni cine-va și a susține cum că membrii din opoziție s'a dus la casele altor membri tot din opoziție și le-a spart geamurile, și ar fi tras și focuri prin ferestre în casele lor, în scop numai ca în urmă să poată învinovăți pe partidul colectivist, aceasta este peste putință, este de necrezut, este ași bate joc de public, crezându'l prea din cale afară nerod.

Cu toate acestea, pentru că în jurnalul pe care vi l'am citit, s'a scris așa, apoi negreșit a trebuit să se facă o cercetare oare-care în acest sens și că s'a făcut o asemenea cercetare, dovedă este o scrisoare din localitate, adresată D-lui deputat Nicu Teodoru, și în care citesc următoarele :

---

¹⁾ D. M. Pacu, profesor la Galați și mai târziu deputat, din cauza atitudinii sale independente, fusese bătut și rănit de agenții guvernului și apoi transferat din Galați de către ministrul cultelor.

«Cel din Broșteni (*id est Cisman*) a pus pe unul din ai lui numit Parfeni Iliescu, de 'l a făcut o denunțare parchetului în privința spargerei geamurilor. Procurorul a luat act și în ziua de 29 Noembrie am fost chemați cu toții la parchet.

Prefectul pune mare interes în cauză, căci când a venit a și strigat la noi, zicându-ne că are să ne pună să muțezim în arest. Însă după ce a intrat în cabinetul procurorului și a văzut că acel Parfenie nu poate susține denunțarea, a eșit și atunci s'a adresat către noi zicând că acel mișel nu poate să-și susțină denunțarea, și noi putem să-l facem proces de calomnie. Tot ast-fel ne-a zis și D. procuror dupe ce s'a convins că noi nu suntem implicați.

Atât mai rămânea ca și procurorul să găsească de bună explicațiunea jurnalului prefectului, explicațiune pe care nu o mai calific, aceea că opozițiunea, ea singură, 'și a spart geamurile ca să facă necaz guvernului.

Dar ce este aci? Este o sistemă, este o încercare de terorizare. Înțelegeți D-voastră, ca să împuști pe cine-va este lucru grav, lucru care duce la mare răspundere; ca să bați pe cine-va este încă oare-cum grav; este însă însă o sistemă mai simplă, aceea de a băga în oameni credința că dacă se vor mișca vor fi bătuti și împușcați. Este mult mai ușor să tragi un glonț pe ferestre, când poate nu este nimeni în casă, de cât să dai în carne vie; este mult mai ușor să spargi geamuri de la ferestre de cât să spargi capete.

Prin urmare, acesta este preludiul; vom juca, și au zis guvernamentalii, mai întâiu actul întâiu: tragerea de gloanțe în odăile goale.

De va fi aceasta destul spre a înspăimânta pe cetățeni, atât mai bine; de vor fi încă oameni mai dârji în Fălciu, vom face alt-ceva: vom sparge capetele cu a doua ocazie. Și vedeți D-lor că terorizarea poate de multe ori fi de ajuns, dacă oamenii ca D. Kogălniceanu au putut să prindă frică și să nu mai vrea să meargă la Huși,

acolo unde 'și are casa familiei sale de peste o sută de ani.

Înțelegeți D-voastră că în contra sistemelor patronate de administrațiune nu se poate să fie protestare destul de energică ; în contra punerii autorității publice, care este a noastră a tuturor, în serviciul unuia singur dintre partide ca să terorizeze pe cel-l'at... (Aplause din partea opozițiunii)... nu este cuvânt destul de energic, căci aceasta este anarhia deslănțuită de sus, anarhia cea mai rea dintre toate anarhiile.

'Mi aduc aminte, că anul trecut, un domn deputat independent, pa care cu toții, D-voastră cei din majoritate, ieri 'l-ați aplaudat, vesteja prin cuvintele sale elocinte anarhia deslănțuită din sferele guvernamentale.

D. Nicolae Ionescu zicea în ședința de la 4 Iunie.

«Când opozițiunea se coboară în stradă și turbură liniștea publică, atunci guvernul are dreptul să suprime acele turburări; dar când guvernul lasă să se facă turburări, ba încă să le facă chiar agenții guvernului, atunci cine va opri acele turburări? În cazul acesta are și Suveranul țerei de văzut ceva, și ca să nu se creadă că zic aceste cuvinte din capul meu, 'mî veți permite să vă citesc cuvintele unui profesor de drept constituțional, care este de părere că Suveranul poate să demită pe un guvern și să disolve Parlamentul, dar în ce cas?

«Iată ce zice profesorul Dicey: «Sunt de bună seamă împrejurări întru cari Coroana are drept să demită un minister care se bucură de maioritatea Parlamentului, și să disolve Parlamentul pe care se rezimă ministerul.»

Și conchidea în aplausele Camerei zicend:

«Tronul să deschidă ochii că pericolul nu este pentru Coroană, ci pericol este pentru Constituțiune, care este paladiul Coroanei.»

Aș dori, D-lor, ca în loc de a se face întruniri publice presidate de D. Cișman, în care D-sa să afirme dragostea pentru Tron, și să se declare de pavěză a Tronului, pe care ni-

menea nu'l amenință, — știu că a fost amenințat altă dată... dar pe care azi nimeni, cel puțin din opoziție, nici chiar manifestul opozițiunii nu 'l-a amenințat de loc. — Da, D-lor, nu este în manifestul opozițiunii nici cea mai mică amenințare, e pur și simplu o rugăciune adresată Tronului din partea opozițiunii, aceea de a garanta libertatea alegerilor; cu alte cuvinte nu a făcut opozițiunea alt-ceva de cât ceea-ce a făcut președintele consiliului de asta-zî, la 1876, când a cerut Înălțimei Sale Domnului, să garanteze libertatea alegerilor, și când Înălțimea Sa, 'și a dat cuvântul Său Domnesc că alegerile vor fi libere, că El garantează că vor fi libere! și a și autotizat pe I. Brătianu să publice aceasta cu litere d'un cot in capul *Românului*, în timpul alegerilor.

Tot aceasta cere și manifestul opozițiunii de la Majestatea Sa Regele. Și ar fi mai bine, D-lor, să se facă aceasta de cât să se tolereze D-lui Cișman să spargă geamurile oamenilor și să se declare de pavază a Tronului.

Nu în cererile cuviincioase și constituționale ale opoziției este primejdia, ci în politica anarhică și asupritoare a guvernului Majestății Sale. Acolo este pericolul și pentru Constituțiune, și pentru Coroană!

Trec, Dlor, la faptele de la Dorohoiu :

Nu voi enumeră toate câte s'aũ petrecut la Dorohoiu ; D. Stroici a spus lucrurile cu toată precisiunea și claritatea, și nu'ı s'a răspuns nimic, bine înțeles nimic serios, de pe banca ministerială. Este însă un punct foarte grav, un punct la care trebuia să se răspundă, și asupra căruia D. ministru de interne iarăși n'a răspuns nimic. Și mărturisesc că am făcut această înterpelare, mai mult ca să avem un răspuns ca-

tegoric în această privință; să ni se spună de guvern dacă aprobă sau nu ceea-ce a făcut prefectul de la Dorohoiu relativ la întrunirile opozițiunii.

— Veți aproba, D-lor miniștri, purtarea prefectului, — atât mai rău pentru D-voastre.

— Veți declara, D-lor miniștri, că desaprobați purtarea prefectului, — atât mai bine pentru D-voastre. Dar atunci desaprobarea va trebui să meargă până la destituirea prefectului care a dat ordinul acesta, scris de sub-prefectul Samsonovici și iscălit de D. Cortazi; scris, ce e dreptul, într'un stil nu prea elegant, dar cu desăvârșire prefectoral.

«A nu se lăsa pe tânjală și a lua toate precauțiunile ca din județul Dorohoiu nimeni să nu se ducă la întrunirea opoziției din Botoșani».

— Vă fac, D-lor, grație de cele-l'alte puncte din ordinul prefectoral. Se prevăd acolo concentrări mari de călărași. Vă mărturisesc că nu mă simt în stare să tăgăduesc D-lui prefect de Dorohoiu nevoia d'a concentra călărași ca să mai facă față impopularității guvernului ce reprezintă.

Dar punctul cel d'întâiu este de o netăgăduită gravitate.

Iacă un prefect care dă ordin circular sub-prefecților săi ca să împedice pe cetățeni de a merge la întrunirea opozițiunii de la Botoșani.

Cum se potrivește aceasta cu libertatea întrunirilor propevădută de oratorul D-voastre, de... D. Cișman?

Sunt, D-lor, două libertăți care supără guvernele impopulare: libertatea presei și libertatea întrunirilor.

În contra amândurora se poate lovi în două moduri. Se poate lovi pe față, prin legi restrictive, — aceasta e doctrina partidelor reacționare. A-

ceste partide lovesc în libertatea presei și a întrunirilor prin măsuri legale, și trebuie să recunoaștem că este oare-care curagiū, oare-care nobleță în acest fapt al partidelor reacționare, că atunci când ele aū convințiunea că aceste libertăți atât de iubite de către lumea modernă, nu sunt bune, și trebuiesc restrînse, să vină și să spună națiunei lucrul verde, lămurit.

De sigur, pe noi disidenții cel puțin, nu ne vor ademeni nici odată. Dar recunoaștem unui asemenea adversar curagiul convingerei, curagiū cu atât mai laudabil, cu cât este vorba d'a sta în potriva unui curent.

Mai este însă un sistem de a lovi în libertăți: e sistemul de a le lăsa toate scrise pe hârtie, dar a le zădărnici în fapt, pe toată ziua, printr'o serie de măsuri, pe care nimeni nu cutează să le mărturisească, dar de a căror existență toată lumea e convinsă.

Aceasta este tirania rușinoasă.

Să vedem ce s'a făcut la noi cu cele două libertăți?

Cu libertatea presei, s'a cercat mai înteiū de către D-voastre, înlăturarea ei pe cale legală, și eu n'am nimic de zis contra acelei cercări. Era o încercare curagioasă, făcută pe față.

În adevăr, acum cinci ani, vē aduceți aminte că s'a intentat unui jurnal de către creditul funciar rural acel proces de daune interese, pentru un delict de presă dinaintea tribunalelor corecționale. Contra acestei interpretări s'a sculat atunci toată lumea, și, trebuie s'o spunem, toată tinerimea fără deosebire de cei cari azi sunt în opoziție și de cei cari mai sunt încă în majoritate, toți s'aū înscris în rëndurile apărătorilor libertăței presei, pe care o credeam atacată. Eraū

între alții: D. Culoglu, prefectul de la Constanța, D. Disescu, eram eu, D. Arion și alții.

Mișcați de sentința tribunalului, care hotărîse că e competente, Adunările cari au hotărît revisuirea, au înscris și revisuirea articolului relativ la libertatea presei, ca să se introducă pe cale constituțională acest principiu, că despăgubirile civile nu se pot da de cât de jurați. În Camera de revisuire, de către comisia de delegați, s'a cerut însă să se restrângă cu desăvârșire libertatea presei, și în proiectul comisiunii se zicea curat: «*delictele* de presă, cari n'ar constitui un delict politic ci un delict ordinar, relativ la actele vieții private, vor fi justițiabile de tribunalele ordinare *după dreptul comun*, iar cele ce ar constitui delicte politice se vor judeca de jurați.»

Această dispozițiune era suprimarea desevârșită a jurisdicției juraților, și prin urmare și a libertății presei. Căci nu este legist pe lume care să fi putut până acum trage linia de despărțire între delictele politice și delictele de drept comun.

Tentativa dar era completă, și D. președinte al consiliului până la urmă a rămas partisan al acestei dispozițiuni.

În contra acestui proiect al comisiunii, care cel puțin era sincer, leal, s'a stârnit un curent puternic, la care Camera de revisuire a fost silită să cedeze. Meritul, știm cu toții, că revine repausatului Rosetti, și noi trebuie să ne felicităm că curentul a reușit. Ce e drept, acel care a cedat cel din urmă acestui curent e actualul D. ministru al justiției, și de aceea eu îl găsesc foarte consecinte pe D. Stătescu, când vine și spune că, *guvernul care va restrânge libertatea presei o va face în aplausele națiunii muncitoare*, adică ale acelei națiuni care ziceți că vă susține pe D-v.,

căci, după Domniile-voastre, toți oamenii muncitori sunt cu Domniile-voastre, pe când opoziția n'are drept pătași de cât numai pe pierdere. Și D. Stătescu, în discursul rostit la Senat cu acea ocaziune, a lăsat să-i scape și o mărturisire foarte prețioasă. D-sa, luând în glumă pe cei ce erau înflăcărați de instituțiunea juriului, le spunea : «Ce, D-lor, credeți că jurații nu sunt și ei la discrețiunea guvernului ca și tribunalele ordinare ?», și adăoga : «dacă e nevoie să ne temem că pot veni guverne rele, care să caute a-și face din magistrați un instrument de opresiune (urma a dovedit că pot veni așa guverne) contra presei, apoi aceasta se poate întâmpla și cu jurisdicțiunea juraților, căci în definitiv listele și comisiunea juraților se formează prin organul agenților numiți de guvern.»

Acestea le spunea D. Stătescu la 1884; era, se vede, un fel de program pentru procesul Vălcenilor, care știți cu toții cum s'a petrecut ! Dar în sfârșit, D-lor, n'a reușit acea cercare legală de a se distruge libertatea presei. Știți cercările ilegale cari s'a făcut în urmă, și cari nici ele n'a reușit, pentru că s'a avut a face cu o presă curagioasă, cu niște bărbați cari nu s'a dat înapoi de spaima indignaților polițienesci.

Cu libertatea întrunirilor nu s'a făcut nici o cercare legală sub guvernul actual; s'a făcut o cercare sub guvernul conservator, și D. Stătescu, când, anul trecut, la discuțiunea Adresei de răspuns la Mesagiul Tronului, făcea lecțiunii tinerilor și le spunea că nu a cunoscut guvernul conservator, și nu-și pot face idee de ceea-ce se petrecea pe atunci ca să se poată plânge cu drept cuvânt de ceea-ce se petrece astăzi — ca și cum 12 ani ar fi trebuit să treacă fără nici un folos, ca să ne întoarcem după 12

ani tot de unde am plecat, — D. Stătescu, zic, ne-a citit o încheiere a consiliului de miniștri de la 1875 relativă la libertatea întrunirilor.

Iată acea încheiere din 27 Iunie 1875 :

«Consiliul miniștrilor, în ședința sa de azi, Vineri 27 Iunie 1875, luând în dezbateri referatul D-lui ministru de interne sub No. 10.072, prin care propune ca, până la elaborarea unui proiect de lege care să reguleze dreptul de întruniri publice în locuri închise sau deschise, întrunirile publice în locuri deschise să fie poprite, iar la întrunirile închise să asiste un comisar polițienesc»...

Ce e dreptul, D. ministru al justiției mai a-
dăoga, că nu va aminti: «faptele de brutalitate
la cari noi cei din opoziție eram expuși din par-
tea guvernanților de atunci. De multe ori numai
cu pericol de viață isbuteam să ținem câte o în-
trunire chiar în loc închis.» Veți vedea însă că
aceasta este o curată exagerațiune.

Iată prin urmare, D-lor, la 1875 o măsură
care se lua contra libertății întrunirilor, și care
se lua pe față, pe cale legală, printr'un act is-
călit de consiliul de miniștri, afișat în toată țara,
un act de care se poate servi D. ministru de
justiție, după 12 ani chiar, ca să critice purtarea
guvernului de atunci. Cu toate acestea, dacă am
voi să ne amintim puțin, putem să o facem,
căci deși eram pe atunci în școală, dar pe sco-
larii din timpul meu îi înflăcăraserăți D-voastre
așa de mult în cât cu toții veneam la întrunire,
pentru că în adevăr vorbeați foarte frumos. Cine
nu știe că se ținea vecinic întruniri la Circ! Și
știți ce mijloc găsise prefectul de pe atunci în
contra libertății întrunirilor? Iată ce descoperise:
o orgă pe care o puse se cânte afară la spa-
tele oratorului! Cum a văzut însă că măsura
fuese ridicolă, căci întrunirea tot s'a ținut, s'a
retras și orga... (Intreruperi). Am văzut și pe
D. Dem. M. Ionescu la Circ vorbind de mai

multe ori!! Și atunci, D-lor, nu s'a găsit să se aplice Circului nici regulamentul comunal relativ la construcțiile de lemn în centrul orașului, nici regulamentele relative la igiena saelor de spectacol, nici nu s'a intimidat proprietarul Circului ca să nu închirieze sala, nici nu a dat prefectul ordine ca să se împedec lumea de a se duce la întruniri.

De la Circ s'a mutat la Mazar-Pașa, și întrunirile s'a făcut acolo chiar în grădină, cu tot jurnalul consiliului de miniștri care oprea ca întrunirile să se facă în localuri neacoperite. Și fiind că vorbesc de acest jurnal, nu mă dau în lături d'a spune că ideia din acel jurnal, și anume ideia d'a împedica întrunirile din locurile *închise dar acoperite*, idee pe care și D-voastre o susțineți și o aplicați, este neconstituțională, căci Constituția vorbește de locuri *închise*, și una este un loc care nu este de loc închis, îngădit, și alta un loc care de și închis este însă neacoperit.

Dar la Mazar-Pașa, cu tot jurnalul consiliului de miniștri, întrunirile tot în grădină s'a făcut, căci s'a scos ușa care da din salonul de jos în grădină, și oratorul s'a pus în pragul ușei, adică într'un loc acoperit, iar publicul sta în grădină; și ast-fel s'a ținut întruniri într'un chip foarte regulat.

Așa dar pilda ce o trăgea D. Stătescū anul trecut relativă la libertatea întrunirilor din ceea ce s'a cercat la 1875, păcătuște de la bază, căci la 1875 nu s'a împedecat nimic cu acea măsură. Dar la 1875 cel puțin s'a făcut lucrul pe față; s'a iscălit un act de întregul consiliu de miniștri, ca să remână un document, pe care după 12 ani să'l exhibați D-voastre în aplausele

Camerei și poate și în confusiunea acelora cari 'l-au iscălit.

Astăzi ce se face cu libertatea întrunirilor? *Voința Națională* cântă că libertatea întrunirilor este mare în țara noastră. *Voința* se mai întreabă: dar ce am făcut noi, colectivitatea, în contra libertății întrunirilor? Prin ce am împedat noi libertatea întrunirilor?

De sigur, D-lor, nu printr'o măsură curajoasă, sinceră, dar, ca tot-d'a-una, printr'o măsură fățarnică. S'a terorizat fie-care proprietar de săli publice... (Înteruperi). Ce? Voiți fapte? Foarte bine.

Acum două ani, opozițiunea vrea să facă o întrunire la Orfeu; proprietarul sălei pe atunci era un cunoscut al meu, D. Duțulescu,—vedeți, dați și nume proprii pentru plăcerea D-lui ministru de interne, care probabil cunoaște toată capitala, — care chiar luase arvună de la opozițiune. Însă, așa de bine i s'a cântat de către comisarii respectivi în cât a venit și a dat arvuna înapoi și n'a mai închiriat sala. (Aplause din partea opozițiunei.)

În urmă, când cu convenția consulară, s'a hotărât opozițiunea să țină o întrunire în sala disă a Ateneului, și s'a dus la comitetul permanent să ceară sala, și comitetul, care dă sala gratis pentru întruniri guvernamentale, a refuzat-o D-lui Vernescu.

Anul acesta, zilele din urmă, opozițiunea vrea să facă o întrunire, și eu care am fost însărcinat de comitet să caut o sală, m'am adresat la mai mulți, m'am adresat la proprietarul de la Orfeu, care este ovreiu și care anul trecut a fost trei zile închis la poliție pentru că a închiriat sala Dacia ca să se represinte *Nazat*—și acesta D-lor, este un străin asupra căruia este atârnată

și sabia, numită expulsarea, — acest om s'a învoit cu mine să'mi dea sala Orfeu pe preț de 1000 lei, pentru un după prânz, și a doua zi nu numai că a refuzat, dar a spus omului meu că n'are nici curagiū să vină la mine în casă. E! nu cum-va a asvârlit el un câștig de 1000 lei degeaba? Dar mai mult: în urmă a refuzat chiar 15.000 lei pentru toate întrunirile din cauza aceasta, sigur că contravențiunile ce 'i-ar face poliția ar întrece cu mult suma ce ar primi de la noi. (Aplause din partea opozițiunei).

(D. D. M. Ionescu întrerupe).

Eū, D-lor, retrag acuzările mele dacă D. Ionescu, care mă întrerupe mereū, ia sarcina să'mi procure o sală de întrunire pentru suma de 1.000 lei.

D. Al. Popescu: Vă dau la Râmnic sala mea care este foarte mare.

D. Take Ionescu: Acum D-lor, iar am cerut sala Ateneului și am oferit pentru ziua de Duminică, nu 50 lei cât se plătește de ordinar, dar 500 lei, și mi s'a răspuns că sala este angajată pentru un concert. Atunci noi am obținut de la concertant să renunțe la concert, și ne-am dus din nou cu petițiune la comitetul permanent care ne-a spus că va da răspunsul astăzi. Ei, dacă ni se va da sala, eū nu mai am nimic de zis, dar dacă ni se va refusa, atunci să recunoașteți și D-voastre că noi avem dreptate...

D. C. I. Zamfirescu: Sala este deja angajată de mai mulți membri ai partidului liberal-național înainte de D-voastre. V'ați deșteptat prea târziu. (Aplause.)

D. Take Ionescu: Acea sală, zisă într'un mod foarte impropriū sala Ateneului, căci în realitate nu este a Ateneului, doar mobilele din tr'însa sunt ale societăței Ateneului, ci numai

a servit la conferințele Ateneului, cum a servit și la conferințe politice în vremuri, acea sală nu se mai dă anul acesta nici pentru conferințele Ateneului, pentru acele conferințe care de 20 de ani acolo s'aū făcut... (Întreruperi). Da, D-lor, nu se mai dă; comitetul permanent ne-a avisat în mod formal că nu mai dă sala fiind deja angajată pentru întruniri publice,—se înțelege pentru întrunirile majorității, iar nu și pentru ale opoziției,—pe toată iarna!!

Apoi, D-lor, să nu mai facem glume, să vorbim serios. După asemenea fapte, mai este cine-va care să se îndoiască că este aci un sistem? Dar sunt oameni cari aū auzit funcționari însemnați ai Statului lăudându-se în gura mare în catenea la Capșa, că aū împedicat pe opoziție de a găsi o sală pentru întruniri. S'aū lăudat de aceasta, pentru că, cu durere trebuie s'o spun, sunt mulți oameni, chiar funcționari înalți, cari cred că făcând asemenea lucruri, săvârșesc fapte mari, pehlivăniis iscusite și se laudă cu astfel de fapte, de care în realitate cine-va ar trebui să roșească. (Aplause din minoritate.)

Și acum de ce mai cântați libertatea întrunirilor? Și cum vă mai faceți că vă mirați că se terorizează și se înspăimântă proprietarii de săli de spectacole? Apoi când știți că un jurat dintre cei cari aū achitat pe D. Oroveanu, a avut 30 de contravențiuni în șase luni, cum voiți să nu se înspăimânte acei proprietari?

D-voastre toate mijloacele de persecuțiuni le aveți la îndemână, dacă voiți să usați într'un mod necuviincios de puterea D-voastre.

Apoi nu puteți să faceți procese de contravențiuni de toată natura? Odată puteți să ziceți, că a ținut sala deschisă noaptea mai târziu de cât ora reglementară, altă-dată puteți zice că n'a

avut destulă curățenie, altă-dată că sala nu are atâția metri cubi de aer și să mergeți așa până la nesfârșit.

Faptul constant este că în București opozițiunea cu banii săi nu poate să găsească nici o sală pentru întrunire, fiind-că toți proprietarii a-celor săli refuză de a le închiria.

Acest fapt este de notorietate publică și nu'l puteți tăgădui; dar când pe lângă asemenea fapte se mai adaogă și acte ca la Dorohoiu, când D-voastre dați ordine prefectilor ca să împedice opozițiunea de a merge la întruniri, atunci vă întreb: Cum puteți să mai ziceți că sunteți un guvern liberal? Vă întreb pe D-voastre, în bună credință, ce poate să facă un guvern mai autoritar, mai arbitrar, mai reacționar, de cât aceste ordine ale prefectului de Dorohoiu, care spune subprefecților curat, să împedice lumea de a merge la întrunirile opozițiunii. Una din două: ori acest prefect a exprimat cugetarea guvernului Majestății Sale, și convingerea mea este că da,—și atunci cel puțin recunoașteți că libertățile noastre publice au rămas numai pe hârtie; ori acest prefect a depășit cugetarea guvernului Majestății Sale,—și atunci nu poate să mai stea nici 24 ore în funcțiunea sa. Dacă prefectul rămâne în funcțiune, concludiunea este că D-sa n'a făcut de cât să execute ordinele date de la centru; concludiunea este că s'a dat ordin de aici ca opozițiunea să nu poată ținea întruniri, și atunci cel puțin nu mai scriți articole în *Voința Națională*, prin care să vă lăudați cu libertatea întrunirilor! (Aplause din minoritate).

D-lor, vă mărturisesc că aștept cu multă nerăbdare răspunsul D-lui ministru de interne în privința acestui ordin, pentru că deja D. Stroici a pus în vederea D-lui ministru acest ordin, și

D-sa n'a răspuns nimica. Prin urmare a avut D-sa destul timp a se gândi ca să răspundă ce are să facă în această privință. Admițând că D-sa ar avea politica aceea pe care așa de bine a denumit-o un membru elocinte al majorității, D. Xenopol: «arta de a trage pe sfoară», se va fi întrebat D. ministru: care politică este mai bună de urmat în această privință? Să desaprobam pe prefect și prin urmare să pierdem oare-care șansă în alegeri la Dorohoiu — și știți că acesta este singurul lucru care interesează pe guvernul nostru — sau să primim de bun ceea ce a făcut D. prefect, și atunci să fie știut și de cei mai îndărătnici că liberalismul nostru este o comedie.

Intr'un cas ar fi o pierdere de câte-va voturi poate, o pierdere materială; în cel-alt cas ar fi o pierdere mai mare, o pierdere morală.

Aștept cu multă nerăbdare să ved între aceste două pierderi pe care o alege D. ministru de interne.

D-lor, terminând, v'ași ruga să cugetați mult la un lucru: dacă este veră o politică care înăsprește spiritele mai mult, dacă este veră o politică care este destinată să creeze pe fie-care zi abisuri mai adânci între partidele în luptă, aceea este politica de a lovi pe sub ascuns. De nimic nu poate omul să se indigneze mai mult de cât de fățarnicie! Când pe față i se spune: te bucuri de toate libertățile, și în fapt găsește agenții forței publice care 'l împedică de la exercițiul acestor libertăți, atunci durerea este de nesuferit. (Aplause în minoritate).

Omul primește mai bine o tiranie francă de cât un regim liberal falsificat; căci de multe ori tirania are poate legitimitatea într'o glorie națională, ori cel puțin scusa în veră un scop mare pe care'l urmărește, căci poate cine-va să 'și

plece capul înaintea unui tiran în vederea unui scop, dar nu poate nimeni să sufere, fără o adâncă durere și o nesfârșită mânie, de a fi luat în bătae de joc,—căci este bătae de joc ca pe de o parte să spui omului cu surîsul pe buze ca să se bucure de toate libertățile, iar pe de altă parte să'l împedici de a le exercita prin mijloace, pe cari 'ți-e frică să le mărturisești, și de cari te lepezi ca de o rușine.

Și când se împinge la această politică pe care o vedem de un an și jumătate, la această politică destinată, cum zicea odată D. Iepurescu, a împărți țara în asupritori și asupriți?

O voce: Numai de un an și jumătate?

D. Take Ionescu: Pretindeți că este mai de mult? Atât mai rău pentru D-voastre. (Ilaritate, aplause din opozițiune.)

Și când, D-lor? Când? Atunci când se poate întâmpla ca țara noastră să treacă printr'una din acele nevoi în care toți cu toții, dar absolut cu toții, și încă n'am fi prea mulți ca să conjurăm pericolul.

Când D-voastre mereu ne spuneți că poate să fie chemată țara aceasta la niște încercări prin care n'a trecut nici o-dată, când suntem în ajunul vijeliei, D-voastre învrăjbiți și mai mult partidele politice, înflăcărați patimile cari ne sbuciumă, alimentați ura și dorul de răsunare, faceți tot ce vă stă prin putință ca să nu mai fim români care luptăm contra altor români, ci două oștiri vrăjmașe care să nu'și poată da mâna în nici o circumstanță, în fața nici unei primejdii. (Aplause din partea minorității.)

LIBERTATEA ALEGERILOR

DISCUȚIA RĂSPUNSULUI LA MESAGIU

Sedința Camerei de la 24 Noembrie 1887.

Alegerile se făcuseră sub o presiune extra-ordinară. D. Iepurescu atacase pe membrii opoziției cu multă violență și îi învinovățise că ar fi conspirat în contra Coroanei. D. Take Ionescu răspunzând D-lui Iepurescu rostește discursul de mai jos:

D-lor deputați,

Intâmplarea singură a făcut ca ordinea înscrierii să'mi dea mie greaua misiune de a răspunde D-lui Iepurescu. De alt-fel, D-sa, interpret fidel al majorității, ași putea zice *tipul* majorității (aplaude din minoritate)... dar nu vorbesc, D-lor, de calitățile fizice (îlaritate)... mi-a ușurat mult sarcina. D-sa a declarat că e în perfectă armonie cu Coroana, s'a făcut interpretul Coroanei, a luat apărarea Coroanei în acest Parlament, așa că eu nu mă lupt cu D. Iepurescu,

ci cu spadasiul, în sensul cel bun al cuvîntului, cu cavalerul care a luat apărarea Coroanei.

D. Iepurescu ne-a făcut o foarte prețioasă declarațiune, o declarațiune care vă va da cheia și a contra-proiectului nostru de răspuns la Adresă, și a unui oare-care curent pe care 'l stărniți de 15 ani în țară și de care acum vă plîngeți. D. Iepurescu ne-a spus: «Noi, partidul guvernamental, nu lucrăm de cât sub inspirațiunea Coroanei, nu facem alt-ceva de cât să traducem în fapt intențiunile Coroanei». D. Iepurescu a avut curagiul să spună în numele majorității că tapetele monstruoase de cari ne plîngeam, nu ies din intențiunile guvernului, ci din intențiunile Coroanei. Eă, D-lor, nu mă pot mira de această ciudată declarațiune. Este aci un vechi obiceiu al D-voastre, un obiceiu de care v'a vorbit ieri cu atâta elocință D. Djuvara. Nu voiesc a reface ceea-ce s'a făcut atît de bine, voiă adăoga doar pe ici pe colo.

Mai nainte de toate însă, voiesc să răspund la filipicile D-lui Disescu, care ne spunea că noi disidenții nu avem dreptul să vă luăm socoteala de faptele petrecute înainte de intrarea noastră în partidul D-voastre.

Ei, D-lor, vă închipuiți că noi ne-am însurat cu toate păcatele D-voastre acum patru ani?

Vă închipuiți D-voastre că noi, prin intrarea noastră aici, am sub-scris alături cu D-voastre *Spionul Prusian* și articolele relative la gheșeftul cu muntele Piatra-Arsă?

D. Disescu a făcut istorie și a spus cum noi — acest grup de tineri pe cari ne-a numit în glumă Fleviști — și cu aceasta de sigur nu ne-ați făcut o desonoare, ci doar ne-ați aplicat și nouă deprinderile D-voastre — ne-am făcut intrarea în mijlocul D-voastre; a spus că am fost chemați

în momente în cari, pe drept sau pe nedrept, puțin importă, vă temeți că o să cădeți de la putere; a spus cum în Iunie 1884 ne-a chemat D. Fleva și ne-a zis: «Partidul liberal, liberalismul este în pericol, el se sguduie din temelie, veniți cu toții tinerilor să ne punem la luptă».

Da, așa s'a au petrecut lucrurile. Și s'a recunoscut atunci că s'a comis greșeli, s'a recunoscut atunci că este gangrenă, dar de către toți D-voastre se promitea solemn o era nouă, se promitea regenerarea partidului, și eram invitați ca cu toții, și împreună chiar cu aceia dintre D-voastre, cari vedeau răul, să ne punem la lucru. Și așa am primit. Și am primit fără condiții, fără cereri, fără promisiuni altele de cât că se va îndrepta, se va curăți partidul. A doua zi chiar am luat cuvântul în întrunire publică,—cinci luni înainte d'a fi fost vorba de alegeri.

Se poate, D-lor, să fim vinovați, se poate că a fost o naivitate pentru noi și d'a ne încrede în puterile noastre, și d'a nu cunoaște îndestul relele ce vă bântuiau, se poate,—dar ertați celor 25 de ani ai noștri să aibă asemenea naivități.

Am venit dar în momente grave, în momentul în care alergați după toate alianțele, și am venit cu speranțele date de unii dintre D-voastre, cari credeau că păcatele trecutului se vor îndrepta. Însă, când am intrat aci și am văzut că nu reușim, fiind că răutatea D-voastre era prea învechită ca să se poată îndrepta... (Aplause din partea minorității)... când am avut această convingere, ne-am retras. Și știe onor. D. Disescu că ideea retragerii nu s'a născut de acum două ani; D-sa știe că d'abia trecuse două luni de la intrarea noastră în partidul D-voastre și deja cu sufletul ne retrăseserăm; D. Disescu știe că nu o-dată a fost vorba să ne dăm demisiunea cu

toții. Căci, D-lor, vă mărturisesc că pentru trufia noastră personală ne era mult mai agreabil de a ne fi luat doar ziua bună de la D-voastră, era mult mai bine să ne retragem fie-care la ocupațiunile noastre private, fără de a avea să înghițim ani d'alungul acușațiunile D-voastre de ingraturitudine.

Dar n'am făcut'o. De ce? De ce?

N'am făcut'o pentru că nu mai eram singuri a vă părăsi.

A! Când am văzut că cel care la 1876 v'a dus, ca să zic așa, pe spatele sale pentru a vă ridica la putere, când am văzut că chiar acela se desparte de D-voastre, am zis că este o datorie pentru noi de a lupta la resturnarea D-voastre. Când ne am hotărât să încingem această luptă în contra D-voastre, am fost convinși că servim cauza liberalismului. (Aplause din partea opoziției).

D'atunci, D-lor, ce n'ați cercat ca să ne faceți să ne dăm înapoi?

La început insultele! Ele s'aũ turtit pe piepturile noastre și aũ căzut fără să ne rănească.

Apoi ați căutat să ne luați subțire.

V'ați adresat întâiu la vanitatea noastră.

Acum o lună de zile ziarul *Voința Națională* (numărul de Duminecă 25 Octombrie 1887) ne spunea că numai noi disidenții suntem cari *dăm vază opozițiunei*, crezându-ne atâta de nătărăi în cât să ne închipuim că în toată opozițiunea din țară numai noi suntem ceva.

Și văzând că nici așa nu reușiți, v'ați adresat la poftele noastre, ne ați căutat și mereu ne căutați interesele noastre viitoare și, cu o solitudinea pe care eũ vă mărturisesc că nu o înțeleg, veniți și ne spuneți într'una că muncim

pentru alții, că conservatorii au să profite de fructele trudei noastre.

Ei bine, D-lor, cine v'a spus D-voastre că noi, luptând să dăm jos opresiunea și corupțiunea, voim să câștigăm ceva pentru noi? Cine v'a dat dreptul să credeți că în așa grele momente noi ne gândim la noi?

Și apoi ce v'a făcut să credeți că noi dorim succesiunea D-voastră? Cine v'a spus că noi ne închipuim că o să luăm această succesiune? Nu, D-lor, nu avem această pretențiune, nu ne umflăm cu asemenea iluziuni!

Am știut că veți sta la putere multă vreme încă, v'am spus'o acum un an și v'o spun și azi; veți sta la putere câtă vreme veți putea să vă țineți, să vă agățați de densa măcar cu vârful unghiilor; am știut că moștenirea nu poate să fie a noastră ci a unei coalițiuni întregi; am știut că vom fi loviți de două părți; am mai știut că e o datorie de conștiință să luptăm în contra D-voastre și ne am făcut această datorie.

Da, D-lor, ne am făcut această datorie și ne o vom face, pentru că nu voim ca liberalismul românesc să rămână una cu D-voastre!

Vorbiți de conservatori și de păcatele lor. Am citit și eă tot actul D-voastre de acusație în contra conservatorilor, și acum ași vrea să știu dacă D-voastre vă puneți întrebarea: Cât de rea a trebuit să vă fie purtarea dacă conservatorii au început să ridice capul în țară. (Aplause din partea opoziției).

Când am văzut că se stinge în țară prestigiul liberalismului, când am văzut că democrația se scoboară la procopsirea câtor-va, atunci ne-am zis că e de datoria noastră să nu lăsăm țara în dilemă: ori partidul conservator, ori D-voastre reprezentanții unei democrații de la care țara

mai curând s'aũ mai târziu va trebui să-și întoarcă fața! Iată de ce suntem în contra D-v., iată de ce ne-am aliat cu coalițiunea, și ne vom alia cu orî-cine care are drept linie de purtare căderea D-voastre.

Voim căderea D-voastre pentru înălțarea liberalismului, pentru ca să se știe că atunci când liberalii nu mai sunt liberali, când democrații nu mai sunt democrați, se găsesc încă liberali și democrați cari să deschidă lupta în contră-le și să se facă chiar ante-gardă.

Și acestea zise pentru cestiunea noastră personală, cestiune foarte mică în raport cu marea cestiune care se agită în Parlament azi, să facem puțină istorie și să vedem cine dintre noi, cine în țara aceasta într'un mod sistematic, de 15 ani, a târât vecinic persoana Capului Statului în discuțiunile politice. Vẽ vom arăta pe urmă că noi nu facem ceea-ce ați făcut D-v., ci venim numai să cerem îndeplinirea unei prerogative constituționale, fără ca să conspirăm în contra nimănuĩ.

Căci o știți bine: Dacă conspiratori sunt în această țară, de sigur că ei nu sunt în rëndurile minorității.

Vorbim, D-lor, de Majestatea Sa și 'mi aduc aminte că gazetele D-voastre nu 'l numeau de cât Vodă Carol, fără nici un titlu, fără nici o etichetă; acum 'l numiți *Carol-Cel-Mare*, și 'l scriți cu litere majuscule!

De la 1866 până la 1869 cât ați stat la putere, 'l-ați cântat pe M. S. pe toate tonurile, și 'i-ați zis eroul eroilor, descendentele lui Frederic-Cel-Mare, ruda lui Napoleon I, mana cerească, al treilea descălicător; nu, mẽ înșel, al treilea descălicător este o invenție modernă.

Căzuți de la putere la 1869, ce devine eroul

eroilor? Ce devine mana cerească? Ce devine descălătorul de altă dată?—Devine Ambron, devine Strusberg. Acestea sunt scrise și publicate în gazetele D-voastre.

Și de ce vă legați atunci? Vă legați de rolul constituțional al Regelui? Nu! Vă legați de naționalitatea Sa, profitați de orî-ce ocasiune ca să 'I spuneți că este neamț, că este prusian. (Interruperi). Da, aci la ziua judecării, trebuie să le spunem toate, ca să știe țara cine are curagiul ca să ne acuze pe noi de antidinasticism, ca să știe țara cine iubește Tronul și cine iubește numai puterea chiar cu risicul de a compromite Tronul. (Aplause din minoritate).

Chiar pe vodă Cuza pe care 'l-ați dat jos, iată cum 'l descriați la moartea sa:

«A ajuns și acest Domn al românilor la acel teren fatal, unde toate resimțimintele, drepte sau nedrepte, trebuie să tacă, pentru ca toți să nu se gândească de cât la o parte bună ce avea: Era român, avea un simț național.»

(*Românul*, din 5 Maiu, 1873).

Și cuvintele de român, de simț național sunt subliniate acolo chiar.

Antitesa era evidentă.

Și ca să vă înțeleagă lumea și mai bine, a doua zi profitați de prezența prințului de Saxa-Veimar în București ca să spuneți că Regele este neamț:

«Musicile se opriră înaintea palatului. Acolo cântară imnul prusian *Die Wacht am Rhein*, totul era prusian, până și cascele cu paratoner ale gendarmilor, — D-voastre ați pus paratonere și la sergenții de oraș, — nimic românesc, o dată măcar nu resună imnul românesc.

«Era oare acesta palat românesc sau palat prusian?»

«Mulțimea era mare, însă într'o tăcere adâncă, mormântală. Cine 'i putea pătrunde simțimântul când se uită la principii Carol de Hohenzollern și de Sax-Weimar, ascultând alături imnul prusian, cântat de musicile române!...

«S'a ȃis, și aci e ocaziunea de a reaminti:
«Tăcerea popoarelor este învățământul regilor.

«Fi-va oare un învățământ?...»

(*Românul* din 6 Maiu, 1873).

Și observați că acest lucru se petrece numai după o opoziție de trei ani de ȃile.

Când v'e ved' aȃi așa de indignați de atacurile preseii, la rëndul meu mă întreb: Fi-va aceasta un învățământ?

Dar dacă așa făceați în presă, cum v'e exprimați în Parlament?

În Cameră, în 1871, actualul D. ministru de interne—ce e dreptul recunosc că nici D-sa nu putea să 'și închipuiască p'atunci că va ajunge ministru de interne — a iscălit o propunere în care lua în zeflema pe Majestatea Sa, căci când Regele scrisese o scrisoare către Auerbach, și când ministrul de atunci declarase că acea scrisoare este scrisă de Majestatea Sa, a pune o moțiune în Cameră prin care să arată că țara consideră scrisoarea ca apocrifă, esta a lua pe Regele peste picior.

Iată moțiunea propusă și semnată de D. Radu Mihaiu, în ședința Camerei de la 30 Ianuarie 1871:

«Propun ca Camera să declare că nu poate considera acea scrisoare de cât ca apocrifă.»

Și peste câte-va ȃile venia șeful partidului și ce declara în această Cameră? Declara că *dinastia* în România nu există, că este o simplă ficțiune legală. Să v'e citesc, căci aceste cuvinte fiind cuvintele D-lui prim-ministru de sigur că nu puteți să le desaprobați:

«Vă întreb mai întâiu ce este dinastia în țara noastră? Domnitorul nu are încă copii.

«D. D. Ghika-Comăneșteanu: De ce puneți pe Domnitor în cestiune.

«D. I. Brătianu: Oare numai D-tale 'ți este permis ca să discuți aci despre opiniunile D-tale dinastice, și mie nu?

«Dinastia nu este în inimele noastre, fiind-că o mai repet, noi încă până acum n'o cunoaștem, nu avem o dinastie în sensul care se dă aiurea acestui cuvânt. Până când urmașii Capului Statului nu se vor arăta în țară, până când ei nu se vor face cunoscuți prin moralitatea lor, prin virtuțile lor, până atunci dinastia nu va exista ca fapt în ochii poporului. Până atunci, ȕic, dinastia nu va fi la noi de cât o ficțiune legală, ale căreia rădăcine sunt în Constituțiune.»

(Ședința de la 4 Martie 1871.)

Atunci declarați că trebuie să cunoașteți mai întâiu pe copiii Regelui, ca să recunoașteți existența unui dinastii în țară.

Ei bine, ați cunoscut pe copiii Majestății Sale, ca să afirmați astăzi, prin proiectul de răspuns la Mesagiul Tronului aceste cuvinte? «Dinastia națională, care 'și are isvorul în memorabilele voturi ale Adunărilor din 1857, este cheea de boltă pe care se sprijinea întreagă clădire de reorganizare modernă a Statului Român, este principiul de stabilitate al existenței noastre naționale și independente între popoarele din orientul Europei».

Ce însemnează toate acestea, dacă nu vă împăunați cu un dinasticism de ocaziune?

Vorbiți de dinasticismul D-voastre de azi. Vă aduceți D-voastre aminte cum numiați altă-dată dinasticismul? Il numiați *Ambroism*, D-lor.

Și cine știe dacă acea sămînță de încredere,

dacă insinuația aruncată încă de la începutul Domniei, dacă acel *Ambros* vecinic repetat nu este prima picătură din care s'a format torentul de care atâta vă plângeți azi.

Dar fost-au numai vorbe, numai atacuri în jurnale? Nu, D-lor, ați mers mai departe, ați recurs la fapte. Nu a trecut două ani de la căderea D-voastră de la putere și făceați republica de la Ploești, și o făceați într'un moment în care Europa era într'o situațiune critică, dar critică nu ca cea de astăzi. Germania și toată lumea credea că Rusia doar așteaptă un moment favorabil ca să meargă la Constantinopol. Și în aceea îngrijire generală, D-voastră ce făceați? Cereți alegeri libere? Nu, descindeați în uliță. Și ne acuzați că cerem intervenirea Regelui în momente de încurcături externe, D-voastră cari nu ezitați d'a face revoluție în mijlocul vijeliei!

Și fiind-că vorbim de politica externă, nu ați tărit D-voastră în tot-d'a-un pe Capul Statului în acele cestiuni? Vă aduceți aminte că partidul conservator a făcut convențiunea comercială cu Austria. Ei bine, ați cercat atunci să aruncați toată răspunderea asupra Majestății Sale. Ați susținut prin toate gazetele D-voastră că politica ce se bazează pe Germania și Austria, că politica Occidentală, era o politică impusă de Rege, și ați spus că acea politică a aruncat România sângerîndă la picioarele contelui Andrassy. (Aplause).

«Fost-am noi oare de sub domnia Fanarioșilor până astăzi mai aserviți tuturilor insolentelor nemțești?» Scriați în anul 1873!

Ați cercat să identificați pe Suveranul nostru cu politica Occidentală. Aceasta se cheamă prevedere politică? Aceasta se cheamă dinasticism?

Pedeapsa însă a venit repede; cum ați ajuns la putere la 1876, s'a schimbat socoteala. Pe cât v'ați făcut de devotați politicei Occidentale în cât astăzi, după D-voastre, cine nu vă urmează în cele interne, complotază în contra politicei Occidentale! Insinuări și iar insinuări! Dar numai în cele mari ați tărit răspunderea Majestății Sale?

Dar modul în care ați făcut procesul D-lui Panu?

Astăzi iarnă, cu ocaziunea unei interpelări, ați declarat că Majestatea Sa nu voește să se facă proces de presă pentru insultele ce I-se aduc, și nu ați trecut două luni de zile după aceea de declarațiune, și ați făcut proces de presă. Nu vedeți că ați pus ast-fel în joc pe Majestatea Sa? Nu vedeți că lumea și-a zis că dacă procesul s'a făcut este pentru că Majestatea Sa a acordat o voce pe care cu două luni înainte o refuzase? (Aplause).

Ah! N'ați avut curagiul să spuneți: «noi liberalii de altă dată facem proces de presă;» ați preferat să vă prefaceți că vi s'a impus acest proces de Majestatea Sa, și ast-fel ați compromis pe Majestatea Sa.

Este prin urmare la D-voastră un sistem vechi; și când D. Iepurescu, încoronând sistemul, spune că D-voastră nu sunteți de cât executorii intențiunilor Majestății Sale, adică că indignații cari sparg geamurile, bătașii de la Galați, torturatorii de la Râmnicul-Vâlcei, es din intențiunea Majestății Sale, noi ne ridicăm și protestăm aci din toate puterile noastre. (Aplause din partea opozițiunei).

Avem dar dreptul să vă spunem că nu D-voastre sunteți apărătorii Coroanei. Și pre cât vă agățați de Coroană, și vă agățați căci știți că

nu puteți să vă mențineți cu națiunea, știți că terenul pe care ați venit la putere vă fuge de sub picioare, cu cât vă serviți de Coroană, cu cât vă trudiți să ne faceți să credem că Coroana este care nu vrea să se despartă de D-voastră, pe atâta compromiteți Majestatea Tronului.

Căci vă întreb, D-lor: Este veri-un mijloc d'a face Coroana mai nepopulară de cât d'a spune țării că dânsa îi impune regimul D-voastră?

N'avem dar dreptul să zicem că conservatorii sunt pe banca ministerială?

Vorbiți în proiectul de răspuns la Adresă de voturile divanului din 1857. Acolo găsiți D-voastră isvorul și temelia dinastiei.

Nu tot așa vorbiați altă-dată. Atunci tăgăduind că dinastia Germană ar fi adus la îndeplinire dorințele exprese de națiune în 1857, nu-i recunoșteți de cât două merite: «biciuirea și redesteptarea simțului național printr'o *reacțiune* naturală; introducerea ideii naționale în toate mișcările vieții noastre publice; legarea mai strânsă a românilor de gintă latină, prin aceeași reacțiune; în scurt pronunțarea energică și regeneratoare a simțimântului național și de ginte». (*Românul* din 13 Aprilie 1873).

Dinastia din 1866, — un simplu reactiv în zămisirea societății române! Un episod trecător în istoria noastră, destinat a învia printr'o *naturală reacțiune* simțul național și de ginte!

Și ca să nu fie veri-o îndoială în astă privință, tot în 1873 scriați:

«Prin Domn străin și dinastie, românii înțelegeau toate garanțiile de stabilitate, de prosperitate și de forță.

«Ca *prosperitate*, li s'a dat ambronismul; prosperarea în lucruri necunoscute încă în România.

«Prin Domn străin, românii înțelegeau a nu

mai avea Domnul «preferință pentru cutare ori cutare partidă.»

Și după ce constatați că s'aŭ înșelat românii în speranțele lor, adăugați: «Ce a lipsit dar? Ori-ce ar fi lipsit însă este indiferent: faptul e că condițiunile, pentru cari românii voiau dinastie străină, nu s'aŭ îndeplinit. Prin urmare nici noi, și nici un român n'ar putea fi acusat de inconsecință, dacă va privi actul din 9 Octombrie 1857 ca ori-ce contract, ale cărei condițiuni nu s'aŭ îndeplinit.»

Contract ne îndeplinit, contract bun de anulat, iată ce era votul din 1857 când vă aflați în opozițiune!

Și continuați: «Insă trebuia, era neapărat, era fatal să trecem pe aci, căci, precum prevedea actul de la 9 Octombrie, «dorința unanimă a românilor era atunci de a avea un Suveran, aparținând unei dinastii europene.»

«Această dorință trebuia să ajungă la satisfacerea ei, căci era plină de acele frumoase dar *deșarte* speranțe, pe cari le enumerarăm mai sus. Dacă însă nu ni s'aŭ îndeplinit acele speranțe, totuși s'a realizat, una din acele transformări în spirite, ce are o valoare poate și mai neprețuită, printr'o reacțiune naturală, s'a desvoltat cu energie simțul național și *de ginte*.

«In acest semn vom învinge!

(*Românul* din 21 Aprilie 1873).

Verde și lămurit! Dinastia germană a fost o încercare prin care națiunea română trebuia să treacă. Printr'ênsa s'a înviorat simțul de ginte; și acum prin acest sentiment de ginte vom învinge!

Toate acestea la 1873, când d'abia așteptați în opozițiune de 3 ani de zile!

Acum când v'am dovedit că D-voastre nu

Sunteti în drept să vorbiți de dinasticism, vă desfid să găsiți în cuvintele noastre unul singur care să semene cu prosa D-voastre de altă dată.

Să lăsăm dar de o parte imputarea că atacăm pe Majestatea Sa și să întrebăm: Are Majestatea Sa dreptul să intervie?

D. Disescu ne-a spus ca la școală că nimeni nu tăgăduște că are dreptul, de cât D-sa dice că nu trebuie să'l exercite nici o-dată. Eū, D-lor, nu pot înțelege drept fără facultatea de a'l exercita. D. Disescu ne-a întreat: Ați vedut în Englitera un guvern care să fie alungat de Suveran de și avea majoritate în Parlament? Dar, la rëndul nostru, întrebăm: Vedut-a cine-va în Englitera un guvern ca al nostru? (Aplause). Apoi să fim modești, să ne comparăm în cestiuni constituționale nu cu Englitera, și nici cu Belgia, ci să ne cumpărăm cu d'alde-alții, cu cari semănăm mai mult.

V'ați întreat D-voastre cum se practică sistemul parlamentar și în alte țări? Ne vorbiți de Belgia; dar v'ați întreat ce se petrece aiurea, în Spania de exemplu?

Căci de! D-lor, ori-ce ați face nu este același sistemul parlamentar din Belgia ca în Spania, în Anglia ca în Serbia.

În Belgia, ori de câte ori un guvern face alegeri, cade; în Spania, tot-d'auna reușește. Regim constituțional și în Belgia și în Spania, dar alegerile es alt-fel.

V'ați întreat D-voastre de ce în Belgia majoritate e de ordinar de 4, 5, 6 voturi, pe când în Spania sunt 500 contra 40?

Causa, D-lor, care face ca sistemul constituțional să producă rezultate așa de deosebite, e foarte simplă.

Masa electorală se poate plămădi, stăpâni în

Spania, masa electorală e independentă în Belgia.

Să avem și noi câte-va secole de lupte politice, să se fi dezvoltat și la noi clasa de mijloc și nu vom mai cere intervenirea Majestății Sale. Dar pe câtă vreme D-voastre țineți țara în pumn, de la mic până la mare, nu vă puteți cu nici un preț a vă compara cu Belgia.

Și ca să nu mai merg la Spania, ia să vedem cum s'aũ petrecut lucrurile la noi.

Apoi, D-lor, la 1868 erați aproape în unanimitate în Parlament, nu aveți de cât 4—5 oșanți, și cum cădeți și se fac alegeri noi de D. Ghika, d'abia 3 sau 4 se întorc în Parlament.

Apoi, credeți D-voastre în puterea de rezistență a unui corp electoral care, de unde vă dăduse unanimitatea, abia vă mai trimite 4 sau 5? La 1876, când conservatorii aveau majoritate zdrobitoare, cade guvernul și vine coaliția; conservatorii nici nu se mai aleg.

Ei, D-lor, credeți D-voastre că schimbarea în spiritul public a fost așa de grozavă în câte-va luni?

Nu, D-lor, Camera de la 1876 o făcuse conservatorii, Camera cea-l'altă n'a mai putut-o face. Și dacă s'ar face experiența pe care o cerem noi, am asista la o asemenea schimbare la față și cu D-voastre. (Aplause din partea minorității).

S'ar vedea și la noi ce s'a văzut în Serbia, unde Garașanin, care avea o majoritate zdrobitoare, cum a căzut de la putere nici n'a mai putut să se aleagă.

D-voastre vă comparați cu Belgia, cu Anglia, și când d'abia licărește câte un oșant în Cameră vă speriați?

Comparați-vă, D-lor, cu cine vă puteți com-

para, și aduceți-vă aminte că azi mai mult de cât ori când guvernul e stăpân pe alegeri la noi; la 1876 drumurile de fer nu erau în mâinele Statului; azi le aveți și aveți acolo o puternică armată de funcționari; aveți regia, cu funcționarii ei; ați înduoit budgetul cheltuelilor, mai toată acea îndoire servă drept fonduri electorale; ați schimbat și administrația axizelor comunelor ca să mai aveți și alți agenți electorali; societățile de credit, ce sunt în mâna D-voastre de cât o mașine pentru operații electorale? Ce a mai rămas, care să nu fie o vastă mașină de operațiuni electorale. Și când D-voastre țineți ast-fel țara de la mic până la mare, când v'ați dat osteneala să suprimați și pe cei mulți puțini cari stăteau în contra D-voastre; când arătați atâta spirit de exclusivism în cât acele două consilii comunale cari s'a ales din opozițiune, le-ați disolvat, apoi D-voastre să vorbiți de libertate în alegeri și să ne spuneți ca să ajungem la putere cum ajung Wig și Tory din Englitera? Cu aceasta, vă spun drept, voiți să vă bateți joc de noi.

Intr'o serioasă înțelegere a sistemului nostru constituțional, singurul mijloc de a stabili echilibrul este intervenirea regală. Intrebați istoria Spaniei ca să vedeți ce s'a întâmplat până la venirea pe Tron a lui Alphons al XII, regele înțelept, care așa de bine a știut să practice schimbarea guvernelor prin intervenirea regală, și veți vedea că se schimbau prin *pronunciamente*.

Și de aceea Alphons al XII este un model de rege constituțional ca și Leopold II. Unul este un model pentru că nu intervenea, ce-l'alt este un model, tocmai pentru că a intervenit. Amândouă 'și-au îndeplinit într'un mod genial datoria lor, pentru că amândouă 'și-au dat seamă

că unul domnește în Spania și cel-l'alt în Belgia !

Dar la noi, D-lor, pututu-s'a dărâma regimul personal prin alegeri? ori aũ trebuit comploturi și revoluțiuni? (Aplause din partea opozițiunii).

Noi care nu avem în spinare trecutul D-v., noi nu voim nici comploturi nici revoluțiuni, voim să întrebuițăm numai calea legală; dar când D-voastră închideți cu lacăt calea legală și ziceți că nu avem nici dreptul să ne adresăm la Acel care ține cheia, atunci ne împingeți sa luăm calea ilegală, ne chemați într'o cursă în în care noi nu voim să cădem. D-voastră ne ziceți că nu avem dreptul să ne adresăm la Acel care singur poate asigura libertatea alegerilor, ne siliți dar să conspirăm, să facem ceea ce ați făcut D-voastră altă dată, cu singura deosebire că D-voastră ne veți reprima, nu ca atunci, dar de zece ori mai violent, așa cum știți D-v. să reprimați.

Ați mai vorbit în acest Mesagiũ de un lucru foarte nenorocit. Cu obiceiul D-voastră de a insinua,— căci aceasta vè caracteriza,— ați spus că în sinul opozițiunii sunt pretendenți la Tron.

Eũ protestez pentru demnitatea Tronului român contra acestei calomnii. (Aplause din opoziție).

Cine va dat voe D-voastră să coboriți într'atãta Tronul României, în cât să ziceți că pot fi pretendenți la dẽnsul?

Sa spuneți că contractul din 1867,— căci așa 'l numiați D-voastre,— se poate desființa, aceasta vè privește; dar să spuneți că noi am fi armata unor pretendenți, aceasta nu v'o putem tolera.

Nu cum-va credẽnd că în rindurile noastre ar fi pretendenți, este iar vre-o suvenir care a rãsufat în presa D-voastre? Eũ imi aduc aminte ca de unul din suvenirile mele cele mai triste, de o caretã faimoasă, albã, cu perdele de mătase roșie,

care a stat mult timp în curte la Jean Caretașul, și care era destinată să aducă în București pe un pretendent la Tron, pe care știți cine îl susținea.

Aceasta, D-lor, în Adresa D-voastră nu este singura insultă ce ați adus Coroanei; a spune Coroanei că ea nu poate să și aibă salvarea de cât în devotamentul D-voastră—ex-Ion Vulpescu, ex-Baron de Hahn, ex-Nichipercea,—este o injurie pentru Coroană!

A spune că numai *astăđi* Coroana e sigură este a treia și cea mai neertată insultă.

D. Disescu vedând că cuvântul *astăđi* nu putea să treacă, fără ca noi să'l simțim, a voit să o întoarcă și ne-a întrebat: eh! e o vorbă, de ce vă sperie? Ei D-lor, 'mi aduc aminte că în 1873 *Presa* de altă dată a scris că Tronul încă nu e în pericol, și *Românul* a răspuns articole întregi, luni d'arându-l în privința aceluși cuvânt. Mai citiți colecțiunea *Românului* căci multe ați avea de învățat.

Ce voim noi dar? Cerem noi ca Majestatea Sa să vă dea pe D-voastră la o parte și să cheme un alt partid la putere? Cerem să facă tocmai ceea-ce făcea Alfons XII în Spania, care când simțea că un guvern nu mai merge chiâmă un altul?

Noi cerem, D-lor mai puțin. Adevărații reprezentanți ai partidului liberal și ai democrației, noi cerem un singur lucru: Să garanteze Majestatea Sa libertatea alegerilor, — și aceasta avem dreptul să o cerem.

Că Majestatea Sa are dreptul să intervină nu o puteți tăgădui, că este bine să intervină, v'am dovedit-o; dar cum să intervină? D-lor, și D-voastre ați cerut intervenirea Majestății Sale la 1876, și a intervenit Majestatea Sa, căci v'a dat acel cuvânt domnesc, că *garantează că alegerile vor fi libere*, și v'a autorisat să publicați cuvântul Său.

Și ați tras și folos din acel cuvânt. Este, D-lor,

în acest Parlament un membru al majorității, un om foarte inteligent, care 'mi spunea într'o zi cum a reușit la 1876 să ia toate colegiile într'un județ din Oltenia. «Totul era pierdut, 'mă dicea el, prefectul telegrafiasse că este sigur de succes. Sosesc și imediat convoc pe toți funcționarii și le arăt că dacă Majestatea Sa a dat cuvântul Său că alegerile vor fi libere, aceasta însemnează că desigur Majestatea Sa nu va ține cu peptul ministerul conservator. Într'o noapte am reușit așa de bine, în cât a doua zi prefectul a telegrafiat la București : Am pierdut toate colegiile!»

Ideea singură că alegerile vor fi libere v'a dat biruință la 1876.

Aceasta a fost de ajuns la 1876 ; acum nu ar fi destul, contra D-voastre trebuiesc remedii mai eroice. (Aplauze). Și de aceea noi cerem de la Majestatea Sa ca alegerile să aibă loc sub un ministru neutru... Nu protestați, acest cuvânt vă plăcea la 1876, el este tras din proza actualului ministru al justiției, și vă mărturisesc că pe atunci scria bine.

Cerem ca atunci când v'ați înstăpânit pe tot și pe toate ; când ați declarat formal că mai bine tolerați corupțiunea de cât să vi se păteze prestigiul ; când nimeni nu poate răsufla de cât prin voia D-voastră, cerem să se suspende această presiune, să se lase națiunii libertatea. Și dacă tot D-voastră vă veți alege, atunci, cum zicea D. Djuvara astă-vară, vom rămânea plini de uimire că națiunea poate să se recunoască în D-voastră ! Până atunci însă nu, nu sunteți, nu puteți fi expresiunea democrației române !

Dacă cel puțin, D-lor, ați mai avea o scuză să vă țineți cu d'asila la putere, dacă ați avea ceva de făcut, dacă ați avea un program, o idee mare de îndeplinit !

Dar care vă este ideea, unde vă este drapelul? Și mai întâiu ce vă este partidul? D. Iepurescu a spus'o: este unitate, coesiune și disciplină.

Disciplina nu vă o tăgăduesc, ați ajuns la perfecțiune. Unitatea asemenea nu vă o pot tăgădui, căci nu se poate unitate mai mare de cât atunci când totul se reduce la unul.

— Coesiunea până erī v'asi fi tăgăduit'o, căci de! a fost o vreme în care D-voastră erați foarte turburați în sînul partidului, vă băteați pe moștenire.

Aceasta a fost ideea mumă, ideea măreață care a încălzit și pasionat partidul ani întregi: Cine va moșteni? Câte intrigi, câte gelozii, câte furtune din pricina problematicei moșteniri! Acum că încetul cu încetul, timpul, nevoile, evenimentele au eliminat pe candidați, bătaia s'a restrîns la trei: ministrul de interne, ministrul de justiție și ministrul de instrucție publică ¹⁾. De cât-va timp observ însă că D. ministru de interne și D. ministru al justiției au ajuns la *poteau*, bot la bot ca caii de curse lăsînd mult în urmă pe ministrul școalelor; rămîne acum între D-lor să vedem care va învinge cu o lungime orī cu un nas. Convingerea mea, D-lor, e că nu au nevoie să se mai lupte: atîta de mult se potrivesc unul cu altul în toate în cât, pot zice: nu seamănă, se completează. (Aplause din partea opozițiunei).

Ați rezolvat prin urmare cestiunea moștenirei partidului. De acum partidul plin de coesiune avînd două Kronprinzi este gata a merge la res-

¹⁾ Ministrul de interne era D. Radu Mihaiu, ministrul de justiție D. Eugeniu Stătescu și ministrul de instrucțiune publică D. Dumitru Sturdza.

bel. Ce va face? Care 'i este ideea? Ce ați făcut de 4 ani?

Ați făcut drumul de fer? Ați păstrat ordinea în țară? Și ați asigurat stabilitatea în afară? Cu atâta vă laudați!

Mărturisesc că pentru întâia oară în viața mea aud de un partid liberal care n'are alt-ceva în programul său, de cât cuvîntul ordine! Dacă e vorba de cuvînt 'de ordine nu era nevoie să goniiți pe conservatori la 1876, căci și ei erau tot partidul ordinei, pe când D-voastră vă pretindeați oamenii progresului.

Dar ce sunteți? Cine sunteți?

Sunteți liberali, ziceți! D-voastră liberali? Caracteristica liberalului este să pue frâu propriilor sale porniri, să respecte dreptul adversarilor săi. Care este dreptul pe care l'ați respectat?

Libertatea presei?

Dacă n'ați suprimat presa pe calea legală, e că n'ați putut, dar când ați putut să o sugrumați pe ascuns ați făcut-o. Dacă presa e liberă nu se datorește toleranței D-voastră, ci curagiului acelor cari în fața bandelor D-voastră de indignați nu au capitulat. Ați făcut, D-lor, tot ce ați putut ca să năbușiți presa, dar n'ați reușit, pentru că ați avut aface cu cine-va mai tare de cât D-voastră.

Libertatea întrunirilor?

Dar știți, D-voastră că aci în București nu se poate închiria o sală publică pentru a se ține o întrunire? La mine a venit, acuma două ani de zile, un om care luase arvună de la opoziție ca să'i dea sala *Orfeu*, și mi-a spus că a fost chemat la poliție de comisar și i s'a spus de către chiar prefectul poliției: Am să te frec, să nu dai sala.

D. *Alex. Djuvara*: Cine era prefect acum două ani?

D. *Take Ionescu*: D. ministru de interne Radu Mihaiu.

Acel om a venit la mine și m'a întrebat ce să facă? Eu i-am zis ca cetățean: îți dau consiliu ca să dai sala. Dar el mi-a spus că dacă poliția nu'l lasă, nu poate să o dea și m'a întrebat dacă opozițiunea are să'i ceară daune interese.

«Lasă, fii pe pace i-am zis, opoziția știe prea bine în ce hal este țara ca să'ți mai ceară daune interese.»

Libertatea alegerilor? In alegeri când n'ați mai reușit cu buletinele vinete ați recurs la bâte, și când bâtele au fost neputincioase, ați început procesele scandaloase. Și când ați văzut că n'ați reușit nici cu procesele, ați recurs la ministerul instrucțiunii publice să calce legea și să permute pe cetățeni de la un loc la altul. Sunteți o adevărată treime: începe ministrul de interne să'ți dea cu bâta la cap, și dacă capul a fost tare, atunci vine ministrul justiției și te dă în judecată, și dacă nici ast-fel nu reușește a te speria, atunei vine ministrul instrucțiunii publice și te trimite la Huși. (Aplause din partea opoziției).

Dar dacă nu sunteți liberali — de lucrul acesta vă mărturisesc că nici D-voastră nu vă lăudați — aveți pretențiunea să ziceți că sunteți democrați, și ne cântați mereu acest vecinic refren: Dacă ne ducem noi, vin boerii.

Tristă trebuie sa fie administrațiunea pe care ați dat'o țerei 12 ani, pentru ca sa aveți convințiunea ca disparând D-voastre pot reinvia boerii. Tristă idee aveți D-voastre de sentimentul de mândrie al poporului român, ca să credeți că țara aceasta este în stare să se întoarca la privilegiu! Puțină vă este credința în democrație daca credeți că mai poate cine-va în

țara românească să afișeze boerismul. (Aplause din minoritate).

Și noi, mândri de ceea-ce suntem, copii ai poporului, roade ale democrației, privim în față pe orî-cine, și nu recunoaștem nimănuî nebunia de a crede că în vinele lui curge un sânge mai nobil de cât al nostru. (Aplause din minoritate).

Incetați cu asemenea gogorițe cari nu mai pot speria de cât copiii. Nu mai pretindeți că D-voastre singuri puteți apăra democrația română pe care nu o atacă și nu o poate ataca nimeni; nu mai spuneți că acest popor este atât de lesne de păcălit în cât să vă creadă că s'aũ dus boerii ca să vie cumularzii. (Aplause din minoritate).

Credeți D-voastre că democrația română se fălește cu castelele celor cari n'aveau nimic acum 12 ani? Credeți D-voastre că pentru poporul care umblă cu picioarele goale, caretele politicianilor democrați sunt o consolațiune? Nu, D-lor, nu în îmbuibarea cător-va se pot resuma aspirațiunile democrației române.

D-voastre reprezentații democrației?

Incă odată vă mărturisesc: Vă bateți joc de noi!

Dar sunteți D-voastre un partid democratic în sensul modern al cuvântului? Reprezentați D-voastre acea școală nouă de democrație, care are drept devisă: Intrebuințarea întregii puteri a Statului pentru îmbunătățirea stărei unei clase? Atunci vă întreb ca D. Pallade: ce ați făcut pentru ameliorarea păturei celei mari, ce ați făcut pentru țeran?

Când a venit D. Rosetti acum 5 ani de zile cu acel faimos program, destinat a îmbunătăți starea țeranului, cine s'a ridicat în contra acelui program? D-voastre! Și D-voastre astăzi ați fi campioni democrației române?

Când ați venit să impuneți noi imposite, ați

venit să aplicați ideile democratice? Sau ați făcut ceea-ce fac reacționarii cei mai reacționari? Ați ridicat prețul sărei, ați pus monopolul chibriturilor, ați lovit mai ales pe sărac!

Și în instrucție! Ați votat milioane pentru mușeu, ați votat milioane pentru laboratorul de fiziologie, și în sate nu sunt școli unde să învețe copiii; ați votat palat de industrie și copiii poporului stau în coșare; ați votat universitate de cinci milioane, și ministrul cultelor dă afară peste 2.000 de copii din București fiind-că nu sunt destui metri cubici de aer! (Aplause din minoritate).

D-voastre să întrebuițați puterea pentru îmbunătățirea clasei de jos? Nu, D-lor, nu o faceți și nu o puteți face.

Căci, D-lor, pe ce v'ați rezema ca s'o faceți? Să ne dăm bine seama cari sunt puterile vii ale acestei țări.

Este mai întâiu clasa proprietarilor. Aceasta nu vă va ajuta în reformele democratice. Burghesia da, altă dată v'a susținut în luptele ce întreprindeați contra celor-l'alte clase; dar astă-zî, ia cercați de agitați și veți vedea că dînsa vă va întoarce spatele, căci de altă dată până azi, ea a devenit marea proprietară în această țară. Burghesia v'a susținut, burghesia v'a adus la putere. Dar dacă ați cerca să vă basați tot pe dînsa ca să împingeți la reforme radicale, v'ați prăvăli într'o clipă.

D-lor, nu voiū să vă spun nume proprii, dar mi-aduc aminte că un coleg al nostru era foarte înflăcărat radical și mereū plîngea soarta țărănilor; și-a cumpărat o moșioară și d'abia aū trecut două luni și mi-a spus mie fostul radical care luase o moșie: *Aū dreptate* proprietarii: țărăni sunt bețivi, leneși și de rea credință. (Aplause). Cu aceștia veți da asalt la Constituția

actuală a Statului român ca să îmbunătățim soarta celui mai mare număr?

D. Rosetti, care a fost mai puternic de cât D-voastre în democrație, a cercat acea mișcare și nu l'a urmat nimeni, nici chiar clasa aceea pe care voia să o ridice; nu l'a urmat țeranii, pentru că ei nu sunt ajunși în starea aceea de dezvoltare în cât să se poată funda pe denșii o mișcare puternică și cu succes. (Intreruperi).

D. *ministru de finance C. Nacu*: Ce se putea face și nu s'a făcut?

D. *Take Ionescu*: Vă voi explica ceea ce puteați să faceți, și ceea ce n'ați făcut și nu mai puteți face. (Intreruperi).

Imi aduc aminte o mică istorioară, și iaș de martor pe un Domn deputat din majoritate, care este presinte și'l rog dacă voi spune lucruri neadeverate să mă contrazică. Unul dintre deputații țerani cari sunt aci povestea ast-tel necazurile sale politice: «Când am intrat în Camera de revisuire, am văzut că s'a despărțit D. Rosetti de D. Brătianu; eu n'am crezut aceasta, am crezut că se prefac, că vor să înșele și să încurce opoziția și în fața acestei împrejurări mi-am pus întrebarea cu cine să mă dau eu? Mi-am zis să mă dau mai bine cu D. Rosetti, căci cu chipul acesta cu guvernul tot bine o să mă am și voi avea și aerul că susțin pe D. Rosetti. Când colo ce să vezi? Cum mă duc acasă mă văz că sunt grozav persecutat de sub-prefect. Ei se certaseră dar serios, nu din glumă, cum crezusem eu. Ce să fac? să las pe D. Rosetti? era cam greu. Și așa mă chinuiam, când vine fericita întâmplare de moare D. Rosetti. Mi-am făcut semnul crucei de bucurie și m'am întors iar la partidul D-lui Brătianu». (Intreruperi).

Ei, d-lor, ați avut un moment în care ați fi

putut da acestei țări și democrația și libertatea. Ați ajuns la putere, cum n'a ajuns nimeni în țara aceasta; ați ajuns la putere ajutați de forța morală pe care v'o dedea 10 ani de exil, forța morală atât de mare că azi încă trăiți din fărâmiturile ei; ați venit la putere cu forța morală a unui partid, care se baza pe aspirațiunile democrației născânde, și d'abia ajunși la putere ați avut fericirea să presidați la întemeierea independenței naționale. Nicî odată domnia acestei țări nu a fost în mâni mai puternice! Ce ați făcut? Nimic! Absolut nimic.

Nimeni mai bine de cât D-voastre nu ar fi putut în această țară să tae de la rădăcină ranele cari o rod, să curețe corpul social de corupțiune, nimenea nu ar fi putut mai bine de cât D-voastre să înalțe democrația română! Nu ați făcut aceasta atunci când aveți autoritatea morală, și vreți să credem că o să o faceți acum când ați pierdut'o? (Aplause din partea opoziției).

Pentru ca cine-va să facă o operă mare, îi trebuie trei lucruri: inteligența, aceasta nu v'o contestez; instrucția, aceasta n'ați avut'o nici odată; autoritatea, aceasta nu o mai aveți. (Aplause).

Și ați putut D-voastre avea pretențiunea, ca noi tinerii cari n'am participat nici la banchetul dar nici la păcatele D-voastre, și cari nu avem nici exilul D-voastre, ați fi voit ca noi să legăm soarta noastră de soarta D-voastre? Ați fi voit D-voastre ca noi să rămânem acolo cu D-voastre, ca să perim de sterilitate împreună cu D-voastre?

Nu, noi nu am voit aceasta; am voit să ridicăm iarăși ideile liberale, am voit ca față cu conservatorii să se găsească cine să vorbească în numele liberalismului român. (Aplause).

Dar personal vom suferi, dar veți lovi în noi,

dar insinuările, acușările, calomniile vor ploua pe capetele noastre!

O știm: Am făcut un păcat când ne-am aliat cu D-voastre, vom expia acest păcat gustând amărăciunea încredințării D-voastre!

Ele însă nu ne vor putea împedica de a ne împlini până la capăt datoria pe care ne-o impun adevăratele interese ale democrației române!

Și cât despre noi, D-lor, dacă intervenim la Majestatea Sa, dacă cerem alegeri libere, aceasta o facem pentru țara întreagă, iar nu pentru noi.

Pentru noi personal, ce bine ar fi să mai stați la putere! Ce bine ar fi să mai faceți ceea-ce ați făcut, ca cel puțin când veți cădea, să cădeți pentru tot-d'a-una! (Aplause).

Convincțiunea mea este, și v'o spun cu sânge rece, și cu multă liniște de spirit, că D-voastre puteți sta încă la putere dacă Majestatea Sa nu va interveni, dacă D. ministru de interne va aplica metoda sa de administrațiune; dacă D. ministru al justiției va găsi și alți procurori ca cel de le Galați¹⁾ și va găsi,—căci cine caută găsește,—dacă D. ministru de instrucțiune va continua cu sistema D-sale, dacă D-voastre la cererea noastră de anchete ca să dovedim corupțiunea, ne veți mai răspunde: ce? voiți să mai prăpădim o catană bună cum am mai prăpădit una?

Puteți dar D-lor, să mai stați multă vreme la putere, puteți să faceți ce ați mai făcut, dar trebuie să știți — și aceasta este consolațiunea noastră — că este un lucru care de aci înainte nu vă mai este cu putință: să cădeți în picioare. (Aplause din partea opoziției).

¹⁾ Procurorul în cestiune e D. Sărățeanu.

AMNISTIA DE LA BOTOȘANI

Cu prilejul alegerilor comunale din Botoșani, la 2 Noembrie 1886, administrația a scos armata și a provocat o ciocnire sângeroasă cu cetățenii. Au fost mulți răniți. Administrația, ca de obicei pe acea vreme, a arestat tot pe victime și le-a dat în judecată pentru rebeliune. Intre arestați se află D-nii Al. Enacovici, Hânțescu, Vasiliu, Lepădatu și alți 14 cetățeni.

Guvernul, văzând că justiția va da dreptate victimelor, a căutat să oprească cursul ei scoțând un decret de amnistie pentru cei implicați. Discursul de mai jos se referă la această afacere.

Ședința Camerei de la 24 Ianuarie 1887.

Domnilor deputați,

În raportul pe care D. ministru al justiției l'a înaintat Majestății Sale Regelui ca să recomande și să ceară amnistierea Botoșenenilor, găsesc această frasă :

«Să sperăm, Sire, că grație înaltului exemplu ce se dă de sus, anul nou va aduce cu sine o imblânzire a pasiunilor politice și mai multă moderațiune în luptele dintre partide.»

Ar părea dar constant că scopul cabinetului, când a făcut această amnistie, a fost ca să mai

temperaze paroxismul la care a ajuns lupta dintre partidele noastre politice, să conducă pe toți la mai multă moderațiune.

’Și-a ajuns scopul? Onor. guvern și D. ministru al justiției în restul raportului său nu cum-va va fi făcut ast-fel în cât amnistia de la Botoșani, în loc să împăciuiască spiritele, să fie din contra o măsură de provocare, care, departe de a împlânzi luptele dintre partidele politice, le va înăspri și mai mult, și le va sui la un diapazon la care nici un bun cetățean nu poate dori să le vadă?

Eu îmi propun să dovedesc înaintea D-voastre că raportul D-lui ministru de justiție este de așa natură, în cât pasiunile politice se află înăsprite în loc de împlânzite; îmi propui să dovedesc că s’a denaturat până și scopul amnistiei; să dovedesc în fine că aceasta nu este un episod din viața noastră politică, ci o verigă dintr’un întreg lanț de măsuri, măsuri prin cari guvernul se face ațîțătorul pasiunilor politice. (Aplause din partea minorității).

Că pasiunile politice astăzi sunt foarte excitate, și că ar fi de dorit să se împlânzească, nu este nimeni nici pe acele bănci, nici pe băncile acestea care să nu o recunoască.

D. ministru de justiție, răspunzând D-lui Maiorescu zilele trecute, dedea câte-va exemple de paroxismul luptelor noastre politice. Vă spunea, de exemplu, că presa — și ar fi fost mai drept dacă zicea o parte minimă din presă — merge cu patima politică până a insulta pe Majestatea Sa Regele; vă spunea D-sa că presa — și ar fi fost mai drept să zică un singur jurnal—a mers până a ataca viața privată a unei familii de obște cunoscută prin virtuțile ei. Așa este. D. ministru al justiției a spus adevărul, dar numai o

parte din adevăr. D-sa ar fi putut să dea și alte exemple. V'ar fi putut spune că acest amestec calomnios în viața privată nu este numai opera presei, ci a multora; ar fi putut să spună că calomnia se face în două feluri: de unii pe față, cu francheță; de alții, care pe lângă infamie unesc și lașitatea, miserabilele atacuri se învelesc într'o alusiune așa de veninoasă, încât atacatul nu poate nici chiar să ceară satisfacțiune calomniatorului, căci a se recunoaște în acele murdare alusiuni ar fi a se umili. Ar mai fi putut D. ministru să ne spună că în țara românească s'a găsit un procuror-general care să întrebe pe un procuror de tribunal, și încă prin telegraf, dacă în ziua cutare a mâncat la masa cutăruia, și cine mai era la masă; și ar fi putut să adauge că s'a găsit și un ministru de justiție care să dea afară pe procurorul care mănecase la un membru al opoziției¹). (Aplause din partea opoziției).

Dar a constata un fapt este un lucru ușor; a'i constata însă cauzele lui, aceasta este opera omului politic.

Și mai înainte de toate, să fie oare pentru prima oară când în istoria noastră contimporană pasiunile politice au ajuns la aceste diapazon? Lupta dintre partide nu va fi fost ea tot așa de vie și altă dată?

Eă, D-lor, mă întorc cu gândul înapoi, la vremea când eram copil la școală. Vă aduceți aminte cu toții că D. ministru al justiției apostrofând pe onor. meu coleg, D. Arion, 'i zicea: «Ascultați și învățați, D-voastre la 1875 erați la școală, și nu știți ce se petrecea.»

Știm ce se petrecea pe la 1875, D-le minis-

1) Aceasta se făcuse de către D. Stătescu, ministru al justiției.

tru. Da, eram la școală, dar pe când eram noi în școală — nu știu cum va fi azi sub actualul D. ministru ai instrucției — școlarii se interesa mult de cele ce se petreceau și făceau chiar politică, bine înțeles copilărească. Noi, D-lor, veneam la circ să aplaudăm discursurile, nu ale D-lui ministru al justiției care vorbea rar, dar ale D-lui Fleva, care pe atunci era socotit demn să lupte pentru libertățile românești... acum a rămas bun numai pentru *libertăți țigănești*. (Aplause din partea opozițiunii. Ilaritate).

Veneam și la Mazar-pașa, în localul acela *închis* dar *neacoperit*.

Atât e de adevărat că nu este nimic nou sub soare, în cât chiar jurnalul consiliului de miniștri din 1875, pe care l'a citit D. ministru al justiției, s'a repetat acum în urmă. Eu la 1875 luam parte la o revistă literară, — erau tinerii atât de nebuni, în cât publicau reviste literare, — și 'mi aduc aminte că făceam o mulțime de glume asupra aceluși jurnal al consiliului de miniștri, și ne întrebam oare cuvântul *închis* și cuvântul *acoperit* tot una să fie?

Ei bine, acum două ani, când opozițiunea a voit să se întrunească în grădina maiorului Lămotescu, n'a fost ea împedicată sub cuvânt că locul de și *închis* e însă *neacoperit*?

Nu știu, D-le ministru, dacă școlarii citiau ori nu pe Virgiliu, dar pot să vă asigur că articolele D-voastre asupra afacerii Mavrodolu, articole nu tocmai blânde, le învățaseră pe de rost.

Ziceam, D-lor, că ceea-ce se petrece azi s'a mai petrecut. S'a vorbit de atacurile contra Majestății Sale Regelui. Eu le reprob. Dar putem noi uita pe *Sinaia fură*? Permiteți-mi să nu mai spui restul. Știți, era vorba de un schimb de două munți. Zilele trecute citeam într'un jurnal

o notiță în privința pretinsei origini semite a familiei Hohenzollern, și o notiță nu tocmai cuviincioasă. Eă, d-lor, mărturisesc că — nu zic m'am indignat, căci acest cuvânt nu se mai poate întrebuița într'un mod decent,—ci m'am scandalisat. Eă bine, acel articol era un extract din *Telegraful* din 1873.

Observați că nu voiesc să scuz prezentul cu trecutul, că recunosc că în zece ani țara ar fi trebuit să facă progrese în toate, prin urmare și în modul luptei politice, și nici nu voiesc să încriminez un trecut care se explică în mare parte prin opresiunea guvernului d'atunci; dar vroiu să zic un lucru, că nu trebuie să ne mirăm prea mult, dacă în viața noastră politică ajung epoci în cari o parte din oștirile cari se luptă ese din rënduri și se dă la excese. Și zic mai mult: tocmai noi liberalii care am păcătuit în acest sens, nu ar trebui să fim atât de intoleranți când se găesc și alții cari păcătuesc tot așa.

Chiar acel atac la viața privată a unei familii virtuoaase de care v'ați indignat cu drept cuvânt și tot nu e lucru nou. Eă, D-lor, este cel puțin încă o familie în țară aceasta virtuoaasă, familia suveranului nostru. Eă bine n'a fost ea atacată tot prin o caricatură, și tot în viața ei privată? Și nu cum-va acea recompensă de care ne vorbia d. Chițu, nu va fi încurajat întru ceva și pe alții?

Adevărul e dar acesta, că nimic nou sub soare, și că dacă pasiunile politice azi staă sus, ele aă stat tot așa de sus în preziua căderei guvernului conservator. Nu că doară vreaă să fac vre-o alusiune, că adică D-voastră sunteți în preziua unui asemenea eveniment. (Aplause din partea minorității. Ilaritate).

Doamne ferește!

D. ministru al justiției, Eug. Stătescu: Aceasta

ne ați prevestit-o încă de astă primăvară la Senat!

D. T. Ionescu: Aveți în Cameră o majoritate foarte însemnată.

D. V. Iepurescu: Și în țară.

D. T. Ionescu: Dacă ați fi avut puțină răbdare ați fi văzut că ați fi ajuns acolo.

Aveți în Senat o majoritate și mai puternică; și în țară aveți sau pretindeți că aveți mai unanimitate; prin urmare sunteți tari, și nu vroiu să fac vre-o aluziune când zic că asemenea fapte s'aun mai petrecut la 1875, fac istorie. Mă întreb dar când aun mai fost excitate pasiunile politice ca azi?

Și atunci, D-lor, care să fie cauza că pasiunile politice la noi în țară, la anume momente, la epoce intermitente, se sue sus, și lupta dintre partide capătă un ton care ne displace la toți?

Sunt, D-lor, cause generale, dar acelea unele sunt vecinice, altele nu se vor putea tămădui, de cât cu vremea. Nu este aci locul să le despicăm, destul că nu ele sunt cauza directă a acestei excitații periodice.

Mulți cred că aun spus lucruri mari, când aun răspuns suntem Latini, sânge cald; acest răspuns însă mi se pare gol de înțeles, căci Latini eram și la 1877, și la 1878, și la 1879; latinitatea nu încetează și cu toate aceste superexcitarea patimelor politice vine doar la epoce deosebite.

Adevărata cauză este atitudinea guvernului care, în loc de a împăciui spiritele, le atâță. De și aceasta este o politică generală a guvernului, voi lua pentru moment de exemplu recenta amnistie.

Amnistia, D-lor, ce este ea? D. ministru al justiției a bine-voit a ne da la Senat o definițiune perfectă. Iată definițiunea D-lui ministru

de justiție: «Cine zice amnistie, zice abolirea faptelor, uitarea, aruncarea unui vël asupra unor incidente petrecute.»

Așa dar amnistia nu este o iertare; ea dar se poate adresa unui inocent ca și unui vinovat, ea este o înaltă măsură politică și care însemnează uitarea absolută. Când a intervenit amnistia, prin o ficțiune legală, faptele ce s'aũ petrecut sunt reputate a nu se fi petrecut nici o dată; cu alte cuvinte, la Botoșani nu s'a întâmplat nimic, afară de buletinele vinete, cari nu s'aũ amnistiat. (Aplause din partea opozițiunei)... D-lor, cum vreți să zic că s'a amnistiat, s'a uitat un fapt când efectele lui sunt în picioare? Cum să zic că buletinele vinete s'aũ amnistiat, când consiliul comunal ales cu acele buletine a fost validat? Vreți să zicem și de arestul preventiv că s'a uitat? Apoi aceasta nu s'a amnistiat.

Amnistia, ce e drept, în unele țări, sub guverne reacționare și despotice s'a confundat până la un punct cu grația. Așa de exemplu amnistia sub imperiul al douilea, sub Napoleon al III-lea, se aplica nu numai la delictele politice, dar și la cele de drept comun; așa, când s'a înșurat Impăratul, când s'a născut Principele imperial, s'a dat o amnistie generală care a coprins și delicta de drept comun, cele mai fără importanță, cum sunt delicta silvice, delicta de vamă, de vânătoare, etc., aceasta pentru ca să se înveselească lumea, să fie cât mai mult public la luminații.

Dar în țările liberale, amnistia nu este o iertare, ci o măsură politică, o uitare a faptelor petrecute. De aceea Constituțiunea noastră zice că Regele poate amnistia numai în materie politică, pentru că delicta politice se deosibesc

de delictele de drept comun. Delictele politice sunt ast-fel în cât caracerul lor delictuos depinde de succes și de insucces. V'aduceți aminte când Sarah întreabă pe Rabagas : ce deosebire este între o revoluțiune și o rebeliune? Și Rabagas răspunde: «revoluțiunea este o mișcare politică care reușește, iar rebeliunea o mișcare care nu reușește.» Politica este o luptă de partide, în această luptă sunt învinși și învingători, și de multe ori este mai bine pentru învingător, că în loc de a extermina pe învins, să-î zică: uite, eu renunț la puțința mea de a te extermina, și nădăjduesc că și tu vei uita ura și răsunarea. Aceasta este origina și natura amnistiei. Este o măsură generală de a împăca spiritele, o uitare reciprocă; «noi uităm ce ați făcut voi învinșilor, că și voi mâne-poimâne când veți fi victorioși să nu ne țineți seamă de ceea ce am făcut noi, să uitați că v'am învins.»

Este, cum am zice, un tratat de pace între două partide politice, pace care când este leal acordată este și leal primită și leal executată.

Ei bine, așa ați făcut D-voastre cu amnistia de la Botoșani?

Maî întieiu, ce s'a petrecut la Botoșani? Eu n'am dreptul să spun, căci bine—rău dată, amnistia există. Decî nu s'a petrecut nimic la Botoșani legalmente vorbind, deși din pricina cum ați făcut D-voastre amnistia uni, chiar unele jurnale, vorbesc alt-fel și pretind a ști că persoanele amnistiate sunt încă vinovate. Am aci un jurnal foarte bine cotate de D-voastre care spune lucrul verde: «Guvernul nu a voit să prelungească mai mult arestul preventiv al acelor *vinovați*».

Așa dar, ce ați făcut?

S'a întâmplat la Botoșani o luptă politică, s'a

făcut o vînată alegere, produsul acestei alegeri s'a întărit. — Nu voiî să reviu asupra interpelării D-lui Fleva; ea a fost prea bine făcută pentru a se mai reface. — După acea *vinețeală*, și după acele mișcări s'a întîmplat alt-ceva, — ceva despre care am dreptul să vorbesc, căci Botoșenenii nu aî amnistiât pe nimeni. S'a întîmplat arestarea a 25 persoane, ce este dreptul într'un arest confortabil...

Și eî mulțumesc D-lui ministru al justiției cu sinceritate că a bine-voit să pună pe arestați într'un local deosebit de arestul ordinar, și nu a primit consiliul pe care îl dă un jurnal bine-inspirat. Jurnalul poartă data de 6 Ianuarie — vedeți că consiliul era cam postum — (aplaude pe băncile opozițiunei); și se ocupă de preveniții de la Vêlcea — nu știu dacă sunt saî nu sunt vinovați, eî nu mē pronunț și nimeni n'are dreptul să zică că sunt saî nu sunt vinovați pînă cînd jurații nu'și vor spune verdictul lor, căci a face alt-fel ar fi să ne batem joc de instituțiunea juraților. (Aplause).

Iată ce consiliu se dă ministrului justiției de către un jurnal iubit de banca ministerială. «Pînă acum acușații s'aî bucurat în închisoare de un tratament cît se poate de bun; li se permitea să fumeze, să citească, etc... de aci înainte ni se pare că autoritățile ar putea să le arate mai puțină condescendență și să nu mai useze față cu dênșii de extrema toleranță ce le-aî arătat pînă acum».

Deci acești simpli preveniți aî fost mai confortabil instruiți și afăcerea a urmat cursul ei pînă la camera de punere sub acușăție. Ce s'a petrecut acolo? Eî D-lor, cred că D. ministru a făcut un *lapsus calami* în raportul seî, căci iată ce zice:

«Tot de odată am onoare a aduce la cunoștință Majestății Voastre că conform instrucțiunilor deja date D-lui procuror general, camera de punere sub acuzare a acelei onor. curți, a ordonat... etc. etc.»

D-lor, frasa are aerul de a zice pe românește că conform instrucțiunilor D-lui ministru, Camera de punere sub acuzațiune a judecat așa sau altmintrelea. Eu mărturisesc că trebuie să fie un *lapsus calami*, o eroare de redacțiune; cred că D. ministru a voit să zică că a dat instrucțiunii procurorului general, și că *din întâmplare...* Camera de punere sub acuzațiune a ieșit de aceeași părere cu D. ministru de justiție. (Aplause din partea opoziției).

Afacerea era dar la Camera de punere sub acuzațiune, când intervine la București o faimoasă achitare. ¹⁾

D-lor, am auzit și vă mărturisesc că cu durere am auzit, că pe mulți acea achitare i-a supărat; pe mine m'a înveselit pentru că în acea achitare am avut probă deplină — lucru de care de alt-fel nu mă îndoiam — că în țara românească nu este nici un partid politic care să înscrie asasinatelor în programul său (aplaude), și că nu se poate găsi nici un colegiu electoral care să trimită reprezentanți ai săi oameni capabili de a'și mânji mânele în asemenea infamii. (Aplause din partea opoziției).

M'am bucurat dar de acea achitare, fiind-că dânsa spală o pată care putea să rămână asupra noastră a tuturilor, și a majorității și a minorității, căci ar fi fost o rușine națională ca un deputat să fie asasin. (Aplause).

Da, D-lor, se zice că pe mulți 'i-a supărat achitarea, și atunci sub impresia acelei achitări,

¹⁾ E vorba de achitarea fraților Oroveanu.

de odată ne aducem aminte că vine anul nou și este bine să ne împăcăm. Ce este dreptul, Crăciunul trecuse (ilaritate), și nu ne venise ideea de a-i trimite pe arestați în sînul familiei. Anul nou se vede că a fost mai duios, și de aceea ne-am gândit că ar fi bine ca acei cari n'au putut să mânânce pe la casele lor gâscă grasă la Crăciun, să guste măcar din plăcinta cu re-vașe de la anul nou. (Ilaritate).

Și atunci se zămislește amnistia. Gurele rele zic că s'a zămislit amnistia din cauza celor petrecute la juriul din București. Eă, care nu sunt ecoul gurilor rele, presupuneam că amnistia s'a făcut pentru motivele arătate de D. ministru în raportul său, adică pentru împăciuire.

Ei bine, așa s'a făcut?

Ziceam, D-lor, că amnistia este un fel de tractat de pace pentru încetarea unor lupte civile.

Ei bine, așa s'a făcut această amnistie?

Să vedem cum se petrec lucrurile în alte țări, și să nu aducem exemple de la guverne monarchice absolute, ci de la țările liberale.

În Franța, când s'a făcut amnistia de la 29 Iulie 1881, se zicea așa: «Amnistia se acordă pentru toate delictele de presă comise înainte de 16 Februarie 1881». Deci amnistia se acordă nu delicuenților ci delictului, pentru că ceea ce se uită, și se poate uita, sunt delictele și crimele petrecute. Va să zică ceea-ce se șterge, ceea-ce se uită prin amnistie sunt faptele delictuoase, iar nu persoanele cari le au comis, căci persoanele sunt vii, ele trăesc și nu se pot uita.

Dar fără a merge în Franța, avem chiar la noi un precedent, și un precedent din timpul ministerului din care făcea parte d. M. Kogălniceanu, la 1869. Iată ce se zice în acel decret:

«Art. 1. Delictele politice și de presă pendinte *inaintea justiției, sunt și rămân amnistiate*».

Cine s'a amnistiat?

S'a amnistiat *vinovații pentru delict de presă*?
Nu, pentru că nu se amnistiază persoana ci se amnistiază delictul.

La Botoșani nu este așa. Decretul nu amnistiază *faptele comise la Botoșani*, ci acordă amnistie *persoanelor implicate în faptele de rebeliune*.

Ei bine, tot una este? A uita faptul este a șterge cu adevărat ori—ce suvenire; a acorda uitare persoanelor implicate este a afirma că a fost rebeliune, că acele persoane au fost implicate, dar că bine—voiți a nu le mai urmări!

Dar raportul ministerial?

La să vedeți raportul de la 1869 ce cuviincios era:

«Inaintea justiției se află pendinte câte-va procese politice și de presă. Socot, Măria Ta, că cea mai bună măsură ar fi ca aceste procese să se închidă prin amnistia ce Măria Voastră veți bine-voi a acorda».

Astă—zi lucrurile se petrec alt-fel; astă—zi D. ministru zice:

«Sire, conformându-mă simțimintelor Majestății Voastre, a căruia inimă, tot-d'a-una indulgentă pentru cei *greșiți* și clementă pentru cei *căzuți în vină*, nu a rămas nici odată nemișcată când s'a făcut apel la generositatea ei».

D-lor, că Majestatea sa Regele are o inimă clementă cine se îndoește, mai cu seamă după confidențele făcute de D. Kițu? ¹⁾

De alt-minterea clementa este virtutea regilor. Vă aduceți aminte că Don Carlos înainte de a deveni Carol Quintu se duce la mormântul lui Carol Magnu să'i ceară consiliu, și revine zicând:

J'ai demandé par où faut-il que je commence?
Et il m'a répondu: Mon fils, par la clémence?

¹⁾ Alusiune la spusa d-lui Kițu că decorarea cu Bene-Merenti a lui Orășanu se datora inițiativei M. S. Regelui.

Dar D-voastră credeți că este destul să constatați că regele este clement? Pe noi nu ne importă modul în care clemența se acordă: căci puteți să acordați clemența numai acelorora cari o cer, numai acelorora cari sunt vinovați; dar, să'mi impuneți mie clemența, mie care voesc să mă judec și să es limpezit prin judecata poporului, să'mi acordați mie o ast-fel de clemență precedată de un brevet de culpabilitate? Ei bine, vă tăgăduesc dreptul d'a acorda asemenea clemență. (Aplause din partea opozițiunei).

D-voastră aveți două căi de urmat: sau să trimiteți pe acești oameni înaintea justiției și să'i lăsați să'i judece justiția țării, justiția poporului, sau cel puțin să le acordați o amnistie francă și leală ca și ei să se considere legați de amnistia D-voastre și să uite, căci deh... o fi având și ei ceva de uitat în contra D-voastră. Dar D-voastră în loc să faceți aceasta, v'ați transformat în Curte cu jurați, ați citat în cabinetul D-voastră de la minister pe cei ce 'i credeați vinovați, 'i-ați găsit vinovați după o justiție de sigur foarte imparțială, și după ce ați dat sentința și 'i-ați osândit, atunci 'i-ați grațiat.

Apoi vă întreb: aveți D-voastră dreptul să osândiți pe acești oameni, ca pe urmă să veniți să vă arătați clemența? (Aplause din minoritate).

Cine v'a dat voe D-voastră ca să imprimați o pată asupra acelor persoane și să nu le lăsați nici puțința să meargă înaintea justiției și să o steargă? (Aplause din partea opozițiunei).

Acest drept vi'l tăgăduesc, și vi'lău tăgăduit și ei, și de aceea prin această amnistie, D-voastră în loc de a'i calma, v'ați făcut pe acești oameni dușmani și mai înăspriți în contra D-voastră, căci după ce 'i-ați ținut în arest atâta vreme 'i-ați smuls din brațele juraților ca să 'i umiliți,

și știți, D-lor, că totul se iartă, dar umilința nu. (Aplause din partea opoziției).

Dar, D-lor, cum ziceam de la începutul acestei interpelări, această amnistie denaturată, pe care nimeni nu v'a cerut'o, este ea ceva excepțional sau face parte dintr'o politică întregă?

Face parte D-lor, dintr'o politică întregă, din noua D-voastră politică! Ba încă în acest punct nu veți putea recurge nici la vechiul D-voastră sistem de apărare, la tactica de a ne arăta păcatele conservatorilor. Știu că de câte-ori vi se impută ceva în privința politicei D-voastră, tot d'a-una ne respondeți că, tot așa se făcea și sub conservatori, ca și cum dacă alții au făcut păcate, D-voastră aveți dreptul să trăiți din păcatele lor. (Aplause din partea opoziției). Dar în cazul de față nu puteți recurge la arsenalul păcatelor de altă dată, căci conservatorii n'au denaturat amnistia; în această privință aveți meritul invenției.

D-lor, am zis că această amnistie face parte dintr'o politică întregă a guvernului actual. Să dovedesc.

Când spiritele sunt calme și liniștite este lucru ușor de a governa, guvernului însă 'i vine greu când spiritele sunt excitate, când lupta dintre partide este violentă; atunci se pun la încercare guvernării și se dovedește de vor ori nu să respecteze legile și libertățile!

În politică nu cunosc de cât două școale: Școala autoritară și școala liberală.

Școala autoritară zice:

Libertatea preseii devine prea mare, iute o măsură de restricțiune, o măsură care cel puțin are meritul francheței, și care ne dă garanția judecătorului care o aplică.

Școala autoritară zice: întrunirile devin peri-

culoase, daŭ în judecată pe oratorii cari provoacă la revoltă, și atunci am cel puțin eŭ, cel dat în judecată, dreptul de a lua de pept pe ministrul reacționar și a'l denunța publicului: omul acesta nu este nici pentru libertatea întrunirilor, nici pentru libertatea presei!

Școala liberală din contra nu voiește măsuri restrictive, ea crede că din excesul libertății ese echilibrul.

Școala liberală zice: Presa este violentă, presa cea bună va omori pe cea rea; la întruniri se fac excese de vorbă, violenții se vor face ei singuri ridiculi; la tribună se spun prea multe, țara 'i va judeca.

Și să nu credeți, D-lor, că școala liberală gândește ast-tel dintr'o dragoste neraționată pentru idolul «libertatea». Nu, școala liberală este și ea fundată tot pe experiență, tot pe istorie. Noi liberalii credem că istoria a dovedit că cu măsuri de restricțiune se calmează numai la suprafață, dar că cu cât calmul este mai mare la suprafață, cu atât vijelia este mai cumplită la fund. (Aplause din partea minorității). Când persecutați jurnale, îndoitiți numărul abonațiilor; când închideți întrunirile publice, dați naștere la formare de societăți secrete; când opriți libertățile tribunei, împingeți singuri la comploturi. (Aplause din partea opoziției).

Iată cele două școale: Fie-care își are crezul său, trecutul său, partizanii săi. De mult lumea le cunoștea, dar nu cunoștea o a treia.

Ei bine, de curând, D-lor, s'a ivit o altă școală, o școală care este atât de tânără în cât 'mă-teamă că nu este încă înțercată, și pe care... cum s'o numesc?... așa numi-o școala cumulului politic, căci cumulează—pentru guvern—avanta-

giele celor-l'alte două școli. (Aplause din partea opozițiunei).

Formula ei este aceasta : libertatea pe hârtie, restricțiune de fapt, și restricțiune, nu formulată prin legi și aplicată de judecători, ci ticluită în întuneric și aplicată de... știți de cine.

În această școală se zice :

Este presa violentă, și nu putem să'i facem procese de daune interese? Batem pe jurnaliști!

Sunt întrunirile violente și nu le putem opri, iute prefectul poliției chiamă pe toți antreprenorii de localuri publice și le interzice de a închiria sălile! (Aplause din partea opozițiunei).

Este vorba de interpelări cari supără pe guvern? Să se amâne peste o lună! (Aplause din partea opozițiunei).

Ei bine, D-lor, dintre toate școalele politice, aceasta din urmă este cea mai nenorocită, căci ea nu are măcar curagiul opiniunilor sale : îi spune că te bucuri de cele mai mari libertăți, și în fapt te oprește de a-le exercita ; una îi este vorba, și alta îi este portul.

Când îi apuci de scurt pe acești oameni îi răspund : ce vrei? Presa este liberă, jurnaliștii nu sunt arestați ; și când le spuî că jurnaliștii au fost bătuți pe strade, îi răspund : probează că 'i-am bătut eü! (Aplause din partea opozițiunei).

Această școală mai are un cusur, ea este școala care ațîță mai mult de cât ori-care patimele politice. De aceea v'am zis : D-voastre faceți școala ațîțarei patimelor politice.

Și când se ațîță patimele politice? când se desparte țara în două câmpuri și mai rău de cât în republicele Italiene din evul meziü? Când? Când Europa se află într'o situațiune grea, când dintr'un moment într'altul poate să se abată

asupra Orientului o ast-fel de vijelie în cât de am fi toți la un loc și încă nu vom fi prea mulți ca să putem rezista. (Aplause din partea opozițiunei).

Atunci D-voastră, cei tari, nu găsiți nimic mai bine de făcut de cât se ațîțați patimele politice, de cât să divisați țara în două tabere, să o divisați până la așa grad, că nu le-a mai rămas de cât să 'și tragă gloanțe una contra alteia, căci alt-ceva nu știu ce a mai rămas de făcut. (Aplause din partea opozițiunei).

Dar se zice: să începem noi, minoritatea sau după nobila expresiune a D-lui ministru al justiției, noi, *asasini*.

D-lor, nu ridic injuria, căci ce ași putea zice care să fie la 'nălțimea insultei ce ni s'a adresat și care să fie același timp parlamentar? Ce ași putea zice? De aceea mă mulțumesc a vă răspunde că insultele D-voastră nu ne ating, și mă ocup numai de cestiunea politică.

Și de aceea vă zic: vă înșelați când credeți că minoritatea poate să dea exemplu de moderațiune. Dacă sunteți cei tari, — și deh, pretindeți să sunteți tari, — începeți D-voastră cu moderațiunea. Nu vă așteptați nici o-dată ca cel slab să 'și asvêrle ultima sa armă, care este liberul curs al indignărei lui. (Aplause din partea opozițiunei).

Dacă sunteți tari, arătați țarei că sunteți în stare să guvernați cu legi liberale; dacă nu sunteți în stare, atunci spuneți țarei că v'ați schimbat ideile, și că vă trebuie legi restrictive. (Aplause din partea opozițiunei).

Dar ceea-ce nu aveți dreptul să faceți, este să transformați guvernul, care nu este al nici unui partid ci garantul libertăților tuturilor, într'un ațîțător al patimelor politice.

Și sunt cu atât mai mult în dreptul meu să cer de la D-voastră calmarea patimilor politice cu cât, după noul D-voastră program dezvoltat la începutul acestei sesiuni, cam la atât se reduce misiunea D-voastră. Intr'adevăr, D-lor, cu ocasiunea discuțiunii asupra proiectului de răspuns la Mesagiul Tronului, D. ministru de finance, după ce a descoperit că Adunarea se află la un nivel intelectual mai înalt de cât se aștepta D-sa, ne-a spus care este idealul politic al guvernului. D. ministru de finance ne-a spus că *pe câtă vreme partidul liberal va asigura țerei liniștea*, pe atâta vreme țara va fi cu el.

Nu noi, minoritatea, avem să ne plângem de modestia acestui program politic liberal! (Aplause). Și ar fi prea crud din parte-ne, căci programul acesta ar putea să-l iscălească și repausatul Nicolae Pavlovici. (Aplause din partea opoziției).

Dar ceea-ce suntem în drept să vă cerem este că atunci când veți ajunge să îndepliniți noul D-voastră ideal politic, atunci când veți putea anuncia *urbi et orbi* că ordinea domnește în România, să ajungeți la acest rezultat fără să inventați pe cetățenii indignați, și fără se coboriți de pe pedestalul său amnistia, cea mai înaltă instituțiune omenească, o instituțiune atât de înaltă în cât atinge însăși divinitatea. (Aplause din partea opoziției).

ALEGEREA DE LA CRAIOVA

Sedința Camerei de la 13 Februarie 1888

Cu prilejul ultimelor alegeri făcute de guvernul D-lui I. C. Brătianu, reușita unui mare număr de opozanți a speriat într'atât pe colectivisti, în cât ei au recurs la toate mijloacele pentru a invalida pe aleșii opoziției. D. Take Ionescu în special a fost ținta furiei guvernamentale; i s'a înscenat un protest și o cerere de invalidare, care n'a reușit.

Discursul de mai jos se referă la acest incident.

D-le președinte,

Ași ruga să se dea cuvântul mai întâiu cui-va care susține contestațiunea; și aceasta ca să nu fim nevoiți a vorbi de două ori. Știu că această contestațiune a pornit de la o treime din secțiunea verificatoare și că prin urmare noi avem dreptul să vorbim. Vom vorbi, dar să fie înțeles că ultimul cuvânt va fi al contestatului. Cu toate astea, ca să nu fim nevoiți să vorbim de două ori, și să luăm ast-fel un timp prețios Camerei, cred că ar fi mai nemerit să susțină cine-va din secțiune contestațiunea formulată, s'o motiveze în fața Camerei și a țării. Aștept, D-le președinte.

D. N. Blaramberg : Propunere de muți nu

poate să aibă loc în Cameră. Acei cari aū formulat acuzarea în secțiune să bine-voiască a și-o explica în Cameră, și atunci vom răspunde. (Aplause din partea opozițiunei.) Suntem insultați și acei cari insultă n'aū curagiul să și susțină insulta! (Aplause din partea opozițiunei).

D. Take Ionescu: Nu iaū cuvântul ca să mă apăr; cine e acuzat de corupțiune și se apără, se înjosește. Am venit aci ca să acuz, ca să veștejesc pe aceia cari aū nerușinarea să acuze cetatea Craiova, că s'a dat pe bani. (Aplause din partea minorității).

Dacă ar fi fost să mă apăr contra acuzațiunei de corupțiune, pornită de unde a pornit, n'ași fi luat cuvântul, pentru că mi-ași fi adus aminte că tot d'acolo a pornit la 1873 acuzațiunea de corupțiune în contra Regelui în privința muntelui Piatra Arsă, că tot d'acolo aū mai pornit atâtea acuzațiuni de corupțiune, în cât e aproape o onoare ca să fie cine-va acuzat de corupțiune din acea parte.

Am luat însă cuvântul ca să acuz, ca să vă arăt cum s'a născocit această contestațiune, ca să dovedesc cel puțin acelor dintre D-tră, cari nu sunteți cu desăvârșire solidari cu orî-ce se face și se zice de cei cari aū direcțiunea partidului, să le arăt că-și sapă groapa lor însuși dacă intră pe această cale.

Despre ce e vorba? S'a ales la colegiul II de Craiova 4 deputați; doi deputați guvernamentali și încă guvernamentali palizi — și vă voi arăta îndată cum s'aū ales — și doi deputați opozanți. Unul din opozanți ziceți că e *moderat*, adică opozant azi, care însă poate trece mâne cu D-tră. Protestez în numele D-lui Ciocazan contra acestei insulte; atât D-lui cât și eu sun-

tem opozanți implacabili ; acesta este titlul nostru, aceasta este mândria noastră.

D-lor, dacă ași vrea să minț și să vă fac curte ca să vă capăt voturile, nu v'ași vorbi ast-fel ; dar nu voesc să minț pentru nimic în lume, și de aceea vă spun adevărul, ca să știți cine sunt, și în cunoștință de cauză să judecați dacă este bine sau nu să fiți dreți.

S'aū ales, D-lor, la Craiova două opozanți puși pe aceeași listă cu aleși colegiului I ; aū eșit deci la colegiul II, două deputați aleși de alegătorii guvernamentali și două aleși de alegătorii opozițiunii, și dacă aū eșit așa amestecătură, lesne vă închipuiți cum ! Știți că sunt o mulțime de alegători cari pun preferințele persoanelor înaintea intereselor de partid ; ast-fel se poate explica cum alegătorii opozanți aū votat pentru Romanescu și P. Chițu, și alegătorii guvernamentali aū votat pentru D. Ciocazan și mine

Se zice însă că această alegere e ntinată de corupțiune. Dacă ați crede aceasta, ne-am fi așteptat ca să fim contestați cel puțin două : D. Ciocazan și eū.

În adevăr, se zice că am cumpărat voturi ; eī, dacă e așa, atunci le-am cumpărat amēdouī !

Dar D-voastră nu judecați așa. Corupțiunea am făcut'o numai eū. Fie și așa ! Să strâng mai d'aproape calomnia și să vedem ce am cumpărat.

Eū am avut 406 voturi, alegători votanți aū fost 780, prin urmare am avut și voturi guvernamentale, căci alt-fel nu se poate explica, cum am eșit și eū și D. Romanescu din aceeași urnă. Nu mă veți acuza, sper, că am cumpărat voturile alegătorilor D-voastre, căci pe aceea i-ați declarat incoruptibili ! Prin urmare cel puțin 50 de voturi pe cari le-am luat de la guvernamentali, nu sunt luate prin corupțiune. Ce mai rē-

mâne din majoritatea care am ținut'o? Rămân 330 voturi, voturile tocmai ale aceloră carî ca o armată disciplinată au votat pentru lista întregă a opozițiunei. În adevăr, 330 de alegători au votat și pentru colegii mei Boldescu și Varlam. Aceștia sunt alegătorii pe care i-am corupt, căci cred că nu veți merge până acolo cu orbirea în cât să ziceți că alegătorii carî au votat pentru D. Petre Kițu și Romanescu tot aceia au votat și pentru mine.

Ei D-lor, dar D. Ciocazan care s'a ales ca și mine cu aceleași 330 de voturi? Aceiași alegători au votat pentru el gratis și pentru mine cu bani? Pe D. Ciocazan care este opozant și opozant nu moderat, ci ca și mine inconciliabil, și care a făcut campania electorală împreună cu mine, cum de nu l-au contestat și m'au contestat tocmai pe mine?

D-lor, lucrurile pe mine nu mă miră; așa s'a pus lupta în Craiova. Din prima zi adversarii mei politici mi-au făcut marea onoare să spună că toți pot să iasă numai eu să nu ies. Și aceasta mi-a fost D-lor cel mai bun certificat dinaintea publicului Craiovean! Da, D-lor, pe mine nu m'a ales Craiova nici pentru meritele, nici pentru talentul meu, ea m'a ales din cauza persecuțiunilor D-voastră. (Aplause prelungite).

Știți până unde ați mers cu furia în contra mea? Două zile înaintea alegerilor, comitetul partidului guvernamental adresa un manifest către cetățenii craioveni în care mă arăta cu degetul bătaușilor, căci zicea:

Cetățenii craioveni!

«Sunt pe lume oameni fatali, sunt oameni carî în urma lor lasă ruine.

«Dintre aceștia trebuie să fie și Take Ionescu, care a inaugurat venirea sa în Craiova cu sânge, sânge ce a curs sub bătele plătite cu bani, aduși de el.

«Acest gonit din alte părți și refugiat în Craiova e un om fatal, tăiați-i poșta de a mai veni p'aci!»

Așa scriau guvernamentalii din localitate în disperarea lor, căci în adevăr în Craiova opozițiunea este și în aer. Vreți o dovadă? Vă voi da-o.

Este aci D. Gheorghe Kițu, care a fost adversarul nostru politic în aceste alegeri, dar pe care 'l iaș de martor să spună dacă verii un cuvânt s'a zis de noi în contra D-sale, este aci un om care 20 de ani a fost deputatul Craiovei și care totuși acum a căzut. Cine cunoaște, D-lor, Craiova și vede că s'a întâmplat acest fapt neașteptat ca D. Kițu să cadă în alegeri, și să cadă nu la colegiul al II, unde spuneți că eu am făcut corupția, ci în colegiul I ai căruia aleși, D-voastră adineaori 'i-ați validat, acela trebuie să zică că în Craiova a trebuit să fie un curent de opozițiune iresistibil.

Da, D-lor, ca să cadă D. Kițu, care este mai mult de cât stimat, este iubit de toată lumea, ca să cadă în două rînduri este o dovadă netăgăduită că la Craiova s'a sfârșit zilele colectivității. (Aplause din partea opozițiunii).

Dacă D. Kițu ar fi venit la Craiova în numele D-sale personal, poate că nimeni nu l-ar fi putut învinge, în compania însă în care s'a înțărișat—și nu'i fac o imputare—nu putea de cât să cadă.

Dacă eu m'am ales în Craiova a fost că din ziua dinteiu am fost desemnat de adversarii mei politici ca unul ce nu trebuie să se aleagă.

Ordinul era pornit d'aci de la guvern. A fost chiar o corespondență pe care la vreme o voiți

dovedi-o, au fost telegrame plecate din București în cari se zice: «Nu trebuie să iasă Take Ionescu.»

Și de aceea Craiova și-a zis: nu-l vrea vrășmașul, semn bun!

Chiar în sala de vot,—și vă mărturisesc că am avut o răbdare îngerească,—în sala de vot, D. Romanescu, care voia cu ori-ce preț să provoace scandal ca să se poată anula alegerea, lua pe alegători și le spunea în gura mare: «Alegeți 15 opozanți dacă vreți, eu nu mă dau în lături, nu mă votați nici pe mine de voiți, faceți ori-ce, numai să nu se aleagă Take Ionescu.»

Urmărindu-mă ast-fel, mi-ați făcut un esces de onoare pe care cetățenii Craiovei nu puteau să nu'l aprecieze! D-voastre ați făcut de am câștigat încrederea lor.

Iată, D-lor, secretul alegerii mele; și dacă voiți să știți secretul triumfului opozițiunii, nu aveți de cât să vă amintiți scenele de selbătăcie și actele barbare comise de poliție în seara de 15 Ianuarie la întrunirea opozițiunii. Craiova este un oraș căruia—permiteți-mi expresia—nu trebuie să-i umblă pe coadă, și Craiova de către D-voastră a fost călcată pe coadă. Ați cercat să introduceți și acolo cetele de bătăuși, dar în Craiova nu se sperie oamenii de poliție, și drept răspuns nobila cetate v'a dat un vot pe care 'l cunoașteți cu toții și pe care 'l deplângeți atât.

A venit apoi ziua alegerii și am eșit din urnă cu D. Ciocazan. Dar o să ziceți: cum de a eșit și D. Romanescu? Eă, adversarul d-lui Romanescu, nu mă dau în lături, și recunosc că D. Romanescu are oare-care mici simpatii personale în oraș; cât le va mai avea nu știu, faptul este însă că are oare-care simpatii, și aceasta vă explică cum de s'a ales și D. Romanescu.

Dar de abia s'a cunoscut rezultatul votului și
 au început să curgă aceste contestațiuni.

Ce spun ele?

Se arată oare prin vre-una dintr'însele fapte
 precise de corupțiune?

Nu.

Sunt șapte contestațiuni iscălite de 107 alegători: dintre dênșii sunt vr'o zece-cinci-sprezece cari nu sunt alegători, sunt 5 funcționari publici, și 5 numai dintre cei 40 pe care i-am examinat; sunt 11 cari în urmă și-au retras iscăliturile și au iscălit un contra protest pe care 'l vom citi; sunt 3 pe care i-am dat noi în judecată ca bătăuși ai poliției, pentru că au spart capetele oamenilor, — și iaă de martor pe D. Cioazan, opozant mai moderat (ilaritate), să vă spue dacă nu e așa, că i-am dat în judecată ca bătăuși ai poliției. Mai rămâne restul de 70 alegători, care spun ce: că m'am dus cu *două luni* înainte de alegeri în Craiova și am cutreerat orașul din casă în casă.

Mai întâiu regret că faptul nu este adevărat, datoria ori-cărui candidat este să lupte din răsuputeri pentru candidatura lui, și să fie în stare să sacrifice pentru politică tot, absolut tot. Cine nu este în stare să sacrifice pentru binele public tot, dar absolut tot, acela n'are dreptul să ceară cetățenilor onoarea d'a le conduce destinele. (Aplause din partea opozițiunei).

De fapt eu n'am fost de cât cu o lună înainte de alegeri la Craiova.

Mai spun că s'a ales un om necunoscut în țara românească și care nu putea găsi nicăeri un colegiu care să-l vrea! Ei, D-lor, să fim serioși și să ne uităm în dreapta și în stânga în această Cameră și să ne întrebăm cu mâna pe conștiință, dacă nu se putea găsi un colegiu electoral pen-

tru mine, când s'a putut găsi pentru atâția alții? (Aplause din partea opozițiunei).

Și aceasta este o insultă care nu se face, voiți să mă faceți să cred că eu sunt cel mai strîmt la cap și cel din urmă dintre toți D-voastră! Vă mărturisesc că cu toată modestia mea, la aceasta nu o să reușiți. (Aplause din partea opozițiunei).

Dar, D-lor, mai zic acei contestatori: s'a ales necunoscutul Take Ionescu! Ei, D-lor, se poate ca eu să fiu necunoscut, e însă ceva care e cunoscut în țară: *disidența*. Când am făcut disidența, două ani ne-ați îndopat cu venin spuindu-ne: mai duceți-vă înaintea corpului electoral și o să găsiți în loc de voturi: huideo. Două ani am tăcut, două ani am răbdat înjuriile D-voastră, le-am răbdat pentru că cine se laudă dinainte face rău, două ani n'am zis o singură dată în Parlament că mă voiü realege.

Chiar atunci când D. ministru al justiției îmi spunea că disidența noastră de sigur aprobată de lumea rafinată și cultă — lucru ce nici eu nu tăgadiesc — de către masa profundă a națiunei este însă privită ca o desertare; eu n'am zis nimic, ci m'am mulțumit să răspund numai că desertor e soldatul care fuge de frica gloanțelor și se duce la învingător, nu e desertor însă acela care părăsește banchetul, un banchet la care nu a participat și nici voește să participe, și trece de partea asupriților. (Aplause din partea opozițiunei).

Eu nu am spus nici odată că sunt sigur că cetățeniî mă vor realege; am așteptat ziua judecăței și atunci m'am dus înaintea alegătorilor și le-am spus: Nu am nici un titlu la recunoștința D-v., n'am făcut nimic până acum în politică, un singur lucru însă am făcut: *am plecat* d'acolo, și alegătorii mi-au răspuns: bine ai făcut

Singurul nostru fapt politic e despărțirea de D-voastră. Aceasta e un titlu de glorie pentru noi, și pe dânsul țara 'l-a onorat când ne-a reales pe noi.

Alesu-m'am eu acolo unde D-voastră sunteți tari? La Craiova, D-lor, vă mărturisesc că s'ar fi ales orî-cine cu o singură condițiune: să aibă alegătorii siguranța că nu vor trece nici odată aleșii lor la D-voastră. Atât au cerut alegătorii; n'au cerut nici merit, nici trecut politic, au cerut un singur lucru: Să promiteți, să garantați că sunteți opoziție de *răsturnare*.

Căci, D-lor, la Craiova mai era o opozițiune, o opozițiune guvernamentală; era o opozițiune așa zisă de... îndreptare—căci toți spun că aveți nevoie de îndreptare!—iar noi eram o opozițiune de răsturnare. Lupta a fost numai între aceste două feluri de opozițiuni. N'aveam să combatem pe guvern la Craiova, aveam să demascăm numai pe falșii oposanți.

Ni se spune: ați vărsat sume enorme de bani. Dar cum? când? ce fel?

Ni se spune că alegătorii au votat cu bani pentru mine și gratis pentru Ciocazan. Nu vă acuz de inconsecință, eu tot mă mulțumesc că nu ne ciopârțiți pe amândoi.

Dar, D-lor, s'au strâns proteste în contra noastră! Ia să vedem și contra-protestele. Am aci 9 contra-proteste iscălite de 324 alegători din colegiul al II-lea. (Sensație, ilaritate).

Am avut, D-lor, 406 voturi, dintre aceștia 71 sunt alegătorii din Calafat; vă mărturisesc că n'am putut să mă duc acolo fiind-că trebuia să stați aci ca să vă supraveghez pe D-voastră. (Ilaritate, aplause).

Așa dar 324 de alegători au votat pentru

mine pe față; aceasta nu mai este o votare, este un plebiscit.

Vă mărturisesc că e un curagiū bărbătesc aceasta, e un curagiū pe care ași vrea să'l văd și în alte orașe.

Acum D-lor, să vă citesc și contra-protestele care, dacă sunt cam aspre în expresiunile lor, vă rog să nu vă supărați, căci alegătorii nu pot să învâluie ideile, ce le au de alt-fel comune cu noi, în acea formă parlamentară care e mai dulce de suportat.

Am să le dau lectură, căci procesul acesta e mai mare de cât credeți. Dacă ași fi numai eu în joc, n'ar fi nimic, căci puțin importă țerei românești ca eu să fiu sau să nu fiu pe aceste bănci. Ceea ce importă însă este să se știe că opozanții au eșit din rărunchii țerei iar nu din punga opozițiunii. Protestul cel d'intîi e iscălit de 87 alegători.

Iată-l:

«Domnule președinte,

«Candidatura D-lui Take Ionescu la deputăția col. II de Dolj a fost combătută cu mijloacele cele mai nedemne de administrație, poliție și percepție.

«După întrunirea de la 15 Ianuarie, spartă de bătăuși, agenții polițienești spuneau fără sfială, că tot scandalul era îndreptat în deosebi asupra D-lui Ionescu ca să nu'l lase să vorbească.

«Nici o calomnie nu 'i-a fost cruțată și tot felul de amenințări s'au esercitat asupra corpului electoral ca să nu voteze pe D. Take Ionescu.

«Dar d. Ionescu s'a ales și credeam că adversarii săi vor desarma. Ne-am înșelat însă

când 'i-am considerat ca pe niște oameni cu oare-care reținere interioară.

«Zilele acestea toți agenții percepției și comisarilor polițienești umblă prin mahalale din casă în casă și din prăvălie în prăvălie, ca să adune iscălituri pe un fel de protest contra alegerii D-lui Take Ionescu. Nici nu vor să citească ce e scris și cer pe la oameni să semneze pe din afară. Pe cei mai simpli îi amăgesce spuindu-le că e un protest contra D-lui Stolojan.

«Căutând să aflăm ce se articulează contra alegerii D-lui Take Ionescu, am aflat că se articulează această calomnie, cum că alesul colegiului II a cumpărat voturile cu bani.

«Această calomnie nedemnă se revarsă și asupra noastră și suntem datorii să o întâmpinăm cu acest protest dacă se va produce la tribuna Adunării.

«Ținem să denunțăm aceste manopere organizate de autorități și ca onor. Camera să știe de la cine vin. Cităm pe agenții Paraschivescu, Cristea Sinescu și alții.»

Iată un al doilea protest semnat de 11 alegători ai colegiului al II-lea, în care se zice între altele :

«Sub semnații, alegători în colegiul al II-lea de Dolj, protestăm contra intrigelor agenților percepției și poliției, care umblă prin mahalale și din casă în casă cu un fel de protest contra alegerii D-lui Take Ionescu, deputatul colegiului nostru, etc. etc.

«Aceste uneltiri le declarăm infame și protestăm contra minciunei ce vor să acrediteze în Camera deputaților».

D-lor, eu voi fi cam lung, de aceea v'ași ruga să nu mă întrerupeți căci atunci voi fi și mai lung.

Acum vă voi citi un alt contra-protest. Toate sunt energice, dar citez numai ce este mai caracteristic.

Un al treilea, semnat de 38 alegători, conține aceste linii:

«La nimeni nu citește ce e scris și pe mulți îi semnează chiar agenții Lăzărescu și Costică Ionescu, amândoi ajutoři de percepție».

Un al patrulea, semnat de 27 alegători spune:

«De și unii am respins asemenea cerere (cererea agenților) considerăm însă de demnitatea noastră de cetățeni alegători să protestăm contra acelor infamii și mijloace ilegale.

«Declarăm că D. Take Ionescu este alesul nostru din libera voință și conștiință».

Un al cincilea, semnat de 8 alegători spune:

«Protestăm contra acestor manopere și ilegalități care sunt și o calomnie contra noastră a alegătorilor, ne fiind nimic adevărat».

Un al șaselea, semnat de 31 alegători, spune între eltele:

«Sub-semnații declarăm că agentul de la percepție, Paraschivescu, a venit la casele și prăvăliile noastre cu o hârtie cerând să o iscălim.»

Al șaptelea contra-protest, iscălit de 48 de alegători, spune cam *energic*:

«Declarăm printr'aceasta de *infamă* o asemenea procedare din partea guvernului. Protestăm contra acestei calomnii adusă cetățenilor Craioveni, iar pe cei cari se încearcă a inventa asemenea fapte, îi taxăm de infamii calomniatori».

In al optulea contra-protest iscălit de 50 alegători, citesc:

«Considerăm de demnitatea noastră de cetățeni alegători, să protestăm contra acestor infamii și mijloace ilegale». Este vorba de unelti-

rile agenților guvernamentali d'a lua iscălituri cum că eu am făcut corupțiune!

Iată d-lor și contra-protestul cel din urmă. Este iscălit de 24 alegători, și aci se vede :

«Protestăm contra acestor manopere ilegale și declarăm că D. Take Ionescu este alesul nostru din voință și conștiință».

D-lor, eu felicit pe orășenii aceia cari, în starea de suferințe în care sunt cetățenii din Craiova, totuși s'a putut găsi 324 cari să iscălească pe față aceste protestațiuni, care nu numai că întăresc votul secret, dar constituie și un vot *pe față* în contra guvernului. Li felicit când dênșii vin și condamnă procedarea ilegală, protestează în contra tuturilor presiunilor și infamiilor pe care le au văzut că se comit de către oamenii administrațiunei.

Pentru mine, îmi pare bine, că cu această contestațiune, a venit ocaziunea ca cetățenii să se manifesteze în contra D-voastre, nu numai prin vot, ci pe față, cu iscălituri pe hârtie. Este un act de bărbăție din partea cetățenilor craioveni ca ei să și pună pieptul înainte, și acum ca și în timpul alegerilor să zică: jos guvernul D-voastre! (Aplause din partea opozițiunei). Ei, ce mai ziceți D-lor, în fața acestor proteste? Aceștia să fie alegătorii pe cari pretindeți că eu 'i-am corupt?

Fie! Am cumpărat Craiova întreagă! Am găsit 406 de mișei cari sa 'și vëndă votul!

Dar acești 324 cari votează pe față?

Tot cumpărați să fie?

Ei, D-lor, mișeii nu iscălesc! Mișeii nu iscălesc proteste pe față în contra poliției, a percepților și a guvernului, fiți siguri! Acela care ar fi în stare să și vëndă conștiința, trece în camera secretă, acolo poate, poate te votează dar

când iese d'acolo spune comisarului care 'l pân-
dește afară că a votat pentru guvern. (Aplause).

D-lor nu este zi să nu primesc scrisori peste
scrisori despre cele ce se petrec la Craiova. Iată
una; nu mă cunoaște omul, eu nu'l cunosc, dar
este alegător.

«Domnule Take,

«Incep a zice, curagiul D-tale să fie tot mare
și bărbătesc, căci acești tâlhari de la percepția
Craiovei de trei zile cutreeră mahalalele la a-
legătorii din colegiul al douălea. La parte le im-
pune să iscălească, la alți'i înșală și le zice: facem
să doborâm pe Stolojan... Agenții sunt, Costică
Ionescu și Lăzăreanu, dar să crezi că am scris
și inima 'mî palpită când scrisei, căci nu mai este
de suferit cu acești oameni.»

Un alt cetățean pe care nu-l cunosc personal
îmi scrie:

«Onoare și glorie!

«D-le Take, cu cel mai profund respect, viū
prin aceste cuvinte a vē arēta cum merge poli-
tica prin Craiova. Agenții umblă neconținut prin
mahalale cu petițiuni adresate D-lui prim-pre-
ședinte al Camerei, spunēndu-ne că D-nu Take
Ionescu nu merită a ocupa funcțiunea de depu-
tat și să iscălim mai mulți craioveni a vē *sus-
penda* din serviciū, însă noi craiovenii ne-am
opus la acest fapt infamant de oare ce D-voastre
numai prin influență așa cred eu, ați reușit.

«Prin urmare dar ce am făcut?

«Am maltratat pe acel mișel... (Agent de per-
cepție)... Piei dinaintea mea nerușinatule!»

Mi se zice că de ce am citit partea din ur-
mă. Noi nu suntem din școala acelora cari, a-

tunci când un agent de percepție 'și permite să vie să 'i propună ca să voteze pentru guvern, 'l primesc cu bună voință; s'a isprăvit cu acea scoală, noi atunci când un mișel face o asemenea faptă, 'l dăm afară cu dispreț. (Aplause din partea opoziției).

Am aci o scrisoare a unui alegător din colegiul I pe care toți alegătorii din Craiova 'l cred partizan al guvernului. Pe acest alegător a binevoit să'l cheme d. prefect la d-sa acasă, și să auziți ce frumoasă conversațiune s'a petrecut între prefect și alegător:

«Pe ziua colegiului al treilea când se cunosc aleșii candidați ai colegiului al doilea, căci am fost chemat la D. Polițaiu, atunci am fugit la țară, nu m'am mai dus. După venirea mea, având o trebuință la D. polițaiu, acolo găesc pe D. prefect la masă, care vîzîndu-mă îmi zice: ei, ți-ai făcut plăcerile D-tale cu alegerile. Mă iartă, D-le Retoridi, că D-tră urmînd tot așa cu politica o s'o perdeți de tot... D-sa îmi zice: să știi că'ți voiî proba în curînd timp și atunci ne fiind adevărate vorbele tale, o să fii persecutat în cât să perzi toată averea ta. Pe ziua de 6 curent sunt chemat de un aprod dupe stradă zicînd că mă pofteste D. prefect și D. polițaiu. In cabinetul D-lui polițaiu găesc singur pe polițaiu luîndu-mă de mîna cu o veselie grozavă, zicînd că'î pare destul de rău ca să mă vadă pe mine scris în portofoliul opozițiunei și că el stărueste cu orî-ce preț să nu mă vadă dus în eroare. In moment mă mai pomenesc și cu altă lepră necunoscută. Eū 'i răspunsei D-lui polițai: Dragă amice, alegerile aū trecut, cum vîd eū nici acum nu mă lași în pace. El îmi zise: nu voiî să te duci acolo unde ai plecat. Atunci schimbă vorba, recomandîndu-mi

pe D-nu cel ce intrase mai nainte (un D. polițaiu din Măgurele) și tot de o dată scoate o petiție adresată către Cameră s'o iscălesc și eu sub pretext că Take Ionescu s'a ales deputat cu bani. Eu 'i am răspuns că ași fi un om de nimic dacă aș iscăli acea petiție. D-sa de odată se scoală zicând: bine a zis D. Retoridi că tu nu ești omul nostru, acum te am probat o dată pentru tot-d'auna. Lepra cea l'altă luă cuvîntul: de ce te sfiești ca să nu iscălești de oare-ce D-tale nu'ți pasă nimic dacă ești cu guvernul, fiind-că guvernul are putere mai multă de cât opoziția. Eu 'i am răspuns: într'adevăr, D-le, dar conștiința mea n'o pot vinde cu nici un preț, să nu fie guvernul să fie chiar părinții mei. Atunci D-sa cu ifos îmi zice: pleacă de aci că are să te coste cât nu gândești, bravo om M. Nedeianu, s'a dus la instrucție și a jurat că s'a dus N. Georgescu de 'i a dat 4000 lei ca să aleagă pe Take Ionescu. Eu 'i am răspuns că pentru mine M. Nedeianu nu valorează nimic, etc.»

Fără comentariu, D-lor!

Dar, D-lor, e o parte și mai importantă, căci nimeni cu seriozitate nu crede că a fost cu puțință ca din aceeași urnă să iasă Ciocazan gratis, și eu cu parale; că din același județ să iasă la col. I, 4 opozanți și ce fel de opozanți, patru opozanți, cari de! vă cam doare că au eșit,— căci e prințul Stirbey, care nici o dată nu va trece cu D-tră, căci e D. Pop, care pentru a treia oară vine în Cameră, și care încă de mult vă face opozițiune, căci e D. Nicolaide care a fost 6 ani primar în Craiova, și a cărui despărțire de D-tră v'a usturat, căci e D. Ciocazan, care din cauza relațiilor de familie îl citați ca opozant dulce, și care vă spune că este o in-

sultă pentru D-sa ca să-l tratați ast-fel, căci e D. A. Pesiakov care s'a ales pentru a doua oară și care s'a ales contra D-lui Chițu,—nimeni nu poate să creadă acuzațiunea de corupțiune, asvârlită de 70 de alegători cari n'au isbitit să facă să se aleagă candidatul lor, atunci când sunt 324 de alegători cari votează pentru mine pe față.

Dar mai e o obiecțiune, și o obiecțiune gravă.

Vă era teamă că o să-și zică mulți în țară: cum se explică succesul opoziției, dacă ea nu ar fi populară? Căci lucru curios, D-tră ziceți prin gazetele D-tră că noi am fost bătuti măr, iar noi prin jurnalele noastre spunem că am căpătat biruință, ast-fel că venind aci, ar fi trebuit să ne strângem toți în brațe, toți mulțumiți, și dacă totuși nu există înțelegere, se vede că nemulțumirea pleacă de dincolo, că mulțumirea D-tră e de porunceală.

Ei bine, D-lor, cum era să explicați D-tră succesul nostru, cum, dacă nu inventați mitul corupțiunii? Și nu atât pentru țară ați inventat D-voastră acuzațiunea de corupțiune, nu, nu ați făcut-o pentru țară, căci știți că opinia publică vă va primi cu un hohot de ris.

Va fi, D-lor, un imens hohot de ris când veți acusa de imoralitate pe opoziție, D-voastră care acum două luni acusați de calomnie pe D. Fleva, care vă destăinuia cele petrecute la ministerul de resbel. (Aplause din partea minorității).

Va fi un hohot de ris de la Dorohoiu până la Mehedinți când lumea va auzi că acei care acoperă pe generalul Anghelescu ne acasă pe noi de corupțiune și imoralitate. (Aplause din partea minorității).

Va fi un hohot de ris când veți zice că orașul Craiova, care 'și a dat probele sale în timp

de mai bine 20 de ani, că cetatea care a ținut fruntea sus chiar d'înaintea baionetelor o dată cu venirea mea s'a transformat într'un oraș conrupt. (Aplause din partea opoziției).

A! acușațiunea nu o faceți contra mea, nu; nu sunt atât de naiv ca să cred că merit făurirea unui întreg sistem ca acela pe care 'l ați croit acum! Și mai mult încă. Cum v'am spus-o, nu ați născocit calomnia nici pentru țară; nu, voiți ca această acușațiune să străbată dincolo de hotare, să ducă acolo ideia că opozițiunea din România este vândută străinilor și că cu banii străinilor ne am ales noi. (Aplause din partea opoziției).

Vă rup măscile! Acesta vă este sistemul D-voastră! Voiți să se creadă că tot ce vă displace este vândut străinilor. Și acest lucru la D-voastră nu este nou, este un sistem întreg, un sistem vechi; vă voi dovedi-o cu actele D-voastră. Știți că încă din Camera trecută eu și Djuvara ne am luat sarcina să vă scotocim hârtiile, și să zugrăvim țarei întregul D-voastră sistem.

La 1875 erați în opoziție, la putere era partidul conservator. Ce ziceați în jurnalele D-v. în contra-le? Scriați, da, scriați că conservatorii sunt vânduți străinilor:

«Din vremea fanarioților până azi, — scriați în jurnalele D-voastră oficiale, — fost-am noi vr'o dată mai robiți tuturilor obrăsniciilor nemțești?»

Și tot D-voastră:

«Oprise-va România pe malul prăpăstiei? Ori aleșiți principelui Carol de Hohenzollern o vor asvârli cu o zi mai curînd în prada lăcomiei vulturului german?»

Și toate astea pentru că conservatorii erau partizani ai alianței cu Germania.

La 1875 scriați : «Stăpânul de la Berlin a ordonat, și slugile, aleșii prințului Carol de Hohenzollern, au executat.»

La 1875 consilierul coroanei care subscria atunci Erdmann de Hahn... (Sgomot, aplause din partea opoziției).

D. B. *Epurescu* : D-le președinte, vă rog să bine-voiți a face ca tribunele să nu dea semne de aprobare sau desaprobare.

D. M. *Ciocazan* : Da, regulamentul oprește. (Sgomot).

D. *ministru de finance, C. Nacu* : De la una din tribune se arată cu degetul banca ministerială, se făceau semne de amenințare și dacă D. Ciocazan era întors în partea aceea, ar fi văzut și D-sa. (Sgomot).

D. M. *Ciocazan* : Nu este permis tribunelor a da nici un semn de aprobare sau desaprobare. (Sgomot).

D. *ministru de finance, C. Nacu* : Toți particularii trebuie să respecte Parlamentul.

D. *Take Ionescu* : La 1875 Erdmann de Hahn, consilierul de azi al tronului, dinasticul de ocaziune, scria în jurnalul *Politie* din Praga :

«Germania a ajuns să fie mai urâtă de cât era Rusia înainte de războiul Crimeei, fiind-că din paralelul pe care 'l fac românii între cele două mari puteri, balanța se pleacă, după dînșii, în favoarea celei din urmă.»

Și ca să scuze pe români pentru aceste sentimente de ură contra Germaniei, consilierul coroanei de azi zicea :

«Că politica Germaniei era dominată de meschine considerații de tarabă.»

La 1875 spuneți că Basarabia s'a hotărât de către guvernul român să fie vîndută, și când 2 ani în urmă, Basarabia s'a pierdut sub governa-

rea D-v., nimeni nu v'a acusat că ați vîndut'o!

La 1875 spuneți că guvernul român este complice cu Europa ca să vîndă Basarabia în schimbul... unei coroane de rege!

Intr'adevăr, D-lor, iată ce scriați la 25 Decembrie 1875 vorbind despre complicitatea guvernului român:

«Ne așteptăm la protestări violente contra bănelei unei așa complicități trădătoare. Cu toate acestea, faptele și cuvintele puternicilor zilei, exploatarea făcută cu independența, sgomotele de armare, vorbele zise fără nici o jenă, mai ales de către generalul Florescu, asupra viitoareii eventualități în care armata română ar fi chemată să'și arate valoarea sa într'un rebel, care, dupe cele ce se zic, n'ar fi defensiv, desmint protestările ce s'ar face contra noastră și ne autoriză să stabilim limpede posibilitatea complicității guvernului din România în retrocedarea Basarabiei și a gurilor Dunărei.

«In Europa nu mai este un secret pentru nimeni că principele Carol de Hohenzollern are veleități de glorie militară, de mărire politică, și că în aceste veleități Basarabia ar fi sacrificată în schimbul unor pretinse avantagii».

Și la 15 Noembrie 1875, acelaș jurnal spunea că acele pretinse avantagii sunt: «aspirațiunea d'a ne emancipa de darul anual ce facem Turciei, și vanitoasele preocupațiuni ca șeful Statului român să se intituleze Majestatea Sa Regele în loc de românește Măria Sa Vodă».

Iată, D-lor, de unde pornesc aceste acuzări ce ni se fac de vînduți străinilor. Când ați ajuns la putere s'a întors cojocul: conservatorii cari erau vînduți Austriei și Germaniei au trecut imediat și s'au vîndut Rusiei, așa spuneți în jurnalele D-v., așa acuzați azi nu numai pe con-

servatori, dar întreaga opoziție că a făcut alegeri cu banii unei puteri străine, cu bani rusești.

D. *Președinte*: Rog pe D. orator să vină la cestiune.

D. *Take Ionescu*: D-le președinte, aveți răbdare, aceste calomnii se scriu într'un jurnal oficios, un jurnal care represintă inspirațiunile guvernului, și eu vă mărturisesc că aș putea să omit or-ce jurnal, dar este unul pe care, ori-care ar fi desgustul meu, 'l citesc, cum ese de sub presă: *Voința Națională*. Cred că iese datorită ori-cărui om politic să citească jurnalele adversarilor. Iată ce citesc în *Voința Națională* de la 6 Februarie 1888.

D-nu *B. Epurescu*: Este un discurs preparat?

D. *Take Ionescu*: Ori de câte-ori vorbesc în Parlament mă prepar, fiind că m'ași crede nedemn de a sta aici, dacă ași lua cuvîntul fără să mă gândesc dinainte ce am să spun.

Ziceam, D-lor că în *Voința Națională* citesc următoarele:

«Și nu știu dacă în definitiv, Parlamentul, gelos de prestigiul și de demnitatea sa, nu va ordona diferite anchete pentru a descoperi uneltirile și infamiile acelor nerușinați bogătași, cari, dupe ce 'și-aū satisfăcut toate poftetele, aū crezut că pot să 'și plătească și luxul unei deputății stoarse prin bani de la conștiința alegătorilor».

Până aci este vorba de coruptorii bogați!

Maī la vale:

«Deja vocea publică 'i numește pe toți acești samsari de voturi, pe acești traficanti de principii, cari 'și inchipue că totul le este permis în țara românească. Probe numeroase s'aū adunat contra lor. Aceste probe înainte de toate trebuesc aduse în Parlament și acolo, în fața țerei întregi, trebuesc demascate uneltirile acestor oa-

menî care consideră politica ca o afacere și scaunul de deputat ca o tarabă».

Adică, D-lor, deputații din opozițiune fac din scaunul de deputat o tarabă prin care capătă favoruri de la guvern!

«Mai trebuie ca țara să aștepte prin ce mijloace s'au ales mai mulți tineri, cari nu dispun de nici o avere, dar cari cu ocazia alegerilor au cheltuit sume foarte însemnate de bani. Ast-fel se vorbește de un tînăr deputat care a împărțit la alegători peste 25,000 lei. Nu numai că toate aceste lucruri trebuiesc dovedite, dar mai trebuie descoperit de unde provin toți acești bani, cari au căzut ca o mană cerească asupra tuturilor lichniților, tuturilor golanilor, tuturilor mișeilor, cari aveau unul sau mai multe voturi de vînzare».

Cei 15,000 de alegători cari au votat pentru opozițiune sunt pentru nenorociții cari au scris acest jurnal, *golanii*, *mișei* și *lichniții* din țara românească. (Aplause). Unde însă este perfidia, — și perfidia noi o demascăm, căci de aceea am venit aci, — este în cuvintele: *sorginte, mana cerească*.

Și într'adevăr această perfidie vă era indispensabilă. Să acuzi pe un om bogat că s'a ales cu bani, treacă meargă, dar să acuzi pe un om sărac că a cumpărat un oraș întreg nu se potrivește de loc. Atunci ca să se potrivească lucrul, ne spun gazetele D-voastră oficioase, că este o sorginte secretă din care s'a adăpat opozițiunea cu bani pentru alegeri. Și să nu credeți că sunt numai eu, care am corupt ast-fel: *Voința Națională* ne spune că D. Pallade și D. Nicorescu bogătașii au corupt Bêrladul, și nu numai că 'i-a corupt, dar au fost și niște hoți căci au mâncat ei paralele pe cari li le-au dat comitetul central. (Aplause din partea opozițiunii).

Da, d-lor, iată ce zice evangelia colectivității,
Voința poreclită națională :

«Din două lucruri unul, sau că cheltuelile au fost prea mari, spre a putea fi în totalitate acoperite cu acele sume (sumele date de comitetul central) sau că onorabiliile aleși au găsit că este profitabil pentru D-lor ca după isbîndă să reție în profitul D-lor o parte bunicică din acele sume, în paguba celor ce au avut naivitatea de a'i credita. Cel ce nu se rușinează a unelti corupțiunea către alții, este neapărat că mai întîiu el însuși să fie corupt. Totul este posibil pentru niște ast-fel de ipochimene.»

D-lor, în gazetele D-voastre din țară vă opriți aci, spuneți doar bani din o sorginte misterioasă, bani din o sorginte necunoscută, spuneți, a ploat bani, a căzut o mană cerească, opozițiunea a avut un isvor secret, un înger s'a coborât din cer pentru dînsa în hainele unui bancher, care cu sume enorme de bani a cumpărat pentru dînsa 50 de locuri de deputați. Când scriți însă în străinătate — și vă voiu da dovadă că de la D-voastră pleacă fără tăgăduială aceste lucruri în străinătate — când scriți în străinătate, atunci spuneți cum se chiamă sorgintea cea misterioasă, spuneți curat că au fost bani rusești. Așa ați scris în *Neue freie Presse*, așa în jurnalele din Berlin, așa chiar într'un jurnal din Constantinopol, al cărui corespondent este pe banca ministerială. (Aplause din partea opozițiunei.)

Intr'adevăr în *Levant Herald* după ce spuneți că Rusia inspiră pe opoziție, că noi suntem *les protégés* ai D-lui Hitrowo, adăugați: «Mari sume, se crede, au fost puse la dispoziția candidaților opozițiunei!»

Cu aceste calomnii ați cumpărat toate jurnalele străine ale căror uși nu v'au fost încă închise.

Ba s'a mai însărcinat și o D-șoară străină profesoară la asilul Elena Doamna să spună plângând celor-l'alte profesoare și elevelor că opozițiunea s'a ales cu banii rusești. (Protestări).

Ei, D-lor, fiți serioși, când spuneți asemenea acușațiunii; cel puțin aveți curagiul de a o face pe față, nu vă ascundeți de rușinea propriilor D-voastre calomnii.

Spuneți aci, spuneți țarei că e vândut străinului Dimitrie Brătianu, el care a scris la 1877: «o datorie de conștiință către țara mea.»

Spuneți țarei că e vândut vecinului nostru de la Nord, Lascar Catargiu care la 1875 era vândut vecinului din occident.

Spuneți țarei că e vândut Rusiei Vernescu, care v'a împeditat de la multe în timpul resbelului;

Spuneți că e vândut Rusiei Blaremburg, care știți ce discursuri a pronunțat în 1877 în contra convențiunei din 8 Aprilie;

Spuneți că e vândut Rusiei Djuvara, care a scris cu plăcerea d-voastre «Cestiunea Bulgariei și politica Rusiei în Orient», broșura aceea pe care D-voastre ați trimis'o în Bulgaria în 500 exemplare, Djuvara care știți că mai are și alte documente;

Spuneți verde că sunt vândut Rusiei eū, care acum doi ani propeveduiam de la tribuna Ate-neului confederațiunea popoarelor balcanice;

Spuneți în fine națiunei că toți acești bărbați cari 'și-au dat mâna ca să vă dea jos, sunt vânduți străinului, și când veți spune aceasta, veți avea cel puțin meritul unei imense necuviințe și al unei ne-patriotice dar îndrăsnețe calomnii; pe când acum nu aveți de cât demeritul, de a șopti pe sub ascuns, ca Don Basilio, niște calomnii miserabile, calomnii de cari ve rușinați

singuri, iar la lumina mare a nu cuteza să vorbiți de cât de un *isvor misterios*, fără a avea curagiul să spuneți de unde curge acel isvor misterios. (Aplause din partea opozițiunei).

Pe mine, D-lor, dacă, ar fi vorba numai de noi nu m'ar durea, lumea ne cunoaște și pe unii și pe alții; ceea-ce mă doare însă e reputațiunea ce vreți să faceți acestui neam românesc, ai cărui fii, din nefericire, sunteți și D-voastre.

Știți D-voastre că numai noi și cu Sêrbiî am rămas singurele popoare în Europa în cari partidele să acuză unele pe altele de vândute străinului?

Știți D-voastre că nici chiar în Grecia nu se mai petrece un asemenea lucru? (Aplause din partea opoziției.)

Vedeți D-voastre colea la vecinii noștri în Ungaria ca un partid politic să acuze pe cel-alt că e vândut străinilor?

Vedeți D-voastre scriindu-se la *Gazeta de Colonia* de către Apony că Tisza e vândut străinului, sau de către Tisza că Apony e vândut străinului?

Nici de cum.

Căci acolo există o demnitate națională care se respectă de către toți. Și noi, cari vrem să fim cel d'întăiu popor în Orient, cari ne pretindem că ne-am civilisat, noi, am rămas în acel bizantinism murdar în care opozanții politici sunt acuzați de vânduți străinului, numai ca să ne agățăm câte-va săptămâni mai mult de băncile ministeriale. (Aplause din partea opoziției.)

Aceste acuzări aci în țară nu aũ alt păcat de cât să desguste pe oamenii cari nu sunt încă cu desăvârșire desilusionați. Când trec însă frontiera, ele aruncă o bănuială asupra noastră a tuturor.

Ori-ce am face și acuzatori și calomnatori sunt din nenorocire fii ai aceleiași țări și când aceste acuzațiuni trec în străinătate, ele fac să se crează că în România se află partide destul de miserabile, destul de nepatriotice, destul de infame ca să facă alegerile cu bani străini; prin aceasta, D-lor, se necinstește întreg neamul din care faceți și D-voastre parte.

Neați adus cu acuzările D-voastre mai rău de cât în starea Poloniei în momentul peirei; numai în Polonia s'a văzut acest fapt că în loc să se numească partidele: partid liberal, conservator, nobil sau democratic, se numeau din contra partid rusesc, partid nemțesc, partid austriac. Și D-voastre ați voi să se crează în Europa civilizată că aci la gurile Dunărei nu e o națiune de români, ci o națiune de oameni cari sunt vânduți, azi unora și mâine altora!

Eu însă nu vă plătesc cu aceeași monedă, căci nu socotesc că D-voastre ați putea pune patima de partid mai presus de națiuni; eu recunosc că nu sunteți vânduți nimenui, căci e peste putință ca un partid politic românesc să se vândă străinului.

Nu este cestiune de vânzare, este cestiune de idei politice.

Unii sunt cari pot să creadă într'o alianță și alții să creadă într'o alta; unii pot să aibă unele vederi, și alții să aibă altele; dar cu toate acestea, nici unii nici alții nu sunt vânduți.

Mărturisesc că în cestiunea alianțelor suntem divizați. Și în rândurile majorității, — și vă pot cita nume proprii, — ca și în rândurile opozițiunii, unii sunt pentru o alianță, unii pentru alta, și alții chiar pentru neutralitate. Dar această diversitate de idei nu împedică ca toți cu toții să fie buni români! (Aplause din partea opozițiunii).

Să ne combatem dar unii pe alții ca români, dar să nu ne acuzăm unii pe alții în mod mișelesc, pentru că dacă vom continua a ne combate ast-fel, ne vom compromite nu numai și unii și alții, dar vom compromite românismul întreg. (Aplause).

Nu vedeți, D-lor, că dacă ne vom acuza unii pe alții ca vânduți străinilor, apoi vom sfârși prin a da ocaziune străinilor să creadă că la o laltă noi acuzăm românismul întreg de a fi în stare să se vândă străinilor? Și dacă vă este drag numele de român, atunci vă rugăm încetați cu niște asemenea calomnii, nedemne de ori ce cetățean care se respectă. (Aplause din partea opozițiunei).

Eū unul, D-lor, sunt dintre aceia cari aū o profundă și neclintită credință în progres; sunt dintre aceia cari cred, că ori ce s'ar face, ori ce s'ar zice, ori cât ați mai sta D-voastre la putere, — și dupe mine rău mai mare pentru țară nu poate să fie, — ori ce s'ar întâmpla, progresul se realizează.

Nădăjduiam că trecutul v'a învățat minte; nădăjduiam că D-voastre veți fi tras o mare și salutară lecțiune din trecutul D-voastre. Inainte de 1876 acuzați partidul opus că este vândut Austriei, pentru că făcea politică austro-germană; și când ați ajuns la putere și ați fost siliți de împrejurări, vă cred, să îmbrățișați aceeași politică austro-germană, pentru care acuzaserăți pe alții de trădare națională, eram în dreptul meu să nădăjduesc că aceasta vă va fi deschis ochii și vă va fi lecuit pentru tot-d'auna!

O nădăjduiam, D-lor, pentru că vă mărturisesc că eū unul crezusem că din convingere înainte de 1876 ziseserăți că partidul opus este vândut Austriei. Astăzi însă, când ajuși la putere,

vă ved urmând, ba încă cu ușură, politica adversarilor D-voastre de altă dată și acuzând din nou de vînduți străinilor pe cei cari întocmai ca D-voastre altă dată desaprobă acea politică, ba încă și pe cei cari nu o desaprobă dar vă combat în cele dinăuntru azi, nu vă mai cred.

Faptele D-voastre, D-lor, 'mi dau dreptul d'a zice că azi ca și în trecut, la putere ca și în opoziție, nici odată nu ați crezut cele ce ați zis despre adversarii D-voastre! Nu, D-lor, nici atunci nu credeți ceea-ce spuneți, precum nici astăzi nu credeți ceea-ce spuneți. (Aplause prelungite din partea opozițiunei).

ALEGEREA DE LA BRĂILA

Sedința Camerei de la 18 Februarie 1888

Ca și D. Take Ionescu, D. Nicolae Filipescu a avut darul de a deștepta furia colectivității și la intrarea sa în ultima Cameră brătienistă a fost intimpinat cu acuzațiunea că s'a ales cu banii la colegiul al III-lea de Brăila. Acuzațiunea aceasta s'a concretizat într'o propunere de invalidare susținută de D. C. Stoicescu. În discursul de mai la vale, D. Take Ionescu apără alegerea D-lui Filipescu și arată că nu poate avea putere o acuzațiune de corupțiune venită de la guvernul colectivist.

Domnilor deputați,

Vă mărturisesc că după votul D-v. în privința alegerii mele, eram decis să nu iau cuvântul până la marea chestiune pe care spre nenorocirea D-v. vroiți s'o ridicați în acest Parlament, până la chestiunea invalidării deputatului Panu¹⁾. (Aplause).

Ved însă, din cele ce s'aun zis erii și astăzi, că nimic între noi nu s'a închis; că toate ces-

---

¹⁾ În urma unui proces de *lése-Majestate*, inscenat de ministrul Brătianu D-lui G. Panu, pe atunci directorul politic al ziarului *Lupta*, D-sa a fost silit să se expatrieze. În lipsa D-sale din țară, cu ocazia alegerilor generale, a fost ales deputat de col. II. de Iași. Atunci s'a întors în țară; dar guvernul voia să-l invalideze pentru a-l putea închide. N'a avut vreme să-și vadă dorința împlinită, căci ministrul Brătianu a căzut.

tiunile le redeschideți, începând de la ipocrita acușatiune că suntem veniți aci cu bani streini. Așa când D. Lascar, pe care 'l consider ca unul dintre cei mai inteligenți din partea aceea, și lucrul 'și are valoarea...

D. C. *Stoicescu*: La întrunirile D-voastre ne tăgăduiți orî-ce inteligență.

D. *Take Ionescu*: Alt-ceva v'am tăgăduit, dar inteligența nu.

D. C. *Stoicescu*: Cum? La întrunirea D-v. de la 10 ale curenteî, nu ne-ați tăgăduit inteligența!

D. *Take Ionescu*: D. Stoicescu este nerăbdător și vrea să afle opiniunea mea asupra inteligenței D-sale? Sunt două feluri de inteligențe, D-lor: inteligența cea adevărată, aceea care vede cestiunile în largul și în lungul lor, asupra aceleia nu mă pronunț dacă o aveți, căci ar fi poate o necuviință a spune părerea mea în Parlament. Dar, mai este un fel de inteligență, inteligența potrivelei, a tertipurilor, a șurupurilor; ei bine, pe aceea o aveți cu toții la un grad foarte desvoltat. (Aplause).

D. C. *Stoicescu*: N'am vrea s'o avem la gradul desvoltat la care o aveți Domniele voastre.

D. *Take Ionescu*: Este alt cineva care are să judece la urma urmelor, dacă ceea ce spunem noi despre inteligența D-voastre, este adevărat sau nu.

D. R. *Stanian*: Nu este destul să ai inteligență, se cere și caracter. (Ilaritate).

D. *Take Ionescu*: Voiu ajunge și la caractere, nu am luat cuvântul ca să vorbesc pe jumătate. Zic, D-lor, când am văzut în ședința trecută pe D-nul Lascar, unul din cei mai inteligenți dintre D-voastre,—aceasta am recunoscut'o tot d'una și o recunosc și azi,—înțelegând că pe calea pe care ați apucat'o în gazetele D-voastre,

și ați dus'o la exces în pamfletele pe care le trimiteți în streinătate, când am văzut zic, pe D. Lascar că spune, că nu puteți rămâne în acele haine de calomnatori, și că aici în Cameră, în numele D-voastre al tuturilor, declara că e o infamie a se acuza partidele politice că au legături bănești cu streinii, eu m'am înveselit și mi-am zis: cel puțin venit'a ceasul pocăinței. Pocăința a durat însă 24 de ore, căci erî, cel-alt leader al majorității,—și eu recunosc că D. Iepurescu însușește mai multe calități, ca să fie adevăratul reprezentant al majorității...(Sgomot).

D-lor, nu puteți să vă supărați când spun aceasta: D. Iepurescu e reprezentantul elocinte al majorității; dacă D-voastre nu credeți că e tocmai așa, spuneți-o D-voastre, noi nu avem dreptul s'o spunem. Ziceam dar, că cel-l-alt orator al majorității, unul din cei 26 pe cari 'i punea *Voința Națională*... după alegeri, în lista oratorilor guvernamentali, a întors din nou jocul, căci v'a spus că opoziția se compune din două bande; sunt unii, hoții de păgubași, cari sunt cu desăvârșire în mâna streinilor cu știință; alții, liberali ratăciți, cari pe lângă mișelia de a lucra pentru streinii, adaugă și prostia că o fac din neștiință. Și pe când D. Iepurescu caută să ne deștepte pe noi liberalii din rătăcirea în care mergem, *Voința Națională*, care tot nu uită să 'și facă mica ei meserie de Don Basilio, în fie care dimineată publică un articol inspirat, știți de unde, și zice că:

«Rătăciții liberali fac fără să știe sau cu știință trebile străinilor».

În tocmai ca D. Iepurescu, doar că admite și ipoteza neprostiei noastre!

Așa dar să fie bine înțeles, că între noi și D-voastre toate cestiunile au rămas deschise, și

că ori de câte ori ne faceți procese de corupțiune, suntem în drept să vă facem tot procesul D-voastre, dar tot, de la început până la sfârșit.

Ne ați acuzat erii că noi suntem nu numai servitori ai streinilor, dar chiar partizanii ai unor pretendenți la Tron; ne-ați spus că D. Lahovari a desfășurat la Giurgiu steagul alb. Ei D-lor, în Franța steagul alb e steagul Bourbonilor, e steagul lui Henri al IV-lea, e steagul la care contele de Chambord n'a vrut chiar pentru un tron să renunțe, pentru că cum spunea el în manifestul de la 1873, steagul alb a fâlfâit la leagănul său.

Ce e însă la noi steagul alb? Al cărei familii domnitoare din România a fost steagul alb? Care a fost dinastia românească anterioară dinastiei actuale, care în mod serios—nu vorbesc de glume—poate să aibă pretenția la legitimitatea la tron și să-și aibă steagul ei, pe care să-l desfășoare? Nu vedeți că pentru un meschin interes de partid, D-voastre sunteți cei dintâi cari ați ciuntit Majestatea Coroanei României, când afirmați că sunt, că pot fi pretendenți la dânsa? (Aplause din partea opozițiunii).

Dar D-voastre, D-lor, sunteți obicinuiți cu aceasta; ați mai atentat de multe ori la Majestatea Coroanei și vecinic atentați la dânsa; chiar când puneți pe D. Iepurescu să o apere contra unor atacuri pe cari le plăsmuiți, permiteți-mi, D-lor, a zice că e un atentat.

D-voastre ne-ați mai spus: sunteți partizanii domniei pământene. Vă întreb acum pe D-v.: găsit-ați D-voastre unde-va, în actele opozițiunii, în discursurile ei ceva asupra dinastiei pământene?

Această chestiune a dinastiei pământene a fost ridicată în această țară de alții, de D-voastre la

1873—1875, și nu ridicată de D. Iepurescu, dar ridicată de șefii de partidă în manifeste, în jurnalele oficioase ale partidei.

Știu că nu vă place istoria, nouă ne place însă, și când D-voastre cu actele unui proces închis ați venit erii și ați făcut procesul acelora cari sunt în aceeași armată cu noi, dar nu și în același regiment... (Intreruperi).

Ce? e o minune? nu știți că suntem o coalițiune de diferite partide unite ca să vă dea a-salt? Este aceasta un secret pentru cine-va?

Nouă, ziceam, ne place istoria și suntem gata vecinic să o deschidem. Vorbiți D-voastre de dinastia pământeană față cu noi? Pentru D-zeu! trebuie ca cine-va să uite cu desăvârșire ceea-ce a făcut pentru ca să cuteze să spună asemenea lucruri.

Ce scriați D-voastre la 1873?

Voiu arăta, D-lor, că era din parte-vă o campanie întregă urmărită chiar cu inteligență pentru dinastia pământeană.

La 1873 moare Cuza. Știți ce spuneau ziarele D-voastre oficiale cu această ocaziune? «Nu mai trebuie să ne gândim de cât la părțile lui bune; era român, avea un sentiment național».

Antitesa era evidentă!

Cine-va poate însă că n'ar înțelege lesne aceste alusiuni? Așteptați: peste 15 zile se întâmplă că vine în București ducele de Saxa-Weimar, neapărat că principele Carol de atunci, regele nostru de azi, îl primește în mod oficial.

Știți ce scriau gazetele oficiale ale D-voastre cu această ocaziune?

«Muzicile se opriră înaintea palatului: acolo cântară imnul prusian *die Wacht am Rhein*, totul era prusian, până și casele cu paratoner ale

geandarmilor, nimic nu era românesc, nici odată nu se auzi imnul românesc.

«Era oare un palat românesc sau un palat prusian?»

Mai la vale vine teoria dezvoltată în 20 de numere consecutive și care și astăzi vedem că se ridică după cum se ridică fantomele în fața acelor cari au comis o crimă pentru a'î împede-
deca de a acuza pe alții. (Aplause din partea opoziției).

La 13 Aprilie 1873 vă întrebați dacă silințele ce'și dăduse țara pentru întemeierea unei dinastii străine au dat sau nu roadele ce le aștepta divanul ad-hoc de la 1857, și ziceați:

«Speranțele țerei nu s'au îndeplinit, dar totuși dinastia germană ne a dat:

«Deșteptarea sentimentului național printr'o reacțiune naturală, introducerea ideii naționale în toate mișcările vieții noastre publice, legătura și mai strânsă a românilor către rasa latină prin aceeași reacțiune, într'un cuvânt isbucnirea energică și dătătoare de viață a sentimentului național și de rasă.»

Și pentru ca să nu fie nici o îndoială, peste câte-va zile, la 21 Aprilie 1873 reveniați la chestiune. Afirmăți din nou că experiența cu prințul străin fusese o tristă experiență și vă consolați zicând:

«Dar trebuia, era fatal, ca să trecem pe aci, căci cum o prevedea actul din 9 Octombrie (1857) dorința unanimă a românilor era atunci de a avea un suveran aparținând unei dinastii europene.

«Această dorință trebuia să ajungă la satisfacere, căci era plină de acele frumoase dar deșarte speranțe pe care le arătarăm. Dar dacă speranțele noastre nu s'au îndeplinit, s'a realizat

totuși una din acele transformări în spirite, care are poate o valoare și mai mare: printr'o reacțiune naturală am dezvoltat cu energie *senti-mentul național și de rasă*.

«*In acest semn vom birui*».

Limpede! Dinastia streină un simplu episod în plămădirea Statului român!

Și la 1875 scriați și mai pe față: «Domnia pământeană va reveni pe tapet, dar nu pentru oameni ca D. Lascar Catargiu, dar pentru oameni blânzi, amici ai legalității și ai dreptății, milostivi, cu inima deschisă, pătrunși de frica lui Dumnezeu».

Îi cunoașteți, D-lor!

Aceste cuvinte le citesc dintr'o broșură pe a căreia paternitate atunci când a apărut vă bateați cu toții, și de care azi vă lepădați ca și cum v'ar arde cu un fier roșu.

Ei, D-lor, când cine-va are în trecutul său un asemenea episod, ar trebui să tacă, să rabde, și mai ales să nu vină să arunce altora acuzațiunea dinastiei pământene: ar trebui, D-lor, să fiți mai modești în unele cestiuni!

Domnilor, pe când făceam campania electorală la Craiova, acolo unde D. prim-ministru v'a spus că se așteaptă să fiu bătut măr, mi s'a zis într'o întrunire publică că sunt spion rusesc, și un comisar 'mă-a zis chiar că blana pe care o port 'mă este dată de un ministru rusesc, și toate acestea ca să conspir contra Regelui.

Știți ce 'mă-a fost destul să răspund ca să nu creadă lumea aceste calomnii?

Cum să răsturnăm noi, am spus cetățenilor, pe un Rege care este păzit de sabia republicanului de la Ploești? Cum am insulta noi pe un Rege al cărui prim ministru n'ar avea de cât să ne dea la *Monitor* un comuicat plin de elogii

pentru M. S. și scris de autorul: *Șarlă ticăloasă?*

Adineaori, D-lor, auzeam pe deputatul colegiului al treilea de Prahova și de Ilfov, zicând: D-voastre la alegerile noastre n'ați vorbit de bani, n'ați găsit nimic, din contră le-ați recunoscut că sunt albe ca ziua.

Pentru ce să contestăm, D-lor, alegerile D-tre? avem noi mijlocul să facem lumină aici? Nu, D-lor, sunteți majoritate și nu voiți a primi nici un fel de lumină. În secțiunea din care am făcut parte, și acolo opozițiunea era în majoritate, s'a contestat alegerea D-rului Popescu, de la Râmnicul-Sărat, ca pătată de corupțiune, de ingerințe, de violarea secretului votului; și eu am zis: cum să invalidați pe D. Dr. Popescu, când asemenea lucruri s'au petrecut din partea guvernului de la un capăt al țării până la cel-l'alt?

Protestările în contra alegerilor D-voastre sunt de prisos aci, le vom face înaintea țerei, le vom face înaintea istoriei; va veni ziua când vom examina toate nelegiuirile cari s'au comis în aceste alegeri, pe care D. prim-ministru a cutezat să le declare model pentru generațiunile viitoare! De o cam dată vă cerem doar pe ici pe colo câte o anchetă, nu că nădăjduim să ne-o dați, dar pentru a vă cerca să vedem până unde mergeți cu nedreptatea.

Ca să vă mascați părtinirea veniți și ne ziceți că pe Fleva și Blaremburg nu i-ați acuzat de corupțiune.

Ei, D-lor, chiar în faptele nerușinate ordinare și tot este o măsură, dar în cele politice? Să acuzați colegiul I că s'a vândut pe bani, vă venea greu; dar la colegiul III, în colegiul țeranilor, democrații de ocaziune pot mai lesne să arunce acuzațiunea de corupțiune.

Și apoi, D-lor, aveți un mare interes să acuzați această alegere de corupțiune. Intr'adevăr în aceste alegeri s'a petrecut un fapt fără precedent în istoria noastră politică : faptul că și colegiul opincei, colegiul pe cari unii îl numeau colegiul minciună, colegiul în care se fabrică deputații căzuți în alte colegii, și colegiul acela a luat parte la această mare mișcare a țerei în contra D-voastre. (Aplause din partea minorității).

Iată ce vă doare. Că s'a ales Fleva la colegiul I, merge; dar că a eșit Filipescu la colegiul III de Brăila, aceasta vă ustură, căci vă dovedește că opozițiunea are rădăcini adânci până și în stratele cele mai profunde ale populațiunei. A făcut presiuni Filipescu ? El n'are subprefecți la dispozițiune ! A făcut Filipescu corupțiune ? ! Eu 'mî explic pentru ce D-voastră spuneți aceasta, căci după cum zice o zicătoare : «cuvintele cu cari omul este obicinuit ca și ideile care-î sunt scumpe, se plimbă prin gură foarte des» și era natural ca D-voastră voind să aduceți o acuzațiune generală asupra alegerilor noastre, să vă iasă înainte spectrul presiunilor și al corupțiunei. Imi explic dar psihologicește cum a eșit această acuzare de la D-voastre și de ce ați zis'o și lui M. Marghiloman, și lui I. Marghiloman, de ce mi-ați zis'o și mie, o ziceți și lui Filipescu și o s'o ziceți și la alții.

De cât D-lor, vă spuneam că sunteți oarecum inteligenți, de aceea n'ați acuzat pe Filipescu că a dat demâncare la delegați; am aci o notă iscălită de D. Chiru, ales la Dâmbovița.

D. N. Chiru : Cer cuvîntul.

D. Take Ionescu : Nu'î fac imputare fiind-că este în obicei ca transportul delegaților să se plătească de candidați. Am aci, zic, nota iscălită

de D. Chiru pentru 176 lei, cât a costat transportul delegaților din două-trei comune. La Caracal știți că a fost chiar un proces la judecătorul de ocol între candidatul colectivist și cârciumarul care fusese neplătit. Am aci transacțiunea încheiată înaintea judecătorului de ocol, între candidat și cârciumar. D-voastră știți că lucrurile acestea sunt intinse în toată țara, știți că am fi putut avea multe documente de acestea și atunci ați inventat alt-ceva, ați inventat acuzațiunea de falsificare a mandatelor delegaților și ca exemplu grațios ne-ați spus că se afirmă, că s'ar fi petrecut asemenea lucruri la Ianca! Sunt 20, 30, 40? Ei bine, D. Filipescu a avut 260 voturi în contra a 70, așa în cât toți delegații din Ianca de s'ar scoate din numărul voturilor sale și tot n'ar fi nimic. (Aplause din minoritate).

Mai este și alt-ceva: D. Filipescu, într'o bandă de hoți, al căror nume le dați publicității, mai ziceți că iar... *se afirmă, se șoptește*, căci din șoapte se constituie politica D-voastră.

D. C. I. Stoicescu: Nu afirm nimic, afirmă cei cari au subscris protestul.

D. Take Ionescu: Dacă n'ați fi zis D-voastră aceasta, n'ași fi respuns; noi nu vorbim cu necunoscuții contestatori, noi răspundem aci partid la partid, noi răspundem celor cari în parlamentul țarei ne aduc acuzațiuni de corupțiune.

Nu vorbesc ca să scap de D. Filipescu, căci cum v'am spus la alegerea mea, nu vă cer votul la nimeni. Vorbim însă pentru acest mare proces care s'a deschis între noi și D-voastre. Ați avut cutezanța să aduceți și acuzarea de *corupțiune* și pentru că avem dreptul să ridicăm mânușa și să vedem în fața țarei cine este adevăratul culpabil.

A dat Filipescu bani ! Când ? Cum ? Cuî ? Cefel ? Nu se spune absolut nimic, și se zice totuși că acest protest articulează fapte precise. Pentru întâia oară aud susținându-se că acuzarea a dat Filipescu bani este un fapt precis ; dacă este așa, atunci, vă întreb : ce este un fapt ne precis ? (Aplause din minoritate, ilaritate).

Ași voi să vă aud. Nu v'am auzit încă, nici nu vă voi auzi ; pentru că este un lucru care D-voastre vă lipsește : curagiul proprielor D-tre învinovățiri pe care le știți nedrepte. Fac, D-lor, un pleonasm ca să nu spun cuvântul care este pe buzele mele și care ar fi neparlamentar.

Dar, mirarea D-voastre este : cum s'a ales Filipescu la Brăila ? Și vă întrebați, ce fel ? Filipescu să se aleagă la Brăila și în colegiul țărănilor ?

Se poate ca un candidat *liberal-național-gubernamental-democrat-colectivist* să cadă și să se aleagă Filipescu ? Și din nedumerirea D-tre cum și pentru ce s'a ales Filipescu vine și explicațiunea favorită minței D-voastre : corupțiunea.

Ei bine, D-lor, sunt dator să explic cum s'a ales Filipescu și cum se va realege dacă veți avea curajul să'l invalidați.

Filipescu nu este în Brăila un venetic. D-sa are în Brăila ceea-ce democrații îmi imputău mie că n'am la Craiova, are proprietate ; căci da, D-lor, în tot timpul campaniei electorale, așa m'a acuzat pe mine colectiviștii, m'a spus că sunt golan, că nu am proprietate în Craiova.

Ei bine, Filipescu nu este un golan la Brăila, el este mare proprietar, și este un proprietar care ar putea da la mulți democrați lecțiune asupra purtării ce proprietarii ar trebui să aibă față de țărani lor. Filipescu este singurul proprietar

din Brăila care a arendat moșia sa propriilor săi locuitori. (Aplause din partea minorității).

În loc să dea moșia pe mâna unui exploatator arendaș, el a preferat să o dea mai eștin locuitorilor săi, începând a pune în practică această mare operă, ca pământul să fie pe mâna aceloră cari îl lucrează. Și acest retrograd, acest corupător, a refuzat 5000 de lei pe an mai mult cari i se ofereau de D. Perlea numai ca să lase moșia în mâna țăranilor săi. Ei, vă mirați dacă un asemenea proprietar are simpatii în județul său?

Apoi cine voiți să aibă simpatii în județ dacă nu acest proprietar? Și când vă veți gândi cine era adversarul D-lui Filipescu, că el era un om tot care are aface cu țăranii, dar era un arendaș al Statului pe domeniul Brăilei, atunci veți găsi numai de cât explicațiunea faptului, că țăranii cari știu să prețuiască și să cântărească interesele lor, n'au putut să facă paralelul între acești două candidați, fără a preferi pe Filipescu. (Aplause din minoritate).

Ați făcut în contra lui Filipescu tot ce ați putut, ca să'l împiedicați să se aleagă; în comuna Viziru, de exemplu—și noi nu cerem anchetă de la D-voastre—buletinele de vot sunt toate scrise de mânușita primarului și a notarului,—alegere model pentru generațiile viitoare.

În gazetele D-voastre din timpul alegerilor, mai spuneți că D. Filipescu a iertat țăranilor din comuna Filipesci toată arenda moșiei sale, în sumă de 25 mii lei, pentru a avea în favoarea sa voturile a 7 delegați; apoi pentru D-sa au votat 207 delegați, și dacă pentru 7 delegați ar fi dat 25 mii de lei, vedeți cât ar fi trebuit să dea pentru cei-l'alți 200! Faceți calcul și veți vedea că ajungeți la peste două milioane și

jumătate! Să judece ori-cine dacă este cu putință acest lucru. (Intreruperi).

Ei bine, D-lor, și dacă am avea bani de prisos, și dacă am fi așa de mișei în cât să cumpărăm voturi, numai pentru plăcerea de a fi deputați și a sta față cu actualul minister așa cum este compus, mărturisesc că am plăti cam scump această nespasă plăcere. (Intreruperi).

În ajunul alegerii care are să rămâe model pentru generațiile viitoare, s'a au ales delegații târîți de subprefectul Cociaș — vedeți că vă dăm nume proprii, — în casa D-lui Basarabeanu, candidatul partidului național-liberal guvernamental ori colectivist, cum îl veți numi, pentru mine este indiferent; căci vă mărturisesc, că am ajuns să amețesc în mijlocul D-voastre. Nimeni nu știe cum vă chiamă, național-liberal, guvernamental-conservator, cum a zis principele D. Ghica la Atheneu (Intreruperi). Vă mai trebuie numai două denumiri și o să epuisați tot dicționarul.

Ei bine, D-lor, s'a au adus de subprefecți, în preziua alegerii, ziceam, o sumă de delegați în casa D-lui Basarabeanu, și D. Filipescu, care nu prea doarme, s'a dus după ei în casă și a găsit acolo *model pentru generațiile viitoare*, (îmi pare rău că nu este aci D. prim-ministru să audă), o întrunire electorală, o întrunire în care a auzit vorbind pe directorul creditului agricol în aplausele subprefectului Cociaș, care se entusiasmase la tiradele oficiale în contra opozițiunei!

Iată o scenă model care nu lasă nimic de dorit! Și după alegere, în noaptea chiar a alegerii, s'a petrecut la Brăila și alt-ceva tot model: S'a au făcut și violențe oficiale. Știți cu toții ce a făcut prefectul de Brăila apilpisit de succesul opoziției; — era în drept să se apilpisească bietul om, — căci deh! candidații susținuți de D-sa o pățiseră

rău, și aceasta îl atingea și pe D. prefect, căci după cum se vede în ziarele D-voastre, toți prefectii din județele în care n'aū isbutit candidații guvernului vor fi înlocuiți; vor fi menținuți dar cei mai buni, cei cari aū isbutit în alegeri.

Da D-lor, — și aceasta este cea mai bună dovadă de neingerința D-voastre în alegeri — D-voastre pedepsiți și pe prefectii cari n'aū reușit la alegeri, și chiar pe D. ministru de interne. Alt-fel nu'mi explic retragerea D-lui ministru de interne, stîlp al partidului D-voastre, omul care mai bine de cât ori-cine reprezintă colectivitatea. (sgomot).

La Brăila abia s'a proclamat votul colegiului al III-lea și s'a scos armata pe stradă, și s'a întâmplat un scandal ast-fel în cât procurorul general Burada a făcut un raport prin care a cerut destituirea procurorului tribunalului Brăila. Afirm fapte positive, este martor o persoană foarte de încredere, care a auzit acest lucru de la însuși D. Burada, cu care a călătorit în drumul de fer; și acest scandal electoral postum este un lucru așa de ne mai pomenit în cât un colectivist inteligent îmi zicea: Eu înțeleg ca un prefect să se facă luntre și punte ca să reușească la alegeri, dar să facă bucluc după ce a pierdut toate colegiile, prea e din cale afară, un asemenea prefect trebuie dat afară pentru incapacitate, nu pentru ingerințe în alegeri.

Dar, D-lor, cu toate ingerințele, cu toate scandalurile, Filipescu s'a ales. Ei atunci, după tipicul D-voastre, începură să curgă proteste, proteste cari n'aū pornit de la alegători, dar de la oamenii administrațiunei. A fost un întreg sistem: s'aū dat din București ordine circulare, și s'aū dat și la Brăila cum s'aū dat la Craiova și s'a zis să se facă proteste, în care să se afirme că alegă-

torii aũ fost cumpãrați cu bani la Craiova de mine, la Brãila de Djuvara, de Filipescu și Mihail Marghiloman. Și dovadã cã așa sunt lucrurile, sunt petițiunile pe care le-aũ dat chiar în urmã cetãtenii, cum aũ fãcut la Brãila frații Silistrãreanu, cari aũ reclamat prin telegrama aceasta cãtre procurorul general și 'i aũ zis: Am fost ridicați și arestați de poliție și ast-fel siliți sã subsemnãm acele proteste. (Aplause din partea opoziției).

Ei, D-lor, D. Stoicescu trebuie sã ne creadã foarte naivi ca sã ne propunã sã constatãm toate acestea printr'o anchetã fãcutã de cãtre D-voastre!

Eũ unul, D-lor, nu voiũ cere acesta, nu voiũ cere nici darea în judecatã a agenților D-voastre, pentru cã știũ cã guvernul D-voastre nu numai cã nu va putea, dar chiar nu va voi sã 'i dea în judecatã. (Aplause din partea opozițiunei).

Ce mai remãne dar din aceastã contestațiune? Nimic, absolut nimic. Acuzarea de corupțiune? De ce nu o faceți? de ce unul din D-voastre nu o spune? D. Stoicescu nu voește sã afirme nimic, dar cautã sã se înțeleagã cã D-sa crede aceastã acuzare fondata.

Intr'adevãr, D-sa spune cã nu înțelege cum D. Filipescu, un tînãr, strãin în localitate, ar fi putut sã fie ales alt-fel de cãt prin bani.

Ei bine, D-lor, nimic mai natural de cãt alegerea lui Filipescu. V'am arãtat simpatiile ce țeraniĩ din Brãila aũ, și nu pot sã nu aibã, pentru el; v'am spus cã dẽnsul are acolo și tradițiuni de familie, aceastã însã nu este totul. Alegerea lui Filipescu are și altã însemnãtate, aceea sunt silit sã vã o spun ori cãt v'ar durea.

Filipescu, D-lor, nu este întâiul venit. El dã un frumos exemplu tinerimeĩ, acela cã poate cine-va sã se bucure în lume de toate avanta-giile pãmãntești, poate sã aibã avere și fericire

domestică, și cu toate acestea zi și noapte să se sacrifice luptând pentru binele general. (Aplause din partea opoziției).

Acest tîner trei ani de-a rîndul a venit aci ca reporter în loja jurnaliștilor luând note după discursurile noastre, sarcină, care deh!—o mărturisim—nu este tocmai plăcută.

Trei ani Filipescu a fost continuu la postul său; acesta este, D-lor, un merit și un frumos exemplu pentru tinerimea noastră. Alegerea lui de mandatar al țării este o încurajare pentru orî-cine se sacrifică, din orî-ce partidă ar face el parte, și negreșit că alegerea unui așa om D-voastre nu poate să vă displacă.

Dar să punem, D-lor, cestiunea sus. Nu s'a ales Filipescu la Brăila cum nici eu nu m'am ales la Craiova, nici Djuvara și nici nimeni dintre noi; nu s'a ales persoanele noastre, nu, s'a ales o singură idee: căderea D-voastre de la putere! Atunci când este la putere un guvern ca acesta, nu vă mirați dacă chiar în țara noastră, unde în genere alegerile sunt guvernamentale, nu vă mirați dacă sosește momentul când conștiința națională, orî-cât ar fi de înăbușită, totuși măi găsește căți-va porî deschîși prin cari să poată transpira. (Aplause din partea opoziției).

Căci ce este acest guvern? Este el un guvern liberal? Este el un guvern democratic? Este el măcar un guvern tiranic pe față? Nu, D-lor, nimic din toate acestea.

Este, saū măi bine, a fost pînă erî o tiranie ipocrită.

Intr'adevăr, D-lor, sub acest guvern toate libertățile aū numai aerul că sunt în picioare, căci toate de fapt sunt încātușate, și cu o ipocrizie ne măi pomenită, la orî-ce întrebare ce i se face

despre aceste sugrumări ale libertăților noastre, guvernul D-voastre răspunde : nu știu !

Care este libertatea noastră la care acest guvern n'a atentat ?

Și cum a atentat ! Nu ca niște oameni cu idei mari și cari ca să le realizeze nu se dau în lături de la acte de energie ; nu, au atentat ca niște oameni mici, ca niște adevărați bizantini.

Rămas'a neviolentată libertatea presei ?

Prezența lui Filipescu aici este o protestare vie contra unei asemenea pretențiuni, prezența lui încă amintește cum ați pus bande de bătauși ca să spargă geamurile de la redacția lui, de la casa lui.

Este libertatea întrunirilor lăsată de D-voastră în picioare ? Am să vă dau un exemplu să vedeți de ce fel de libertate de întruniri ne bucurăm sub stăpânirea D-voastre.

Am voit să facem o întrunire în București, eram în dreptul nostru. Am voit să luăm o sală de întruniri, n'am putut găsi nici una. Am fost atunci însărcinat de comitetul opozițiunii — și afirm fapte personal mie cunoscute — să iau o sală cu ori-ce preț.

Am găsit, D-lor, pe chiriașul sălei Orfeu, un israelit anume Weinberg. Acest nenorocit, fiind chiriaș al sălei Dacia, a dat acum câți-va ani scena teatrului Dacia pentru jucarea piesei *Nazat*, și a plătit această cutezanță cu 48 ore arest la poliție, arest ilegal și crud, arest fără pâine și fără apă. (Aplause).

Am chemat la mine acasă pe Weinberg și 'i-am cerut sala Orfeu până la Sf. Gheorghe. El 'mă-a dat'o, am făcut contract unde se spune că am dreptul să mă bucur de sală cum voiesc eu, fără nici o restricțiune din partea nimănui.

Acestea se petreceau Duminică dimineața. Ce

e drept, D. Fleva venind la mine și aflând despre aceasta, 'mî spunea îndoiala D-sale, că Weinberg nu a dat sala fără voia poliției și 'mî zicea chiar că s'ar putea lesne ca din banii luați de la mine nu toți să fi intrat în punga lui Weinberg. Eū nu știu ce va fi fost de desubt, știu că am făcut contract, am plătit chiria și am ținut Duminica întrunire.

Luni seara aud și eū circulând vorba că ași fi fost tras pe sfoară, că adică sala nu mi s'a dat de cât pentru o singură zi. Chem pe Weinberg și 'l întreb ce este? Iată ce este, 'mî spune bietul om: Scornesc D-lor de la poliție că eū am învoială cu dr. Lucaciū, proprietarul sălei, ca să nu dau sala pentru întruniri publice. Mai citesc încă odată contractul lui Weinberg cu proprietarul, și spun lui Weinberg că nu este nici de cum proibițiunea aceasta în contract. Weinberg îmi răspunde: Știu, D-le Ionescu, că nu este; poliția însă a inventat că am avut învoială verbală.

Martți, când mă întorc de la Cameră, găsesc o somațiune de la Weinberg prin care 'mî spune că 'mî restituie banii și are să ia măsurii ca să nu măi pot intra în sala Orfeū.

Chem imediat pe Weinberg și față cu D. Fleva și încă alt-cine-va îl întreb: ce este?

— Ce să fie, D-le? poliția nu mă lasă, ei m'aū pus să'ți fac somație, știu că n'am dreptate, dar ce să fac? mă prăpădesc. Te rog renunță la sală și ia'ți banii înapoi.

Și erau 10,000 lei!

O voce: Bine că'ți dădu banii.

D. *Take Ionescu*: Vă mărturisesc D-lor, că n'am văzut în viața mea un om cuprins de așa groază, tremura Weinberg ca varga spunēdu'mi aceasta.

O voce: Libertăți a la Soulac.

D. *Take Ionescu* : Și la invitațiile mele, el mereu răspundea : D-le Ionescu, m'a chemat la poliție și 'mă-a spus că mă expulzează dacă v'e mai las sala. (Aplause).

Acei cari au făcut legea expulzării nu cred că s'au gândit că se va face cu ea asemenea mișelii ! Pe de altă parte am cercetat ce era cu dr. Lucaciū și am aflat că și el fusese amenințat că i se va dărâma sala ca neconformă cu regulamentul teatrelor, dacă nu se face complicele poliției. Și observați că este o sentință judecătorească și o ordonanță a primăriei că sala este bună și se poate întrebuița ! (Aplause)

Ce era de făcut ? Weinberg ne zorea să primim banii îndărăt și nu știu dacă'i băgase densusul pe toți în buzunar.—Pot să lupt eu cu poliția ? 'mă zicea el. Când mă va expulza, este cineva care să mă scape ? Cine poate azi în România să ridice cu succes vocea în contra unei nelegiuiiri ? Și a trebuit să mărturisesc că nu este nimeni !

Maî mult, D-lor, întâlnesc erî pe Weinberg care 'mă spune : poliția mă autoriză să v'e dau în locul Orfeului sala Dacia. Și un funcționar înalt al D-v. ne-a spus acelaș lucru.

Eū, D-lor, am un principiu : că nu primesc nimic de la vrăjmași.

Cam așa au făcut și alegătorii cari au ales tocmai pe aceia pe care nu-i voiati D-voastră. Ei 'și-au zis : nu'i vrea vrăjmașul, semn bun. Ei, D-lor, ce sunt aceste fapte ? Poliția punend pe oameni să facă somații, poliția care'ți spune : renunță la dreptul tău asupra sălei Orfeū, și'ți dau sala Dacia.

Târguială de libertăți publice ! Model pentru viitorime !

Și v'ați oprit aici ? Nu. Până acum era tirania

ipocrită, de aci înainte începe altă tiranie al cărei nume 'l voiŭ spune la sfârșit; tirania ipocrită v'a fost de ajuns când națiunea tăcea, dar azi când țara s'a ridicat în picioare, ipocrisia nu era destul. Deja în Camera trecută spuneți prin gura apostolului D-voastre, ministrul de justiție; că Coroana va fi în drept să nu mai respecte libertățile! Pentru Coroană o calomnie mai mult, o verigă mai mult din lanțul de calomnii pe care 'l desfășurați de 20 de ani în contra Coroanei. Din parte-vă, crezusem atunci că este o simplă fanfaronadă, și într'un articol pe care 'l scrisesem atunci ziceam: Nu, nu se poate, istoria nu a înregistrat încă o lovitură de Stat a lui *Triboulet*!

Mărturisesc că m'am înșelat, și că în nesocotința D-voastre strălucește ideia loviturii de Stat.

Ce zic? Ați început deja lovitura de Stat. Ieri pe pereții Capitalei, polițaiul D-voastră—și cum sunteți guvern de poliție, cine vreți să vorbească pentru D-voastră de cât polițaiul?—invită pe cetățeni, nu prin ordine private ca cel de la Dorohoiu și care acum se pretind apocrife, ci printr'un act oficial, tipărit, iscălit și afișat, invită, zic pe cetățeni să nu meargă la întrunirile opoziției. Ascultați model de liberalism pentru generațiile viitoare și presente! După ce întâiu ne spune toate prăpădeniile din codul penal, câți ani de închisoare pentru una, câți ani pentru alta —acestea negreșit ca să încurajeze pe cetățeni la exercițiul drepturilor garantate lor prin Constituție — după toate acestea spune: «Considerând că din cuvintele rostite la ultimele întruniri se vede lămurit că scopul promotorilor și oratorilor acelei întruniri fusese de a împinge pe cetățeni la acte de violență, a provoca la nesupunerea legilor, și a îndemna la desordine și la răscoală».

Câte cuvinte atâtea... neadevăruri.

Polițaiul unui guvern liberal, pedagog al partidelor politice, anunțând cetățenilor cari sunt scopurile partidelor politice.

«De aceea noi... Prefectul poliției Capitalei, pe de o parte, facem atenții pe cetățenii capitalei, chemați la acele întruniri, asupra scopurilor ilicite ce se urmăresc de organizatorii lor și asupra actelor culpabile la care vor să'i împingă...»

Destul cu acest monument al viitoarelor generațiuni. Indignarea te înăbușe când citești asemenea acte comise de preinșii liberali!

Ei, D-lor, dacă ați crezut că veți găsi mântuire în ordonanțe polițienești, atunci când zilele vă sunt numărate, eă vă plâng!

'Mi aduc aminte, D-lor, că astă-vară ca și în toți anii mă aflam pe malul mării, mă uitam la spectacolul grandios al oceanului care 'și întorcea valurile unul peste altul, și observam la lumina soarelui arzător, că atunci când se înfuriază oceanul, nu e numai apă și spumă pe creștetul fie-cărui val, e un punct negru ca cerneala, un pumn de apă neagră ce se ridică. Aceste valuri ale conștiinței naționale, care se ridică în contra D-voastre, și care netăgăduit vă vor îneca, aă și ele punctul lor de cerneală: este afacerea Anghelescu cu trecutul, cu prezentul și viitorul ei. (Aplause din partea opoziției).

Poate că ați crezut că ne plângem de calomniile polițaiului D-voastre; nu, D-nilor, nu ne plângem de calomnia unui biet polițaiu, atunci chiar când după acea bancă ministerială, D. Fleva, care a denunțat abuzurile de la ministerul de resboiă, a fost numit calomniator! Acele abuzuri care n'a trecut două luni și aă și răsuflat, ca acele răni prea puturoase și care nu se mai pot acoperi. (Aplause din partea opozițiunei).

Ați crezut că prin acuzări de calomnie la adresa noastră, cu refuzare de dosare, cu refuzare de anchetă serioasă, cu anchete chiar ca aceea a D-voastre și care nu știu pentru ce nu s'a făcut în carnaval, ați crezut că veți acoperi bucele D-voastre adânci? V'ați înșelat! Nimeni nu e în stare să oprească sosirea ceasului din urmă. Nimeni nu este în stare, orî-cât de mare ar fi el, să acopere pentru tot-d'auna turpitudinile, atunci când în fața lui se ridică conștiința națională. (Aplause din opoziție).

Am zis că ați fost un regim de tiranie ipocrită; de la ordonanța aceasta de ieri, ați intrat într'o a doua fasă.

Și după cum istoria romană a înregistrat după domnia lui Tiberiu pe aceea a lui Caligula, istoria română va înregistra după tirania ipocrită, tirania bufonă. (Aplause prelungite din partea opozițiunei).

TIRANIA POLIȚIENEASCĂ

Ședința Camerei de la 14 Martie 1888

În ultimele zile ale ministerului Brătianu, acesta nu mai era în stare să judece liniștit, nici să infrizeze pornirile sëlbatice ale partizanilor săi și mai ales ale poliției sale. Vêzând cã bătãușii sub toate formele nu împiedicã lumea de a se ridica în contra guvernului, vêzând cã procesele scandaloase și terorizãrile nu aũ efect, în desperare de cauzã, guvernul a ordonat prefectului poliției de pe atunci, D. D. Moruzi, ca sã afișeze o ordonanțã, prin care, — sfãtuind pe cetãțeni sã nu meargã la intrunirile opoziției — sã-î sperie în același timp cu înșirarea tuturor pedepselor ce li s'ar aplica, dacã nu s'ar supune poliției. Ordonanțã aceasta polițieneascã a provocat o furtunã de protestãri și D. Take Ionescu a adresat atunci guvernului interpelarea de mai la vale.

Ministrul de justiție, despre care e vorba aci, este D. Take Gianni, care ținuse anii întregi discursuri violente în contra lui Ioan Brătianu, și cu toate acestea consimțise în urmã a intra în ministerul prezidat de acesta, tocmai când regimul brãtienist ajunsese la apogeul greșelilor sale și avea sã cadã dupã câte-va zile.

Este interesant cã aceastã interpelare a fost desvoltatã tocmai în ziua faimoasã de 14 Martie. Amintim cã scandalurile polițienești de la Orfeu se petreceãu tocmai pe când vorbea în Camerã D. Take Ionescu.

Domnilor deputați,

Am adresat interpelarea mea D-lui președinte al consiliului și D-lui ministru de justiție și vê mărturisesc cã n'am fãcut aceasta fãrã a cugeta serios la ceea ce fãceam.

Am adresat'o și D-lui ministru de justiție, pentru că D-sa represintă în actualul cabinet, ceea-ce se chiamă noul element; D-lui președinte al consiliului pentru că D-sa resumă și represintă toate elementele și noi și vechi, și trecute și viitoare, din actualul cabinet. O adresam cu atât mai mult amândorora, pentru că voiam să întreb pe cabinetul sub care s'a făcut ordonanța prefectului de poliție, pentru ce s'a făcut, iar pe cabinetul care e la putere, cum de se menține acea ordonanță.

Nu pot prin urmare să modific adresa interpelărei mele. Constat însă un lucru curios și de care mă plâng: Sâmbătă a fost la ordinea zilei interpelarea mea, D. președinte al consiliului n'a putut să vie, era cum se zice în voiagiū, astă-zī însă, toată lumea știe că D. președinte al consiliului va banchetui diseară, și eū nu pot să cred că interpelările noastre ar avea atâta importanță în cât să strice seninătatea banchetului de diseară. Remâne dar pentru altă zi și atunci așī ruga...

D. ministru al cultelor și ad-interim la interne,
C. Nacu: Dacă o adresați guvernului, atunci voiū răspunde eū, chiar astă-zī.

D. Take Ionescu: D-lor deputați, dacă am adresat interpelarea mea și D-lui ministru al justiției, să fie bine știut că n'am făcut-o pentru deșarta plăcere de a mai cerceta și eū, dacă D-sa, când intră în acest cabinet, e saū nu consecuent cu atitudinea D-sale de erī. Vē mărturisesc, D-lor, că acest lucru foarte puțin interesează țara; ceea ce interesează țara nu e să știe dacă cutare om politic bine saū rău face în cutare împrejurare politică, ceea-ce o interesează, e să știe — și aceasta vē o voiū dovedi — că ministerul de astăzī este ca și ministerul de erī, și că precum

cabinetul de erî era un guvern de poliție și de corupțiune și cabinetul de astăzi rămâne tot ceea ce era cabinetul de erî.

De altmintrelea, D-lor, aceste discuțiuni personale nu mai au astăzi nici un folos.

Putea să mai rămăe cine-va la îndoială asupra însemnătății și înțelesului intrării în noul cabinet a D-lui ministru al justiției, când n'avea decât să-și aducă aminte de modul puțin respectuos și foarte nedrept cu care D-sa era taxat, nu mai departe decât acum un an de zile de către majoritatea de astăzi; putea cine-va să se mire aducându-și aminte de un articol din *Voința Națională*, foarte puțin politico, și în care D. ministru era tratat de *avocat de a treia mână*, *ajuns ministru prin accident*, o nedreptate, D-lor, eu singur o mărturisesc. Aducându-și aminte de recenta atitudine politică a D-lui ministru al justiției, putea cine-va să se întrebe, dacă intrarea D-sale în minister este o schimbare de regim, sau numai una din acele nenumărate și ne însemnate modificări de portofolii, pe care D. Maiorescu, cu mult spirit, le numea umbrele unui singur om de stat. Astăzi, D-lor, însă asemenea discuțiuni nu mai au nici un interes. D. ministru cu multă francheță a declarat alaltă-eri că D-sa este și a fost într'o perfectă comunitate de vederi și de simțimente cu această majoritate chiar atunci, când pentru public cel puțin, D-sa era în opozițiune, așa că dacă *Voința Națională* a tratat aspru pe D. ministru, dacă D. ministru a atacat viu actele majorității, la fundul fundului însă era o perfectă comunitate de vederi și simțimente, și acolo unde cel interesat s'a pronunțat, noi nu mai avem dreptul să răscolim.

Este alt-ceva însă, care interesează publicul. Suntem noi față cu un nou cabinet, sau față cu

fostul cabinet? S'a schimbat ceva din politica guvernului, sau avem de a face tot cu fosta politică a fostului guvern?

Ei bine, D-lor, dacă este verii un lucru caracteristic al politicii guvernului de ieri, trebuie să mărturisim cu toții, este regimul de poliție sub care trăim. Guvernul de ieri este un guvern care e despot în fapt, dar care nu are curajul moral să se mărturisească, și despot în lege.

Sunt, D-lor, două școale politice: școala liberală și școala autoritară, și una și alta căutându-și temelia în învățămintele istoriei, în experiența lucrurilor.

Autoritarii cred că nu se poate stabili bine ordinea, idealul social, fără a da în mâna guvernului puteri discreționare. Așa, când presa este violentă, autoritarii fac legi de presă, când întrunirile devin sgomotoase, autoritarii le închid prin legi, când Parlamentul este supărător, autoritarii fac lovituri de stat.

Mai este o școală, școala liberală. Școala aceasta crede că atunci, când vine o situațiune anormală, este bine să împace, să calmeze nemulțumirile care o produc. Când presa este violentă, școala liberală zice: atât mai rău pentru presă; dacă violența este nejustificată, ea se va desconsidera, dacă este justificată, va îndrepta relele ce biciuește; când întrunirile sunt sgomotoase, școala liberală zice: dacă apostoli întrunirilor sunt ecoul națiunei, atât mai bine, societatea se va sgudui poate, dar la urma urmelor binele va ieși d'asupra; dacă ei sunt niște vulgari demagogi, nu va trece vreme multă și vor pierde încrederea publicului.

D-voastre, D-lor, nu sunteți școala autoritară, căci ca să fie cine-va autoritar, îi trebuie două lucruri care vă lipsesc: îi trebuie mai întâiu un

ideal, care să-l însuflețească, care să-l facă să-și zică: merg înainte fie ce ar fi; și-î mai trebuie și o nemărginită autoritate morală, ca să poată pune genunchiul pe libertățile națiunii în aplausele unui mare număr din fiii săi.

Dar D-voastre ați inventat o a treia școală: școala tiranului fricos, școala despotului rușinos. Ce face acest despot fricos, rușinos? Să se arate cum este, îi e teamă; să facă cum se arată, nu vrea: de s'ar arăta cum este, i-ar fi rușine, de ar face cum este, ar cădea de la putere! Și atunci se îmbracă cu haina de liberal și pe sub ascuns se poartă mai rău, ca cel mai rău despot. D-voastre cu această școală aveți două avantagii, faceți un fel de mic cumul guvernamental: pe de-o parte vă arătați cătră cetățeni ca liberali și pe de altă parte îi striviți, ba încă cu atât mai mult succes, cu cât știți bine că nici răspundere nu aveți.

Din aceste trei școli, dacă școala autoritară își are păcatele ei, are cel puțin și un lucru pentru ea, are cel puțin *sinceritatea* d'a se arăta cum este; dacă școala liberală are pericolele ei, are cel puțin și ea nobleța că crede în progres, că crede în suveranitatea națională. Școala cealaltă însă, este școala cea mai rea, cea mai mică, școala bizantină, care introduce minciuna în caractere și rușinea în guvern, căci este rușinos, D-lor, să spui un lucru și să faci altul. (Aplause din minoritate).

Ce face tiranul rușinos? Este presa violentă? Lege de presă? Nu; în materie de legi se mulțumește ca atunci când deh! își ese din țîțînă, să anunțe o lovitură de stat, și nici aceasta nu pe socoteala lui, nu, ci pe socoteala altuia, care nu este reprezentat aci ca să se poată apăra¹⁾. Dar

¹⁾ Aluzie la o cuvântare recentă a D-lui Eugeniu Stătescu.

școala tiraniei rușinoase în contra libertății presei
are alt mijloc, trimite câți-va cetățeni indignați
să spargă geamurile și capetele...

D. R. Stanian : E prea veche...

D. T. Ionescu : D-le Stanian, sunt lucruri cari
nu se învechesc nici odată.

D. R. Stanian : Țineți compt, că aceea s'a în-
tâmplat în urma încercării de ucidere în strada
publică. De câte ori veți vorbi de geamuri sparte,
vă vom răspunde de asasinat.

D. vice-președinte : Vă rog, D-le Stanian, lă-
sați pe orator să continue.

D. Take Ionescu : În gura D-lui Stanian acest
cuvînt de asasinat are mare autoritate. D-sa este
cel care spunea, că căpăținile *de zahăr nemțesc*
n'ar fi rău să fie retezate¹⁾. Repet, în gura D-sale,
aceste cuvinte sunt foarte bine puse, și eu vă
rog să'l lăsați să mă întrerupă.

D. B. Iepurescu : Lăsați avocatul să pledeze
(Ilaritate).

D. T. Ionescu : În Camera trecută s'a spus,
ce e drept odată, că oratorii politici sunt ad-
vocați, și știți de cine s'a spus aceasta? De unul
dintre cei mai învățați din partidul D-voastre,
D. A. Xenopol, care ne-a propovăduit anul
trecut că oratorii din majoritate sunt avocații
guvernului, iar oratorii opoziției sunt avocații
opoziției; și eu am protestat și am spus D-lui
Xenopol, că nimeni nu este avocat în Cameră,
ci toți sunt judecători ale căror sentințe se exe-
cută pe spinarea țerei.

D. B. Iepurescu : Ați fost avocatul nostru și
ați uitat.

D. Take Ionescu : Nici odată, D-le Iepurescu,
n'am fost avocatul D-voastre; eu cât am fost,—

¹⁾ Spus de D. Stanian când cu republica din Ploiești de la 1870.

nicî un an de zile—în mijlocul D-voastre, n'am fost ca avocat, ci pentru că aveam convingîunea, că vë veți îndrepta, și din acea convingîe, v'am apărat foarte slab și foarte rar. (Înteruperi).

D. *Vice-președinte*: D-le Ionescu, vë rog lăsați dialogurile, nu mai răspundeți.

D. *Take Ionescu*: Dacă înterupe...

D. *Vice-președinte*: Am făcut apel și la D-nii înterupători.

D. *Take Ionescu*: D-le președinte, este cu neputință să nu răspund la înteruperi, ar fi chiar un fel de necondescendență; când un deputat mă înterupe, este că voește un răspuns, și eu vecinic sunt gata să-l dau.

Dacă D-lor vor să fiu mai scurt, să nu mă înterupă, căci dacă mă vor înterupe, voi fi mai lung, și nimeni nu va câștiga: nicî eu, nicî Camera.

Ce mă face tiranul rușinos? Tiranul rușinos, D-lor, însărcinează nu justiția cu înfrînarea violențelor, fie de limbagiū, fie de la întruniri, tiranul rușinos însărcinează pe alt cineva: *poliția!* Tiranul rușinos nu va face legi contra presei. Pentru ce? Pentru că lui îi este destulă poliția. Tiranul rușinos nu va face legi contra întrunirilor; nu sunt destui bătăușii și sergenții și nu are el destule mijloace polițienești? Și vë voi arăta o serie de mijloace polițienești, aplicate în specie, în materie de întruniri.

De cât, știți ce se întâmplă? Mijloacele tiranului rușinos sunt bune până la un moment, până când răbdarea poporului n'a ajuns la limită, dar vine un moment, când națiunea insultată în demnitatea ei, se ridică în picioare, oh! atunci tiranul rușinos nu știe unde să-și vîre capul. A-

meșit, el se transformă în autoritar; ce e dreptul, a doua zi cere iertăciune, și a treia zi o începe de a capul. (Aplause).

Suntem în drept, D-lor, să zicem, că ne aflăm sub un regim de poliție. Voiți câte-va exemple mai nostime și mai noi, dacă cele cu geamurile sparte credeți că s'au învechit? fie, și eu recunosc că sunt așa de multe, care s'au întemplat de la istoria geamurilor încoace, încât putem începe istoria de la o epocă mai recentă!

Și, D-lor, voiți lua numai fapte petrecute în București.

În București, înainte de alegeri, opoziția a ținut o întrunire, una singură. La acea întrunire au venit neapărat cetățeni; întrunirea s'a făcut în localul clubului, căci din dragul poliției nu puteam închiria nici un local, absolut nici unul. La întrunire, cetățenii au fost lăsați în toată libertatea, recunosc aceasta; după întrunire însă, poliția a găsit de cuviință să persecute, să vexeze pe acei cari au asistat la întrunire, pentru ca să arunce spaîma între cetățeni, pentru ca să se știe că cine vine la întrunire, este expus să fie pe lângă altele și arestat pe nedrept.

Un fapt de arestare ilegală vi l'a spus D-l Grădișteanu; D-sa a și întrebat pe D. ministru de justiție dacă o să aibă destulă putere, ca să obțină de la majoritate legea libertății individuale? Ei bine, eu cred că da, va obține D. ministru de justiție de la această majoritate legea libertății individuale, care ne-a spus că-l costă o muncă enormă, ceea ce însă nu o să aibă D. ministru de justiție, este puterea de a face să se *aplice* noua lege a libertății individuale. Nu va refusa D-lui ministru această majoritate nici o lege liberală, pentru că chiar legile de azi nu sunt respectate și aplicate; de ce dar nu ar mai

fi încă una la arsenalul numeroaselor legi cu care ne fâlim pe hârtie, dar care nu se aplică nici odată? (Aplause din partea minorității).

După codul nostru penal, poate ține un comisar de poliție pe un cetățean arestat 24 ore fără să fie nici o bănuială asupra lui?

O voce: Poate!

D. *Take Ionescu:* 'Mi pare bine, că un avocat dintre D-voastre, prin urmare o persoană presupusă cunoscătoare și de legi și de liberalism, a răspuns afirmativ la întrebarea mea!!

Nu aveam dreptate să zic, că D. Ministru va obține ori-ce lege de la majoritate??

Iată, D-lor, ce să întâmplă aci în București. Un cetățean, Ioan Dumitrescu, din strada Smârdan No. 51, care a asistat la întrunirea noastră, — vorbesc de un fapt cunoscut mie personal, și pe care *sub iscălitura mea* l'am dat publicității și cu toate acestea nu s'a clintit nici un fir de păr, din capul nimănui... Ioan Dumitrescu, zic, a fost bătut de agenții secreți la hală... Până aci nu pot să dau dovadă scrisă... Cu D-voastre trebuie să vorbească cine-va numai cu dovezi scrise; știți când cu acuzațiunile generalului Angelescu, țipa o lume, și până n'a eșit la lumină scrisoarea lui Maican, nici cestiunea cu cismele, nici cele-l-alte lucruri nu se credea.

Ioan Dumitrescu, care fusese bătut, vine la redacțiunea jurnalului *Epoca* și denunță faptul, și eu atunci îi dau întâlnire la mine a doua zi de dimineață pentru ca să dăm o reclamație primului procuror, — nu că mă așteptam la veri-un rezultat în urma reclamațiunei ce aveam să dau, nu, D-lor, nu m'am așteptat la una ca aceasta, pentru-că, precum ați văzut ce ne spunea mai ieri D. Ministru de interne, cu ocasiunea desvoldării interpelațiunei D-lui Filipescu, care l'a în-

trebat dacă știe ceva sau dacă a primit veri-o hârtie și D. Ministru i-a răspuns: dar ce hârtie să fie, nu știu nimic, pentru că în dosarul acelei alegeri nu se găsește nici o reclamațiune... (Aplause).

A doua zi ved, că în loc să vină Ioan Dumitrescu, vine un alt cetățean și-mi spune că Ioan Dumitrescu, a fost arestat îndată ce a ieșit din redacția jurnalului *Epoca* și că... a fost condus la secțiunea a șeasa și că se găsește de aproape 24 ore tot acolo.

Când am auzit toate acestea, și după ce mi s'a spus că Ioan Dumitrescu a fost arestat fără nici un alt motiv de cât că a asistat la întrunire, m'am dus la secțiunea a șeasa, unde am găsit pe comisarul Călinescu, — vedeți că vă spun și secțiunea și numele comisarului. — Mă duc la comisar și-l întreb dacă este arestat la dânsul veri-un Ioan Dumitrescu și pentru ce? D. comisar se duce în odaia de alături, se face că caută într'un registru și apoi se întoarce și-mi spune că nici *n'a fost arestat*, nici nu se găsește acolo veri-un om cu numele Ioan Dumitrescu.

Eū atunci ies afară și întreb pe cetățeanul care venise cu mine, și dânsul îmi răspunde, că nu este cu putința ca comisarul să spună adevărul, pentru că însă-și nevasta lui Dumitrescu fusese de dimineață la secție, îl văzuse și vorbise cu el și cu însuși comisarul.

Mă întorc din nou în odaia comisarului, care mă întreabă de ce mai staū? Eū îi răspund, că voiū să aștept până ce va veni nevasta lui Ioan Dumitrescu, după care am trimis s'o cheme, pentru că voiesc să mă conving, dacă eū am fost indus în eroare de cătră acela, care a venit

saŭ dacă D-ta, D-le comisar, îmi spuî neadevêrul.

Pe când stam de vorbă cu comisarul, acesta i-a făcut vînt lui Ioan Dumitrescu pe ușa din dos, și pe urmă mi-a zis: în adevêr, a fost arestat un asemenea om, dar dacă n'am știut-o, cauza este, că el fusese liberat încă de la 6 ore dimineața; al doilea neadevêr din partea comisarului, căci Ioan Dumitrescu stătuse în arestul secțiunei pînă la orele 12, și nu fusese liberat, decît de când eu eram acolo.

Vê întreb: acest fapt nu vê scandalisează?

D. I. Villacrose: Colosal!

D. Take Ionescu: D. Villacrose zice: Colosal! Și știți de ce zice D-sa așa? D-sa, democrat, știe că dacă unul ca D-sa ar fi arestat o noapte, s'ar apînde toc în București, dar un biet bărbier! (Aplause din partea opozițiunei).

În privința lui I. Dumitrescu, D-lor, nu s'a dresat nici un proces-verbal, dar absolut nici o formalitate nu s'a făcut. Rog pe D. ministru să ia notă, și să mă desmintă, dacă va găsi cea mai mică formalitate. Neapărat, că pentru oameni ca de al de noi, când se ține în arest cine-va, nu este nimic; dar pentru bieții cetățeni, cari știu că dușilor la poliție li se aplică *alte mijloace de convingere*, pentru aceeaia deținerea de geaba, fără nici o hârtie, noaptea întreagă este o adevărată suferință, o adevărată terorizare.

Și dacă D-voastră sunteți adevărați democrați, cum pretindeți, ar trebui să vê scandalisați, când se arestează un băcan din strada Smârdan, ca și când s'ar aresta un principe din țara românească. (Aplause din partea opozițiunei).

Iacă, D-lor, alte fapte; citesc din *Românul*. Vedeți, că iaŭ lucrul din jurnalul *Românul*, un jurnal, care se bucură de simpatia unuia dintre

miniștri actuali, un jurnal pe care D. ministru al justiției *credea* că-l represintă, un jurnal, care mai alaltăeri zicea chiar, că *Voința Națională* este din zi în zi mai ostilă ministerului.

«Sâmbătă ziua, D-na Ecaterina Ionescu a făcut să se lipească pe geamurile casei din calea Moșilor, peste drum de Olari, manifestul opozițiunei și afișul anunțând întrunirea de a doua zi.

«Seara, D-na Ecaterina Ionescu se pomenește cu gardistul stradei, cu No. 410, că vine, și-i impune să deslipească anunțul și afișul. La refuzul D-nei, se retrage și peste noapte sparge un geam mare al casei.

«Nu a fost de ajuns această sălbătăcie, și a doua noapte îi sparge un alt geam».

Vedeți că geamurile se sparg și acuma; prin urmare nu e vorba numai de istorie veche!

«Dorind a dovedi însuși faptul, D. Porfriadi s'a dus la strada Moșilor, unde găsinde pe sergentul cu No. 410, acesta i-a mărturisit însuși, că a venit D. comisar respectiv, și i-a impus D-nei Ionescu să scoată manifestul».

Ei bine, toate aceste vi se par lucruri de nimic? Dar dacă acestea nu sunt decât ceea ce am putut spicui pe ici, pe colo, câte la număr trebuie să fie nelegiuirile săvârșite, cari nu ajung la lumina mare!

Iată ce pate un alt cetățean, Anghel Duță:

«Cetățeanul Anghel Duță, comerciant de băuturi spirtoase, din strada Obor No. 4, a făcut enorma crimă de a fi asistat la întrunirile opoziției. Comisarul secției 47, Alecu Toboc, fratele cetățeanului indignat așa de bine cunoscut, s'a prezentat la prăvălia lui Anghel Duță, împreună cu mai mulți jandarmi, și cu forța i-a închis prăvălia.

«Ducându-se la poliție pentru a reclama con-

tra acestui act de vandalism, inspectorul Lahovari, după ce i-a luat brevetul, l'a dat afară.

«Cetățeanul a rămas dar și cu brevetul luat și cu prăvălia închisă».

Ei bine, chiar D-voastre veți mărturisi, că acest fapt este grav, însemnat, căci lovește pe cetățean și în drepturile sale și în interesele lui pecuniare.

Dar, D-lor, v'am denunțat chiar aici în Parlament, cu ocasiunea încercării de invalidare a alegerii D-lui Filipescu, v'am denunțat faptele poliției în cestiunea închirierii salei Orfeu. V'am spus atunci câtă stăruință s'a pus ca să fiu scos dintr'o casă pe care o închiriasem și plătisem. V'am spus fapte precise; cum poliția a chemat pe antreprenor și l'a forțat să-mă facă o somațiune amenințându-l cu expulsarea; cum mi-a trimis poliția vorbă mie, să renunț la sala Orfeu, și să mă mulțumesc cu Dacia, etc., etc.

Ce ați făcut, când v'am anunțat acestea? Turburat-ați denunțările mele liniștea D-voastre? Nu vă scandalisați D-voastre de această tiranie nerușinată a poliției, care amenință pe stăpânul unei case și-l constrânge să facă somațiuni chiriei sale?

Atât însă nu ne ajunge; și cum spuneam la începutul interpelării mele, această tiranie bizantină și ipocrită nu mai poate reuși când națiunea este în picioare. Atunci încercați o altă tiranie; după ce ați epuizat și spargerile de geamuri și spargerile de capete, și încă după moda nouă și spargerile de coaste, — căci acum nu mai dați numai la cap — ați hotărât să intrați pe calea tiraniei celei mari, pe calea tiraniei autoritare, și atunci ați făcut acea faimoasă ordonanță de poliție, model de cel mai adânc libe-

ralism pentru generațiunile viitoare, de cel mai perfect constituționalism!

Ați pus înainte pe un biet polițaiu, pe care se știe că acum voiți să-l sacrificați, cu toate că el n'a făcut de cât să execute ordinele D-voastre, — da, voiți să faceți și o nedreptate acestui biet om, care doar a executat aiudoma ceea-ce i-ați cerut; când i-ați cerut să bată lumea, a bătut'o, când i-ați cerut să dea ordonanța, a dat'o...

Știți că faimoasa ordonanță mergea cu cutezanța până a califica acțiunile unui partid politic, până a spune, în numele autorității publice, cari sunt intențiunile opozițiunei, și anume că ea tinde la resvrătiri, desordine și răscoale.

«Că din cuvintele rostite la ultimele întruniri se vede lămurit că scopul promotorilor și oratorilor acelei întruniri fusese de a împinge pe cetățeni la acte de violență, a provoca la nesupunerea legilor și a îndemna la desordine și la răscoală.

Și mai la vale amenințarea :

*«De aceea noi, prefectul poliției capitalei, pe de o parte facem atenți pe cetățenii capitalei, chemați la acele întruniri, asupra **scopurilor ilicite** ce se urmăresc de organizatorii lor și asupra actelor culpabile la cari vor să-î împingă».*

Această ordonanță mi se spune că a fost calificată de actualul ministru al justiției ca *inconstituțională* și îmi pare rău că D-sa a plecat după banca sa, căci doream să-l întreb, și să-l rog să declare aci în Parlament, dacă consideră ordonanța ca inconstituțională sau nu. Dar chiar dacă n'ar declara-o, această ordonanță a fost calificată de jurnalul *Românul*, cu mai multă violență de cât de ori-cine.

Românul ne spune în mai multe rînduri, că ea constituie o *provocare* din partea poliției :

«Amenințările poliției, suprimarea dreptului de

întrunire, prin faimoasa ordonanță No. 85, este o dovadă pentru deputații opoziției, că guvernul, ne mai putând trăi prin libertate, s'a hotărât să o suprime.

«Pe când guvernul prin agenții săi nu înce-tează de a provoca la vărsare de sânge, opozi-țiunea propovăduiește liniștea și respectul Con-stituțiunei».

Și într'alt număr :

«*Suntem provocați!* Ordonanța publicată ieri de prefectul poliției nu ne mai poate lăsa o umbră de bănuială».

«*Răbdarea* — zice *Românul* — și aci răspundem D-lui ministru de interne, care ne atacă pe noi că voim să facem manifestațiuni tumultuoase — *răbdarea* are și ea o margine, și dacă ea se pre-lungește, sosește o zi în care ea nu mai este răbdare, **când răbdarea devine o crimă.**»

Și vă mai mirați, D-lor, dacă aceste accente patriotice ale *Românului* au îmbărbătat popula-țiunea capitalei, vă mai mirați că această nobilă populațiune a răspuns la ordonanța D-voastră de *tiranie bufonă* după cum am calificat-o odată, mergând și mai numeroasă la întrunirile noastre, făcând și manifestațiuni pe uliță?

Ei bine, D-lor, vă întreb, ce s'a făcut cu a-ceastă ordonanță? Revocatu-s'a ea de către noul cabinet? Datu-s'a o dovadă că noul cabinet nu este un guvern de poliție, cum cred că v'am dovedit că era fostul cabinet?

Când venit-a noul cabinet să ne zică: între noi și cei ce au fost înaintea noastră nu e nici o continuitate, între noi și cei ce ne-au precedat nu e nici o legătură? Ministerul trecut căl-case Constituțiunea, atentase la libertatea întrunirilor, noi am venit să reînviem libertatea în-trunirilor și să pecetluim cabinetul trecut. Când?

Nu e destul, D-lor, să se revoace ordonanța, trebuie să se acuze în public aci în Parlament făptuitorii ei. Nu e destul să aruncați publicului drept consolațiune capul prefectului poliției, cu care, de altmintrelea, publicul nu are ce să facă; nu e destul să dați țarei jertfă doi miniștri a căror prezență pe acea bancă nouă ne este *foarte* indiferentă! Nu e destul să înlocuiți pe doi miniștri cu alți doi pentru ca lumea să creadă că s'a schimbat ceva în politica D-voastre! Noi așteptăm ca D-voastră să declarați că neconstituțională era ordonanța poliției, că am avut prin urmare în cabinetul trecut, un cabinet de scandal și de provocațiune, și că numai grație liniștei, răbdărei și conștiinței de drepturile ei ale națiunii române nu s'a făcut *vărsarea de sânge* de care ne vorbește *Românul*. Nu e destul să ne spuneți că a demisionat D-l Moruzi, căci a spune aceasta e a nu avea nici o idee măcar de suferințele acestei țări. Știți, D-lor, că demisionează funcționarii cei buni când se îmbolnăvesc, când se satură de a mai fi la putere; funcționarii cari calcă Constituțiunea nu demisionează, ei *se dau afară*, se dau în judecată.

Până nu se va face aceasta, avem dreptul să spunem că nu s'a schimbat nimic, dar absolut nimic pe acele bănci. De altmintrelea, D-lor, cum ar putea să creadă cine-va, că s'a schimbat ceva prin faptul că s'a înlocuit două miniștri colectiviști sadea printr'un ministru de o fostă nuanță radicală ¹⁾ și un altul fost conservator ²⁾. Ce dovadă mai puternică că colectivitatea trăește, de cât din chiar întrarea simultanee în cabinet braț la braț, a unui radical și a unui conservator, și

1) D. Take Gianni.

2) D. N. Gane, fost junimist.

aceasta într'o grupare politică ce se pretinde, nu ca noi o coalițiune pentru răsturnare, ci un partid omogen cu programul lui, un partid care ar reprezenta liberalismul și democrația română?

D-voastră, cari credeți că speriați publicul spunându-i că noi stăm alături cu conservatorii, D-voastră aduceți la minister un conservator, dar nu pe unul din șefii conservatori, ci pe un fost al lor prefect! Ei, D-lor, mărturișiți, că în această privință cel puțin noi stăm mai bine de cât D-voastră! (Aplause din minoritate).

Cu aceasta, D-lor, răspund și D-lui ministru de interne, care zilele trecute ne declara că a discuta cu D-l J. Lahovari, e o plăcere, căci e o discuțiune de la partid la partid; a discuta însă cu noi, e un scandal, căci cum ar putea un partid să stea la vorbă cu niște *paraponisiști*... nu s'a zis cuvântul, dar s'a lăsat a se înțelege. Eu vă cred că v'ar conveni grozav, D-lor miniștri, să discutați numai cu conservatorii, nu că în rândurile lor n'ar fi tot atâta putere ca în ale noastre, dar fiind-că ați voi să amăgiți încă odată publicul, prezentându-i această luptă a tuturor partidelor coalisate în contra D-voastre, cari nu sunteți de cât o grupare de interese, ca o luptă între liberali și conservatori. Noroc însă că aceasta nu se mai trece!

Cât despre pretențiunea D-voastră, cum că opozițiunea noastră e un scandal, vă mărturisesc că înainte de alegeri ar mai fi putut trece un asemenea lucru; să credeți însă că dacă noi am avut veri-un folos în alegerile din urmă, a fost tocmai că am dovedit țarei că acușațiunea D-tră că noi am fi niște *paraponisiști* e cu desăvârșire neîntemeiată.

Până la trecuta crasă ministerială, sau mai bine zis, până la trecuta comedie ministerială, care

nu e nici cea d'intîiu nici cea din urmă, poate ne spuneți :

«V'ați rupt de noi din cauza intereselor personale, din cauză că nu găseați la noi satisfacerea acelor interese personale. Acum însă veniți prea târziu pentru a ne mai ține un asemenea limbagiū».

În acest parlament a venit D-l ministru de externe și a făcut mărturisiri prețioase, D-sa a spus :

«Noi, D-lor, partidul liberal prin șefii noștri, prin reprezentanții noștri însărcinați cu această misiune (este vorba de tentativa Principelui Ghika d'a face un minister), am făcut concesiunile cele mai largi, ați cerut să nu fie decât trei miniștri din fostul guvern și noi am concedat; ați cerut în urmă să nu fie decât doi, și noi iarăși am concedat; ați cerut în sfîrșit să nu fie nici unul, și noi și aceasta am primit».

Și în ceea ce ne privește în special pe noi, pe disidenți, D. ministru în aceeași cuvîntare spunea că ni s'a făcut din partea guvernului tot felul de propuneri :

«Președintele consiliului a gîndit că atitudinea lor este numai rezultatul unor nemulțămiri personale; a voit să vă pună în pozițiune ca să fiți satisfăcuți».

Va să zică ne-ați oferit tot, absolut tot, și noi nu am primit nimic, absolut nimic; ne-ați oferit ceea ce credeți D-voastră o satisfacție deplină, și în raționamentul D-voastră vă mirați chiar că n'am primit'o. Eū, D-lor, nu mă mir de mirarea D-voastră!

Suntem dar în dreptul nostru să vă criticăm, să vă spunem că sunteți un guvern de poliție, că ceea ce erați erī sunteți și azi; că erī nu erați alt-ceva decât o colectivitate de persoane

din diferite grupuri, o stăpânire de fapt, că azi ați rămas ceea ce erați eri, cu o mică schimbare de persoane al căreia înțeles nu puteți să-l știți decât D-voastră. Dar țara aceasta nu este ea oare în drept să știe pentru ce s'a făcut comedia ministerială trecută?

Dacă era vorba să rămână sub imperiul ordonanței prefectului de poliție, pentru ce s'a dat țerei aceste friguri teribile numite *crisa ministerială*?

Ați zis că întoarcerea D-voastră la putere ar fi o *peire* pentru țară și totuși v'ați întors!

Dacă vă lipsea acum două săptămâni autoritatea morală, ce v'a dat-o de atunci până azi?

În aceste două săptămâni s'a descoperit câte-va scandaluri mai mult; s'a dovedit până la evidență turpitudinea Anghelescu; aceasta să fie oare ceea ce v'a făcut mai *posibili* pe acele bănci?

Nu cum-va ați putut crede, că această mare mișcare națională s'a făcut numai ca să scape țara de D. Radu Mihaï și de D. Stătescu?

Pentru atâta lucru fiți siguri, nu s'ar fi os-tenit nimeni! N'am găsit pentru revenirea D-v. decât o singură explicație și vă mărturisesc că este una dintre acelea pe care cu mare teamă o spun aci în Parlament, fiind că dacă ar fi ade-vărată, ar constitui o rușine națională. Știți că aveți sistemul de poliție întins foarte departe; de exemplu, nici o telegramă nu poate pleca în străinătate, fără prealabila D-voastră censură.

Eu știu că mi s'a înapoiat de la poștă — și păstrez acele telegrame înapoiate — niște depeși foarte inofensive, depeși ca aceasta de exemplu: «Intrunirea opoziției, public foarte numeros». Răspuns de la telegraf: «se refuză».

Ei bine, când văd eu în toate jurnalele din străinătate o depeșă datată din București, trimisă

printr'o agenție oficioasă și care explică rămânerea D-voastră la putere într'un mod care ar constitui o rușine națională, sunt în drept să vă întreb: Ori este un adevăr ceea ce se spune în depeșa aceasta, și atunci este o rușine pentru țară; ori nu este și atunci cum de ați lăsat-o să treacă, cum de nu o desmințiți?

Iată, D-lor, depeșa care se citește în toate jurnalele din străinătate:

București. 13 Martie.

«La o întrunire intimă a membrilor majorității din Cameră, ținută Sâmbăta trecută, D-l Brătianu a produs o telegramă primită în ajun de la Principele Bismarck, în care cancelarul imperial exprimă o dreaptă apreciere a modului judițios și patriotic cu care ministerul a condus afacerile României vreme de 12 ani și îi cere să-și retragă demisiunea într'un moment dificil ca acesta și să rămână în capul afacerilor publice».

Această telegramă a fost luată foarte în serios de către membrii majorității, mai ales că D-l Brătianu le a descris situațiunea din afară ca foarte critică.

D. *minisiru, al cultelor și ad-interim la interne*
C. *Nacu*: Cine este autorul?

D. *Take Ionescu*: Depeșa este publicată în toate jurnalele, eu o citesc din jurnalul *Times*, care a avut'o prin agenția *Reuter*.

D. *ministru de finanțe D. Sturdza*: Depeșă fabricată de D-voastre.

D. *Take Ionescu*: Depeșile mele, D-le ministru, nu pleacă din București ci din Viena, și D-voastre știți foarte bine că toate depeșile, cari aū o stea d'asupra, sunt ale agenției *Reuter*.

D. *ministru de externe, M. Pherekyde*: Vă în-

credințez că această depeșă n'a plecat din biuroul nostru telegrafic.

D. *Take Ionescu*: Nu credeți în agenția *Reuter*?

D. *Gr. Vulturescu*: De ce nu întrebi pe *Times*?

D. *Take Ionescu*: D-le Vulturescu, afirm aci, că această depeșă nu este eșită de la mine, nu-ți dau prin urmare dreptul să te îndoiești, vă dau ocasiune să cercetați. (Intreruperi).

V'am spus, D-lor, într'un mod ipotetic, că dacă această depeșă a plecat cu știrea Dv., este o rușine națională, dacă n'a plecat cu știrea Dv., aveți fericita ocasiune să o desmințiți...

D. *I. Villacrose*: Desmințirile se fac la tribunal, nu în Parlament. (Ilaritate din minoritate).

D. *Take Ionescu*: D-le președinte, până acum declarasem că este bine să răspund la întreruperi, vă mărturisesc că la aceasta nu pot să răspund!

Și prin urmare, D-lor, vă întreb: când ved acest lucru publicat în jurnalele din străinătate printr'o agenție oficioasă, căci este știut că această agenție *Reuter* este oficioasă, aceeași agenție care a telegrafiat că victoria guvernului în alegeri este zdrobitoare pentru opoziție... Nu cunoaște D-l ministru de finanțe agenția *Reuter* ?...

D. *ministru de finanțe d. Sturdza*: Nu cunosc, dar știu că toate corespondențele din *Times* sunt ale D-tale.

D. *Take Ionescu*: Toate depeșile mele sunt din Viena, și știți de ce? fiind-că mi-le refuză la telegraf aci! Trimit un om la Predeal și dă depeșile d'acolo; câștigați 4 ore, D-le ministru. Dar, repet, această depeșă este datată din București. (Intreruperi).

Nu vă faceți că nu înțelegeți, că nu pricepeți; nu este destul să spuneți că această depeșă nu a plecat din București, trebuie să mai declarați,

că ceea ce este în această depeșă este neadevărat; că pretinsa depeșă a principelui Bismarck nu a existat nici o dată, și că nici nu s'a vorbit de dânsa la întrunirile D-voastre!

D. ministru de finanțe, D. Sturza: Majoritatea care a asistat la întrunirea de la Senat, poate să afirme că nici un cuvânt din acea depeșă nu este adevărat (Aplause).

D. Take Ionescu: Eu sunt foarte fericit de această declarațiune, dar nu este complectă. (Sgomot), Să se declare asemea că depeșă principelui Bismarck n'a existat.

D. ministru de finanțe, D-nu Sturdza: N'a existat.

D. Take Ionescu: Atât mai bine... (Intreruperi). D-le Vulturescu, prin întreruperea ce mi-ai făcut, crezi că am pățit-o? Dacă ar ști d. Vulturescu ce usagiū se face în public cu acest lucru! Se cearcă a se arăta, că guvernul este tare, arē sprijin... (Intreruperi). Ei, D-lor, dacă ați ști D-voastră, cât concură șoaptele la menținerea D-voastră la putere... (Intreruperi). Acum un an șopteați că ați găsit un sprijin puternic într'un factor constituțional care e mai presus ..

D. vice-președinte: D-le orator, vă rog nu mai faceți dialoguri și veniți la interpelare.

D. Take Ionescu: Vina mea este dacă sunt întrerupt? Nu e vina mea, și cred că chiar guvernul va trebui să fie mulțumit, dacă cu această ocaziune, a putut să desmintă un sgomot ca acela...

D. ministru de finanțe, D. Sturdza: Sgomotul era ridicol.

D. Take Ionescu: Câte din amenințările D-voastră le credem noi ridicole? Și cu toate acestea!.. De exemplu amenințarea D-lui Stătescu cu lovi-

tura de stat? Dar sunt mulți cari se sperie și de amenințări ridicole, și dacă acum s'a făcut desmințire, vă mărturisesc că 'mă pare bine.

Așa dar, D-lor, mă resum: Am spus începând interpelarea mea, că sub cabinetul trecut am fost sub un regim de poliție; v'am arătat fapte arbitrare de erî, cari n'au încetat de a se comite și sub cabinetul de azi. Erî, la secțiunea 20 din Popa-Tatu, s'au arestat ilegal două cetățeni, pe cari ce e dreptul, nu i-au ținut arestați de cât trei ore, pe când sub celălalt cabinet se țineau câte trei zile. Poate că acum se țin mai puțin, din cauza schimbărei cabinetului, sau din cauza atitudinii mai energice a națiunii. Lucrul este de deslegat!!

Am trăit sub guvernul trecut, sub regimul ordonanței No. 85, și acum sub guvernul actual, trăim sub regimul aceleiași ordonanțe No. 85. Iată de ce pentru mine nu s'a schimbat nimic, căci nouă foarte puțin ne pasă, dacă D. prefect Moruzi se va înlocui printă'un alt Domn, dacă D. Populeanu se va retrage și se va numi un altul ca procuror general, pentru că toate aceste schimbări de persoane nu vor face să înceteze regimul actual al ordonanțelor polițienești.

Și nu mă mir cum autorul ordonanței No. 85 nu a fost dat judecăței, nu mă mir fiind-că adevăratul autor al faimoasei ordonanțe este însuși guvernul trecut, și guvernul trecut, este guvernul actual! (Aplause din partea minorității).

Așa dar vă întreb: ce a câștigat țara prin această schimbare ministerială?

D. G. D. Pallade: Aū câștigat D-nii miniștri un banchet. (Ilaritate).

D. Tache Ionescu: Aū câștigat un banchet, ztce D. Pallade, dar nu a câștigat nici atâta.

Era între cele-lalte abuzuri ale trecutului cabinet și aceste lucruri scandaloase, *un ministru care în același timp era și censor la bancă*. Ei bine, s'a retras acel ministru, dar pentru ca să nu se schimbe relele deprinderi, un alt ministru s'a făcut censor la bancă.

Atâta e tot ce s'a schimbat.

CATEDRA UNIVERSITĂȚII DE ȘTIINȚE

ȘTIINȚA POLITICII ȘI ECONOMIEI

PARTEA II^A

1888-1892.

Discuții de față

În zilele noastre, când se vorbește atât de mult despre știința politică și economică, este deosebit de interesant să vedem cum se prezintă lucrurile în trecut. În anul 1888-1892, când se înființează această catedră, se pune problema de a stabili un program de studii care să fie util și pentru țara noastră și pentru Europa. În acest scop, s-a făcut o cercetare atentă asupra lucrurilor care se făceau în țările străine și s-a vădit că erau necesare unele lucruri care să fie învățate de tinerii noștri. Astfel, s-a vădit că erau necesare cunoștințele despre economia politică și știința politică, care erau învățate în țările străine. Pentru aceasta, s-a hotărât să se înființeze această catedră și să se stabilească un program de studii care să fie util și pentru țara noastră și pentru Europa.

CĂDEREA GUVERNULUI I. BRĂTIANU

Sedința Camerei de la 28 Martie 1888

După zilele de 14 și 15 Martie 1888, guvernul Brătianu, deși avea majorități zdrobitoare și proaspete în ambele Camere, a trebuit să se retragă. Regele a însărcinat cu formarea noului minister pe D. Teodor Rosetti, care a alcătuit un minister din elemente conservatoare-junimiste, din elementele care nu luaseră o parte atât de activă în campania contra colectivității.

La prezentarea noului minister, a fost luat cuvântul D-ului Panu, Blaramberg, P. Grădișteanu, Djuvara și în urmă D. Take Ionescu, care a cerut schimbarea personalului administrativ compromis și disolvarea Camerilor colectivistice.

În același discurs D. Take Ionescu *prevăzând* darea în judecată a lui Ion Brătianu care s'a înscenat peste câte-va luni, se pronunță categoric în contra-i. De fapt când mai târziu s'a propus darea în judecată, D. Take Ionescu a combătut-o în două discursuri pe care le publicăm în acest volum.

Domnilor deputați,

În ultima noastră ședință, în ședința după care s'a închis pentru câte-va zile desbaterile Parlamentului, am auzit pe un membru al majorității, sau mai bine pe un onor. deputat ce sta în rândurile majorității, făcând în termeni călduroși și elocinți un apel la patriotismul tuturilor.

Cred că a venit timpul ca toți de astă dată să ne punem pe același tărâm, să ne întrebăm

mai întîi ce este mai conform cu cerințele de azi ale poporului, independent de orî-ce ar crede diferitele grupuri despre șansele mai mari sau mai mici ce ar rezulta pentru ele din libertatea și data alegerilor, și vă mărturisesc D-lor, că eu unul cred că nici o dată nu a fost o situațiune mai grea de cât cea de astăzi. Guvernul Brătianu, care s'a terminat prin cea mai monstruoasă combinațiune ministerială din câte am cunoscut; guvernul Brătianu a pus pecetia la acest sistem ca grupările de idei să nu mai însemneze nimic, ca convingerile politice să fie înlocuite cu servilismul personal, ca fidelitatea la idei să cedeze locul fidelității la persoane. Vă puteți lesne închipui că nu a fost cu puțință ca un asemenea guvern să dăinuiască mult timp într'o țară, fără ca să nu sfărâme mai toate resorturile ei de rezistență, fără ca să facă un chaos mare, un chaos în care nimeni să nu se mai poată regăsi.

Mai e, D-lor, încă o parte grea a situațiunii de azi. E incontestabil că opoziția, față cu guvernul trecut, așa de tiranic, a fost silită să recurgă la o luptă așa de crâncenă, în cât nu cred că am dori cine-va dintre noi ca să devie norma luptelor dintre partide, și orî-ce s'ar zice, eu unul nu doresc să văd introdus în mod normal la noi în țară nici sistemul de a te ține la guvern împușcând deputații pe dealul Mitropoliei, și nici acela de a da guvernele jos prin apeluri desperate la masa poporului ca să se ridice cu toții în picioare. Dar noi suntem oare vinovați că am ajuns aici? neapărat că nu! Provocarea a venit de la aceia cari atunci avînd puterea în mână, pentru nenorocirea lor și pentru nefericirea țerei, au usat de dînsa cu violență și nedreptate, așa că nouă nu ne rămînea de cât un apel desperat la conștiința națională, un sacrificiu de noi,

de viețile și de situațiile noastre, o luptă în care dacă nu ar fi ieșit triumfătoare cinstea națională, nu știu ce s'ar fi întâmplat cu viitorul acestei națiuni.

A fost silită dar opoziția să imiteze guvernul D-lui Brătianu în două priviri: pe de o parte să recurgă la lupta violentă, pe de alta să facă o coaliție, iar nu o grupare de idei; și una și alta erau consecințele logice ale situației pe care o făcuse D. Brătianu acestei țări.

Ce însemnează dar alegerile făcute în această situație politică? De o parte o grupare de oameni legați numai prin interese și prin devotament la persoană, — devotament de multe ori plecând din cele mai frumoase sentimente ale inimei, din sentimentul recunoștinței, dar totuși devotament la persoană, iar nu la idei — pe de altă parte o grupare de mai multe partide politice unite asupra unui singur punct: răsturnarea guvernului d'atunci. Neapărat D-lor, că țara, care suferea de tirania cea mai odioasă, — căci era tirania mincinoasă, cum am spus-o deja de atâtea ori în acest Parlament, — țara nu aștepta scăparea ei de cât de la introducerea aceluși sistem de cinste politică, care se chiamă alegeri libere, pentru ca să fie o luptă de idei iar nu de apetituri, de emulațiune pentru binele public iar nu de ambițiuni personale.

Am obținut primul punct; a căzut guvernul D-lui Brătianu.

A căzut el pe deplin? Noi unii o credem; eu personal sunt convins, căci cred că D. Brătianu a căzut deja de mult, înainte de a fi părăsit acea bancă; a căzut din ziua de 14 Martie, când vechiul tribun de pe dealul Filaretului a banchetat înconjurat de puștile geandarmilor. Și tocmai fiind-că a căzut, voiți fi mai generos azi

de cât eram erii, căci dacă e vre-un lucru care e semnul slăbiciunei morale, e violența față cu acei cari nu se pot apăra, e severitatea cu cei căzuți.

Mai mult, D-lor. După ce un guvern a căzut, nu ne mai este permis să nu ne gândim și la bunurile lui, și chiar și la circumstanțele atenuante ale relelor lui. În aceasta privință vă mărturisesc că a avut dreptate D. Carp când a zis că nu trebuiesc răzbunări politice: suntem o țară prea mică pentru ca să ne dăm luxul unor astfel de răzbunări. Trebuie însă să se facă dreptate deplină, trebuie să se dea un exemplu pentru ca să nu ne mai temem că are să se mai întâmple ceea ce s'a mai întâmplat.

Dacă s'ar da dar în judecată D. I. Brătianu pentru fapte politice, declar în toată sinceritatea că m'ași oferi eu cel d'intîi ca să mă duc să'l apar. (Ilaritate).¹⁾

Nu credeți, D-lor, că zic aceasta pentru a căpăta bună-voința D-voastră, nu curtenesc bună-voința nimănui; fie-care își face datoria sa cînd spune ceea ce crede asupra situațiunei. Atît și nimic mai mult.

Nu cred că ar fi un semn mai mare de decădere națională, de cât atunci când ași vedea pentru fapte pur politice trimețîndu-se în judecată un om care a avut fericirea să fie la cârma Statului în momente de grea cumpănă, și sub care, deși nu s'a realizat întreg programul cu care venise, totuși s'a putut realiza ceva din visul națiunei.

Dar dacă a căzut D. I. Brătianu pentru noi, și a căzut pentru tot-d'auna, — el n'a căzut încă

¹⁾ Este interesantă ilaritatea liberalilor care peste mai puțin de un an au fost încantați de apărarea D-lui Take Ionescu.

în țară. Nu vrea să zică prin aceasta că mai are partizani în țară, nu, și apoi chiar dacă ar avea, n'am fi în drept noi să'l facem să nu mai aibă. Ceva mai mult : dacă țara după guvernământul D-lui I. Brătianu, după ororile de la 14 și 15 Martie, mai are încă încredere în dânsul și vrea să'i dea din nou guvernul, nimeni n'are dreptul să o împedice de la aceasta.

Ceea-ce ași vrea însă, e să atrag atențiunea guvernului, — și aci e primul punct al cerinței mele, — că este de absolută nevoie să vadă țara în mod lămurit și neîndoios că guvernul Brătianu a căzut; și țara nu va putea să vadă și să creadă aceasta până când personalul D-lui I. Brătianu, care s'a compromis în operațiunile electorale, cari a adus necinste în toate ramurile administrațiunei publice, va mai rămâne încă în picioare. Forma concretă, palpabilă, după care țara poate să vadă căderea guvernului este disparițiunea agenților lui; agenții lui trebuie să se ducă, căci aceasta a cerut națiunea în alegerile trecute, aceasta e suferința ei.

Maî e însă, D-lor, o icoană a guvernului D-lui I. Brătianu....

D. C. *Dissescu* : Cer cuvântul.

D. *Take Ionescu* : Care a rămas încă în picioare; cea icoană e parlamentul.

D. II. *Isvoranu* : Cer cuvântul.

D. *Take Ionescu* : Pe câtă vreme un parlament, pe care noi minoritatea 'l considerăm că a eșit din fraudă și corupțiune, va mai avea onoarea închipuită de a reprezenta țara, pe atâta vreme nimeni nu va zice că a căzut guvernul. (Aplause din minoritate).

Guvernul trecut nu era nici imaginea, nici fructul parlamentului, parlamentul e fructul guver-

nului trecut, și dacă a căzut guvernul trecut, trebuie să cadă și parlamentul care e fructul lui.

În această privință, D-lor, discuțiunea devine inutilă, căci D. ministru a declarat în numele guvernului că va disolva acest parlament, și noi n'avem azi dreptul pentru nici un fel de considerațiune să punem la îndoială declarațiunea D-lui ministru.

E însă un punct care ne desparte și pe care sunt silit să'l declar D-voastră, D-lor miniștri, și sunt convins că ați luat sarcina ce vi s'a dat nu ca onoare, ci ca o dureroasă datorie de patriotism.... da, D-lor, sunt sigur că nu e om cu conștiință de datoria lui, care în aceste grave momente să poată primi puterea fără un adânc sentiment de răspundere și chiar de grijă sufletească. D-voastre credeți. D-lor miniștri, că cea mai bună consultare a voinței țării nu se poate face de cât numai după un timp mai îndelungat, timp după care D-voastră credeți că se vor potoli patimile ațâțate. Ei bine, D-lor, eu nu cred că acest lucru îl veți obține; cu cât va dăinui mai mult acest parlament, fie chiar într'o existență fictivă, cu atât patimile în loc să descrească, vor crește. Pe cât timp va rămâne temerea că guvernul Brătianu, ieșit pe ușe, poate mâine să reîntre pe fereastră, pe atât timp patimile în loc să se potolească, se vor învenina și mai mult.

Și se va mai putea întâmpla un lucru: se va putea întâmpla ca aceste patimi, aceste nemulțumiri să și schimbe obiectivul. Explicațiunile ar fi de prisos.

Cine vă spune că este cu putință să se lase luni întregi opiniunea publică în nedomirire asupra căderii sau necăderii guvernului, fără ca să nu se poată întâmpla turburări? Cugetați, momentele sunt grele.

Țara dorește, D-lor, să ne disolvați cât mai

curând, și dorințele legitime ale țării trebuiesc satisfăcute. N'aveți să vă temeți de patimele ațâțate, ele se vor potoli, căci numai un singur lucru le ațâțase: încăpățânarea guvernului Brătianu d'a rămâne la putere.

Nu vedeți D-voastre că disolvând această Cameră veți da țării proba cea mai evidentă că a căzut guvernul, pe care ea nu'l mai putea suferi, și că imediat va urma o adevărată domolire a patimilor politice?

Eü, D-lor, am făcut o observațiune asupra mea însu-mi: față cu membrii din majoritate am fost unul dintre cei mai înverșunați, am fost în luptă contra fostului guvern, după cum zicea D. Djuvara, în vârful săgeței, și vă mărturisesc că pe câtă vreme nu căzuse guvernul trecut, pe lângă sentimentele de dreptate politică mai era în inima mea și oare-care ură, oare-care patimă, căci deh, D-lor, ar trebui să aibă cine-va o inimă îngerească, pentru ca atunci când a fost în drumul gloanțelor, să nu aibă și un sentiment de ură personală contra celor cari le-aü tras.

Abia a căzut de câte-va zile guvernul și eü care nu sunt și nu voesc să fiü pe *träsură de unire* de care s'a vorbit, ved că a pierit din inima mea tot ce era patimă și ură, și nu a rămas de cât judecata, judecata dreaptă și neșovăitoare, dar rece.

Când dar veți spune sincer că a murit colectivitatea, bine înțeles a murit politicește, când veți spune că Camera care o reprezintă se disolvă, cum credeți că țara în acel moment de indescriptibilă bucurie, va mai găsi vreme de pierdut cu urî personale, contra celor ce nu mai pot reveni?

Voiți, D-lor miniștri, potolirea sufletească a țării, faceți imediat disolvarea, țara o dorește,

țara va bine-cuvînta pe cine'î va da astă-zî di-solvarea și alegeri libere.

Cât despre restul declarațiunilor ministeriale, permiteți-mî să vă spun că nu este timpul să le discutăm aci. Programele nu se pot discuta de cât în fața țarei, înaintea Parlamentului său a alegătorilor, și cum pentru noi acest Parla-ment nu este Parlamentul țarei, n'avem de ce să desvăluim aci programul nostru politic.

Dacă era să vină anul acesta discuțiunea Me-sagiului, eram să declar un singur lucru: față cu un guvern care a împins conrupțiunea până la un principiu de Stat, ori-ce discuțiune de re-forme încetează.

Aceeași situațiune o păstrăm și astăzi, fiind că ori ce program și ori ce idei de reforme tre-buesc expuse în fața alegătorilor.

Știu, D-lor, că mulți se tem că sosirea D-v. la putere ar fi punerea în pericol a libertăților publice și a democrației românești. Eū unul nu o cred.

Punere în pericol a libertăților publice!!!

Apoi când oare libertățile publice aū fost mai rău violente de cât sub guvernul trecut?

Și dacă aceste libertăți aū avut atâta viață ca să poată ieși biruitoare de sub presiunea mon-struoasă a aceluī guvern, cum mai pot eū să mă tem că s'ar mai putea găsi cine-va care să le poată sugruma?

Dacă aceste libertăți aū putut să resuffle de sub apăsarea unui om care a venit cu o legendă mare, legenda lui 48, unui om care s'a suit pe treptele puterei urmat, ași putea zice, de țara întreagă, permiteți-mî să cred că nimeni altul nu va fi mai norocos în sugrumarea libertăților; dacă ele aū putut să iasă neștirbite de sub tira-nia guvernului trecut, eū cred că nu ne mai

este permis să ne temem de pierderea libertăților noastre. (Aplause din minoritate).

Când aud, că democrația românească este în pericol, mă întreb: ce? democrația este ea o făptură artificială pentru ca să dispară sub lovitura primului venit?

Dacă democrația românească ar fi copilul schilod pe care vi'l închipuiți, atunci să piară, schilozii n'au dreptul să trăiască. Eu însă am convingerea deplină că democrația noastră, departe de a fi plantă artificială, este stânca de granit de care se va sparge în bucăți nasul ori-cărui nesocotit ar îndrăzni să o atingă.

A fost un pericol, D-lor, pentru democrația și liberalismul românesc. Acest pericol a fost atunci când aceste două lucruri erau confundate cu regimul trecut. Da, dacă nimeni din partidul liberal n'ar fi venit să aducă contingentul, se'u cât de mic în lupta contra fostului guvern, dacă libertățile și democrația ar fi fost lăsate să devină sinonimul colectivității, atunci ar fi fost vai! și pentru una și pentru cea-l-altă.

Noi, încă odată, cerem de la D-voastre ca să faceți alegerile cât de curînd, și făcînd ast-fel, credeți-mă, veți avea un titlu la recunoștința țarei. D-voastre ați zis că veți face alegeri libere, ați spus că aceasta este în programul D-voastre. Vă așteptăm la lucru; dar dacă voiți potolirea spiritelor și încetarea sbuciumărilor cari nu trebuie să devină starea normală a unei țări, atunci faceți alegerile cât mai curînd și atunci vom spune fie-care alegătorilor noștri ce principii și ce program avem. Până acum lupta între noi nu a fost o luptă de idei, fiind-că toți nu ne-am grupat de cât cu scopul de a resturna tirania; azi însă urmînd ca să intrăm pe tărîmul luptelor de principii, trebuie să ne ducem înaintea alegă-

torilor pentru ca incertitudinea și turburarea politică să înceteze.

Ați auzit deja că sbuciumările în privința politiceii au adus după ele alte sbuciumări. Ni se spune că satele se revoltă, că turburările din păturile de mai sus ale societății s'au scoborît în păturile de mai jos, în clasa care suferă, și unde fatalmente ele își schimbă caracterul lor curat politic.

Ei bine, aceasta va fi un învățământ pentru toți acei cari se vor presinta înaintea alegătorilor.

Eu cred că nimeni nu va reuși ca să ia încrederea acestei țări, dacă nu va avea în programul său politic, scris în litere mari, că cea d'ântéiu preocupare a guvernului trebuie să fie îmbunătățirea acestei mari părți a poporului român, îmbunătățirea soartei țeranului. (Aplause).

RESCOALELE ȚERANILOR

Ședința Camerei de la 25 Noembrie 1888

Cu ocasiunea discuției răspunsului la Mesagiul în prima Cameră jur'misto-conservatoare, mai mulți oratori au abordat chestiunea răscoalelor țărănești, tratând-o fie-care după modul său de a vedea. D. Al. Marghiloman, care fusese ministru al justiției pe timpul răscoalei, declarase că are bănuiel că răscoala a fost instigată de agitatori, pe cari nu-i descoperise justiția. D. Teodor Rosetti, președintele consiliului, făcuse declarațiuni identice, iar partidul D-lui I. C. Brătianu publicase un manifest, semnat de toți șefii aceluia partid, prin care acuza pe foasta opozițiune-unită de a fi provocat și instigat răscoalele țeranilor cu sprijinul Rusiei.

D. Take Ionescu, în calitatea sa de fost membru al opozițiunii-unite, cere prin discursul ce urmează, ca să se numească o anchetă parlamentară, pentru a se vedea adevăratele cauze ale răscoalelor.

Domnilor,

După o discuțiune de trei zile, discuțiune petrecută într'o liniște de care trebuie să ne mândrim cu toții, o nepărtinire de care de asemenea trebuie să ne bucurăm căci de mult, focul luptelor noastre de partid nu lăsase Camerelor puțința să fie asemenea ședințe, a venit, cred, timpul să resumăm aceste desbateri, să punem în

lumină cauzele ultimelor resoale; și neapărat pe ici pe colo nu se poate să nu încolțească și ceea ce este sub-stratul acelor resoale, cestiunea agrară.

S'aș semnalat, D-lor, o mulțime de cestiuni, asupra cărora, dacă nu mă înșel, toți suntem de acord; ar fi o banalitate din parte-mi a mai vorbi de relele unei administrațiuni, ale căreia păcate nu este nimeni dintre noi care să nu le cunoască, și care se înrăia cu cât guvernul care era la putere se învechia, după o lege firească a lucrurilor, de la care nu se poate sustrage nimeni, ori a mai învedera suferințele cărora le dă naștere o justiție înceată și aproape inaccesibilă masei poporului.

Nu ca să repet aceasta m'am înscris. Nu. Dar s'a atins, s'a început cu ocaziunea acestei discuțiuni și cestiunea agrară, și s'a făcut încă un lucru: s'a căutat să se descopere, pe cât este cu putință, nu numai cauza reală, cauza adâncă a nemulțumirilor, dar și acea serie de cauze secundare, dar acumulate, care au izbucnit în resoala țăranilor, resoală pe care o deplângem cu toții.

Ce s'a ținut în cestiunea agrară? Onor. D. Panu a făcut istoria proprietății noastre rurale din trecut până la 1864; alții, ca D. Th. Rosetti, au luat această istorie de la 1864 încoace. Dar îmi pare că și unii și alții insistând asupra păcatelor prezente au comis o nedreptate în privința trecutului. De sigur că cu cât cine-va are inima mai caldă, și dorința mai vie să vadă îndreptându-se relele de care suferă societatea, rele dintre care unele eterne, căci sunt inerente luptei pentru traiu, altele roade fatale ale unor veacuri de umilință și de opresiune, iar cele-alte în putința noastră de a le lecui, de sigur cu cât inima

este mai caldă și dorința de îndreptare mai vie, cu atât relele prezentului apar mai insuportabile, și oroarea ce ele inspiră face să se uite că relativ cu trecutul încă este un progres. Așa s'a făcut și azi, și așa numai îmi pot explica uitairea cu care aproape a fost învălăită opera noastră de 25 ani, patrimoniul sfânt al liberalismului și al democrației. (Aplause).

În urma unei administrațiuni rele, sub un guvern învechit, amintirea a tot ceea ce se făcuse bine s'a șters încetul cu încetul. O înțeleg; dar tot așa înțeleg că aci cel puțin, în Parlamentul țerei, judecata noastră trebuie să fie nepărtinițoare, dacă voim să fie rodnică.

Ei bine, D-lor, s'a zis că de la 1864 încoace datează și lipsa de pământ și, prin urmare, și cererile de pământ din partea țăranilor; este adevărat. S'a mai spus că cu reforma aceasta de la 1864 nu mai există siguranța pentru fie-care țăran, cum o avea înainte de 1864, de a avea pământ de cultură lângă vatra lui, și prin singur faptul că are brațe cu cari să muncească. Este adevărat. S'a adaus că legea nu s'a îngrijit îndestul de nevoile generațiunilor viitoare. Și aceasta este adevărat.

Dar de aci să nesocotiți opera din 1864? Să nu'i vedeți de cât părțile necomplete, și să uitați tributul de grațitudine ce datorim reformei din 1864, este o distanță pe care o săriți cu prea mare înlesnire.

Să ne aducem aminte, D-lor, ce era înainte de 1864. Atunci clasa cea numeroasă a națiunei, țăranii noștri, dacă aveau ce e dreptul puțința de a ara un număr de pogoane, în schimb însă nu erau oameni liberi. Înainte de 1864 era claca, era umilinta scrisă pe fruntea lor! Nu, D-lor, cu ori-ce preț, ori-cât de amar s'ar fi plătit li-

bertatea, tot n'ar trebui să fim prea scumpi cu opera din 1864!

Auzit-am pe D. Dobrescu cu mâhnire criticând legea rurală și'mi ziceam: dar presința D-lui Dobrescu în acest Parlament nu dovedește mai mult de cât ori-ce mărima operei de la 1864?

Aduceți-vă aminte, D-lor, din ce lupte a eșit opera din 1864. Aduceți-vă aminte de războiul de clase ce se încinsese.

Nu este, D-lor, nici o clasă în lume care să-și abandoneze privilegiile ei, pe cari tot-d'a-una le crede și drepturi, de bună voe. Societățile nu s'a constituit printr'un fel de transacțiuni asupra drepturilor; ele nu trăesc de cât într'un echilibru de forțe.

Ori-ce clasă își menține egemonia pe câtă vreme nu-î slăbește energia, și nu se ridică în fața ei o altă clasă în stare de a'î impune un tratat de pace, dacă nu preferă războiul.

Așa s'a întâmplat și la noi în cestia aceasta socială.

Clasa puternică dinainte de 1864 'și-a menținut drepturile ei, și necedând nici atunci când o altă clasă mai puternică căuta să-î impue un tratat de pace, echilibrul social nu s'a putut restabili de cât prin acea formă a războiului civil care se chiamă lovitură de Stat.

Cine a uitat cuvintele aceluia al căruia bust este colo, podoabă a Parlamentului țerei, ale aceluia care a fost oratorul cel mai ilustru al partidului conservator, ale aceluia care la un moment dat a întrupat ideea rezistenței în contra valurilor crescânde ale democrației române, ale aceluia al căruia nume a fost invocat din prima noastră ședință de către un distins membru al junei conservatoare ca un simbol al unității, ca o dovada de continuitatea istorică a partidului

conservator? Cine nu știe că Barbu Catargiu era în capul acelora cari se opuneau la împroprietărire?

Barbu Catargiu, întemeiat pe doctrina *laissez faire, laissez passer*, cerea să se facă un singur lucru: să se declare liberi țeranii pe munca lor, liberi de clacă, dar în schimbul libertății să peardă cu totul acele pogoane de pământ la cari aveau drepturile cele mai netăgăduite, acele țarine pe cari le stropiseră veacuri întregi cu sudoarea lor. Nu, să fiu drept, Catargiu le oferea să li se vîndă moșiile Statului.

Și mai adăoga un lucru și aci a fost profet Barbu Catargiu: «pământul ce D-voastre, liberalii, voiți să dați țeranilor pe moșiile particulare, zicea el, nu le va fi deajuns, ei tot vor fi siliți dar să facă învoeli cu proprietarii; dacă, prin urmare, îi forțați să treacă prin aceste furci caudine, lăsați-i mai bine să treacă cu totul, *lăsați-i să se învoiască pentru tot în toată libertatea*».

Ei bine, dacă lucrurile s'aũ petrecut ast-tel, cum să nu fim recunoscători către aceia cari aũ împroprietărit pe țeranii la 1864?

Istoria va înscrie cu litere de aur numele aceleia care la 1864 a avut curagiul să suspende cursul unor legi nedrepte și să facă să intre în sânta dreptate mai multe milioane de români!

S'a vorbit de atâtea ori contra loviturii de stat. Și eũ acum 5 ani, mai tîner și cu mai puțină experiență, și eũ credeam că lovitura de Stat s'ar fi putut evita.

Cînd însă acum în urmă am vîzut rîscoala țeranilor, și cînd simț rezistența ce din toate părțile se opune, nu mai am nici o îndoială, și sunt sigur că istoria, ea, care va uita multe fapte pe cari noi le numim mari, va înscrie pe o pagină de onoare data de 1864.

Iată dar opera anului 1864. În locul unei clase

umilite, aproape roabe, — căci datora claca, — avem o clasă de proprietari mici în fața unei clase de proprietari mari. Această stare n'a durat de cât două ani.

Intr'adevăr, la 1866 s'a schimbat situațiunea. Atunci făcând partidele un compromis asupra libertăților publice, a trebuit să se dea o compensație inimicilor operei din 1864, cari însă votaseră o Constituție liberală. A se reveni înainte de legea rurală, era imposibil. Totuși, a trebuit să fie temeri de una ca asta, dacă guvernul a găsit de nevoie ca la 12 Martie 1866 să dea o circulară care să asigure pe săteni.

Alta a fost compensația ce s'a dat proprietarilor mari, altul prețul cu care sătenii au plătit fără să știe înscrierea în Constituție a libertăților necesare. S'a făcut legea tocmelilor agricole, legea aceea care admitea executarea tocmelilor cu sila, cu dorobanți, lege care pune pe țărani noștri în starea Malezilor din insula Java.

Zilele trecute, citeam o carte nouă a unuia din cei mai mari istorici contemporani, din Anglita, Froude, care visitând Antilele englezești și mai ales Jamaica, a găsit acolo aplicat idealul socialiștilor: o țară stăpânită numai de mici proprietari negri, dar cari odată ce 'și-au avut traiul asigurat, au devenit, sau mai bine zis, au rămas leneși.

Și văzând starea asta, Froude se întreba dacă sclavagiul negrilor nu s'a abolit prea de timpuriu. Iată că se întelnește cu un Olandez și, comunicându-i gândul său, acesta indignat îi răspunde:

— Noi suntem un popor creștin, noi nu putem suferi o instituțiune barbară ca sclavia.

— Dar atunci cum se face că Malezii lucrează?

— Foarte simplu, răspunde Olandezul, avem o lege care nu permite nimănui să fie leneș.

Ei bine, așa s'a făcut la 1866. Ca compensare, marilor proprietari li s'a acordat legea de atunci a tocmelilor agricole, lege care a durat pînă la 1882; zic 1882, căci reforma din 1872 n'a alterat execuția cu forța.

A trebuit dar o muncă de 16 ani pentru ca să ne putem scăpa de acea lege barbară, sëlbatcă.

Legea tocmelilor agricole din 1882 este dar o mare reformă agrară. Ea a fost făcută de liberali, ca și legea din 1870 pentru respectarea articolului 7 din legea de la 1864.

O altă reformă se impunea. Încă din 1864 rămăsese în germene, cum foarte bine spunea D. prim-ministru, cestiunea de a se ști ce se va face cu spornicii.

Legea de la 1864 pregătise terenul, înscrișese cele două articole, cari, ne spune D. prim-ministru, că aũ fost transformate în urmă în adevărat steag de petiționare. De abia la 1878 însă s'a dat curs acestei drepte prevederi a legii din 1864, și când D. prim-ministru, ieri, avea aerul să acuze și să arunce întreaga răspundere a răscoalelor asupra imperfecțiilor legii de la 1864, eũ am dreptul să vă întreb: D-v., acei cari ați fost la putere de la 1864—1877, de ce nu ați făcut nimic? De ce să fiți atât de cruzi cu cei cari aũ făcut legea de la 1878, de și poate cu oare cari greșeli, dacă D-voastre nu ați făcut nici atât? Nu de la 1878 datează cestiunea agrară. Și D. Rosetti a spus un cuvânt, care m'a mirat. D-sa zice că a da la 1878 pământuri spornicilor în condițiunile legii de la 1864, adică cu preț fix, inferior valoarei reale a pământului și fără a exige de la împroprietarit nici un avans de bani, a fost un pericol

social; căci a avut de rezultat a băga în capul țeranilor ideea că ei au drept la pământ.

Acest raționament, dacă ar fi adevărat, s'ar întoarce și în contra proiectului D-lui Carp; căci și acolo se află ideea de a da pământuri nu ca la cumpărători ordinari, cu licitație, ci mai mult ca o reformă socială, cu un preț fix, inferior valorii reale și neluându-le de cât o anuitate, ba chiar ajutându-i la noua lor stabilire.

Critica adusă legii din 1878, dacă ar fi dreaptă, s'ar resfrânge și contra legii de azi; căci nu cred că vre-un om politic să zică că la 1878 nu trebuia făcut lucrul; fiind-că nu fusese încă răscoală, iar azi când a fost o rescoală, trebuie să se dea mai mult.

Critica dar este nedreaptă, și legea din 1878 era bună; aplicația de sigur i-a fost cum este aplicația tuturor legilor. Eū, D-lor, vė urez că atuncī când se va aplica legea D-voastre, să nu se întâmple abuzuri; dar vė mărturisesc în conștiință că dacă vor fi, nu vė voiū lua ușor socoteală despre dēsele, și în tot casul nu voiū judeca după ele legea D-voastre.

Nu o voiū face, fiind-că 'mi-am propus în politică o regulă neclintită, aceea de a nu acusa pe nimeni de ceea-ce nu sunt sigur, că dacă ași fi eū în locul său, ași putea face mai bine, și de a nu cere nimēnui nimic de care nu sunt sigur, că de ași fi eū în locul lui, 'l-ași putea da. În această privință știū foarte bine că de la D-voastră și până la agenții inferiori, cele mai bune intențiuni se pot strica. Și dacă ar fi o nedreptate ca eū să viū să vė acuz legea D-v., dacă abuzuri se vor face, tot așa însă sunteți nedrepti dacă necunoașteți ideea care a însuflețit legea din 1878.

Deci, încă un pas spre rezolvirea cestiunei agrare s'a făcut de către liberali.

Al doilea a fost vânzarea moșiilor Statului în loturi mici, care s'a făcut iarăși de către liberali. Și aci, liberalii au dreptul să se plângă că, de și lucrul s'a făcut, s'a început însă prea încetinel.

La început, cum știți, se cerea țăranilor un avans de o cincine, și se admitea chiar licitațiunea, dar numai între țărani; iar la 1885 s'a scăzut avansul la o zecime, și s'au desființat și licitațiunile chiar cele dintre țărani.

Eū cred însă, că putea în adevăr partidul liberal să facă și mai mult, ba încă, zic, că dacă se simțea în așa stare în cât să nu poată face mai mult pentru țărani, trebuia să se retragă.

De aceea, D-lor, eū liberal, am luptat alături cu conservatorii la răsturnarea guvernului trecut, fiind-că vedeam bine, că conducătorii aceluī partid nu mai căutau decât să se acațe cât mai mult de acele banci ministeriale, numai și numai ca să mai guste câtă-va vreme avantajiele materiale ale puterei, atunci când avantajiele sufletești ale puterei le erau de mult interzise.

Așa dar, D-lor,—această mică cestiune de istorie politică închisă,—rezultă ca conclusiune generală, adevărul că dacă cine-va a făcut ceva în chestia agrară în această țară de la 1866 încoace, a fost partidul liberal. Vor zice poate unii că au făcut puțin. Așa este, eū singur o mărturisesc; dar dacă recunosc că liberalii au făcut puțin, nu eū voiū avea egoismul să doresc ca conservatorii să nu facă mai mult.

În cestiunea agrară, D-lor, veți găsi în noi, liberali din inimă, o conlucrare cinstită în opera ce o întreprindeți. Vē vom spune negreșit și noi părerile noastre, vom cerca să vē facem să mai lărgiți puțin cadrul D-voastre, și chiar dacă nu

vom reuși, nu noi vom vota negru în contra acestor legi. Și fiind-că unele din dispozițiunile D-voastre în privința îmbunătățirii soartei țărânului constituie un progres, de veți reuși să le smulgeți partidului conservator din țară, împreună cu legea tocmelilor agricole, mă voiu felicita, căci nu voiu fi văzut nici odată o probă mai mare de adâncimea curentului liberal din această țară, de puterea democrației române, decât faptul acesta că, partidul conservator, venit la putere în urma unui guvern liberal, care sfârșise în noroiu, a fost silit s'o ia și dânsul de unde o lăsase liberalii, ba încă și mai de sus.

Acestea zise, voiu să reviu puțin asupra cauzelor răscoalei țărănești. Causa primară după mine e mizeria; fostul ministru al justiției a spus ieri... — și regret că D-sa a spus aceasta,—căci eu, D-lor, am o deosebită stimă pentru fostul ministru de justiție, care suindu-se la putere într'o stare de lucruri care era aproape o revoluțiune, a știut să rămână cu sânge rece și nepărtinitor, și a făcut în personalul justiției cât mai puține turburări... Acest lucru i se va ține în socoteală de către toți oamenii de bine. D. ministru al justiției a venit ieri—și încă o dată regret—să ne spună că nu mizeria a fost cauza răscoalelor țărănești. Observați în trecut, D-lor, că zicând aceasta, a dat implicit un fel de ușoară desaprobare autorităților judecătorești, cari dacă nu cu mizeria au avut să lupte, ci cu autorii de răscoale, trebuie să mărturisim că s'au arătat cam nedestoinici de a pune mâna pe dânsii. Dar cuvintele D-lui ministru erau de natură să învenineze situațiunea. La ce bun? Pentru ce dar să înveninăm și noi acest trist trecut, dând la iveală excesele inseparabile de ori-ce mișcare ome-nească, mai ales atunci când cu toții ne hotă-

riserăm să tragem o perdea peste trecut, dar să tragem o perdea și peste excesele rășcoalei ca și peste excesele represiunii.

În adevăr, D-lor, nu sunt destul de copil ca să nu-mi închipuesc că o trupă aflându-se față cu o ceată de oameni rășculați, va veni un moment în care va fi silită să useze de armă. Știu că singura superioritate a 100 de soldați asupra unei mulțimi resvrătite este pușca ce au în mână, și siguranța tuturor că la timp hotărît o vor putea întrebuița.

De altă parte sunt sigur că excese de omoruri nu s'au făcut; cunosc prea bine temperamentul național ca să cred un singur moment că din el ar fi podidit cruzimi. Dar bătăi așa zise de corecțiune, aplicate într'un mod regulamentar și ilegal, — și tot ce este ilegal este rușinos și demoralizator, — dar asemenea bătăi aplicate prizonierilor au fost, și să nu mă întrebați unde și de către cine. Da, luăm hotărîrea și tragem o perdea neagră peste aceste excese și rog și pe D. ministru să uite excesele țeranilor; excese pentru excese. Poate că între excesele unei mulțimi îmbătate de furia resvrătirei, și acelea ale unor oameni rău instruiți, cărora li s'a dat paza legii și a demnității fie-căruia din noi, alegerea nu este grea!

Ei, D-lor, la început mulți aveați bănueli și mărturisesc că și eu am avut bănueli; cunoșteam cât de îndelung răbdători sunt țeranii noștri, și când am văzut o rășcoală isbucnită într'un moment în mai multe părți m'am întrebat: se poate ca mizeria să fie motivul rășcoalei; nu cum-va să fie și uneltiri vinovate?

Mi-aduc aminte că venise în București corespondentul unui jurnal străin, corespondentul lui *Times*; el venise dintr'o țară unde tot ce se pe-

trece în Europa, este d'acapul pus în socoteala Rusiei, din Anglia unde rusofobia este aproape o boală națională.

Venise să aflu adevărul și grozav se înduoia de ceea ce-î spuneam eu, cum că nu sunt rușii cari au făcut răscoala, ci starea cea rea a țeranilor. Și ne-am dus împreună la Malmaison să vedem prizonierii; erau peste 2.000 de țerani ținuți destul de bine, o mărturisesc, în acele maneje unde aerul circula liber și de sigur mult mai bine de cât la vetrele lor, de unde fuseseră aduși legați cot la cot, între baionete. Și vă mărturisesc — și nu sunt lesne la lacrimi — că am plâns. Vă asigur că nu este nici unul dintre D-voastre care să fi putut sta un ceas acolo să vorbească cu prizonierii, să vadă acele figuri slăbănogite, cadaverice, căruia să nu i se spargă inima de compătimire și să plângă. Și a plâns și acel corespondent, și mi-a spus: am văzut mizeria din vestul Irlandei, am văzut mizeria cea mai vestită, dar n'am văzut încă figuri de oameni în halul acesta. Nu erau, D-lor, acolo oameni semeți, oameni certați de justiția corecțională, nu erau oameni îmbătrâniți în păcate, erau oameni cari d'abia cutează să vorbească, și cari, când îi întrebați de ce s'au resculat, nu făceau de cât să bage mâna lor uscată, tremurândă în sân, să scoată un contract de învoielii agricole, pergamentul de noblețe al acestor nenorociți, contracte cari dacă s'ar citi aci, nu ar mai rămâne nici o înduoială în spiritul D-v., că mizeria a fost cauza primă a răscoalei.

Dar de ce țeranii strigau după pământ? Ei bine, D-lor, cum vă mirați că țeranii cred că au drept la pământ, când știți bine că dreptul la pământ a fost veacuri întregi dreptul nostru național? Cum vă mirați că nu s'a putut șterge

încă din mîntea poporului român drepturile ce aveau înainte de 1864? Ideea dreptului la pământ, D-lor, este în datinele, în tradițiunile, în suvenirile, ași putea zice, în carnea și în oasele țăranilor noștri. Nimic de mirare, dacă în vreme de răscoală, acest strigăt îi prididește.

Vă mirați, D-lor, că țăranii noștri nu prea arată mare respect față cu dreptul, și el legitim, al proprietarului. Așa este. Dar ia cugetați un minut sub ce formă apare acest proprietar în ochii țăranilor noștri. El nu șade la țară, dragostea pământului 'i este *terra incognita*, el — în cele mai multe cazuri — nu lucrează singur, și când lucrează, lucrează cu învoeli; nu pune nici știință nici capital, nu riscă mai nimic în anii cei răi, câștigă prea mult în anii cei buni. Mărturisiți că un asemenea spectacol nu prea este făcut să impună respectul!

Vă mai mirați, D-lor, că țăranii nu prea au un mare respect pentru lege, pentru ordinea socială. Așa este; dar lucrul este firesc. Ordinea socială în spiritul țăranului nostru nu poate pare ca o idee abstractă, ea 'i este înfățișată în carne și în oase în persoana celor cari sunt însărcinați s'o facă să fie respectată. Acum cred că lesne vom înțelege toți de ce această ordine socială nu prea insuflă respect țăranilor noștri.

Să trecem la partea a doua. Dacă materia explosibilă era, și era multă, cum s'a pus însă schinteia? D. Panu a mărturisit un mare adevăr: noi, opozițiunea unită, avem o parte de răspundere în această răscoală; nu că am eșit din calea legală, dar pe această cale am mers până la extrem și am uzat de toate căile permise de Constituțiune, cu o energie neuzitată și chiar cu violență ce nimeni cred nu ar voi să o vadă repețindu-se.

Ei, D-lor, într'o țară ca a noastră, unde libertățile sunt încă proaspete, nu trebuie să vă mirați dacă agitațiunile noastre pentru răsturnare, transportate în alte pături sociale, s'au transformat în agitațiuni agrare. Noi ceream puterea, pentru că puterea o credeam necesară ca să îndreptăm reaua stare de lucruri de care ne plângeam. Țăraniî au cerut pământ; căci pământul cred ei că le este lor necesar ca să îndrepteze reaua lor situațiune. Fost'a numai atâta? Vă mărturisesc că credința mea personală este că atâta numai a fost, însă sunt lucruri cari s'au spus aici și cari ar putea să ne facă a ne înduoî.

Ați văzut pe D. ministru al lucrărilor publice, fost ministru de justiție, acela care în timpul răscoalelor, a avut direcțiunea justiției, ași putea zice chiar a represiunei și care de sigur are dreptul la multă indulgență din partea noastră, când ne gândim la greutatea sarcinei.

Ați văzut, zic, pe D. ministru al justiției de două ori afirmând că nu are convingerea desăvârșită cum că răscoala a izbucnit de la ea însăși.

Da, D-lor, așa ne-a lăsat să înțelegem. Și în circularea sa, ce spune D. ministru? Ne spune că uniformitatea cererilor, simultaneitatea cu care răscoala a izbucnit în mai multe localități deodată, și acea mulțime de indicii cari dau convingerea și cari nu se pot lesne înșira, 'i-au dat adâncă convingere că trebuie să fi fost o agitare la mijloc, și în consecință zicea procurorilor să ia măsuri de cercetare. Iar ieri, tot D-sa ne-a zis că nu mizeria este singura cauză a răscoalei.

Atunci vă întreb dacă noi în urma acestor afirmațiuni ale băncei ministeriale, putem să ne mulțumim numai cu ceea-ce se spune?

Nu, D-lor, nu avem dreptul să o facem, este de datoria noastră să nu neglijăm nici un mij-

loc de a descoperi adevărul în această privință. Ancheta judecătorească n'a putut să ajungă la descoperirea adevărului, și în adevăr ea nici nu putea să ajungă; căci ancheta judecătorească era legată de formulele codului penal, era legată de exigențele articolelor acelea din cod cari lovesc pe autorul intelectual numai în anume circumstanțe, ancheta judecătorească nu putea să ia locul anchetei politice. Ei bine, noi aceasta cerem de la D-voastră, să ordonați o anchetă mare și largă, să se facă această cercetare, și numai dacă nu va fi cu puțință a se dovedi nimic, atunci numai să scrim pe prima pagină a acestei răscoale: *Isvor necunoscut*.

Istoria, D-lor, nici odată nu se mulțumește cu origini misterioase; afirmă începuturile, cu diferență numai că dacă nu-î dai fapte concrete, judecă după bănueli.

Ei bine, D-lor, aceasta noi nu o voim. Știți că s'a ridicat în această țară o acuzație teribilă. Un partid întreg printr'un manifest public, a adus bănueli în contra noastră a tuturor cari formam opozițiunea unită; am fost denunțați țerei de către un fost președinte de consiliu, am fost denunțați de către foștii miniștri, de către foștii deputați și de persoane cari au avut puterea în mână în această țară 12 ani; am fost denunțați ca autori intelectuali ai răscoalei țărănești. Noi nu voim să rămânem sub aceste acuzații, noi voim să oferim adversarilor noștri mijlocul de a afla tot, voim să le dăm o anchetă largă, voim să le dăm toate mijloacele de dovedire și să-î invităm pe D-lor să ia parte directă la această anchetă. De vor reuși să dovedească că noi suntem vinovați, să ne luăm pedeapsa ce merităm, adică blamul țerei; de nu vor reuși,— și știm că nu vor reuși,— să rămânem

ei cu pata de a ne fi acuzat pe nedrept, de a ne fi bănuit de o crimă, numai din patimă politică. Noi, cel puțin, liberalii din fosta opozițiune unită, cerem aceasta ca uniî ce suntem cu frunțile curate, și fiind-că cred că și D-voastre, conservatorii, sunteți cu frunțile tot așa de curate, vă cerem ancheta. Iar dacă uniî dintre noi ar fi fost măcar imprudenți, tot avem dreptul să cerem să înceteze o solidaritate periculoasă. Să facem dar o anchetă mare și largă, să chemăm pe toți să ne spună și să ne dovedească tot ce au trâmbițat prin gazete opt luni de zile. Iată ce vă cerem noi, și dacă D-voastră nu o veți face, cu atât mai rău.

Vorbim cu toții, D-lor, de cestiunea agrară, și când o facem nu putem să nu ne aducem aminte de figura măreață a aceluia care a jucat odată primul rol în această cestiune, de figura lui Barbu Catargiu.

Aduceți-vă aminte că legea agrară de la 1864, a fost precedată de un asasinat politic, asasinat al cărui isvor este și astăzi un mister. Câte băneli, câte patimi vrăjmașe nu s'au petrecut în această țară, pentru că nenorocirea a făcut ca la origina aceluî asasinat politic să se scrie cuvântul *mister*.

Ei bine, D-lor, nu mai adăogați încă un mister în istoria noastră contimporană; dați puțința, dați toate mijloacele spre a eși totul la lumină. Iar dacă și atunci nu se va dovedi nimic, cel puțin, vom putea zice țerei și posterității că ne-am făcut toată datoria ca să descoperim adevărul; atunci vom avea dreptul să-î cerem ca dânsa să ne judece după faptele noastre, iar nu după bănelile și acuzările adversarilor. (Aplause).

DAREA IN JUDECATĂ

Sedința Camerei de la 2 Februarie 1889

Era natural ca după înverșunarea cu care fusese dusă lupta în ultimii ani ai guvernului colectivist; după strigătoarele nedreptăți, călcări de legi, persecuțiile și violențele guvernului Brătianu, resentimentele multor luptători din opoziția-unită să persiste și după căderea colectivștilor. Unii suferiseră prea mult personal, alții, conduși de un idealism politic prea puțin potrivit cu starea reală a politicei de la noi, cereau capul vinovatului, voiau să urmărească până la complecta distrugere pe conducătorii partidului căzut de la putere.

De aci s'a născut propunerea de dare în judecată a cabinetului Brătianu, propunere semnată de reposatul N. Blaramberg și de un mare număr de deputați.

În contra acestei propuneri, D. Take Ionescu, care o prevăzuse încă din timpul guvernului colectivist și declarase de atunci că o va combate, D-sa rostește discursul de mai jos :

Domnilor,

Nu am luat cuvântul, D-lor, să răspund D-lui Enacovicî. D-sa, în numele unui partid¹⁾ a cerut socoteala șefului său. Eă, care nu sunt membru al acelui partid, nu am nici un drept să mă amestec în aceste socoteli. D. Enacovicî însă a

---

¹⁾ Partidul liberal-conservator.

zis: noi, dacă cerem darea în judecată a fostului guvern, nu o facem împinși de dorul răsbunărei, ci o facem pentru că noi am luptat ca să schimbăm un sistem, iar nu ca să înlocuim un om. Așa este; D-nul Enacoviči are dreptate. Ca să schimbăm un sistem luptat-am noi. Ei bine, dacă este așa, să respingem propunerea, să începem schimbarea de la temelie.

Căci temelia propunerii D-voastre este tot temelia guvernului trecut: persecuția politică, zdrobirea adversarilor. (Aplause).

Când martorul se presintă d'inaintea justiției suverane, el jură că are să vorbească fără ură, fără părtinire pentru nici una din părți. Și eu, când m'am hotărât să îndeplinesc această datorie de onoare — căci o consider ca o datorie de onoare să mă adresez națiunii suverane, — mi-am luat angajamentul, față cu mine, să vorbesc fără ură, să pui strajă gurei mele, pentru ca un cuvânt să nu-mi scape care ar putea să aprindă și mai mult urile și patimele cari clo-cotesc în această Adunare. (Aplause).

Mi-am luat și angajamentul să vorbesc fără părtinire, și credeți-mă, D-lor, că mi este lesne să o fac. Nu am o lungă viață politică, din contra e foarte scurtă. Cu multă nedreptate D. ministru al domeniilor¹⁾ a zis că ea se reduce în trei—patru cărți de drept și 2—3 ani de luptă. Orî cât de scurtă ar fi însă acea viață, orî cât de mic acel capital politic, pe care l-am agonisit în acest moment, știu că cheltuesc poate tot acel capital. O știu, dar este datoria mea să nu mă codesc.

Dar, D-lor, am să fiu fără de părtinire. Și cu toate acestea nu am uitat nimic, absolut nimica

¹⁾ D. Al. Lahovary.

din ceea-ce am zis, din ceea ce am făcut când mă aflam în opozițiune; nu am uitat nici că regimului lui Ioan Brătianu se datoresc primele desiluziuni ale multora dintre noi, nu am uitat nici corupțiunea care se întinsese, nici rușinea ca un ministru să treacă dupe banca ministerială la pușcărie ca un hoț ordinar; nu am uitat nici selbătăciile de la Botoșani, pe care le-am înfierat de atunci încă aci, în această Cameră, pe atunci pe când nici nu cunoșteam pe D. Enacovici; nu am uitat nici că la Craiova s'a tentat să ne zdrobească în propria-ne întrunire; n'am uitat nici pe 14 și 15 Martie, n'am uitat nici că am fost dat în judecată pentru crimă, n'am uitat chiar că fără regimul trecut nici azi nu aș fi cunoscut șueratul acelor gloanțe pe cari eu unul le-am auzit; căci am fost între cei d'intăiu veniți aci. (Aplause).

Dacă nu am uitat însă nimic din toate acestea, tot așa nu am uitat că în toată cariera mea de opozițiune nici un moment nu m'am propus răzbunarea, nici un moment nu m'am hotărât să dau în judecată pe D. Ioan Brătianu, dacă vom reuși să'l răsturnăm. Și după cum D-v., D-le Blaramberg, v'ați îndeplinit o datorie venind la această tribună spre a da satisfacere unui angajament de onoare ce ați luat față cu alegătorii D-voastre, tot așa și eu îndeplinesc un angajament de onoare luat nu către opiniunea publică, ci către cine-va, care, pentru fie-care din noi e mai presus de opinia publică: către propria mea conștiință.

Și ca să pun ori-ce streajă la ori-ce ispită, căci ispita e mare să lovești pe vrăjmașul pe care l-ai doborât, încă din momentul căderii D-lui Ioan Brătianu, din prima ședință, am luat angajamentul, scris și tipărit în *Monitor*, ca să

îndeplinesc datoria pe care o îndeplinesc astăzi; și când o fac, nu fac decât să plătesc polița ce însu-mi am tras asupra mea.

Venise noul cabinet, și fie-care ne întrebam ce are să se întâmple în această țară. Luam atunci cuvântul ca și acum în numele nimănui, absolut al nimănui... dar nu numai când reprezintă pe cine-va al dreptul să vorbești, dar și când reprezintă ceva. De exemplu, D. Blaraberg azi ași vrea să știu pe cine reprezintă? Din ce partid face parte D-sa? D-lui nu este în nici un partid cunoscut, dar reprezintă ceva—reprezintă un curent din țară. Așa și eu nu reprezintam pe nimenea, dar reprezintam ceva; căci nu veți tăgădui că există în țara aceasta și marea masă a muncitorilor cari vor progresul liniștit, iar nu discordia, și că și de aceștia trebuie să țineți seama în cumpăna D-voastre. Ziceam atunci aceste cuvinte:

«Și tocmai fiind că a căzut, voi fi mai generos azi de cât eram ieri; căci dacă e vre-un lucru care e semnul slăbiciunii morale, este violența față cu acei cari nu se pot apăra, e severitatea cu cei căzuți.

«Mai mult, D-lor, după ce un guvern a căzut, nu ne mai este permis să nu ne gândim și la bunurile lui, și chiar și la circumstanțele atenuante ale relelor lui.

«Dacă s'ar da în judecată D. Ioan Brătianu pentru faptele politice, declar în toată sinceritatea că m'ași oferi cel d'întăiu ca să mă duc să'l apăr.»

Aici ved în *Monitor* însemnat ilaritate. Majoritatea D-lui Brătianu râdea!

Și adăugam:

«Nu credeți, D-lor, că zic aceasta pentru a căpăta buna-voință a D-voastre, nu curtenesc

buna-voință a nimănuî; fie-care își face datoria sa când spune ceea ce crede asupra situațiunei. Atât și nimic mai mult.

«Nu cied că ar fi un semn mai mare de cădere națională, de cât atunci când ași vedea pentru fapte politice trimețându-se în judecată un om care a avut fericirea să fie la cârma Statului în momente de grea cumpănă, și sub care deși nu s'a realizat întreg programul cu care venise, totuși s'a putut realiza ceva din visul națiunei.»

Consecinte dară cu mine însu-mi, dați-mi voe să analizez și eă situațiunea și să vă arăt pentru ce nu trebuie, pentru ce nu puteți să dați în judecată cabinetul lui Brătianu.

Și mai înainte de toate să lămurim puțin situațiunea, să punem chestiunea cum a pus'o D. Blaramberg, cum se poate pune.

Nu e vorba aci, D-lor, de informațiuni, de mici cercetări care să dovedească dacă nu cum-va s'aă comis ceva potlogării, dacă cutare ministru a săvârșit o hoție. Nu, nu e vorba de aceasta; n'ar fi nevoie atunci de înălțarea la care s'aă suit desbaterile.

E vorba de alt-ceva — D. Blaremburg a înțeles-o — e vorba de judecata politică a unui guvern care a deținut puterea 12 ani. Mai mult: e vorba de judecata politică a carierei unui om, și nu numai a carierei sale în guvernul de 12 ani, dar toată viața sa politică de la 1867 încoace.

Intr'adevăr, D. Blaramberg v'a spus'o. Brătianu; după D-sa, era tot așa de vinovat în 1868 ca azi: aceleași abusuri, aceleași tiranii, aceleași minciuni, aceleași mișelie. Nimeni nu vedea atunci, v'a adaos D. Blaremburg; eă singur Casandră modernă, am văzut'o, v'am spus-o și n'ați voit să mă credeți.

Iată dar cestiunea: vi se cere să dați o sentință politică, să desființați o carieră politică.

Acest drept l'aveți în lege, acest drept vi'l tăgăduiește realitatea faptelor. Nu, nu puteți D-v. să desființați o carieră politică; nu, nu puteți D-voastre să hotărâți aceasta. Sunteți, suntem acei cari au luptat contra lui I. Brătianu, unii mai de mult, alții mai de curând — voiți analiza pe urmă situațiunea fie-căruia; — sunteți adversarii politici cari ați reușit, nu puteți să fiți judecători politici, cari să vă pronunțați verdictul. În politică nu sunt de cât două tribunale: opinia publică de azi, cu drept de apel la opinia publică de mâine, care se chiamă istoria; în afară de aceste tribunale nu e nici unul, carierile politice nu intra în considerantele unei hotărâri de curte. (Aplause).

Mă uit în toată Europa, la toate popoarele; știți unde ved procese politice? În Peru, în Bolivia, în Mexic; acolo ved procese politice, acolo ved învingătorii de azi, gâtuind pe învinșii de ieri, pentru ca la rëndul lor să fie gâtuții de învingătorii de mâine. (Aplause). Ei bine, acesta să vă fie idealul, acolo găsit-ați respectul libertăților, acolo văzut-ați guvernele cele mai virtuose?

Arătați-mi, D-lor, un stat în Europa, unde să se practice această dare în judecată a ministrilor. Unde? În revoluția franceză? Dar ce? Fost'a cestia la noi în țară între Brătianu și noi, de războiul de clase sociale? E vorba de o națiune întreagă care se ridică în contra unei opresiuni de secol, și care după ce a reușit a pune la pământ totul, se îmbată de bucurie, își pierde cumpătul și se dă la excese?

Arătați-mi, arătați-mi o țară civilisată în care să se facă ceea-ce propuneți D-voastre!

Dar o să ziceți că nu sunt aiurea ministere ca la noi. Ei, D-lor, nu vă degradați țara așa de mult! Acum câtă-va vreme, în această Cameră, spuneam D-lui Sturdza care se plângea că profesorii noștri sunt mai pre jos de cât cei din Germania: da, D-le ministru, sunt mai pre jos; dar și miniștrii noștri sunt mai pre jos de cât cei din Germania, și deputații noștri și advocații noștri mai pre jos de cât cei din Germania; nici o țară nu poate suferi de această boală teribilă de a avea unul din organismele sociale prea mult superior celor-alte; totul se ține în proporțiune. (Aplause).

Să dorim, să năzuim să ajungem mai presus de cât ceea ce suntem, dar să nu uităm ceea ce am fost și să nu calomniăm ceea ce suntem.

Eă, D-lor, sunt, ca și D-voastre, scandalisat că s'a întâmplat să se sue pe acea bancă hoți ordinari; de câte ori veți arăta pe unul, — cum am arătat noi pe generalul Angelescu, când eram acolo — pe care îl veți bănuși măcar că a furat în cutare ocaziune, sunt cel d'întâiu care să cer lumină, dar lumină mare, și să tac totul pentru ca să ștergem cel puțin pata care a rămas pe acea bancă ministerială prin trecerea lui. Și cu toate astea, nu vă desperați, nu credeți că țara noastră e pierdută, fiind-că s'a întâmplat acest lucru. Acum două sute de ani, — numai 200 de ani! — în țara clasică a liberalismului și a parlamentarismului, acolo unde nu domnea de cât o bogată și veche aristocrație, sub William III, s'a dat în judecată primul ministru Leeds, președintele Camerei Trevor și Seymoor, pentru că furaseră în mod ignobil, furaseră ca generalul Angelescu, și cu toate astea nimic n'a împedit pe Englitera să facă progrese cari ne uimesc.

Asemenea dări în judecată, da, sunt rodnice, și nu eă le voiă înlătura.

Dar procesele politice, aprecierile politice, arătați-mi-le unde se fac? Nicăeri. Și știți pentru ce?

D. G. Panu: Stratord.

D. Take Ionescu: E vechiă, D-le Panu; voiă ajunge și la argumentația D-tale, la rënd. (D. Panu întrerupe).

Și regret, decât o să ne întâlrim în altă discuție.

Nu s'ău făcut procese politice; căci caracterul faptelor politice diferă după aprecierile partidelor; după cum spunea Victor Hugo în parlamentul francez: procesele politice sunt cele mai nesigure; osîndiții politici? criminali pentru unii, eroi pentru alții. Și când președintele 'l întrepruea cu un argüment de advocat de judecătorie de pace, și 'i zicea că criminalul când e osîndit, e criminal pentru toată lumea și eroü numai pentru complicitii săi, Victor Hugo, în numele dreptăței celei eterne, 'i respundea:

«Adu'ti aminte, D-le președinte, că mareșalul Ney a fost ca criminal osîndit în 1815, pentru mine el este un eroü, și cu toate astea nu sunt complicele lui.»

Dacă vreți acum, să trecem la noi, să vedeți neputința proceselor politice. Știm cu toți procesul politic de la 1876, acuzarea ministerului D-lui Catargi. Nu erau fapte mici acelea pentru cari era dat în judecată D-sa, pentru aceasta nu aveți de cât să cetiți actul de acuzare și dovezile culese. Eă nu voiă să le citesc aci; căci m'am hotărît să nu aduc de astă dată nici o vorbă de patimă, care ar putea să ne învrăjbească; dar nu pot să vă ascund că era întreaga serie a acuzărilor pe care le-a adus și D. Blaraberg cabinetului Brătianu. Eraü în primul rënd ingerințele electorale. Și să nu credeți că

tocmai în aceasta nu ar fi temelia lucrului; din contra, dacă voiți să faceți operă de dreptate politică, aici ar trebui să loviți; căci dacă n'ar fi ingerințe, n'ar mai fi poate nici clientelă, nici traficurile de care ni se vorbește. Era pe lângă aceasta, violare de texte exprese din Constituție, violarea art. 29, era până și complicitate pentru omucidere; căci, D-lor, dacă a căzut un ușier aici, la ușă, în timpul guvernului D-lui Brătianu, aduceți-vă aminte că altă dată au căzut mulți oameni la Giurgiu și la Alexandria. (Aplause).

Era dar, dupe cum vedeți, chiar complicitate de omor! Era mai mult! Și violența D-voastre de azi 'mă aduce aminte că am cetit cu oroare acest lucru că, pe când D. Mârzescu venise în numele moderațiunei zicând: Acuzați pe Catargi de ori și ce vreți, nu 'l acuzați însă de delapidare de bani publici; căci nu vă va crede nimeni,—s'a găsit atunci un D. Lătescu care să 'l întrerupă zicându'i: Cum? Vrei să fii politicos cu tâlharii? Aceasta e scris în *Monitor*.

Eu vă întreb acum: Profitat'a cui-va această punere în judecată? Dar o să'mi ziceți poate că ar fi putut profita dacă s'ar fi continuat.

Ei bine, nu. Și eu vă dau un singur răspuns: Elocința faptelor. Nu au trecut decât 7—8 ani dupe această grea acuzare, și ați văzut pe acuzatori unul dupe altul, pe D. Kogălniceanu, pe D. Vernescu — și eu nu-i învinovățesc pentru aceasta; căci au făcut-o în bună credință absolută, — 'i-ați văzut alergând la sprijinul D-lui Catargi vinovatul, luându'l de la Golăseși pentru ca să'i ceară concursul său la răsturnarea unui alt guvern, care călcase libertățile publice. (Aplause).

Istoria are câte odată răspunsuri de acestea crude. Departe de mine de a zice că acuzarea nu era dreaptă, ceea-ce voiți să zic însă e că

nu trebuia să se facă, după cum de altmintrelea înșiși acuzatorii au fost siliți s'o recunoască, de oare-ce și-au retras acuzarea lor!

Maî mult, D-lor. Știți cui a profitat acuzarea de la 1876?

Tiraniei, a tot putinței D-lui Brătianu, căci depărtând pentru cât-va timp din arena politică pe protivnicii săi răsturnăți, i-a înlesnit să guverneze țara fără control, așa că vrând nevrând n'a putut decât să ajungă la păcatele la cari a ajuns. Intreb pe cei de la 1876 de ce nu acuză și azi? Fiind că greșală politică au făcut atunci, și nu vor să o repete și azi. Căci la ce bun păcatele predecesorilor noștri, dacă nu tragem nici o lecție dintr'insele?

Și apoi pentru ce acuzați pe D-nu Brătianu? Pentru faptele din propunerea D-lui Blaramberg? Ia să le luăm puțin, odată pentru tot-d'a-una. Voești, D-le Blaramberg, ca cestiunea Basarabiei să meargă înaintea justiției? Voești lumină? Ei bine. Ce are să mai afle țara în această cestiune? Ea știe un lucru: că o mare împărăție și-a dat a ei iscălitură că ne va respecta teritoriul, și nu'și a ținut iscălitrua. Ce? voiți să se deschidă încă odată această rană adâncă ce sângerează în fie-care dintre noi?

Voiți acuzare pentru că s'au votat legi neconstituționale? Cum? dupe ce ați văzut pe D. Blaramberg singur că a zis că în această privință 'și rezervă pentru mai târziu cuvântul?

Și pentru ce astă rezervă? Să fie pentru că sunt chiar din acei 22 cari nu vor să se explice asupra acestui punct!

Ce dovadă mai puternică că propunerea D-v. n'are nici temeiū nici viitor!

Vorbiți de legi neconstituționale; dar de ce nu aveți curagiul să le spuneți cari sunt?

Este revizuirea Constituțiunei în baza căreia stăm aci? Este domeniul coroanei? De ce tăceți, de ce nu voiți să vă spuneți gândul întreg?

Acuzați pentru cele-alte fapte politice? Apoi vă întreb de când este Brătianu greșit? D. Blaraberg spunea, că de la început, de 12 ani. Ei, atunci vă votez propunerea, dar vă cer să dați în judecată pe toți complicii D-lui Brătianu, să dați în judecată pe toți liberalii din această Cameră, să dați în judecată și pe toți conservatorii din această Cameră. Complicii și liberalii, complicii și conservatorii; complicii liberalii pentru că s'a'u deșteptat prea târziu, complicii conservatorii pentru că a'u anunțat prea de timpuriu! Ah! știu că mulți dintre noi pretindem că răul a început numai dupe plecarea noastră. Ei, D-lor, această explicare are cusurul, cum bine a spus D. Lahovari, că crează mai multe egire, și istoria nu cunoaște decât una!

Complicii toți, D-lor! Răul 'și are gena lui, dați-mi voie s'o fac în câte-va cuvinte. Acum 40 de ani, D-lor, se ridicase o generațiune tânără, caldă la inimă și mare la aspirațiuni; putea să-și aibă păcatele ei, însă păcatele nu se mai puteau vedea, atâta era de uimitoare lumina ce revărsa asupra aspirațiunilor ei!

Din acea mare generațiune unii a'u murit în floarea vârstei, alții a'u dispărut în obscuritate, cei mai fericiți a'u rămas, și aceia, acoperiți de gloria luptelor și a exilului, s'a'u pomenit în fruntea unei cete de fanatici. Nu-î așa că a'u avut fanatici și nici nu mă mir, din contră ar fi să disper de patriotismul acestei țări dacă acea generațiune nu ar fi născut fanatici în drumul ei. Și când ceata aceea a ajuns la putere, n'a găsit în față-î de cât un partid învechit, care din ce în ce devenia mai slab. Așa că pe când parti-

zaniî se supuneaî orbeşte, protivnicii nu îndrăzneau să critice; şi ast-fel, D-lor, înţelegeţi bine, că păcatele şi greşelile cari s'au comis au fost o consecinţă firească, o urmare fatală a unor evenimente pe cari nimeni, nici chiar sentinţa D-voastră, a curţii de casaţiune, n'ar fi putut să le oprească.

Complici noi toţi, D-lor, aceia chiar cari n'am fost cu densusul de cât un an, ca mine, pe când mulţi din cei cari vor vota propunerea au fost cu Brătianu ani îndelungaţi. Aveţi dar o parte de răspundere faţă cu istoria, răspunderea că n'aţi ştiut mai dinainte să împedicaţi greşelele. Iată complicitatea liberalilor, şi vedeţi că sunt larg, nu voiî să analizez rënd pe rënd faptele încriminate din propunerea D-lui Blaramberg, nu voesc să fixez datele acelor fapte, să vă spun numele brătieniştilor de pe atunci; căci, dacă aşi face-o, mulţi ar simţi un fier roşu pe obraz, cum l'am simţit chiar eu, partizan de o zi, care n'am fost nici o dată nici la sfaturi, nici la onoruri.

Complici şi conservatorii. Căci ce au făcut ei? Afară de câţi-va cari, cum spunea D. Lahovari, d'abia puteau ocupa o masă, s'au plecat către soarele care se ridica; s'au plecat atraşi, unii zic de favoruri, eu zic de alt-ceva, pe care 'l voiî explica; dar s'au plecat, şi puţini au rămas cari să ducă lupta cea mare. D. Blaramberg este unul din cei cari au dus'o, şi de aceea 'i dau dreptul ca să vorbească cum vorbeşte. D-sa nu are nici o răspundere, dar nici o parte din cele bune şi mari n'are, dar nu toţi cei cari au să voteze cu D-sa pot să ţină acelaşi limbagiu.

Ei bine, cu partizani fanatici şi cu protivnici cari ţi se închină ori-cari tac, vă întreb dacă firea omenească nu duce, nu trebuie să te ducă

la acea beție a putereii, la acea rătăcire a mărilor, care te face să te crezi impecabil, și să sdrobești pe orî-cine se încearcă să 'ți stea în cale?

Aceasta este, D-lor, istoria D-lui Brătianu. Trebuia oare pentru aceasta să nu 'l dăm jos? Nu; dar o dată cu răsturnarea lui, misiunea noastră s'a terminat, și rămîne acum ca istoria, judecând faptele lui bune ca și cele rele să 'i dea partea care 'i se cuvine într'una din paginile analelor țerei noastre.

Se întîmplă, D-lor, cu judecata oamenilor ceea-ce se întîmplă cu judecata unei priveliști. Când te uiți de aproape 'ți apar distinct toate detaliile și uriciunile și meschinăriile și nimicurile, când te depărtezi însă nu mai vezi de cât conturul și liniile cele mari. Ei bine, distanța în timp are același efect cu depărtarea în spațiu. Din operele trecutului nu mai rămân de cât numai niște linii generale, și omul este judecat după acele linii numai, așa că orî intră în rîndul cetățenilor celor mari, orî dispăre pentru vecinicie în masa cea fără de nume. Ei, bine, o asemenea definitivă judecată asupra lui Brătianu nu puteți să dați D-voastră, ea aparține unei alte generațiuni mai depărtate (aplause).

Am zis, D-lor, adineaorî—și n'ași vrea ca cuvintele mele să fie rău interpretate—am zis că și partidul conservator este de vină pentru greșelile regimului trecut; pentru că el a desertat mulți ani de la luptă în contra D-lui Brătianu. Să fi intrat oare în această vină partidul conservator numai pentru că a fost atras de favoruri? Nu, D-lor, să nu judecăm omenirea cu ceea-ce este mai rău în noi, cu ura; s'o judecăm cu ceea-ce este mai bun în noi, cu dragostea. Conservatorii aū fost și ei orbiți de

gloria care se revărsase asupra neamului românesc. Eu nu voi zice că D. Brătianu a făcut independența și Regatul—și declar D-lui Blaramberg că pentru mine unul, Regatul nu este o bagatelă, iar resbelul, resbelul care după D. Blaramberg este opera exclusivă a acusatului de azi, este o operă măreață. Cei cari nu-și dau seama de toate efectele ce a produs asupra-ne reînvierea gloriei strămoșești, n'aū de cât să se întrebe dacă rolul nostru în Europa este același ca înainte de resbel!

Ei bine, soarta a voit ca aceste acte mari să se facă pe când D. Brătianu se afla la putere, asupra lui dar s'a revărsat gloria națională; și conservatorii ademeniți aū desarmat și ei pentru câți-va ani, și nici n'aū putut să nu desarmeze, căci le-ar fi fost cu neputință să se lupte atunci în contra opiniei publice unanime a țerei.

Și acum, D-lor, vă întreb, ce scop urmăriți când cereți darea în judecată? Voiți să se facă lumina? Dar lumina, declarați singuri, este făcută, culpabilitatea este vădită, faptele s'aū comis. Și atunci vă întreb ce voiți? Mi se zice: Pedepsa. Pedepsa? Dar D-voastre nu voiți pedeapsa, căci nici unul dintre D-voastre n'a cutedat să nu aibă lărgimea de inimă să zică că nu ține atâta la pedeapsă, cât ține la alt-ceva.

Și dacă nu voiți pedeapsa, încă o dată, ce voiți?

Voiți să puneți niște adversari politici în neputință de a duce lupta în contra D-voastră, voiți să nimiciți una din grupările cari vă sunt dușmane? Aceasta vă este dorința, și aceasta este nedrept.

Da, D-lor, eu știu ce vă îngrijește, căci dacă nu ăsta vă este scopul, de ce n'ați venit cu această propunere, D-voastre, cari ziceți că ați

luat angajamentul față cu țara, ca să o faceți mai dinainte? Pentru ce n'ați venit la Noembrie? Pentru ce ați născocit-o tocmai după ce n'ați reușit porto francurile, tocmai după ce s'ați spart atâtea combinațiuni și atâtea învoeli? (Aplause sgomotoase.)

Să vă spun eu de ce, D-lor: Pentru-că ați văzut acum în urmă în 5 județe făcându-se un reviriment de opiniune publică pentru I. Brătianu, pentru că ați văzut la Târgoviște alegându-se de senator un fost ministru de la 14 și 15 Martie, ce e drept cu concursul D-lui P. Grădișteanu; pentru că ați văzut la Bârlad alegându-se un colectivist cu învoirea disidenților; pentru că ați văzut la Călărași alegându-se prințul N. Bibescu; pentru că ați văzut la Câmpulung alegându-se însuși D. I. Brătianu; pentru că ați văzut la Caracal alegându-se în consiliul județian partisan de ai lui I. Brătianu. Aceasta este ceea ce v'a durut, și v'a îndemnat să faceți propunerea de azi.

Ei bine, tactica D-voastre păcatuește de la basă! Ce, credeți D-voastre, D-lor, că țara a uitat trecutul și de aceea a început să se gândească iarăși la I. Brătianu? Nu, D-lor, țara n'a uitat păcatele aceluși regim, țara a făcut acest reviriment nu pentru că a uitat ceva, ci pentru că v'a văzut slăbiciunea D-voastre. (Aplause.)

Anchetele, dările în judecată ale zilei de ieri, ori-ce ați face D-voastre, nu vor acoperi nici o dată lipsurile, ca să nu zic mai mult, ale zilei de azi.

Și acum mă mai întreb, care dintre D-voastre mă puteți da în judecată pe Ion Brătianu? Mă adresez întâiu la D-voastre, liberali din opozițiune, și vă întreb: Puteți D-voastre astăzi să dați în judecată? Ei, D-lor, ia să ne aducem

aminte câte-va fapte proaspete. La Iași, în tre-cutele alegeri, ați făcut coalițiune cu partizanii D-lui I. Brătianu, la Ploești în alegerile gene-rale a fost nu numai coalițiune, dar și un să-rutat celebru... (Aplause.)

D. C. T. Grigorescu: Nu este așa, fiind-că n'a fost la alegerile generale.

D. Take Ionescu: La Bêrlad, D-lor, la alege-rile de senator, s'a făcut învoială electorală; la Târgoviște s'a făcut învoială electorală; dar aici chiar, la București...? Apoi la București, și mă refer la D. Blaramberg, cum se explică faimosul incident de la nu mai puțin faimoasa întrunire publică liberală de la Ateneu, protestul energic al D-lui Blaramberg, care, imediat telegrafiat în toată țara, nu puțin a contribuit la soarta ale-gerilor, dacă nu se admite că erau mulți dintre liberalii disidenți, cari voiaă o alianță de îndată cu partidul căzut?

D. N. Blaramberg: Era protestarea Capitalei în contra regimului căzut al D-lui Brătianu.

D. Take Ionescu: Ei, D-lor, prea vă grăbiți cu explicațiile. Ia să ne amintim puțin faptele și să le examinăm: Se anunță la Ateneu o în-trunire zisă a liberalilor disidenți, întrunirea s'a făcut, vorbește D. Dumitru Brătianu, vorbește D. Petre Grădișteanu, și când vine rëndul D-lui Blaramberg, D-sa protestează cu violență contra celor zise de cei-alți ai săi colegi, ba încă sus-ținut de o parte din auditori, este luat în triumf și dus până a casă la D-sa, de unde iarăși vor-bește din balcon contra aceloră cari voiseră u-nirea. Cine erau aceia?

D. N. Blaramberg: S'a văzut, și erați și D-v.

D. Take Ionescu: D. Blaramberg, zice că eram și eu. Eu, D-le Blaramberg, nu m'am ales cu colectiviștii în unire, m'am ales întocmai ca

și D-ta la Brăila, pe aceeași listă cu guvernamentalii și conservatorii. (Aplause.)

D. N. Blaramberg: Aă fost cel puțin guvernamentalii ascunși, dacă s'aă putut alege alături cu mine.

D. Take Ionescu: Vedeți că eă nu sgândăresc pe nimeni, dar dacă mă atacați, dați-mi voie să mă apăr.

Prin urmare să resum lucrul și să zic.

D. N. Blaramberg: Am să răspund; numai dacă mi se va da cuvântul după D-ta.

D. Take Ionescu: 'L veți avea, și eă după D-voastre; sunt în tot-d'a-una gata să vă răspund (Ilaritate.)

Liberalii, D-lor, cari a doua zi după cădere, nu găsiaă că este o monstruositate să facă alianță electorală cu căzuții, nu pot azi după 10 luni de zile, să 'i dea în judecată pentru mai marea glorie a acuzaților de la 1876!

Trec acum la conservatori. Și vă întreb: Aceasta a promis partidul conservator țerei când 'i-a cerut încrederea? Acesta a fost programul lor în alegeri? Nu, D-lor, ați promis să începeți o eră nouă, să îndreptați relele guvernului trecut (aplaude), ați promis, D-lor, să rezolvați cestiunea agrară, ați promis reforme, ați promis să dați țerei alt spectacol de cât acela pe care 'l dăduse ultima maioritate a D-lui Brătianu, în vremea în care deputații se supăraă pentru că nu li se dedea domnia în județ, și pe când sesiunile treceaă fără să se facă nimic. (Aplause).

Dacă n'ați fi venit înaintea alegătorilor cu speranța viitorului, fiți siguri că nu v'ar fi dat încrederea lor!

Nu cu trecutul D-voastre ați obținut voturile, D-lor; ci cu făgăduelile D-voastre. (Aplause.)

Țara la 1876 a dat jos partidul conservator

sperând mai bine de la partidul liberal, și când partidul liberal, după o prea lungă domnie, a ajuns în același fâgaș, în care fusese și partidul conservator, țara și-a pus din nou încrederea în partidul conservator, sperând că în urma unei lecțiuni meritate, el va face mai bine de cât liberalii din ceasul din urmă.

Acesta este verdictul alegătorilor. Ceea ce a crezut țara aceasta, a fost că s'a curmat cu luptele pătimase. Fiți siguri că dacă ar fi știut alegătorii că încrederea pe care v'au dat'o o veți cheltui trei luni de zile în combinațiuni de culise și în intrigă ministeriale, fiți siguri că nu v'ar fi dat-o. (Aplause).

Cine n'a înțeles verdictul țerei, va avea o amară deșteptare; atât mai rău pentru acei cari cred că pământul are să graviteze în giurul persoanei lor, pământul care nu se va învârti nici o dată în jurul unui om.

D-lor, nu sunt conservator; dacă ași fi însă conservator, azi ar fi ziua cea mai fericită pentru mine; căci azi ași avea ca conservator să iau în contra liberalilor o răsbunare dumnezească. Ași zice: Nu, să nu-î dăm în judecată; liberalii, la 1876, usând de dreptul biruinței, au propus darea în judecată a partidului conservator, și noi azi, când ne-ar fi așa de lesne să le facem același lucru, noi punem patriotismul nostru mai presus de resentimentele noastre. (Aplause). Și eu, ca liberal, regret că acest titlu de glorie va fi dat protivnicilor mei să o aibă, iar nu partidului meu; iată tot regretul meu!

D. Panu și-a rîs puțin și de aceia cari se ocupă de aceea ce va zice Europa despre noi; nu este lucru de care un om spiritual să nu 'și poată rîde, și D. Panu are mult spirit.

D-lor, eu sunt unul din aceia cari se ocupă

de ceea ce va zice opiniunea publică europeană despre noi; știu că viața noastră se reazemă pe sabie, și de aceea voiū ca sabia să ne fie cât mai ascuțită, dar mai știū că de multe ori, în vremuri grele, am făcut apel—și cu succes—la opinia publică europeană.

Ei bine, D-lor, n'ași voi să se creadă în Europa că la cârma Statului a fost doui-spre-zece ani numai murdărie, numai mișelie. N'ași voi să se creadă că această țară s'a închinat la pământ, în curgerea acestui lung timp, numai înaintea mișeliei!

N'ași voi să se creadă în Europa că pe malurile Dunărei se produce aceeași problemă care s'a produs altă dată pe malurile Vistulei; nu ași vrea să se creadă că în țara aceasta se află o națiune bravă, inteligentă, generoasă, dar atât de desbinată, atât de sfâșiată, în cât fracțiunile ard de setea răsbunării, căci dacă se va crede una ca aceasta, D-lor, atunci, o atunci nu avem de cât să ne așteptăm la un *finis Poloniae* numărul două!

FORTIFICAȚIILE

Sedința Camerei de la 5 Aprilie 1889

Era vorba de creditul pentru continuarea fortificațiilor de la București. Incepute sub guvernul Ioan Brătianu, fără a se arăta limpede Parlamentului cât aveau să coste, fortificațiile Bucureștilor necesitău cheltueli cu totul în disproporție cu ceea ce se crezuse la început. Era dar firesc ca creditele cele noi să întâmpine opunere serioasă în Parlamentul de la 1889. Principele Nicolae Bibescu, în discursul său, se încercase să dovedească și inutilitatea acestor costisitoare fortificații. D. Take Ionescu, ale cărui vederi în politica generală a țerei diferiau cu totul de vederile Principelui Bibescu, nu a putut să nu intervie.

D-lor deputați,

Nu-mi ascund câtuși de puțin greutatea sarcinei ce iaș de a răspunde principelui Bibescu. Sarcina este grea nu numai pentru că principele Bibescu, colegul nostru, a făcut un discurs care din punctul de vedere al elocinței ar putea servi de model orî-cui; nu numai pentru că D-sa a tratat cestiunea în întregul ei, și din punctul de vedere militar, și din punctul de vedere politic, și din punctul de vedere economic, dar și pentru că este încontestabil că D-sa are asupra noastră, profa-

nilor, marele avantajii de a fi un vechiul militar, care vorbește într'o cestiune militară, pe când noi suntem simpli civili cari avem aerul a ne amesteca în lucruri care ne sunt streine.

Cum însă, D-lor deputați, se cere Camerei să se pronunțe într'o cestiune militară, și cum am convingerea și eu ca și D. N. Ionescu că suveranității naționale 'i aparține să se pronunțe în ceea-ce privește apărarea țerei, și cum Adu-narea nu se compune din militari, este firesc ca și acei cari n'au fericirea să aibă un trecut soldătesc ca principele Bibescu, să-și spună cuvântul lor.

Oratorul distins care a vorbit în contra acestei legi să-mi permită să-și spun că a introdus în discuțiune câte-va puncte care trebuie să fie de la început eliminate, tocmai pentru ca debaterile noastre să nu lungezească; așa de exemplu, D. Bibescu ne-a spus că balistica face progrese enorme și repezi, că progresul artileriei merge mai iute decât acela al științei fortificațiilor, și că prin urmare fortificațiunile pot lesne rămânea în urmă. Și, ca să illustreze propunerea sa, v'a citat fortificațiunile Parisului făcute la 1841 și rămase prea înapoiate la 1870.

Așa este: balistica face progrese mari, dar atunci, ca să fim logici, nu ar trebui să cumpărăm nici puști, nici tunuri, fiind-că și ele fac progrese în fie-care an, și ast-fel ne expunem să rămânem la un moment dat înapoi cu progresul.

Argumentul dar, dacă dovedește ceva, dovedește prea mult. Nu, D-lor, datorită orî-cui este să se apere, să se înarmeze așa în cât să fie la înălțimea științei în momentul în care se înarmează. Iar în urmă să se țină în curentul progreselor, să-și perfecționeze, să-și amelioreze mereu apărarea.

Ce ar zice principele Bibescu de o putere navală, care nu ar mai cumpăra corăbiile cuirasate, pentru că în fie-care an se pot descoperi tunuri cari să aibă o pătrundere mai mare?

Principele Bibescu, D-lor, a combătut legea din trei puncte de vedere: A susținut întâi principiul că ori-ce fortificațiune departe d'a fi un bine, este o slăbiciune pentru armata care o are la îndemână, că prin urmare fortificațiunile trebuie să se șteargă din măsurile de apărare națională.

D-sa a declarat în urmă că sistemul de fortificațiune adoptat la noi, este greșit, nefolositor și chiar periculos. Și apoi, examinând situațiunea noastră politică, a văzut în sistemul fortificațiilor noastre o dublă greșală: o greșală de politică externă și o greșală de politică internă. Iar ca încoronare a argumentărei sale, ne-a spus că opiniunea publică este în contra fortificațiilor, și a cerut Adunărei naționale să se supună voinței țerei, manifestată, crede D-sa, cu putere în contra acestor apărări.

Ei bine, D-lor deputați, convingerea mea este că, câte trele punctele de vedere ale principelui Bibescu sunt neîntemeiate.

Maî înainte de toate, D-lor, ar fi ceva anormal ca să credem pe cuvînt pe unii militari,— principele Bibescu, neapărat, este un militar ca ori-care altul,—să credem pe acei militari cari se pronunță în contra fortificațiilor în principiu, tocmai atunci când vedem că toate Statele Europei, dar *toate*, mari și mici, State cari posedă în sênul lor autorități militare cunoscute, întrecându-se în fortificațiuni... Căci, D-lor, dacă ar trebui să credem în teoria principelui Bibescu, conclusiunea ar fi că, acolo unde *toată lumea* se înșeală, noi singuri am avea dreptate. Înțelegeți,

D-lor, că ori-care ar fi respectul nostru pentru știința militară a D-lui Bibescu, atunci când D-sa susține o teorie care nu se aplică nicăeri, suntem în dreptul nostru să-i spunem să mai aștepte, să mai pacienteze până ce se vor găsi, — dacă se vor găsi — și alte puteri ale Europei, care să dea curs ideii că fortificațiunile sunt de prisos. Cam acesta, dacă nu mă înșel, era argumentul D-sale de căpetenie; căci toate argumentele din urmă, — și cred că voiți dovedi-o — despicate unul câte unul, deși au fost bine spuse și bine legate, conduc, cu o logică indiscutabilă, la suprimarea ori-cărora lucrări de fortificare, fie acelea ale Bucureștilor, fie acelea de la Focșani-Galați. Și această consecință inevitabilă este și aceea a D-lui Bibescu; căci vă aduceți aminte că atunci când D. ministru de resbel zicea: «Va să zică, D-le Bibescu, ne puneți să fortificăm fruntariile, aveți D-voastră un sistem de fortificații pentru fruntarii, credeți D-voastră posibilă fortificațiunea fruntariilor?» D-nu Bibescu a răspuns: «N'am propus aceasta, am fost contra ori-cărui gen de fortificații, ori-unde ar fi ele puse, ori-cum ar fi ele combinate».

Trec dar, D-lor deputați, la al doilea ordin de idei, ordin de idei mult mai important.

Fortificațiunile noastre, așa după cum ele sunt înțelese de către statul nostru major, așa cum au fost începute și așa cum se cere să fie continuate, nu corespund, ne spune principele Bibescu, nici la nevoile strategice ale țerei, nici la exigențele situațiunei politice pe care o ocupă România astăzi.

În treacăt vă mărturisesc că regret o imputare pe care a făcut-o principele Bibescu planului fortificărilor noastre; D-sa a spus că generalul Brialmont este străin și ca atare n'ar fi putut fi

consultat de noi cu folos. Ei bine, D-lor, vă întreb : putem noi oare să avem pretențiunea, cu o armată tânăra ca a noastră, cu un corp ofițesc nou, să nu avem nici odată recurs la cunoștințele unor autorități din străinătate ? Și din momentul ce știința este internațională, ași dori să știu de ce generalul Brialmont, autoritate europeană, acela căruia Belgia i-a încredințat făurirea sistemului său de fortificațiune, n'ar fi putut fi consultat cu folos și de noi ?

În tot cazul această discuțiune este de prisos. Sistemul generalului Brialmont, bun sau rău, nu este al generalului Brialmont ; ne găsim astăzi față cu un sistem de fortificațiune susținut de comisiunea de apărare a țării : față cu o operă națională, cu o propunere a ofițerilor noștri, și așa trebuie discutată de acum înainte cestiunea.

Ce a spus, D-lor, principele Bibescu în contra fortificațiunilor de la București ? D-lui zice că este o axiomă militară, că orîce cetate împresurată este o cetate pierdută, și că o armată care știe că are la spatele ei un lagăr întărit, în care se poate retrage, este dispusă să nu se mai bată în câmpie, și să meargă să se închidă acolo, unde odată împresurarea desăvârșită, se știe ce o așteaptă.

D-sa a mai adăos, spre a-și ilustra sentința, că a transforma București într'o cetate care la nevoie să serve de punct de retragere al armatei românești, este a imita Metzul, este a imita Parisul, este prin urmare a condamna d'înainte armata noastră să piară prin foame, atunci când n'a știut să piară prin foc.

Mi se pare că această critică orî dovedește prea mult, orî nu dovedește nimic.

Căci, D-lor, nimeni nu și-a închipuit vre-o dată, nici generalul Brialmont, nici ofițerii noștri,

nică nimeni altul nu și-a închipuit că misiunea armatei noastre în timp de rebel va fi ca de la început să se închidă în forturile de la București și să aștepte la adăpostul tunurilor lor pe vrăjmași, ca să dea bătălia tocmai la București.

Nu, forturile de la București nu servesc la aceasta; forturile de la București sunt destinate numai ca la timp de nenorocire, când armata noastră ar fi bătută în alte părți ale țerei, resturile armatei să găsească aci, în forturi, un centru de rezistență unde să mai poată pentru cât-va timp să fâlfâie drapelul național.

Dacă principele Bibescu crede că fortificațiunile Bucureștilor au de scop să adăpostească, încă de la început, armata noastră întreagă, atunci are dreptate. Dar în realitate nu este așa. Critica D-sale, prin urmare, dacă nu dovedește prea mult, dovedește prea puțin; căci în adevăr, dacă Bucureștii fortificați sunt destinați să primească armata noastră numai după ce ar fi fost învinsă în câmpie, atunci întreb pe principele Bibescu: când armata inamică ar fi nevoită să se oprească luni și chiar ani dinaintea Bucureștilor, crede D-sa că aceasta n'ar fi de nici un folos?

Nu vede D-sa că dacă nu ar exista fortificațiunile în cari armata noastră să țină în respect încă cât-va timp pe inamic, ea în caz de înfrângere nu ar avea alt-ceva de făcut decât să treacă frontiera, spre a fi desarmată de prieteni, sau să depună armele dinaintea biruitorilor?

Ne citează principele Bibescu Metzul. Dar oare Metzui era destinat ca să primească 150,000 de oameni înăuntru? Era oare de datoria generalului Bazaine să se închidă în Metz mai multe luni de zile fără să facă o încercare serioasă de eșire? 'I-o contestez. Fost-a oare Bazaine silit

de evenimente să aștepte în Metz moartea prin foame, cum zicea principele Bibescu? Nu! De sigur nu!

A mai citat principele Bibescu cazul Parisului; dar foarte bine i-a răspuns D. ministru de resbel. În adevăr, ori-ce armată intrând într'o țară vrăjmașă, are drept țintă capitala acelei țeri, și nu înțeleg cum tocmai capitala ar trebui, după opiniunea principelui Bibescu, să rămână neîntărită. Parisul, cu rezistența lui de 4 luni de zile, de sigur că a făcut tot ce se mai putea face în anul acela de groază; și dacă Bucureștii sunt destinați în vr'un ceas de nenorocire să facă o rezistență tot așa de curagioasă, de sigur că onoarea națională ar rămâne pentru tot-d'auna scăpată. Intrând pe calea concesiunilor, principele Bibescu însă adăoga: Ași primi un lagăr întărit central, dar într'un punct ca Anvers sau Torres Vedras, un câmp care să rămână în comunicație liberă cu marea.

Da, așa este, un asemenea punct ar fi idealul, dar vina noastră este dacă condițiunile geografice ale țerei noastre nu sunt ast-fel? vina noastră este dacă teritoriul țerei noastre nu ne permite să avem un lagăr întărit care să fie în comunicațiune cu marea; ceea-ce eă cer principelui Bibescu ca să mă convingă, este ca D-sa să'mi arate un alt punct în țară mai bun decât Bucureștii, în care să ne putem retrage și să așteptăm armatele auxiliare fie din lăuntru, fie din afară.

Ei bine, această indicațiune n'a făcut'o principele Bibescu, pentru că nu putea să o facă.

Bucureștii dar, D-lor, sunt bine aleși ca punct central. În ei se va putea retrage, la nevoie, și numai la nevoie, armata noastră. Și ceea-ce dovedește că Bucureștii n'a fost nici odată destinat

în spiritul autorilor acestei legi, ca să serve de adăpost întregii noastre armate, fără a se mai bate în câmpie, este că Bucureștii este precedat de alte două linii de apărare, aceea a Siretului și aceea a Oltului.

Ei bine, ce cusur găsește principele Bibescu acestor linii de întărire? D-sa n'a vorbit de loc de linia Oltului, dar a vorbit și a vorbit mult de linia Siretului. Nu intru, D-lor, în discuțiunile pur militare, căci nu sunt competent. Pot însă aminti că D. Bibescu ne-a spus că planul lucrat de generalul Brialmont, că planul lucrat de generalii noștri, are nu numai inconveniente de ordine politică, dar are și cusururi tehnice.

Intr'adevăr, D-sa ne-a spus că măsurând frontul celor trei întăriri de la Focșani, Galați și Nămolosa, măsurând și bătaia tunurilor, rămâne constant că fortificațiunile sunt rău concepute, pentru că lasă între ele două spații libere, două găuri de câte 10 kilometri fie-care. Dar vă întreb: drepturile parlamentului, cari sunt mari, o recunosc, pot ele merge, vă imaginați D-v. că pot merge până acolo, în cât un Parlament compus din avocați, agricultori, profesori, doctori să discute bătaia tunurilor, forma redutelor și dacă intervalele dintre redute sunt prea mici sau prea mari? Acestea sunt, D-lor, detalii tehnice, cari sunt în afară de cunoștințele, și prin urmare de competența noastră, și discutându-le, nu am putea să culegem de cât aplause nemeritate, căci ele nu ar putea să fie efectul unor convingeri adânci din partea acelor cari ni le ar da.

Permiteți-mi însă mie, simplu profan, să vă întreb un lucru: Ne spuneți, principe, că fortificațiunile de la Galați și Focșani au cusurul d'a lăsa un interval de 10 kilometri prin care ar

putea trece armatele dușmane; credeți oare D-voastră că ar fi bine să nu se lase nici o deschizătură, nici un punct, fie cât de îngust, în care să fi hotărît să dai bătălia? Voiți să nu se lase nici un loc deschis, să se ridice un zid continuu, cum era acela care apăra Danemarca în 1864 și o apăra fără succes, sau cum erau în vechime zidurile Chinei? Când s'aŭ lăsat liberi cei 10 kilometri, aceasta a fost tocmai în interesul apărării, tocmai pentru ca acolo să se poată da bătăia cu succes, susținuți în flancuri de fortificațiile ce vom zidi. Așa aŭ făcut și Franzezii în Vosgi; și dênșii aŭ lăsat goluri în lanțul lor de forturi, și nu puteau face alt-fel. În tot cazul, aceasta nu intră în competița noastră. Noi nu putem de cât să ne întrebăm dacă este în interesul țerei să ne fortificăm sau nu, și dacă trebuie sau nu să ne apărăm la Siret. Atât și nimic mai mult! Dar nu este în competița noastră să spunem ce tunuri trebuie să punem la Siret, și la ce distanțe trebuie să fie redutele?

Să trecem dar, D-lor, de la aceste considerațiuni de o ordine cu dese-vârșire streină de obiectul ordinar al deliberațiunilor noastre; să venim la o altă ordine de idei, la partea politică a cestiunei.

Ce a spus, D-lor, principele Bibescu în partea politică? Făcând ipotezele în cari am putea să ne batem, ne-a zis: trei cazuri se pot întâmpla, și în toate aceste cazuri fortificațiunile ce întreprindem sunt fără folos. Se poate să avem să ne luptăm singuri, fie contra Rusiei, fie contra Austriei; se poate să ne luptăm aliați cu Rusia sau cu Austria; și în acest caz de asemenea sunt două ipoteze: după cum teatrul operațiunilor va fi în Galiția, și atunci linia de bătăe ar fi linia Moscova-Budapesta sau în peninsula balcanică.

Aceste sunt cele trei ipoteze; să le luăm pe rând, și să vedem dacă fortificațiunile noastre pot avea vre-un folos în aceste trei ipoteze.

Întăia ipotesă este pur academică. Principele Bibescu zice: presupuneți că ne luptăm singuri contra Rusiei; atunci ne întreabă la ce ne ar folosi fortificațiunile? Nu trebuie, D-lor, să ne facem iluziuni; luptându-ne singuri contra Rusiei, toată lumea știe cum s'ar termina un asemenea resbel; strivirea noastră ar fi firească, fatală, și nebunia patriotică a nici unuia din noi fie așa de mare în cât să-și închipuiască că soarta resbelului ar putea să fie alta.

Dar într'o asemenea ipoteză întreb pe oratorul de eri: o sistemă de fortificațiuni puternice, de și nu ne ar putea salva, ne ar face oare pozițiunea noastră mai slabă sau mai tare față cu Rusia? Dacă mă întreb aceasta, D-lor, este că acest lucru are mari consecințe practice, este că, cu cât vrăjmașul va ști că ai o mai mare forță de rezistență, cu atâta se va hotări mai greu să te atace, pentru că va ști de mai înainte că aceasta l-ar putea costa sfortări serioase; pe câtă vreme, dacă va ști inamicul că ești slab, te va ataca în ori-ce moment, te va ataca cu ușurință.

Este aci, D-lor, ca în viața privată. Când se știe că cine-va este un bun duelist, nu-l mai provoacă nimeni. Cele mai puține dueluri le au bunii dueliști. Așa este și cu țările ce sunt gata a se apăra. In contra lor se pornește inamicul mai cu greu, căci știe că are să întâmpine mari greutăți, mari primejdii.

Ei bine, să bine-voiască principele Bibescu să ne lămurească acest lucru: cu fortificațiile de la Focșani, Galați și București, pozițiunea noastră, singuri față cu Rusia singură, ar fi ea mai slabă de cât fără aceste fortificațiuni? Și dacă ne va

afirma acest lucru, să-mi permită să-î spun că se înșală.

Dar este aci și a doua cestiune. Intr'o asemenea ipotesă, într'un asemenea război, bine sau rău sunt alese fortificațiunile Siretului? Nu trebuie ca aceste fortificațiuni să le împingem și mai departe, până la Prut de exemplu?

Poate afirma principele Bibescu că se poate fortifica linia Prutului?

Nu ne a spus-o! Și fiind-că nu ne a spus-o, permiteți-mi să spun eu că nu se poate.

Cum? O țară îngustă și lungă ca Moldova, străbătută la mijloc, în lung, printr'un rîu foarte greu de trecut—ceea ce te expune să lupți când pe un mal când pe altul — întretăiată într'una din cele două jumătăți prin o mulțime de riuri paralele cari curg în artera principală, să se poată apăra cu succes, și să se poată apăra cu alte forturi, de cât piepturile soldaților? Încă o dată, principele Bibescu n'a afirmat aceasta, și nici nu o putea afirma.

Așa dar, în ipotesa unui război între noi și Rusia, este evident că, având aceste fortificațiuni, demnitatea noastră națională va sta mai mult timp în picioare de cât dacă am avea speranța numai în piepturile voinicilor noștri soldați.

Presupuiți însă, că suntem singuri în rebel cu Austria. Intr'o asemenea ipoteză, pe unde ați să treacă Austriacii ca să ne atace? Vă închipuiți D-voastre că ați să treacă prin Carpații moldovenești, spre a ne ataca pe acolo pe unde ar fi mai în apropiere de Rusia, care ar putea la un moment dat să ne vină în ajutor? Incontestabil că nu; incontestabil că Austria va căuta să descindă Carpații în spre București. Ei bine, pentru această întâmplare, avem fortificațiunile

de la București, stațiunile de oprire de la Câmpina, pentru aceasta se va fortifica și linia Oltului.

Și ori-cum ve veți întoarce, în ipotesa improbabilă a unui resbel între noi singuri și o putere vecină, vom fi zdrobiți mai cu greu, vom fi atacați mai anevoe, când se va ști că suntem în stare să ne apărăm, să ne vindem, cum se zice, pielea mai scump de cât face.

Principele Bibescu 'mă spune că linia Oltului, după cât știe, nu se va întări. Cine a declarat aceasta? A declarat președintele consiliului? Dar miniștrii nu sunt eterni pe acea bancă. D. președinte al consiliului știe că guvernul D-sale nu este etern. Și nimeni nu poate afirma ce va face această țară cu aceste lucrări de apărare, atunci când se vor fini cele începute, și cari sunt cu neasemănare de cea mai mare urgență.

Trec la a doua ipotesă.

Ni se zice: când se va fortifica linia Siretului și a Oltului, când se va face un supliment de apărare la Câmpina, când se vor fortifica Bucureștii, atunci chiar dacă vom fi aliați cu una din puterile vecine — singura ipotesă serioasă posibilă — aliați cu Austria în contra Rusiei, sau aliați cu Rusia în contra Austriei, fortificațiunile nu vor fi de nici un folos.

În adevăr, D-lor, ni se adaogă, unde va fi teatrul războiului viitor? Rațiuni geografice, istorice ne arată cu degetul care va fi teatrul operațiunilor.

Dacă Austria ia ofensiva, și noi suntem aliați cu dânsa, vom opera neapărat în Bucovina, prea departe de fortificațiunile Focșani-Galați, pentru ca ele să ne poată servi de bază de operațiunii. Așa este! Dacă suntem aliați cu Rusia contra Austriei, vom opera tot în Bucovina, iarăși departe de fortificațiile Focșani-Galați.

Prin urmare, în ori-ce cas, tot fără folos vor fi fortificațiunile Focșani-Galați.

Vă rog, D-lor, să rețineți această declarațiune a principelui Bibescu, și anume că fortificațiunile Focșani-Galați nu pot fi de nici un folos în cazul în care noi am fi agresorii, fie contra Austriei, fie contra Rusiei.

Atunci vă întreb : Ce, vă mirați că, dacă teatrul operațiunilor va fi în Galiția, fortificațiunile nu ne vor ajuta ca să atacăm pe Rusia ? Neapărat că nu ne vor ajuta, și nu trebuie să ne ajute; căci nu pentru aceasta au fost făcute. La ce alt voiți D-voastre să ne ajute fortificațiunile de cât la aceea pentru care le facem ? Noi facem fortificațiuni nu pentru ofensivă, fie contra Rusiei, fie contra Austriei; noi facem fortificațiuni pentru apărarea solului și a demnității noastre.

Și cu toate acestea, ași dori să întreb pe principele Bibescu : nu crede D-sa că în cazul unui rebel între Rusia și Austria, s'ar putea întâmpla ca Rușii, isbindu-se de Carpații Galiției, pe cari nu 'i-ar putea trece, să dorească să facă o mișcare de flanc, prin Carpații moldovenesti ? Și nu crede D-sa că într'o asemenea ipotesă fortificațiile Siretului ar fi o excelentă basă de operații pentru o coloană românească, care s'ar sui pe Siret în sus ca să împedice această nesocotire a drepturilor noastre ?

Este acuma, D-lor, o a treia ipotesă. Presupuneti că teatrul rebelului se află în peninsula balcanică, în acea vale a Dunărei, care este unul din teatrele de rebel consacrate de mii de ani ; căci ca și valea Meusei și a Padului, tot așa și valea Dunărei a fost vecinic teatru de războaie, și mult 'mi e teamă că va mai fi.

Ei bine, în această ipotesă, ce ne spune principele Bibescu ? Ne spune că fortificațiile noastre

de la Focșani și de la Galați vor fi fără folos, pentru că Rușii vor trece prin Dobrogea, iar Austriacii vor pătrunde prin Serbia sau prin Bosnia.

Prevederile principelui Bibescu în această privință nu prea se potrivesc însă cu învățămintele istorice. Nu cunosc nici o campanie a Rusiei în contra Orientului în care să se fi mulțumit drept loc de trecere, drept linie de comunicație cu Dobrogea, cu acea fașie de pământ mlăștinos, expusă la atacul unei flote inamice de pe Marea Neagră, și mai ales lăsând Galații și Focșanii îndărăt întăriți, și 150.000 de oameni gata să le taie comunicațiunile la vreme de nevoie.

În tot cazul, ca o armată oare-care să îndrăznească să înainteze în Bulgaria, lăsând la spatele ei o altă armată sprijinită de fortificațiuni puternice, ar fi o cutezanță pe care scump ar plăti-o temerarul, care ar îndrăzni s'o aibă. Și apoi să ne dea voie principele Bibescu să nu prea credem într'un profet care este contrazis de mărturiile concordante ale istoriei!

Dar, D-lor deputați, fie că ar fi și așa, atunci ași zice principelui Bibescu: atât mai bine; dacă fortificațiunile de la Galați și Focșani ar putea avea acest rezultat, ca încercarea Rusiei de a trece în Orient să se limiteze la Dobrogea, nu vedeți că ați făcut deja țării acesteia un serviciu imens, votând fortificațiunile?

Apoi din două, una: ori Galații vor fi în stare să facă să esite pe colosul de la Nord, când ar vrea să ne atace, și atunci să ne pară bine că ne fortificăm, și să recunoaștem că întăririle acestea nu sunt zadarnice; ori ele sunt inutile, și atunci de ce ne spuneți că se va supăra Rusia?

Pentru ce spuneți că noi arătăm cu degetul colosul de la Nord?

Din această dilemă nu pot ieși adversarii fortificațiilor.

Principele Bibescu a mai făcut o declarație politică gravă; și o zic, D-lor, în plină convingere, ca adevărat admirator al talentului principelui Bibescu, ca unul care 'mă aduc aminte cu bucurie de accentele călduroase pe cari le-a avut D-sa când a vorbit în favoarea țeranilor noștri zilele trecute. A zis D-sa ieri că se sacrifică Moldova. Cuvântul e foarte grav și foarte periculos. (Sgomot). Dacă ași crede aceasta, D-lor, ași fi cel d'întăiu să votez contra; căci dacă e o fortificare mare a neamului românesc, e tocmai unirea Moldovei cu Muntenia, fortificare mai tare de cât toate fortărețele de oțel și toate tunurile Krupp. Când vorbiți însă de sacrificarea Moldovei, ar trebui să ne spuneți că poate exista un alt sistem de apărare a țerei, care să împingă linia de apărare mai departe de cât valea Siretului.

Cum, D-voastre, când țara e în pericol, când nu găsiți nici un alt sistem de apărare posibil, în loc să ziceți Moldovei: tu ai să suferi cea d'întăiu invazia; va fi pentru tine o onoare, un titlu de glorie... (Sgomot mare, întreruperi).

D. G. *Tocilescu*: Protestez contra acestor cuvinte, în numele Munteniei și al Moldovei!

D. *Take Ionescu*: D-lor, sunt convins că toți aceia cari mă întrerupeți sunteți porniți negreșit din cea mai mare iubire pentru cea parte a țerei pe care o represintați...

D. N. *Ionescu*: Pentru toată țara. Noi am dovedit-o; D-voastră aveți a face probă.

D. T. *Ionescu*: Cu cât întreruperile D-voastre pleacă dintr'o convingere mai adâncă, cu atât sunteți mai datorți să ascultați și partea cea-l'altă.

Nu e bine, nu e drept, dacă D-voastre aveți

convingerea deplină că se sacrifică Moldova cu aceste fortificări, să rămână banueală asupra celor care le votează că n'au și ei dorința nețermurită ca să nu se sacrifice Moldova. Dați-mi, prin urmare, dreptul să spun și eu pentru ce nu se sacrifică... (Sgomot).

D. N. Ionescu: D. I. Brătianu este competențele cel mare.

D. Enacovici: Da, să explice D. Brătianu.

D. T. Ionescu: De ce nu v'ați pătruns, D-le Enacovici, de acest fapt, că votul de ieri a fost poate singurul vot unde grupările de partid n'au jucat nici un rol, că, prin urmare, a fost un vot de convingere profundă?

Pentru ce dar nu lăsați să se spună toate părerile, și pentru ce doriți să înăbușiți părerea altora prin întreruperile D-voastre?

D. N. Ionescu: E o pledoarie din partea D-v. fiind că nu aveți competență militară.

D. T. Ionescu: Tocmai fiind-că nu o avem noi; tocmai fiind-că ni se cere să alegem între competența generalilor noștri și competența deputaților cari combat fortificările, de aceea dați-mi voie să mă adresez la cel mai competente dintre D-voastre, și să-i zic: n'aveți dreptul să vorbiți de sacrificarea Moldovei decât numai atunci, când veți putea propune un sistem de fortificare altul decât acesta, un sistem care să facă o altă soartă Moldovei.

Intreb, prin urmare, în toată sinceritatea, pe principele N. Bibescu, și 'l rog să spună: crede D-sa că există, că poate exista un alt sistem de apărare pentru teritoriul acestei țeri, care, fără să slăbească puterea noastră de rezistență, să împingă linia noastră de apărare mai departe de cât Focșani și Nămolosa? (Intreruperi).

D. M. *Kogălniceanu*: Cer cuvântul. Nu eram decis să vorbesc; dar D-ta mă silești.

D. T. *Ionescu*: Aud răspunsul principelui N. Bibescu: D-sa declară că este mai bine să nu avem nici o apărare, decât apărarea propusă de guvern. (Sgomot).

Vă puteți închipui, D-le președinte, că 'mă e cu neputință să vorbesc dacă sunt continuu întrerupt.

D. *Vice-președinte*: Bine-voiți, D-lor deputați, a înceta cu întreruperile; altminteri nu mai putem continua discuțiunea.

D. T. *Ionescu*: Dacă ar fi o cestiune politică, nu m'ași plânge de întreruperi; ași căuta să lupt cu ele. (Întreruperi). Dar unde, în care plan de apărare al țerei văzut-ați această idee că Moldova va fi părăsită fără luptă? Nu. Ideea a fost însă că în toată întinderea Moldovei, așa cum a făcut-o geografia, nu se poate alege un punct de fortificare permanentă. Moldova va fi apărată, D-lor, pas cu pas...

D. N. *Ionescu*: Cu ce?

D. T. *Ionescu*: Cu ce? Cu piepturile soldaților noștri; cu acele pepturi cu cari principele Bibescu voește să se apere toată țara. Și cu altceva încă: cu fortificații pasagere, pe cari le vom face atunci, și unde ne va ordona mersul vrăjmașului.

Fortificările de la Galați și Focșani nu sunt de cât pentru a servi de primă linie de retragere, în cas când soarta armelor ne-ar fi defavorabilă; iar fortificările din București sunt destinate să fie ultima resursă, ultimul punct în care să mai poată bate inima națiunei.

Nimenui nu 'i a intrat în minte să părăsească teritoriul țerei fără luptă. (Întreruperi.)

Ei bine, D-lor, iată un lucru curios, iată în-

treruperi curioase; acușați aceste fortificațiuni de a fi dirijate contra Rusiei, și tot D-voastre spuneți că aceste fortificațiuni sunt făcute așa în cât să lase Moldova în mâna Rusiei!!

Nu, D-lor, fortificațiunile sunt făcute în cât să apere țara întreaga.

Ce ați fi zis D-voastre de Belgia dacă, în loc să fortifice Anversul, cum a făcut-o, și ar fi zis, că de oare-ce nu poate fortifica toate fruntariile, atunci mai bine să nu mai fortifice de loc.

Aceasta, D-lor, cutez s'o spun, nu ar fi o politică de apărare națională.

Ia uitați-vă puțin, D-lor, unde s'a fortificat Italia, această țară care se aseamănă cu Moldova ca configurațiune de teren? Unde a strîns Italia magazinele, puterea ei de rezistență? A presărat-o în tot lungul peninsulei? Nu; a strîns-o toată în valea Padului.

N. Ionescu: Nu așa; Roma nu este fortificată.

Tache Ionescu: D-voastă ziceți că nu este așa, că Roma nu este fortificată. Dar Roma se fortifică de zece ani de zile, și este aproape gata; dacă nu mă înșel are vre-o 14 forturi.

D-voastră ziceți că se abandonă Moldova! Și ne acușați de egoism! Dar credeți oare că soarta țerei aceleia, care va fi teatrul de bătae, va fi mai fericită de cât aceea care va suferi numai invasia? Fiți siguri că suferințele vor fi egale. Dacă România de sus va avea invasia cu cortegiul ei de rele, din care cea mai mare e rușinea, țara dintre Siret și București va avea răsboiul cu cortegiul lui de foc și de sânge. Pustiirea va coprinde câmpiile de sub poalele Carpaților!

Nu, D-lor, să nu mai drămuim partea de su-

ferințe, partea de sacrificii ale diferitelor regiuni ale țării.

Moldova și Muntenia sunt o singură țară; eu unul nu cunosc nici Muntenia nici Moldova, nu știu de cât o singură Românie!

Un ultim cuvânt, D-lor, și termin.

A mai spus ce-va prințul Bibescu erî. După ce a făcut o critică numai negativă, căci n'a propus nimic pozitiv, după ce a făcut o critică care mergea mai departe, mult mai departe de cât scopul pe care și'l propusese, căci consecuența logică a întregii cuvîntări a D-sale este că trebuie să nu facem nici un fel de fortificațiuni, de oare-ce orî-ce fortificațiune slăbește pe cei care o fac, principele Bibescu a zis: țara este în contra fortificațiunilor!

Ei bine, D-lor, vă înșelați! Țara nu este în contra fortificațiunilor.

Intr'adevăr, pe câtă vreme aũ fost lupte vii de partid, pe câtă vreme s'aũ găsit oameni cari aũ combătut aceste fortificațiuni numai ca o armă, și o armă rea, foarte rea de opoziție, a putut să se stabilească în țară un neînsemnat curent în contra fortificațiunilor. Dar astă-zî, când vin oameni din toate partidele, când unii fac chiar sacrificiul opiniunilor lor de altă dată, opiniuni de cari astă-zî nu trebuie să le facem nici un fel de imputare, pentru că este un îndoit merit să te întorci la o idee sănătoasă pe care mai nainte ai combătut-o; când astă-zî, zic, toți oamenii politici din toate grupurile ar veni să spue țării, dar să spue cu inima curată, că fortificațiunile sunt de nevoie, fiți siguri că țara aceasta nu va fi atît de mică în cât să târguiască banii necesari pentru apărarea ei. (Aplause).

A fost un obicei vechi și nenorocit în țara aceasta, ca atunci când suntem în opozițiune să

criticăm tot ce vine de la adversarii noștri; pe zi ce trece însă se mai civilisează, permită-mi-se expresiunea, mijloacele noastre de lupte politice; și toți, fie-care la o epocă dată a vieții lui, chiar cei mai tineri, — și cu atât mai rău pentru cei mai tineri, — avem să ne facem imputarea că de multe ori am trecut peste limitele permise cu violența în contra persoanelor, — ceea ce la urma urmelor ar fi mai puțin periculos, — dar și cu critica în contra ideilor, — ceea ce este grav, grav de tot! Nu vorbesc de mine, cel mai mic dintre D-voastre; eu în această cestiune nu am alunecat pe acel povârniș, și nu'mi fac nici un merit de faptul că nu am criticat nici odată nici politica din afară, nici politica militară a guvernului trecut.

Alții da, aū criticat-o; dar dacă în ziua de astă-zī vin cu inimă curată și spun țarei: este nevoie să faci sacrificii ca să te poți apără, demnitatea ta o cere, fie bine-veniți, ori de unde ar veni ei, pentru că lucrează la mărirea patriei.

Și fiți siguri că atunci, când și unii și alții vor vorbi ast-fel, fiți siguri că România își va deschide punga ei cea largă, fiți siguri că și va tăia din carne vie ca să dea pentru apărarea și asigurarea demnității și independenței sale. (Aplause).

O NUMIRE NELEGALĂ LA CASAȚIE

Ședința Camerei de la 22 Mai 1889.

Ministrul de justiție al cabinetului presidat de D. Th. Rosetti, D. G. Vernescu, avea veleități de șef de partid. Făcând parte din guvernul D-lui Th. Rosetti, D-sa căuta să-și întărească situația de șef de partid umplând funcțiunile dependente de departamentul său cu oameni devotați. Călăuzit de același scop, D-sa a căutat să se atingă de Curtea de Casație numind contra legii pe D. M. Antonescu, membru la înalta Curte. D. Take Ionescu a adresat atunci ministrului interpelarea de mai jos.

Domnilor deputați,

Interpelarea, pe care voiü avea onoare să o desvolt, are aerul la prima vedere de a fi cu desăvârșire superfluă, sau dacă mi s'ar permite să întrebunțez un dicton vulgar, ar fi muștar după prânz.

Intr'adevăr, punctul culminant al acestei interpelări sunt numirile făcute în magistratură, la Casație, de către D. Vernescu, pe atunci ministru de justiție, și anume aceea a D-lui Antonescu, numire împrejurul căreia voiü restrînge desbaterea, deși cestiunea are aerul de a fi ieșită din interesul practic, pentru că D. Antonescu și-a dat demisiunea.

Adevărul este însă că o discuțiune asupra acestui punct nu este superflua, ori-care ar fi fost rezultatul acelor numiri, dacă titularul a primit funcțiunea, sau dacă, pentru împăcarea spiritelor, a refuzat acea funcțiune.

Eă, D-lor, voiă să dovedesc că faptul remăne întreg ca răspundere parlamentară, și, ceea-ce este mai grav, că această numire a fost, în viața noastră politică, nu o numire ordinară numai, dar un eveniment politic din cele mai importante, fiind-că dēnsa a fost tocmai ca o stâncă de piatră care a servit la două lucruri: de ea s'a spart vasul fostului cabinet¹⁾, și pe ea s'a ridicat pedestalul noului cabinet. Ast-fel numirea D-lui Antonescu, deși are aerul de a fi un eveniment foarte mic, totuși a jucat un rol foarte mare.

Mai mult de cât atât. Numirea D-lui Antonescu la Curtea de Casație, cu consecințele ei, cu mica operetă care s'a jucat în timp de opt zile și care a fost tocmai ca comediele bine făcute ale lui Hennequin, cele cu multe uși și cu multe ieșiri, această numire a fost fapta politică care a putut să pună în pozițiune pe grupul D-lui Vernescu de a realiza un scop politic la care s'a încercat să ajungă de patru ori: cu ocazia formărei unui minister mort născut și la formarea altor trei ministere foarte efemere; căci eă, D-lor, cred că și acest minister va fi efemer. Vă aduceți aminte, D-lor deputați, cum a doua zi după prima cădere a ministerului Brătianu, era vorba de un minister, în care rolul principal s'ar fi dat grupului D-lui Vernescu. Intăiu era vorba de ministerul principelui Dimitrie Ghica,

¹⁾ Cabinetul Th. Rosetti, în a 2-a formațiune, în urma căruia a venit cabinetul presidat de D. Lascar Catargiu. În acest din urmă cabinet, D. Vernescu ocupa portofoliul finanțelor.

care se compusesse seara și a murit noaptea și în care D. Pache figura ca ministru de interne, iar la instrucțiunea publică era repausatul Șendrea.

D. Em. Pache Protopopescu : Multe știu.

D. Take Ionescu : Știu, da, și pot să vă aduc aminte că acea combinațiune n'a reușit din cauza întrunirei, făcută la clubul *Unirei*, unde combinațiunea a fost așa de bine primită de mulți, și mai ales de D. Fleva, în cât unii din cei cari figurau într'însa, deși s'aū pus în frac ca să jure, aū înlemnit cu fracul pe ei până a doua zi (ilaritate), și din tot cabinetul a rămas numai fracul.

Acea primă tentativă n'a reușit. Este aceasta un bine sau un rău pentru viața noastră politică ? Mi se pare că numirea D-lui Antonescu este tocmai o dovadă că este un bine că n'a reușit.

A venit, D-lor, guvernul junimist. Care a fost grupul din opozițiunea unită care a făcut cel înțaiū ochi dulci ? Și căruia i s'aū făcut ochii dulci ?

Cine nu'și aduce aminte de comisiunea interimară din București, și, prin urmare, de alegerile comunale din București, și prin urmare de manevrările în alegerile politice din București ? Cine nu știe că D. Pache era alfa și omega al acestei strategii ? Cine nu știe că mulți din oamenii, cari aū primit să se aleagă pe lista comunală atunci, nu prea aveau cunoștința și convincțiunea că D. Pache era desemnat să fie primar, și prin urmare, și mare alegător al alegerilor politice din București ?

A venit a treia năzuință : s'a compus ministerul de la Noembrie, pe care îmi veți da voie să'l numesc *ministerul-piuă*, fiind-că el a servit de piuă pentru ca mai pe urmă unii să se poată sui ; dar piuă avea un dublu scop : pe de o parte să

dea ocaziune grosului trupei să se retragă de la anume angajamente luate și cari cam jenaă, și pe de alta să curme unele preocupățiuni iscate tocmai din acele angajamente, să calmeze unele temeri în anume sfere..., cred că m'ați înțeles?... Și a servit ministerul trecut de piuă; căci deja acum câte-va zile, citiam într'un ziar oficios guvernamental, că cestiunea dotațiunei coroanei s'a închis pentru vecinicie... fiind-că Camera a voit să o închidă, și a închis'o și a deslegat pe cei ce luaseră angajamente... toate astea sub guvernul din Noembre. Și tot așa se va susține și despre cele-alte angajamente... supărătoare, și așa coaliția vremelnică cu junimiștii 'și va fi ajuns scopul: va fi lărgit cărarea noului cabinet.

Cu ocazia formărei aceluï guvern-piuă, grupul vernescist n'a putut să ia de cât un portofoliu; vom vedea în urmă și întrebuintărea ce a făcut cu acel partofoliu, ca să vedem dacă este de regretat că n'a avut de cât unul.

A venit în fine criza cea din urmă, comedie, căci cred că nu este nimeni cari să cunoască vre-o piesă de teatru a lui Caragiale în toate detaliurile ei, și la care să fi făcut mai mult haz, de cât la comedia ce s'ar putea numi săptămâna patimilor politice. Crisa ministerială pentru naivă, pentru noi profanii, s'a produs din cauza unor protestări energice în contra numirilor făcute de D. Vernescu. Ei bine, care a fost rezultatul ei? Rezultatul a fost că *grupul* a ieșit cu două portofolii în loc de unul. (Aplause din minoritate). Grupul dar a ieșit la maidan, și a ieșit cu folos; și are dreptul să spere că, dacă va face tot așa, va făuri tot ast-fel de decrete ca cele de la Casație, la viitoarea criză va ieși cu 4 portofolii. (Aplause din minoritate).

Iată de ce, D-lor, cred că numirea D-lui An-

tonescu nu poate fi tratată și privită numai ca un ce simplu și trecător, numai ca o numire rea; adevărul este că ea a fost un eveniment politic, care merită o discuțiune largă din partea D-voastre.

Să analizăm dar, D-lor, în detaliu și cu seriozitate aceste numiri, cari au avut dublul efect d'a indigna țara și d'a folosi grupului.

D-lor, 'mi aduc aminte că atunci, când am făcut o interpelațiune D-lui Vernescu asupra unor destituirii din magistratură, că atunci când mă plângeam de oare-care *ușurință*, despre destituirile unor magistrați pe cari 'i-a numit în urmă iarăși, interpelațiunea mea n'a reușit; și mărturisesc că sentimentul general al Camerei era în contra interpelațiunii mele și de aceea am căutat să mă domeresc care era cauza.

Să fi fost oare că politica judiciară a D-lui Vernescu era aprobată de Cameră? Nu, mi se spunea însă din toate părțile, mi s'a spus în public, în discursuri ce voiți citi, mi s'a spus în conversații private, că interpelarea mea a păcătuit de la bază: ai atacat pe D. Vernescu unde este mai tare, nu 'l-ai atins la partea slabă, 'l-ai atacat la destituiri, și adesea după 12 ani de guvernământ este greu să esciți opiniunea publică în privința destituirilor, și ai uitat partea gravă, aceea a numirilor.

Ei bine, fac după povăța acelora cari atunci m'au criticat, și de rëndul acesta nu mă voiți ocupa de cât de numiri. Care erau numirile făcute până atunci de D. Vernescu? Erau câte-va numiri la curtea de apel din București. Iată de exemplu ce 'mi spunea despre ele D. Blaramberg:

«Da, să cerem seamă, dacă voiți, D-lor, D-lui ministru al justiției de numirile, mai mult sau mai puțin nemerite ce face... nu voiți cerceta în

tot d'auna de cât înlocuirile. Pe acest teren sunt gata să accept discuțiunea și cu guvernul și cu D-voastre; și aci poate să fim mai adesea *alături și de acord*».

De sigur, D-lor, că D. Blaramberg nu se putea gândi de cât la numirile de la curtea de apel, și mai ales la aceea a D-lui Antonescu, pentru că acelea erau atunci cele mai importante ce făcuse D. Vernescu. Eă însă nu intram în discuțiunea acelor numiri, deși numirea D-lui Antonescu mirase pe unii, și era una din acele numiri pe care D. Blaramberg se declara *gata* să le discute.

Nu m'am ocupat atunci, D-lor, de numiri, pentru că socotesc că atunci când un ministru găsește de cuviință să facă o dare afară generală—și eă cred că rău a făcut—trebuie să aibă oare-care latitudine în alegerea înlocuitorilor; alt-fel ar trebui să ne substituim noi, Camera, în drepturile ministrului, să facem noi numirile în locul ministrului. Pe câtă vreme dar numirile sunt făcute așa în cât să nu ridice protestări generale, să nu prea calce drepturile erarchice, și să nu violeze texturile de lege și practica admisă în numirea magistraților, nu am nimic de zis.

Mi se părea dar că atunci nu era bine să luăm în discuțiune în Parlament numirile ce făcuse D. Vernescu, dar abia aă trecut două luni, și a venit vârful numirei D-lui Antonescu la curtea de casațiune.

Mai înainte de toate, fiind-că știu că D. Vernescu, pe care 'l recunosc un orator de talent, și un om care nu se apără rău, după obiceiul Dsale, are să'mi zică: în această materie sunt stăpân să numesc pe cine voesc; pe câtă vreme cine-va intră în cadrele legei, și nu este un om imoral, pe atâta vreme eă sunt stăpân apreciator

al calităților, al drepturilor acelui pe care 'l numesc, nu am să dau socoteala de ceea ce fac de cât lui Dumnezeu și conștiinței mele. Ei bine, în această circumstanță D. Vernescu trebuie să fie satisfăcut, pentru că numirea sa este chiar ilegală, și, înainte de a v'o dovedi, să'mi dați voe să invoc o autoritate, părerea unui membru distins din majoritate, a unui om cunoscut atât în barou cât și în Adunare pentru moderațiunea sa, cumpănirea sa, a unui deputat nu din acei cari ca mine sau ca D. Pallade suntem sburdalnici, ci a unui deputat care 'și măsoră mult cuvintele, și tocmai de aceea are multă trecere asupra Camerei. Căci deh! D-lor, și în Cameră ca și în public: marea majoritate a oamenilor sunt oameni liniștiți, cari nu fac haz pe cei cari o luăm înainte! Am numit pe D. Popescu; D-sa este membru al partidului liberal-conservator, D-sa ține jurnalul *Dreptul*, singurul nostru jurnal de drept. Ei bine, iată cum D. Popescu judecă legalitatea numirii făcute de D. Vernescu:

«In drept strict, credem că D. Antonescu nu «putea fi numit la curtea de casațiune.

«Intr'adevăr, fără a examina dacă D-sa are «șapte ani împliniți de magistrat, sau șapte «ani împliniți de avocat, precum cere legea organică a curței de casațiune, D. Antonescu, «numit acum câte-va luni la curtea de apel (din «București), nu putea fi înaintat la curtea de «casațiune, pentru că se opune art. 8 și 9 din «legea de la 1864 asupra admisibilității și înaintării în funcțiunile judecătorești. Aceste texte «spun în substanță că înaintările se fac respectându-se *stagiul* și *erarchia*, și că nimeni nu «poate trece dintr'un grad într'altul fără un serviciu de 3 ani în fie-care grad.

«S'ar putea ridica două obiecțiuni în contra «argumentului nostru, și anume:

«1. Legea din 1864 nu se aplică la curtea de «casațiune, care are o lege specială. Eroare,—zice «D. jurisconsult liberal-conservator,—pentru că «legea de la 1864 este o lege generală și îm- «brățișează toate înaintările în funcțiunile jude- «cătorești; ea stabilește niște reguli: stagiul, e- «rarchia, serviciu într'un timp determinat, reguli «cări sunt aplicabile și trebuiesc aplicate în ori-ce «organizare a tribunalelor și a curților judecăto- «rești.

«2. Art. 9 prevede o excepțiune la regula ser- «viciului de trei ani, când nu sunt alți aspiranți «în această condițiune; lucrul nu se poate în- «voa, pentru că avem o mulțime de judecători, «îndeplinind cerințele legii, cari puteau aspira la «onoarea de a trece la curtea de casațiune».

Ca concluziune, D. Popescu zicea:

«Toți bărbații politici din țara aceasta ar tre- «bui să se convingă că altarul justiției trebuie să «fie scutit de înrîuririle și pasiunile politice...

«Era de datoria *Dreptului* a protesta contra «unui act *nenorocit*, care cu drept cuvânt a im- «presionat rău opiniunea publică».

Argumentul este cât se poate de juridic. Avem o lege de la 1861 asupra organizării curții de casațiune.

Când s'a făcut această lege din 1861, nu exista o lege asupra admisibilității și înaintării în funcțiunile judecătorești, nu exista o lege de principiu, și de aceea legea care a organizat curtea de casațiune, s'a ocupat mai mult nu de înaintări, cât de numiri la casațiune, spunând că nu poate fi numit cine-va la curtea de casațiune de cât dacă este doctor sau licențiat în drept, și dacă ca avocat sau ca magistrat a avut un exer-

cițiū de 7 ani. S'a mai pus chiar atunci în privința aceasta și un articol adițional pentru câțiva ani, ani cari de alt-fel au expirat de mult, și dupe cari puteau fi numiți membri la casațiune și cei fără titluri juridice dacă însă îndeplineau oare-cari condițiuni.

A venit însă în urmă legea de la 1864, legea generală asupra admisibilității și înaintării în funcțiunile judecătorești. Acea lege a creat în corpul judecătoreesc, ceea-ce există și în corpul oficeresc, *erarchia*; acea lege a stabilit în principiu, că nu poate cine-va sări dintr'un grad într'altul fără îndeplinirea unui stagiū de 3 ani.

Este adevărat că acest principiu admite o excepție, una singură: aceea în care nu s'ar găsi destui printre cei cu stagiū de 3 ani. Or, dacă asemenea cazuri se pot întâmpla la tribunale, este inamdisibil a se spune că în patru curți de apel nu se găsea nici un aspirant demn care să aibă 3 ani de stagiū.

Să mai arăt acum, D-lor, motivele cari au făcut pe legiuitor să ceară un oare-care stagiū într'o țară ca a noastră, unde magistratul nu este încă inamovibil, unde numirea atârnă de bunul plac al ministrului, unde de obicei se sacrifică mai mult de cât ori-unde intereselor politice? Într'o țară ca a noastră, dacă ministrul de justiție nu ar avea măcar atâta restricțiune în dreptul său de a dispune de magistratura țerei, situațiunea ar deveni absolut imposibilă.

D-lor, așa trebuie să se pună cestiunea din punctul de vedere legal. Eu nu voiū să cercetez dacă D. Antonescu are sau nu are 7 ani de serviciū în magistratură și barou; mi se pare că i are, de cât cestiunea este de a se ști, nu dacă avocatul Antonescu are 7 ani de exercițiū; căci nu acela a fost înaintat consilier la curtea de ca-

sațiune; ci de a se ști dacă consilierul de la curtea de apel din București, Antonescu—căci acela a fost înaintat—a îndeplinit sau nu stagiul de 3 ani, prescris de lege, pentru ca să poată fi înaintat la casație? Ori-ce altă interpretare a textului și spiritului legii din 1864, ar fi o interpretare nesăbuită.

Dacă D. Vernescu ar fi venit și ar fi luat pe D. Antonescu ca doctor sau ca licențiat în drept și 'l-ar fi numit d'adrechtul membru la casație, fără să'l mai fi trecut *pro forma* prin curtea de apel, eu cred, eu sunt convins că lumea s'ar fi indignat mai puțin de cât s'a indignat când a văzut că D. Antonescu, după o ședere la curtea de apel numai timp de 2 luni de zile, este bombardat la casație.

Intr'adevăr, D-lor deputați, numit d'a dreptul la casație, s'ar fi putut susține că D. Antonescu are merite așa de extra-ordinare, în cât nici un alt rang judecătoresc nu 'i-ar fi putut fi îndestul. Când însă în Decembre D. Vernescu a găsit că D. Antonescu merită tocmai membru la curtea de apel, este cu neputință ca în Martie să se susțină că trebuie să treacă la casație. Dar D. Antonescu este doctor în drept, este un om cu merit—și eu unul nu'i contestez nici știința, pentru că știu că a învățat la Paris și că a învățat bine, nici meritul. Foarte bine! Dar nu sunt oare în țara aceasta și alți oameni cu merite, cu știință și cari pe lângă toate acestea au îndeplinit și stagiul în magistratură, în cât D. ministru de justiție să nu fie silit a trece pe D. Antonescu peste capul tuturilor acelor oameni, și chiar în potriva unui text de lege, drept la casație, drept la cea mai înaltă pozițiune la care un jurisconsult poate să aspire în această țară?

Punctul de vedere legal mi se pare absolut neîndoios.

Trec acum la un alt punct de vedere, după mine mult mai important, de cât cel legal; trec la cestiunea cuviinței și vă întreb dacă e permis ca, în fața unui corp judecătoresc, ori cum ați crede D-voastre că este el compus, dar care corp în sine este un lucru pe care cu toții vrem să-l respectăm, chiar și atunci când unii din noi poate vor să-l schimbe în parte, să faci un asemenea *passee-droit*?

E cuviincios ca să ieși pe cine-va, care ți e prieten, și să 'l sari de o dată din consilier proaspăt al curței de apel drept la casație, când știi bine că acum câte-va luni numai acel prieten se mulțumise, sub ministerul precedent, să fie numit numai procuror la curtea de apel,—căci la atât credea dânsul că are drept;—e cuviincios ca atunci, când știi că sunt magistrați, consilieri de curte, ca și dânsul, cu 10 și 15 ani de serviciu, să-l alegi pe cel mai nou, fiind că e favoritul unui ministru efemer?

Acest lucru, D-lor, e imoral în sensul politic al cuvîntului, și va stinge în cei-alți magistrați ori-ce râvnă, ori-ce emulațiune; va face să se creadă că pentru a înainta repede magistratul trebuie să fie fidelul, favoritul, poate chiar adulatorul cuiva; și o asemenea credință conveniți că va da un trist exemplu, un și mai trist rezultat!

Dar nu e numai atâta.—Se înșeală de multe ori opinia publică; dar rare-ori se înșeală când e unanimă. Ei bine, aduceți-vă aminte—și nu uitați nici că interpelarea mea, în ziua în care am adresat-o, mulți membri din actuala majoritate erau cât p'aci s'o anunțe ei — aduceți-vă aminte cu ce unanimitate a fost combătută a-

tunci numirea făcută de D. Vernescu. Din toate jurnalele, n'a susținut'o de cât *România* și cum *România* nu e tocmai jurnalul cel mai citit, pentru opinia publică n'a susținut'o nimeni; în colo, jurnale conservatoare, liberale, radicale, juridice, toate au combătut'o, toate au protestat în contra numirei făcute de D. Vernescu. Se poate să fie D. Vernescu un nou Galileu, care să aibă dreptate în contra omenirii întregi; dar Galileu chiar a trebuit să se pue în genuchi, să ceară iertare, și doar numai în gând a zis: *é pur si mouve*; nu 'i s'au dat două catedre drept premiu lui Galileu. (Ilaritate).

Că această numire a fost o numire rea, mi-au dovedit-o și consecințele ei. Să vezi cea mai înaltă instanță a țării, curtea de casație, făcând aproape un act de protestare pe cât poate un tribunal s'o facă, să vezi *Monitorul oficial* tăcând 7 zile, să vezi pe magistratul numit într'un post inamovibil dându-și demisiunea înainte chiar de a fi jurat, să vezi pe ministrul care 'l numise oferind colegilor lui demisia magistratului ca o jertfă pe altarul împăcaciunii, iar în urmă desfășurând-o d'naintea opiniunii publice iritate ca o ramură de măslin! Ce dovadă mai mare că lucrul a fost un păcat?

Și apoi care poate să fie independența unui magistrat, care, numit inamovibil, pe de o parte își vără demisia sa în buzunarul ministrului, iar pe d'alta se duce la curtea de casație ca să ceară cu insistență să depue jurământul cât mai curând?

Numirea dar a fost rea și opinia publică nu s'a înșelat în indignarea ei, și numai calculele mici ale unei și mai mici politice, numai nenorocitele combinațiuni de voturi, au putut să facă ca ministrul vinovat să nu 'și ție răsplata

încă de atunci, ca dânsul să nu fie înfierat cu un vot al Camerei.

Dar să nu mai însemneze nimic alt numirile făcute de D. Vernescu ?

Nu, D-lor, ele însemnează ceva, și iată ce. Trebuie să recunoaștem un lucru : există o boală generală în acest mement în societatea noastră politică, o boală de care poate toți suntem atinși : e boala de a voi să și faci ori-cine partid. Fie-care om politic vrea să facă un partid, și lucrul se explică în desagregarea generală a partidelor noastre.

Sunt însă două feluri de mijloace pentru a face un partid : Unii se pun în capul unui curent ori-care ar fi el, și speră să atragă partizani înflăcărându-i cu elocința lor, sau ademnindu-i cu frumusețea ideilor lor ; alții se bizue pe reformele ce propun, alții ridicând steagul unei lupte înverșunate în contra întregii stări de lucruri actuale, promit o lume mai bună.

Sunt însă și alții, cari și ei caută să facă partid, dar cari se mulțumesc cu mijloace mai simple și care pot duce mai lesne la succes. Mijlocul lor de a face partizani sunt favoritismul, spiritul de gașcă, îndrăsneala ; trei numiri numai de acestea să poată face cine-va nesupărat, și vă asigur că va avea mulți partizani !

Se va forma legenda că cu cutare ajungi mai repede, că este destul să fii partizanul lui pentru ca să sări o mulțime de trepte din scara cea lungă, și cum sunt mulți postulauți într'o societate tânără ca a noastră, se creează astfel și mulți partizani ; și atunci când nimeni n'ar fi putut să și închipuiască una ca asta, te trezești într'o bună dimineață cu o armată mare sub un steag fără înțeles, cu o armată cu atât mai mare, dacă se dau în dar și finanțele, care

aŭ cel mai mare număr de func ionari din  ara românească. (Aplause).

E acesta un lucru bun ? E aceasta de incu-
ragiat ? Nu avem interes toți, fără dinstinc iune
de partide, să se pedepsească după cum se pe-
depse te în politică cu un vot de desaprobarie
asemenea încercări ?

Știu răspunsul ce mi se va da ; se va vorbi
de precedente. Nu ve i putea arăta însă nici un
consilier de curte, care, după două luni de sta-
giu la curtea de apel, să fi trecut la curtea de
casa ie. Absolut nici unul, vă desfid ! 'Mi veți
arăta acum 20 de ani, când  ara era goală de
oameni, înaintări rezezi ? Dar ce însemnează
aceasta ? Fie-care epocă ' i are măsura ei. Ia
să ne raportăm la noi, advoca ii de ex., să în-
treba i pe cei cari aŭ venit înainte noastră să
vă spună c t de repede puteau să' i agonisească
o avere ; întrebați-  însă  i pe cei tineri dacă
lucrul mai este cu putin   i astă-zi ? Unde altă
dată se suia mai repede, acum se suie încet.

Dar 'mă ve i zice:  n politică nu s'aŭ văzut
 naint ri rezezi ? Este, D-lor, o diferen  enormă
 ntre politică  i magistratură.

 n politică nu te suie nici stagiul, nici vechi-
mea, nici de cele mai multe ori meritul.  n poli-
tică te suie o favoare a momentului, o favoare
populară, de multe ori  scusi a în alegerea  efului,
 n sfir it, o mulțime de alte circumstan e.

Nimeni însă p n  acum n'a putut să zică că
politică e o carieră în care să încapă erarchie  i
 naintare.

Alta e magistratura.

Magistratura, ca să fie serioasă, trebuie să fie
o carieră sigură, o carieră, în care, pe c t 
vreme un om e de treabă  i' i face datoria, să
fie sigur că va fi înaintat la timp  i nu'  vor

trece pe dinainte alții cu mai puține drepturi de cât el.

D. Vernescu, când a fost vorba să numească pe președintele de la curtea de casație, a fost inspirat de această idee de erarchie. Erau la curtea de casație consilierii, juriconsulții distinși, unii doctori în drept, magistrați vechi și n'au putut să treacă înaintea D-lui Orbescu, care nu putea să invoace în favoarea sa de cât o mai mare vechime—și nu cea mai mare—căci în privința titlurilor, D-sa era cu cele mai puține din toată casația. Respectuos, dar respectuos până la exces, pentru dreptul vechimei când a fost vorba de președinte, D. Vernescu a devenit ultra-revoluționar când a fost vorba de un consilier și 'l-a luat dintre cei mai noi de la curtea de apel, 'l-a luat pe cel mai nou.

De ce aceste două măsuri, de ce aceste două feluri d'a înainta într'unul și același decret? Pentru că s'a întâmplat ca cel mai vechiu dintre consilierii de la casație să fie prieten cu D. ministru de justiție, și cel mai nou dintre consilierii curței de apel să fie și el prieten cu D. Vernescu, așa în cât în același decret, în aceeași zi, să se aplice două politice: unul înaintat la vechime, altul înaintat la alegerea cea mai nepomenită. Amândouă însă având același titlu: prietenii ai ministrului.

Iată, D-lor deputați, cele ce aveam de spus asupra acestei cestiuni, și vă întreb pe D-voastre, dacă moțiunea pe care noi o vom propune nu s'ar vota, care va fi morala, care va fi regula de tras din acest episod al vieței noastre politice? Regula de tras va fi următoarea: Că atunci când un ministru face un fapt pe care opiniunea publică întregă 'l desaproabă; un fapt pe care colegii săi *toți* 'l desaproabă, pe care Camera în-

treagă, la un anume moment, a fost gata să'l desaprobe; că atunci când un ministru face un asemenea fapt, el iese cu câștig, căci de unde avea o situațiune mai mică, ocupă o situațiune mai mare. Așa că, ca conclusiune finală să nu mai rămână de zis de cât: și la mai mare, D-le ministru! mai fă 2 - 3 numiri ca acestea, și din ceea-ce se va produce, ai perspectiva să ieși cu un câștig și mai mare. (Aplause).

Eü, D-lor, știu că atunci când s'aü făcut aceste numiri, mulți, marea D-voastre majoritate, credeai cum cred eü astăzi; știu că astă-zî chiar majoritatea Camerei crede cum cred eü; lăsați-mă dar să am încrederea că veți și vota așa cum credeți. Nu uitați, D-lor, că dacă moțiunea noastră se va primi, ea va da un rezultat de un folos netăgăduit: aceia cari vor mai veni pe acea bancă, vor ști că, dacă vor face ceea ce a făcut D. Vernescu, se va găsi cine-va, se va găsi un Parlament care să-'i pună la loc; care să le spună: până aci, mai înainte nu! (Aplause).

DAREA IN JUDECATĂ

Sedința Camerei de la 2 Februarie 1890

D-nul Take Ionescu, care se opusese deja la propunerea de dare în judecată a cabinetului Ion Brătianu, atunci când se formulase pentru întâia oară, se opune din nou atunci când, după raportul comisiei de anchetă, chestia se discută iar.

Este interesant de notat că deși erau atunci în Cameră câțiva deputați liberali brătieniști, nici unul n'a luat cuvântul în tot cursul desbaterilor.

Se știe că deputații liberali disidenți ca domnii Pallade etc. etc. fuseseră toți partisanii ai dărei în judecată.

Domnilor deputați,

A trecut un an de zile de când s'a discutat în această Cameră chestiunea dărei în judecată a cabinetului Ion Brătianu, și pot să zic, fără chiar ca să ating întru nimic lucrarea comisiei de informațiuni, că chestiunea se presintă astăzi în tocmai cum se presenta în anul trecut.

Acum, ca și atunci, este o separațiune profundă între o parte și cea-altă a Adunării; unii voesc să urmărescă printr'un proces un partid politic căzut de la putere; cei-alți cred, fără a tăgădăui greșelile regimului căzut, că considerațiunile de o

ordine superioară, interese de o ordine generală, se opun la această dare în judecată.

Iată chestiunea cum se pune astăzi și cum se pune atunci, și contrariu de ceea ce spunea D. Panu în prima parte a discursului său, în care, făcând o analiză psihologică a atitudinii grupurilor și persoanelor din această Cameră, cu originalitatea care-l caracteriză tot d'a-una pe D-sa, zicea că totul s'a schimbat; credința mea este că nimic nu s'a schimbat.

S'a pretins, D-lor deputați, că s'a schimbat atitudinea respectivă a diferitelor grupări, dar o schimbare a chestiunii în sine, o schimbare care să pună în pozițiune pe cei cari erau atunci pentru să fie astăzi contra, și pentru cei cari erau atunci contra să fie astăzi pentru, de sigur nu s'a dovedit.

De alt-fel, nu știu, D-lor, să se fi schimbat atitudinea respectivă a grupurilor. Dar dacă se va fi schimbat, eu mă refuz încă de la început să atribuie această schimbare mobilelor pe cari le-a arătat D. Panu. D-sa a făcut o analiză foarte pesimistă. Nu sunt optimist; am însă convingerea că ori-ce analiză sufletească, care s'ar însufleți numai din pesimism, ar fi tot atât de falsă ca și aceea care s'ar bizui numai pe optimism.

Ideile noastre, ca și schimbările noastre de păreri, nu se pot atribui numai unui fel de porniri.

Interesul personal de sigur este un factor al hotărârii noastre; dar el nu este singurul. A crede contrariul, este a ignora unele din cele mai puternice mobiluri cari împing mintea omenească.

În dimineața însăși a zilei în care D. Panu făcea pesimista sa cercetare, mi s'a întâmplat să văd un exemplu de ceea ce afirmam.

Un D. deputat conservator, prieten vechiu cu mine, venise la mine în acea dimineață, și l'am

întrebat: — te știam bolnav — ce te-a adus în București? Și el 'mă-a zis:—am venit ca să pot să votez în contra dărei în judecată. Tot-d'o dată m'a întrebat: ai aflat ce a hotărît grupul meu conservator în această privință? Nu știu, îi zic eu, dar mi se pare că are să fie *pentru*; și el 'mă-a răspuns atunci: — ori ce va fi hotărît grupul meu în această privință, eu tot contra voiă vota. Numele sunt inutile.

D. Dr. Severeanu: Eū cred că este o invențiune.

D. Take Ionescu: Invențiune?

D. Dr. Severeanu: Atunci spuneți numele.

D. Take Ionescu: Era D. Victor Macri (Intreruperi).

D. I. Lahovari: Intrerupțiunea n'a fost parlamentară.

D. Take Ionescu: D-le Lahovari, am văzut și eū neparlamentarismul intrerupțiunei; dar neparlamentarismul se măsoară cu o măsură diferită, după glasul care intrerupe...

Dacă s'a schimbat, D-lor, atitudinea unor grupuri, și nu știu dacă s'a schimbat,—eū cred că schimbarea provine dintr'o mai adâncă și mai sănătoasă apreciere a chestiunei.

S'aū schimbat liberalii disidenți.

Bine aū făcut; și am convingerea că ei s'aū schimbat fiind-că 'și-aū dat seama că ceea ce se cere astăzi nu este eliminarea a șapte oameni; stingerea a șapte lămpi, cum s'a zis, ci darea în judecată, eliminarea unui întreg partid, și aceasta sub forma îngustă a unei acuzări de delictele cele mai vulgare.

Iată ce a trebuit să fi văzut liberalii-disidenți, iată ce a trebuit să fi îngrozit mai cu seamă pe cei tineri, și atunci ei 'și-aū zis: ne este absolut cu neputință nouă să suferim ca cu un proces nedrept de escrocherie să se încoroneze

viața unui om, care a avut onoarea să stea douăspre-zece ani la cârma acestei țări și sub al cărui regim, ori-ce s'ar zice, dacă s'aũ petrecut și fapte rele, s'aũ petrecut însă și multe fapte glorioase; ne este cu neputință să suferim ca unul dintre puținii cari aũ mai rămas din marea generațiune căreia noi democrații datorim tot ceea-ce suntem, să sfirșească cariera, acuzat ca un rău făcător vulgar! Iată dar ce și-aũ zis liberalii-disidenți; iată de ce, lăsând de o parte tot resentimentul, și toată ura, ură legitimă poate, care'i însuflețise, ei s'aũ hotărît să nu mai dea votul lor la această dare în judecată. Și aceasta, D-lor, este un calcul, dar este un calcul care nu iese dintr'un meschin interes personal, ci dintr'o pornire înaltă și călduroasă.

Și cum ar fi putut liberalii-disidenți să facă alt-fel? Căci dacă vre-unul ar fi voit să voteze pentru darea în judecată așa cum se cere, ca să și schimbe hotărîrea, nu ar fi avut de cât să se ducă la Senat, la ședința în care D. Alexandru Lahovari, adresându-se către un disident îi zise: Nu'mi vorbi de opozițiunea D-voastră; D-ta ești solidar cu tot ce a făcut D. Ioan Brătianu, fiind-că D-voastră disidenții nu 'l-ați părăsit toți de o-dată. Nu aveți numai o egră ca mahometanii; D-voastră aveți mai multe. În acest dedal de ieșiri și de intrări, vi se impune solidaritatea pentru toate relele ce s'aũ comis. Această solidaritate nedreaptă, dar firească, pe care nici unul dintre foștii noștri aliați nu a avut mărimea de suflet ca să ne-o cruțeze, s'a văzut și mai mult atunci când a venit raportul comisiunei, în care se pretindea că relele ce se urmăresc s'aũ făcut în tot timpul acestei domnii, așa că, fără de exagerare, pot zice că nu este

pagină în acest raport de care să nu se lege și numele unui disident.

Nu vă mirați dar dacă și disidenții și-au zis: nu mai este vorba de răsturnarea unui guvern care a făcut păcate; ceea ce se urmărește este un mare proces politic, ca să se dovedească țarei că toți acești 12 ani de domnie liberală nu au fost de cât murdărie și noroiu! Nu vă mirați dacă sentimentul propriei lor demnități insultate a izbucnit în fine, și i-a întors la o mai înaltă și mai bărbătească apreciere a lucrurilor.

Și dacă liberalii-conservatori s'au schimbat, schimbarea lor găsiți-o aiurea de cât în strîmtul calcul al unei coaliții viitoare. Se poate ca dânșii, ca și D. Panu, să nu prea pună temeiul pe judecata istoriei; nici ei însă, și nici D. Panu, nu pot recusa învățămintele istoriei.

În aceste învățăminte au făcut liberalii-conservatori drumul Damascului, dacă l-au găsit.

Care sunt aceste învățăminte în ce privește darea în judecată a guvernelor în această țară? Să le examinăm. S'a dat în judecată la 1876 guvernul D-lui Lascar Catargiu; s'a votat urmărirea lui cu unanimitate, afară de unul singur care a votat contra, și s'a dat în judecată ca și astăzi, tot pentru violarea legii comptabilității, pentru violențe electorale, pentru complicitate la asasinate, pentru toate păcatele cari s'au strâns în acest raport, ba încă pot zice cu vârf și îndesat. Care a fost rezultatul? Rezultatul se resumă în patru învățăminte: Întăiu, că prin acea dare în judecată de la 1876 s'a pus o sămânță nenorocită, ale cărei roade le vedem astăzi; căci dacă nu se arunca sămânța atunci, am convingerea că nu vedeam astăzi această dare în judecată. Și dacă sămânța aceasta a dat roade relativ mici, este că au trecut 13 ani la mijloc. Gândiți-vă.

însă dacă cădea guvernul lui Brătianu curând după 1876, și îl înlocuiau dații în judecată de la 1876! Lesne vă puteți închipui ce urmări teribile putea să aibă.

Al doilea, este că darea în judecată a adverсарilor face pe guvernul care a dat în judecată mai-mai omnipotent.

Al treilea învățământ este că după o dare în judecată votată cu unanimitate fără unul, într'o Cameră așa de fanatică, în cât când D. Mărzescu zicea: nu dați în judecată pe Lascar Catargiu ca delapidator de bani publici, căci aceasta este o grozavă exagerațiune, un deputat din vremea aceea, D. Lătescu, dacă nu mă înșel, 'i răspundea: *Ce? Vreți să fiți politicoși cu tâlhării?... Aceeași Cameră a desființat darea în judecată, pentru că au venit niște evenimente mari, niște evenimente de acelea în cari nu trebuia să fie în țară nici ură, nici luptă, a venit resboiul!...*

Voci: După resboiū.

D. Take Ionescu: Nu. (Intreruperi).

Voci: Da, după resboiū.

D. Take Ionescu: Fie și după resboiū. Destul că au venit la un moment dat dificultăți naționale, orî cari ar fi ele, și dacă este cum ziceți Basarabia, demonstrația devine și mai dreaptă.

Ceea ce însă nu se poate tăgădui este faptul că un moment de mari dificultăți naționale a forțat pe acea Cameră să renunțe la darea în judecată.

Al patrulea învățământ este mai recent: Istoria ne a arătat pe acei cari la 1876 dau în judecată pe D. Catargiu pentru că violase legile, pe acei cari cereau atunci eliminarea din vieța politică a acestei țări a D-lui Lascar Catargiu, ducându-se cu toții la Golășei și rugându'l să vină să lucreze împreună cu dinșii la resturnarea unui alt gu-

vern, care nu respecta libertățile, a unui guvern ieșit din propria lor coalițiune din 1876!

Ei bine, în fața acestor învățăminte care ies fără voia noastră din istoria noastră contemporană, mai este puțința să esitați și să întrebați dacă liberalii-conservatori 'și vor fi schimbat părerile, pentru ce și le ați schimbat?

Este însă, D-lor, o schimbare în această cestiune de an până astăzi. Guvernul tace. Departe de mine dorința de a transforma o chestiune mare ca aceasta într'o cestiune mică. Căci ori-ce s'ar zice, pe lângă deslănțuirea patimelor ce ne așteaptă, dacă propunerea de dare în judecată s'ar admite, cestiunea existenței cabinetului acestuia sau a ori-cărui altuia este o cestiune secundară. Ași vrea însă să știu dacă guvernul va face acum ceea ce este dator să facă, ceea-ce pe jumătate a făcut anul trecut, să vină și să'și spună cuvântul său. Lăsați-mă să nădăjduesc că da.

Cât despre cele-alte schimbări a căror cercetare ar face să se scoboare aceste desbateri într'ordine inferioară de lucruri, le las la o parte. Permiteți'mi însă ori cât ași vrea să nu amestec o cestiune mică ca aceea a persoanei mele într'o cestiune mare ca aceasta, permiteți'mi să răspund la o obiecțiune ce știu că are să mi se facă.

D-nii Peșiacov și Apostoleanu aș spus în cuvântarea D-lor că mă iaș de martor în darea în judecată, și s'aș servit cu un discurs al meu, pronunțat în timpul opozițiunii ce făceam guvernului D-lui I. Brătianu, discurs prin care se pretinde că eu aș fi susținut darea în judecată.

Este aci, D-lor, o eroare. Am combătut cu multă violență acel guvern, și pentru aceia cari nu ar înțelege acea violență, fac apel la colegii noștri de atunci să le aducă aminte și de vio-

lența ce se afla pe banca ministerială. Am combătut pe Ion Brătianu, însă nici o dată nu am avut de gând nici să'l acuz de hoț, nici să'l dau în judecată.

D. N. Blaramberg: A, a!

D. Take Ionescu: În ziua când D. Brătianu a căzut, în ziua de 28 Martie 1888, vedeți vă dau și data exactă, după declarațiunea ministrului de atunci, s'aū făcut de către unii dintre noi unele declarațiuni asupra situațiunei. Ei bine, eu spuneam în acea zi, în risetele majorității de atunci, fac apel la colegii noștri cari probabil trebuie să'și aducă aminte spuneam: «dacă se va da în judecată D. I. Brătianu, voiū fi cel d'întăiū, care să'l apăr».

«Acum că a căzut guvernul I. Brătianu, adăogam eu, nu ne este permis să uităm și bunurile lui și circumstanțele atenuante ale relelor lui». Și făcând alusiune la o eventuală cerere de darea lui în judecată, nu mă sfiam de a spune că ar fi o rușine națională, un semn de decadență morală, ca un bărbat, sub care s'aū îndeplinit o parte din aspirațiunile noastre naționale, să fie tărīt în judecată.

Trei zile după aceea, la 31 Martie 1888, și vedeți că este o dată posterioară, mă aflam aici în Cameră, când un deputat din majoritatea de atunci interpela guvernul asupra măsurilor de rigoare ce ar fi trebuit să se ia în contra denunțătorilor generalului Anghelescu și generalului Maican. La 31 Martie 1888, generalul Anghelescu nu fusese judecat încă; sentința condamnatoare este din Decembrie 1888. Și când am văzut o majoritate, care nu prea găsise în ea o indignare, atunci când noi denunțam pe autorii acelor fapte imorale, dar era gata să se indigneze în contra denunțătorului martor și să

'i ceară expulzarea saŭ urmărirea, ce am făcut? Acuzat-am pe D. I. Brătianu personal de imoralitate? Ferească Dumnezeu! L-am atacat atuncî cum 'l atacaserăm cu toții când eram în opozițiune, 'l-am atacat pentru că nu mai avea destulă putere morală să pună frîu corupțiunei, să denunțe și să pedepsească hoțiile, nu 'i-am imputat însă D-sale aceste fapte rușinoase.

A tolera corupțiunea, a o întrebuița chiar, este o politică greșită, rea, de sigur, dar nu este o necinste personală.

D. Panu, cunoscător al istoriei, aș dori să 'și aducă aminte câți sunt oamenii cei mari de Stat, cari nu numai aŭ tolerat corupțiunea, dar cari, de și de o cinste impecabilă, pentru realizarea idealurilor celor mai mărețe, aŭ crezut că este bine să întrebuițeze ori-ce mijloace, și-aŭ întrebuițat chiar corupțiunea drept armă de guvern!

Dar dacă n'am fi acuzat pe Ion Brătianu nici că a tolerat corupțiunea, nici că a abuzat de putere, nici că a împedat întrunirile, nici că a influențat alegerile, pentru ce am fi luptat noi liberalii în opozițiune? D-voastră, prin faptul că am fost în opozițiune, trageți consecința că suntem obligați să urmărim darea în judecată a lui Ion Brătianu.

Ei bine, aceasta v'o tăgăduesc. Și astăzi când D-voastre veniți și cereți ceea-ce ați cerut și anul trecut: să se dea în judecată Ioan Brătianu, nu pentru că ați fi găsit în contra-i vre-un delict ordinar, — și nici nu puteți să găsiți, căci nu aŭ existat, — când veniți și cereți darea lui în judecată pentru delictе politice — și că sunt delictе politice vă voiŭ dovedi-o îndată — ei bine, noi suntem în dreptul nostru să nu vă primim teoria.

În adevăr, vă întreb, D-lor, dacă cu sistemul D-voastre că ești dator să dai în judecată guvernele ce ai combătut, în țara aceasta, unde este știut că un guvern nou dobândește tot-d'a-una aproape unanimitate în Parlament și este astfel sigur de cele două treimi, iar opozițiunea este tot-d'a-una lacomă la critică, vă întreb dacă darea în judecată n'ar deveni un sistem, o normă, un lucru stabilit ori de câte ori cade un guvern? Ei bine, se poate ca acesta să fie idealul D-voastre; nu este însă idealul meu.

Este, D-lor, absolut cu neputință să admitem sistemul acesta. Ați văzut cum D. Carp a dat caracteristica delictului politic; el depinde de succes și nesucces.

Același lucru 'l spune Rabagas al lui Sardou când Sarah 'l întreabă ce deosebire este între o revoluțiune și o rebeliune: revoluțiunea este o mișcare care a reușit, rebeliune care n'a reușit.

Cu alte cuvinte, în materie politică totul ar depinde de succes. Dacă după 14 și 15 Martie ar fi triumfat D. Ion Brătianu, ne-ar fi dat el în judecată...

O voce: Ne-a și dat.

D. Take Ionescu: Da, ne-a și dat! Dar fiindcă succesul final a fost de partea noastră, 'l dăm noi în judecată... Iată toată morala propunerii D-voastre.

D. G. Apostoleanu: Caracterul delictului este același și în revoluțiune ca și în rebeliune.

D. Take Ionescu: Vă înșelați! Caracterul delictuos al unui fapt politic depinde de succesul său nesuccesul lui.

Ei, dar, D-lor, ni se răspunde: nu e vorba de proces politic, e vorba de delikte de drept comun. Să vedem dacă lucrul acesta este adevărat. Comisia de informațiuni ne cere să dăm în jude-

cată nouă miniștri pentru că ar fi comis faptele următoare :

Că prin meșteșugiri polițienestii, prin amenințări și brutalități materiale, a încercat să împiedice, a terorizat și turburat întrunirile publice, garantate cetățenilor prin Constituțiune...

Dacă turburarea întrunirilor publice nu e delict politic, atunci vă întreb să'mi spuneți ce e delict politic ?

Cine nu știe că ceea-ce caracterizează delictul politic e scopul ; când scopul meu e politic, delictul e politic, când urmăresc un scop ordinar, un interes personal, e delict de drept comun.

A doua serie de fapte.

In ziua de 15 Martie sanctuarul reprezentățiunii naționale a fost usurpat și violat din ordinul guvernului, etc...

Nu e aceasta politică ? Dar nu vedeți că e esențialmente politic, căci vă aduceți aminte că președintele Adunării de atunci a luat el răspunderea și a zis : eu, ca președinte al Adunării, am dat ordin să se facă cele ce s'aũ făcut. Nu mă puteți acuza, D-lor, că am slăbiciune pentru ziua de 15 Martie ; nu aũ fost mulți aceia cari în acea zi s'aũ aflat într'un pericol real, dar știți cu toții, și eu nu am uitat, că eram dintre aceia. Nu e, D-lor, admisibil ca cele petrecute în ziua de 15 Martie să dea loc la alt-ceva de cât la o dezbatere cu caracter politic, și anume de a se constata cine din noi : opoziția sau guvernul erau agresori sau atacați. Nu că eu ași avea vre-o îndoială. De sigur, că nu. 'Mi aduc aminte de un argument fără replică, pe care 'l opuneam noi atunci : cum noi, ale căror familii erau colea, în loja Doamnelor, am fi fost nebuni dacă aveam de gând să atacăm Camera,

să ne trimetem mumele și soțiile la Cameră ca să asiste la măcel?

Al treilea.

Că a exercitat printr'un sistem de bande de răfăcători, plătiți din fondurile publice, acte de violență și de brutalitate contra ziaristilor din opozițiune, etc..

Acest punct e dat deja în judecată, se înfățișează, dacă nu mă înșel zilele acestea ; ori cum ar fi însă, este evident că este aci vorba tot de politică, de o politică foarte rea, ce e drept, dar de politică.

Că luând rusfet saū percepând o dare, etc...
Aceasta, D-lor, nu mai e delict politic, nici de drept comun, nu este delict de loc. Este pur și simplu un act politic, act politic asupra căruia pot exista aprecieri diverse, dar delict politic o supscripție națională, de sigur că nu e cu puțință.

Că prin virimente de fonduri și violări ale principiilor legei contabilităței aū comis malversațiuni.

Iată, D-lor, singurul caz în care în adevăr ar putea să fie vorba de un delict de drept comun.

Malversațiunea nu este un delict politic ; hoția, mituirea nu este un delict politic.

Dar în această privință ce a făcut comisiunea însărcinată de D-voastră cu primele cercetări ? A luat 10 luni în loc de 10 zile ; va să zică, timpul material nu i'a lipsit ; și după zece luni cu ce a venit ? A venit cu un raport foarte voluminos, în care pe lângă alte superfluități sunt și pagini întregi al căror înțeles este cu desăvârșire o enigmă ; de exemplu, ce caută aci în raport cestiunea docurilor ? Ce se pretinde că s'a comis cu ocazia docurilor ? Absolut nimic reproșabil ! Din contră. Ce caută în raport ces-

tiunea fortificațiunilor ? Cum un titlu de glorie al guvernului trecut, fortificarea țerei, să'i serve drept acuzație ?

Să fie oare pentru ca să ni se spună lucrul acesta : «In treacăt nu putem să ascundem impresiunea rea ce a lăsat asupra majorității comisiunei D-voastre această parte misterioasă a chestiunei—este vorba, D-lor, de adoptarea sistemului Schuman pentru fortificațiile de la Focșani-Galați—și *bănuelile* ce ea autorisă; căci rumoarea publică apropiind toate acestea de împrejurarea că persoana care a fost însărcinată cu remanierea planurilor era tocmai reprezentantul acreditat al casei Grusonwerk, cu ocazia experienței turelelor făcute în București, se teme mult că acea remaniere și noul sistem de apărare adoptat în urmă să nu fi avut mai mult, dacă nu și de unic scop, a procura furnituri însemnate acelei case, de cât vre-o îmbunătățire reală».

Chestiunea fortificațiunilor dar nu vine în raport de cât pentru a ni se spune că comitetul de apărare al țarei, comitet compus din generali noștri și presidat de Rege, Capul suprem al armatei, a schimbat planurile de fortificațiune ale țarei ca să procure furnituri casei Gruson ! Dacă nu este acesta înțelesul acestor cuvinte întortochiate, vă mărturisesc că altul nu găsesc ! Apoi vă întreb, ce are aface aceasta cu ministerul a cărui dare în judecată vi se propune ? Și dacă ar fi adevărată dacă s'ar putea ca cineva să ia drept adevărată această insinuare, această *bănuială* aruncată în vânt și întemeiată pe o așa zisă *rumoare*, tot ași întreba ce are aface aceasta cu darea în judecată ? De când este cu puțință ca miniștri să fie responsabili de hotărârile tehnice ale somităților armatei ?

Pagina aceasta de sigur este cea mai penibilă

și cea mai caracteristică din tot acest raport!

Și apoi ce caută în acest raport construcțiunea școalei de poduri și șosele? Ce caută o mulțime de alte și alte chestiuni pe care nu le amintesc? Ce caută cumpărarea casei lui Laurian, *raportorul D-tre de la răspunsul adresei*, ce caută rescumpărarea monopolului pulberii *făcută de către D. Barozzi și D. Maiorescu*? Ce caută o mulțime de alte bănueli vage care, dacă ar putea atinge pe cine-va, ar atinge de sigur pe alții de cât pe cei a căror dare în judecată se cere?

A doua serie de chestiuni pe care le vizează raportul—și sunt mult mai puține de cât cele ce am indicat până acum—sunt cestiunile acelea în cari comisiunea ne spune ceva incontestabil, dar, ceea ce ne spune nu este indiciul unei malversațiuni, ci numai o violare a legii comptabilității, atât și nimic mai mult.

Ei bine, D-lor, nu poate fi, nu trebuie să fie vorba într'o așa de mare cestiune de violarea legii comptabilității!

Virimente de fonduri, violări d'ale legii comptabilității, sunt inseparabile de ori-ce administrațiune care nu stă cu brațele încrucișate.

Mi aduc aminte că în anul acesta chiar, D. ministru de finance a venit la Senat cu un proiect de lege pentru acoperirea unei violări a legii comptabilității comise de D-sa; din renta emisă pentru alte lucrări publice, plătise pe concesionarii monopolului pulberii, și a venit la Senat cu o lege și a zis: dați-mi alt credit ca să pun banii la locul de unde i-am luat, violând legea comptabilității; și a adăogat: am violat legea și bine am făcut că am violat-o.

Ei, dacă ar fi căzut D-sa de la putere înainte de a se vota legea cea nouă și ar fi fost dat pe mâna comisiunei D-voastre de informa-

țiuni, 'l-am fi vézut azi pe D-sa dat àn judecatà tot cu atàta patos pentru violarea leßgei comptabilitßii !

Violarea leßgei comptabilitßii singurà, lipsità de ori-ce altà ämprejurare, nu poate fi àn spiritul leßgei un delict de drept comun, ea este din contrà un delict eminent politic. Càci ce este un delict de drept comun ?

Este malversațiunea, este furtul, este cazul generalului Angelescu, care a luat mità de la un furnisor ; delictà de drept comun vizaà denunțàrile noastre fàcute àn vremuri și pe cari le-ați adaos la anexe. De acestea nu a gàsit comisiunea de informațiuni nimic ; poate chiar cà nici nu a voit sà le caute, puțin importà !

Faptul incontestabil ràmàne cà n'a gàsit comisiunea absolut nici un delict de drept comun àn toatà a ei lucrare, și lucrul nu trebuie sà ne mire.

Intr'adevàr, D-lor, este cine-va care sà creadà dar sà creadà àn a sa consciințà, cà oameni ca Bràtianu, ca Sturdza, ca Stàtescu, ca Giani, ca Nacu, ori cari ar fi fost pàcatele lor politice, ar fi fost oameni cari sà se mituiascà, sau cari sà comità escrocherii, sau cari sà fure din lada Statului ?

Și sà nu se vorbeascà de un nume de fost ministru pe care chiar noi 'l-am denunțat. Comisiunea nu a càutat sà descopere dacà acel ministru a fàcut malversațiuni ; comisiunea a voit sà gàseascà pe Ion Bràtianu nu acoperind furturi, ci comițàndu-le, și neapàrat cà n'a putut reuși !

Càci dacà lucrul acesta nu 'l crede consciințà noastră, dacà lucrul acesta nu 'l-am spus nici àn vreme de opozițiunea cea mai violentà, atunci cànd omul pierde dreapta judecatà, cum voiți sà 'l descopere comisiunea ? Unde nu este nimic, nu se poate gàsi nimic !

Sunt dar în drept să zic că azi, după lucrarea comisiunei, ne găsim întocmai unde eram ieri, și în această privință D. Panu are dreptate, comisiunea nu a schimbat de loc terenul discuției de anul trecut, nu 'l-a schimbat și nici nu 'l putea schimba.

Ne găsim și astăzi în fața acelorași acuzațiuni ca și atunci, acelorași greșeli politice pe cari le-am arătat cu toții pe când ne aflam uniți în opozițiune. Și atunci cestiunea rămâne întreagă. Pentru toate aceste greșeli politice este bine să se dea în judecată ?

Din toate argumentele cari s'a adus pentru darea în judecată, vă mărturisesc că unul singur mi se pare serios ; este argumentul D-lui Panu. D-sa zice : În țeri cu opiniune publică puternică, în țeri unde guvernul cade lesne, în acele țeri înțeleg să nu fie darea în judecată, opiniunea publică este de ajuns să pedepsească pe miniștrii cari greșesc. În țeri însă ca a noastră, unde resturnarea unui guvern este aproape o operă de minune politică, dacă nu mai voim nici de dările în judecată, rămânem victimele vecinice ale orî căruî guvern care s'ar înșurupa la putere și ne ar răpi libertățile publice.

Ei bine, D-lor, raționamentul acesta mi se pare greșit chiar în premisele lui. Nu este exact că guvernele la noi cad așa de greu. Dacă sunt puternice în ceea ce privește reușita în alegeri, au alte slăbiciuni care le fac să cadă ușor. Guvernele noastre cad întâiu din ușurința cu care se fac la noi coalițiunile ; îndată ce un grup ajunge la putere, toate grupurile opozițiunei se unesc ca să 'l răstoarne. Ele cad din cauza violenței și lăcomiei opozițiunei din toate timpurile, violență care și ea se explică prin violența și a tot puternicia electorală a guvernului.

Un singur guvern a stat la putere timp îndelungat, guvernul D-lui Ion Brătianu. Dar şederea sa îndelungată la cârma ţării se explică lesne ; D. Brătianu nu a venit cum vine de ordinar un ministru oare-care ; el a urcat scările puterii resumând asupra sa, pe drept sau pe nedrept, munca unei generaţiuni întregi, munca unei generaţiuni mari. Precedat de o aureolă, abia ajuns la putere, el a avut fericirea să se înconjoare de o alta, căci i-a fost dat să preşadă la evenimente măreţe, la renaşterea gloriei noastre militare. Nimbul său era aşa de mare, în cât partizanii săi au devenit cu desăvârşire supuşi, iar protivnicii nu au mai îndrăsnit să'l atace. Omul pe care 'l acuzaţi, în anii d'întâi a stăpânit fără control ; aceasta vă explică lunga sa şedere la putere, şi tot aceasta vă explică şi a sa cădere. Domniile prea tari şi prea lungi duc la greşeli prea mari într'un mod firesc, căci ar trebui o minte supra-omenească ca să nu'şi piardă cumpătul într'o ast-fel de situaţie.

Aceasta vă explică şi nedreptăţile şi ilegalităţile regimului său din urmă faţă cu opoziţia. Când un complex de circumstanţe te-a identificat pentru ai tăi cu înesşi aspiraţiile ţerei, tu singur ajungi să o crezi, şi să nu mai vezi în cei cari'ţi fac opoziţie nişte inimi politici, ci adevăraţi vrăşmaşi ai ţării.

Să fie însă, D-lor, adevărat că dările în judecată ar scurta domnia partidelor la noi ? De sigur că nu, căci dacă se va aminti ca precedente că îndată ce un guvern este învins trebuie să'l trimitem la curtea de casaţie, nu vedeţi cu câtă tenacitate, cu câtă îndărătnicie se va agăţa de putere guvernul care ar fi atacat ?

Nu este guvern la noi care să nu întâmpine, şese luni după venirea sa la putere, o opozi-

țiune violentă. Nu este guvern care să nu fie acuzat și de ceea-ce a făcut și de ceea-ce n'a făcut; și dacă acest guvern ar ști că opozițiunea ce i se face are să se traducă într'o zi în dare în judecată, precedată de un șir de ani, în care are să fie târât d'inaintea unei comisii de instrucțiune și pus de drept în afară de orî-ce participare la afacerile politice, apoi acel guvern s'ar agăța, s'ar încheșta cu atâta tărie de banca ministerială, în cât nu ați mai putea să'l dați jos de cât prin revoluțiune.

În zadar mi s'ar spune că contra dăreii în judecată sunt garanții în lege, ca cele două treimi, etc. etc. Două treimi la noi în țară le vor găsi în contra unui guvern care a căzut orî de câte-orî învingătorii le vor voi.

Ar fi dar bine, D-lor, ca să vă gândiți mai serios, la urmările propunerii D-voastre.

Partidul național-liberal este un partid puternic, numeros și organizat, un partid care și-a arătat vitalitatea lui chiar acum, în toate alegerile parțiale. Ei bine, acest partid, pus afară din lege prin propunerea D-voastre, ce cale îi va rămânea? Cei cumiți vor aștepta de sigur ziua judecăței, dar sfatul celor cumiți nu birue în vreme de supărare. Și ast-fel vrînd nevrînd, fatal partidul prigonit se va arunca într'o cale nenorocită, cale în care, D-lor, și nu este nevoie de a fi profet spre a o prevedea—el va găsi aliați printre aceia care vor fi votat darea sa în judecată.

Ei bine, acest lucru nu'l voesc.

D. G. Panu : Ne sperii cu el.

D. T. Ionescu : Dacă nu am vedea diferit asupra cestiunei, sunt sigur că nu ne am combata amîndouî. Eû respect modul D-voastre de vedere; dar vă combat, fiind că vîd în propu-

nerea D-voastre împingerea unui partid numeros și organizat pe o cale pe care nu o voesc. Aceasta va fi D-lor prima urmare nenorocită a votului D-voastre.

A doua urmare a votului D-voastre este tot așa de rea. Când D-voastre veți scoate din circulația opoziționistă un partid însemnat, veți în-tări cel puțin pentru un timp pozițiunea guvernului, și eu nu voesc, ori-care ar fi guvernul, ca el să fie prea tare.

Căci ori-ce ați zice, D-lor, acest partid, de la căderea lui încoace, fie sub guvernul junimist, fie sub guvernul Catargiu, fie sub guvernul concentrat, a dovedit energie, și în alegerile parțiale a fost aproape singurul care s'a luptat cu șanse de succes.

Când ved că în giurul oamenilor de care vorbiți se operează o însemnată reacțiune, știu că nu este bine ca ei să fie puși afară din lege.

Și vă mai întreb, D-lor, sunteți D-voastre așa de siguri de ziua de mâine? Aveți o convingere atât de adâncă și de luminată despre întâmplările care pot să sosească? Puteți să credeți D-voastre că ne este permis nouă, țară mică și asvârlită de ursită în situațiunea geografică cea mai rea, ca în ajunul poate al unei turburări generale să ne dăm luxul unui fel de resbel intern, să dăm lumii spectacolul unei sfâșieri ca aceasta, să intrăm cu inima veselă într'o luptă civilă care poate să țină ani întregi?

Nu este vorba de acea faimoasă frasă de care râdea D. Panu : ce va zice Europa? Nu mă ocup de aceasta, de și știți că nu este nimic în lume despre care să nu se poată rîde.

D. G. Panu : Nică odată pacea Europei nu a fost mai sigură ca în momentele de față, și aceasta nu o zic eu, a zis-o principele de Bismarck

D. T. Ionescu : Aș primi voios asigurările D-lui Panu; dar eu cred că nici principele de Bismarck nu ar putea să ne asigure că pacea are să dureze două, trei ani de zile.

D. I. Nădejde : N'are Rusia puști perfecționate (Ilaritate).

D. T. Ionescu : La 1877 ziceați că s'a comis un păcat că răzbelul s'a început fiind un partid întreg pus afară din lege; același lucru se poate întâmpla și mâine. Am dreptate dar când zic că nu este o bună politică aceea care expune țara să se găsească în vremuri grele așa de divizată.

Și apoi, D-lor, mă întorc și zic : să fie oare adevărat că atunci când ai combătut un guvern, atunci când ai denunțat greșelile unui guvern, ești ținut să'l dai și în judecată ?

Ia să vedem ce se petrece aiurea.

Fost'a un guvern mai atacat ca guvernul celui de al doilea imperiu în Franța ? Născut dintr'o lovitură de Stat, întărit prin niște persecuțiuni sistematice, care loviseră ani întregi floarea claselor culte ale Franței, el a sfârșit cum știți printr'un dezastru național.

Ei bine, a venit cui-va în minte să dea în judecată pe Ollivier, sau măcar pe autorii loviturii de Stat ? Nu ! N'a fost nimeni urmărit. Un singur lucru foarte însemnat : magistrații cari se numiseră în comisiunile mixte au trebuit să'și părăsească scaunele lor.

La noi, în 30 de ani, dacă s'ar admite propunerea D-voastre, vom avea 31 sau 32 de miniștri dați în judecată ! Atunci când în toată Europa nu vezi dări în judecată, — și sunt de sigur țări unde nici respectul legii nu este mai mare de cât la noi și nici miniștri nu sunt mai buni de cât ai noștri, — voiți ca numai noi să punem în judecată 31 sau 32 de miniștri,

câte unul pe fie-care an ? Ei bine, D-le Panu, eă nu cred că se va fi strâns numai la noi în țară atâta murdărie în cât să fim siliți a ajunge aci !

D-voastre însă, cari cereți darea în judecată, dacă credeți că urmările arătate de noi nu sunt adevărate, spuneți care sunt scopurile D-voastre ? Ceea-ce urmați D-voastre ați spus'o de anul trecut, nu e pedeapsa, este alt-ceva.

Intr'adevăr, D. Panu ne zicea : Eă nu voiă pedeapsă materială ; ceea-ce urmăriți dar este ca din viața politică partidul care a greșit să dispară. Ei bine, D-lor, nu aveți dreptul să scoateți un partid din viața politică a acestei țări ! Dacă țara 'i întoarce încrederea sa — nu știu dacă 'i-o întoarce — acel partid de sigur va avea dreptul a lua din nou puterea. Tăgăduesc, dar tăgăduesc ori și cui dreptul de a căuta să scoată din luptă pe un alt partid, dreptul d'a-l împedica să recapete încrederea țerei !

De altminteri, D-lor, dacă partidul căzut în-cepe azi a'și recăpăta încrederea țerei, de sigur că în mare parte o face grație tocmai operei D-voastre ! Țara este stăpână pe ea ; dacă voește să se întoarcă de unde a plecat este liberă ; dreptul nostru este să 'i spunem adevărul, iar nu să împiedicăm pe un întreg partid prin măsuri ca acestea de a mai putea cere și recăpăta încrederea ei.

Și dacă nici aceasta nu o voiți, veți spune poate că umblați după expiațiunea vinovatului ! Ia aduceți-vă aminte ce se petrecea acum 2 sau 3 ani în aceasta incintă. Atunci 'mă aduc aminte, când D. Ion Brătianu intra în sala de alături, deputații cari fumaă 'și ascundeau țigările în buzunar, și când intra aci în incintă și deschidea gura, se făcea cerc de admirațiune, nu cuteza nimeni să răspundă un cuvânt.

D. I. Nucșoreanu : Este unul care s'a bolnăvit 7 zile că nu 'i-a întins mâna. (Ilaritate mare).

D. T. Ionescu : 'Mi aduc aminte când am vorbit pentru prima-oară în contra părerei D-lui Brătianu, — și era într'o simplă chestiune de finance — că un ministru, al cărui nume nu'l voiți spune, cum m'a auzit, m'a luat într'un colț și mi-a zis : Ce fel, combați pe D. Brătianu ? Cel puțin ar fi trebuit să vorbești înainte, iar nu după dînsul ! Iar când D. Brătianu pleca la Florica, atât era de încongiurat de o populațiune numeroasă (ilaritate), că nici nu mai puteai resbate la gară ! Nu cred că 'i plăceau aceste lucruri...

O voce : Ba 'i plăceau (Ilaritate).

D. T. Ionescu : Aū trecut de abia două ani și jumătate de atunci : duceți-vă să vedeți câți mai sunt astăzi din aceia cari 'l înghesuiau ordinioară la gară ? Și când vedeți că de 4 zile aci, de când se urmează aceste desbateri, nu se ridică nici o voce care să susțină că greșeală politică nu s'a sevârșit în lunga sa domnie, când vedeți toate acestea, mai puteți vorbi de expiațiune ! Dar faptul acestor desbateri numai, D-lor, credeți D-voastre că nu este de ajuns, pentru un om ca D. Brătianu, — care reprezintă o generație întreagă ; pentru un om care a luptat din răsputeri și al cărui nume este legat așa de strâns cu analele noastre ?

Fiți drepti, D-lor, și pedeapsa, dacă este vorba de pedeapsă, măsurați-o după mărimea pedepșitului.

Așa dar, D-lor, nu ved nici în politică, nici aiurea nimic, absolut nimic, nici un cuvânt măcar care să mă facă se vă urmez pe calea pe care ați luat-o. Ved din potrivă că D-voastre ne pregătiți cu voioșie un șir de turburări continue.

D-voastre dați astăzi în judecată partidul național-liberal, și mâine de sigur dații în judecată de azi, la rëndul lor, vor da în judecată pe aceia care 'i au dat pe ei în judecată; și ast-fel, din dare în judecată în dare în judecată, vom ajunge la cuțite. Iată ce vëd eü la sfërșitul operei D-voastre, iată ceea ce nu pot să primesc.

O voce: Aü trecut trei ministere și nimeni nu le-a cerut darea în judecată.

D. T. Ionescu: Da, dar Camera nu s'a schimbat! Credeți-më, dacă se dă în judecată astăzi ministerul Brätianu, și dacă dintr'o întâmplare oare care mâine va fi o majoritate în Camera viitoare pentru D. Ioan Brätianu, credeți-më că vor fi date în judecată și cele-alte trei ministere care 'l-au succedat.

D. I. Nădejde: Și ce rëü ar fi?

D. T. Ionescu: Vedeți dar, D-lor, că în această chestiune nu este mijlocie. Orï suntem de părerea D-lui Nădejde, și atunci facem ca la 1790, să'i luăm pe rënd unul câte unul pe toți oamenii noștri politici, orï primiți părerea noastră!

Și atunci, D-lor, orï cât ați putea glumi de judecata istoriei, la urma urmelor veți fi siliți să mărturisiți că ea singură poate judeca o carieră.

Nouë, contimporanilor, ne lipsește perspectiva. Vedem lucrurile prea de aproape ca să le putem îmbrățișa în complexul lor. Suntem prea dominați de ceea-ce este d'inaintea noastră, ca să putem ține seamă de acel mare factor care se chiamă vremea.

Dacă ar fi judecat cine-va pe D. Ioan Brätianu la 1878, 'l-ar fi luat poate drept un semi-zeü: la 1888 'l ar fi judecat tot cu atâta exa-gerație, dar în rëü.

Istoria singură poate să fie nepärtinitoare. Ea numai poate să privească cu aceeași seninătate

cariera întreagă a unui om, ea este în stare să țină socoteală și de împrejurările în cari s'a aflat omul, de societatea în care a trăit, de ceea-ce a găsit înainte de el și de ceea-ce a lăsat după el, de țelul ideal pe care l-a urmărit, de elementele cu cari a fost nevoit să lucreze, ca și de acelea cu cari ar fi putut lucra; istoria numai este în stare ca, repunând pe om în timp și în loc, să judece și relele ca și bunele, și făcând balanța, ori să'l înscrie în paginile sale aurite, ori să'l treacă în groapa comună unde se duc toți aceia cari au trăit fără ca să facă nimic!

Și de aceea vă rog nu mai invocați într'o chestiune mare argumente mici; nu ne mai spuneți: avem o lege de responsabilitate ministerială, trebuie să o aplicăm.

Nu, D-lor, nu suntem nici procurori, nici judecători; suntem ceva mai mult: suntem jurați, suntem suverani.

Suntem jurați, pentru că numai noi putem, fără de a da seama nimănuî, da în judecată un minister, când în conștiința noastră avem credința că fapte rele s'au comis și că este în interesul țerei ca să le urmărim.

Suntem suverani, pentru că în această materie numai nouă ne este dat nu numai dreptul de a urmări sau nu, ci și dreptul și mai înalt de a stinge o urmărire începută, dreptul de a uita, dreptul de a amnistia.

În această materie, D-lor, avem puțința să ne ridicăm mai pre sus de sentimentele noastre ordinare.

În fie-care din noi, D-lor, să o spunem, în cei mai buni ca și în cea mai răi, colcăie patimi mici, urî meschine, interese strâmte.

O spun fiind-că nu sunt un impecabil, nici nu posez pentru un impecabil, și știu bine că

acei cari se pretind mai impecabili, când 'i sgândărești puțin, vezi că sunt cei mai...

Dar dacă în noi toți viața ordinară este însuflețită de porniri pătimase, de țeluri personale, avem toți, cei mai răi ca și cei mai buni, și momente de înălțare, momente în cari uitând și ura, și răzbunarea și chiar propria noastră ființă, ne ridicăm la concepțiunea unui sentiment impersonal.

Aceste momente singure fac viața posibilă. Ele sunt în suvenirea noastră niște focare luminoase, la lumina lor cea vie restul cade în întuneric; și dacă atunci când ne amintim trecutele noastre porniri și dorințe nu ne îngrozim de noi înșine, este că acele momente numai, în cari ne am ridicat, în sferile cele înalte, ne mai sunt vizibile!

Ei bine, suntem azi, D-lor, într'una din rarele circumstanțe în care putem lumina viața noastră. Avem ocazia să ne ridicăm, mai pre sus și de patimi, și de resentimente, legitime o recunosc, avem ocazia să putem zice în conștiință: Pe ziua de azi suntem mulțumiți cu noi înșine.

Și să ne grăbim, D-lor.

Anul trecut ne zicea onor. D. Kogălniceanu conjurându-ne să respingem darea în judecată: sînt prea bătrîn, prea aproape de sfârșitul vieței, ca să pot face o operă de nedreptate și de inclemență! Ei bine, D-lor, nimeni dintre noi, ori cât de tineri am fi, nu putem afirma cu siguranță că nu suntem tot așa de aproape de acel sfârșit, ca și cei bătrâni.

V'ați pus, D-lor, sub pavăza autorului legii de responsabilitatea ministerială, sub pavăza lui C. A. Rosetti.

Permiteți-mi să mă pun sub același scut; dați-mi voe să sfârșesc amintindu-vă judecata lui C. A. Rosetti, într'un caz ca acesta.

La 1877 se ceruse să nu se mai dea în judecată onorabilul nostru președinte; Camera a primit această propunere, și atunci un deputat liberal, un om a cărui viață e fără pată, în plină greșală dar în plină sinceritate poate 'și a zis: Nu e dreptate, trebuie toți miniștrii dați în judecată, și 'și-a trimes demisiunea.

Și C. A. Rosetti 'i-a răspuns: Am rupt petițiunea ta în 21, în 48, în 57 și în 59 de bucăți, pentru că 21, 48, 57 și 59 sunt datele în cari românii au dovedit că știu să fie și blânzi. (Aplause).

GUVERNUL PERSONAL

Sedința Camerei de la 26 Noembrie 1890.

În vremea în care D. Take Ionescu a ținut această cuvîntare, la 26 Noembrie 1890, era de modă la liberali să se învinuiască guvernele conservatoare de guverne personale. De la Octombrie 1895 încoace este probabil că o astfel de învinuire nu se va mai repeta.

Pe atunci însă cestiunea rolului Coroanei în schimbarea guvernelor era foarte interesantă. Modul de a vedea al D-lui Take Ionescu, D-sa l'a expus în mai multe din discursurile înserate în colecția de față. Cel din urmă al său discurs în această materie va fi cel pronunțat la Iași în întrunirea publică din toamna anului 1896.

Domnilor deputați,

Cestiunea pusă de către D. Aslan și, încontestabil, tratată foarte limpede și cu multă sobrietate de cuvinte, a avut dreptate D-sa, să zică că este o chestiune gravă, mult mai gravă de cât se pare, o chestiune care domină întreaga situațiune politică.

D-lor, când se vorbește de un guvern constituțional sau inconstituțional, ar fi o copilărie a răspunde numai: *guvernul are majoritate în Parlament, deci e constituțional*. Căci dacă am împinge raționamentul acesta ceva mai departe,

aproape ași putea să zic că sunt țări în care guvernul nu ar putea fi nici odată inconstituțional.

De asemenea, D-lor, incontestabil că D. Aslan are dreptul de a discuta — neapărat în mod cuviincios — acțiunea constituțională a Coroanei în ceea-ce privește soluțiunea crizelor politice și constituirea cabinetelor.

Așa fiind pusă chestiunea și așa discutată, credința mea e că D. Aslan se înșală; căci dacă în situația politică e foarte multă învălmășeală, inconstituționalism nu este.

D-lor, s'a făcut istoricul ultimilor ani, și bine s'a făcut; cred însă că acest istoric ar trebui să 'l luăm mai de departe, și poate că înainte de a face această istorie, n'ar fi rău să ne dăm mai întâi seama cam ce fel de constituționalism este constituționalismul nostru. Vorbesc nu de constituționalismul acela care e scris pe hârtie, ci de acel care reiese din moravurile noastre politice, din istoria noastră politică, din forța de rezistență a elementelor ce compun societatea română.

Se zice, D-lor, că acum câți-va ani un om mare de Stat, Gladstone, întrebat fiind cum ar putea să califice diferitele religii, răspunde: sunt două feluri de religii, religii cari admit o putere supremă ce are înfrîurire asupra acțiunilor omenești, și religii în cari nu se admite existența unei asemenea forțe supreme.

Tot așa ași putea să zic și eu: sunt două feluri de constituțiuni: constituțiuni în cari alegătorii au puțința și obiceiul d'a resturna guvernele și constituțiuni în cari guvernele au vecinic puțința de a'și face Parlamentul.

Orî-cine înțelege dar, dacă vorbim practic și serios, că e cu neputință de a aplica același prin-

cipiū și aceleași reguli la aceste două feluri de constituțiuni.

În Anglia, în Belgia mai tot-d'a-una guvernele cad în alegeri. Faptul de a fi la guvern, de parte de a fi o recomandatie către alegători, e mai mult o învinuire, și e aproape constant că cine face alegerile mai lesne le pierde.

În aceste țări acțiunea Coroanei, după cum vedeți, e foarte simplă. Coroana nu are de cât să ia pe acel pe care 'l indică majoritatea legală; nu are nici-o-dată dreptul să demisioneze un cabinet care ar avea majoritate, și, prin urmare, nu are nici dreptul să nu primească pe acel pe care 'l-a desemnat Parlamentul.

Dar în Spania? Dar în Italia? Dar în Serbia? Dar la noi, unde mai nici-o-dată alegătorii nu restoarnă guvernele, unde ne plângem toți pe rînd de atâția ani că guvernele ingerează în alegeri, și unde după ce au trecut prin banca ministerială toate somitățile acestei țări, tot alegeri libere nu am putut avea—dovadă că nu este numai vina oamenilor ci o boală organică, — putea-va ori și cine, rezemându-se numai pe această armă a alegerilor să zică : pe câtă vreme am majoritatea nu pot pierde puterea?

Nu vă gândiți că o asemenea teorie împiedicănd ori-ce posibilitate de a mai schimba guvernele și dând stăpânirea țerei celui d'inteiu ocupant, ne-ar împinge la soluțiuni ca în America de sud, unde pușca singură resolvă crizele de guvern? Căci dacă alegerile nu pot resturna guvernele, nu vedeți că la urma urmelor revoluția s'ar impune?

O ast-fel de soluțiune fiind incompatibilă cu un regim constituțional, este dar evident că constituționalismul din Anglia și Belgia nu poate servi de măsură la al nostru. Altele trebuie să

fie regulile vieții noastre constituționale. Și în această a noastră viață constituțională rolul Coroanei nu poate fi numai pasiv.

Dacă acesta este adevărul constituțional, dacă Coroana la noi are un rol firesc, trebuie să recunoaștem că rolul ei este foarte greu, căci ea are să fie singura supapă de siguranță în luptele noastre de partid, căci ei 'i este dat să aibă această misiune de a fi vecinic în contact cu opiniunea publică, să vadă când țara reală nu mai corespunde cu țara legală are misiunea, sub a ei înaltă răspundere morală, să intervină — de sigur cu mare prudență și cât mai rar — spre a evita catastrofa.

Și acum, dacă aceasta este Constituția noastră cea adevărată, ia să examinăm istoria anilor din urmă și să vedem dacă Constituția s'a respectat sau nu. Și să luăm, D-lor, istoria ceva mai de mult de cât de la căderea D-lui I. Brătianu, căci după mine, căderea aceasta n'a venit din vânt, ci a fost urmarea firească a unei stări de lucruri anterioare.

Guvernul D-lui Brătianu, ca toate guvernele rele, s'fârșise prin a admite o maximă de guvernământ, maximă rea, mai ales pentru acei cari o întrebuințează: strivirea opozițiunei, închiderea pe cât cu puțință a ușelor Parlamentului pentru membrii opozițiunei. O asemenea politică avea două inconveniente: pe de o parte opoziția, care se vedea știrbită în drepturile sale, avea să vorbească cu atât mai violent în afară, cu cât era mai îndepărtată de la tribuna Parlamentului; iar pe de altă parte majoritatea, care nu mai avea adversari, avea să se risipească în fărâme printr'o urmare firească a lucrurilor.

Când n'ai protivnic în fața ta, cel din urmă ca și cel d'întăiu, deputatul independent, care

'ți- ar fi partisan de convingere, are aceeași, ba chiar mai puțină valoare de cât deputatul servil, pe care'l ții cu interese personale. Bilă pentru bilă, și bila celui rău ca și a celui bun. Cu vremea, cei mai buni din partid nu mai însemnează nimic, și dacă rupere se provoacă, cei cari pleacă sunt tocmai aceștia; selecțiunea se face pe dos.

Când ai însă protivnici, când ai nevoie să lupți, atunci se face selecțiunea firească, clasarea nu merge după caprițiul șefului, ci după merite și capacitate, atunci deputații nu numai nu sunt o clientelă servilă în jurul unui stăpân, ci o adunare de oameni independenți, pe cari 'i unește un același ideal și 'i ține strînși o disciplină onorabilă căci este voită.

În luptele noastre, D-lor, s'a întâmplat același lucru: liberalii-conservatori, neputând intra în Parlament de cât în număr mic, striviți în alegeri, au considerat guvernul D-lui I. Brătianu de neconstituțional — vedeți că de multă vreme se face uz de această vorbă — și s'au retras din Parlament. Greșeală, da, greșeală mare, dar o greșeală la care și ei au fost împinși.

Retrăgându-se din Cameră, ei au intrat, în afară de Parlament, pe o cale greșită; pe lângă dênșii a venit noua generațiune conservatoare, tinerii cari, ivindu-se la o epocă în care partidul conservator nu fusese de mult la putere, nu 'și dădea seama nici de greutățile guvernământului, nici de urmările grele și fatale ale unor fapte pe cari le comit uneori partidele când se află în opozițiune. Pe lângă aceste violențe, a venit și disidența liberală, aceea care, rupând inima chiar a partidului liberal, 'i-a dat guvernului D-lui Brătianu lovitura cea mai puternică. Fiind date tradițiile acestei țări, elementele s'au coalisat, și ast-fel s'a format opozițiunea unită. Așa s'au

petrecut lucrurile, D-lor, —neconstituțional, dacă judecați după Belgia,—așa s'aŭ petrecut și din acel moment, trebuia să cadă d. Ion Brătianu.

Ați vorbit de stradă, D-le ministru! Da și eu am fost pe stradă—o mărturisesc cu sinceritate, căci n'am obicei să mă dau în lături de la răspunderea actelor mele.—Dar când? Ne-am dus acolo—și ne-am dus cu toții împreună,—după ce luptaserăm în alegeri și reușiserăm să intrăm aci 45, și aci ne primia marea majoritate cu hotărîrea să ne invalideze în masă (Aplause).

De la majoritatea care nu represinta țara reală, și totuși voia să suprime voturile ei, noi invalidații ne duceam la întrunire ca să facem apel la alegătorii cari ne trimiseseră în Cameră!

Poate că în acea luptă am făcut vre-un exces, poate că vre-o dată am păcătuit; dar cine este norocitul care n'a păcătuit nici o-dată?

Acelora cari ar vrea să ne acuze—și aici mai nimeni nu ar putea să o facă, căci cu toții la o laltă lucrat-am—le ași spune: aduceți-vă aminte de ceea-ce simțiați atunci, nu azi când atâtea și atâtea s'aŭ schimbat.

Dar răsturnat-am noi oare pe d. Brătianu?

Nu, D-lor, noi n'am reușit în alegeri; pe D-sa, care în realitate de mult căzuse în înțelesul larg al cuvîntului, 'l-a demisionat Capul Statului.

Capul Statului a făcut atunci constituționalism nu ca în Belgia și Anglita, ci ca în Spania, ca în Italia, ca la noi, ca în acele țeri în cari Capul Statului trebuie să fie supapă de siguranță. Și bine a făcut Capul Statului, căci deja guvernul nu mai avea nici o putere morală, căci deja începuse pocniturele gloanțelor în ușa Parlamentului.

Și, după ce a demisionat pe d. Brătianu, ce trebuia să facă Coroana alt de cât ceea-ce a făcut?

Eă unul am obiceiul să ascult și să învăț de la cei bătrâni, și 'mi aduc aminte că unul dintre oamenii noștri de Stat, pentru care am o adâncă admirație, un om al căruia nume va rămâne vecinic în istoria acestei țări¹⁾, cu doi ani înainte de căderea D-lui Brătianu, 'mi spunea: după căderea D-lui Brătianu nu poate veni la putere opozițiunea-unită, fiind-că ea este prea înăspriată în lupte și hotărâtă la răsbunări nesfârșite. Este cu neputință, adăuga D-sa, ca Șeful Statului pe de o parte să răstoarne pe Brătianu, iar pe de altă să'l dea prizonier în mâinile opozițiunei-unite, care de sigur 'l-ar trata cum se tratează prizonierii de război în țările în cari nu există moravuri politice.

Opozițiunea-unită, D-le prim-ministru, nu putea veni la putere, nu pentru că era o coalițiune, căci și D-voastră sunteți o coalițiune, dar pentru că ar fi abuzat de drepturile învingătorului. Acesta este adevărul istoric.

Cine putea dar să ia guvernul? Numai oamenii care s'aă ținut de o parte. Aceștia, erau doi: D. Kogălniceanu și D. Carp, și vedeți că Coroana cam între D-lor s'a învărtit.

S'a adresat către principele Dimitrie Ghica, care avea să se adreseze la d. Kogălniceanu, și care s'a adresat și el la D. Boerescu și Fleva, și aceștia s'aă dus în comitetul opozițiunei-unite și aă întrebat dacă trebuie să primească să intre în combinațiunea Prințului Ghica. Din partea D-lui Fleva era aci chiar un exces de lealitate, căci D-sa, ca și noi, nu voise să intre în pactul pentru împărțirea puterei al opozițiunei-unite. Noi fuseserăm tovarăși de luptă numai; pentru soloase

1) Alusie la D. Kogălniceanu.

putere nu stipulasem nimic, nici nu ne legănam în iluziunile înscrisurilor.

Comitetul a spus nu, fiind-că atunci dizolvarea nu se dedea imediat și era teamă în opoziție. Dar nu teamă ca să violeze Constituțiunea, teama tuturilor era ca să nu se întoarcă peste câte-va luni la putere D. Brătianu.

Ast-fel nu s'a făcut această combinație.

S'a făcut a doua, și D-lor, lucru curios, același bărbat de Stat, de la care luam aceste lecțiuni de profeție politică, 'mă spuse că atunci când va veni D. Carp la minister, nu va veni D-sa ca președinte al consiliului, ci D. Theodor Rosetti.

Aceste profeții aveaă parcă aparența unei fan-tasii ; faptele însă aū dovedit că nu aū fost fan-tasie, ci o adevărată profeție, bazată pe cunoș-tiința practică a lucrurilor.

Până aci unde vedeți lucru neconstituțional ?

Când ați văzut, un an după căderea D-lui Ioan Brătianu, producându-se o propunere de dare în judecată, de cei care azi s'aū unit cu el, votată și de mai mulți din cei ce azi staū în aceeași formațiune cu el, susținută chiar după două ani de la cădere cu căldură și energie, lipsindu'i un vot numai spre a reuși, nu cred că mai puteți judeca alt-fel, de cât să recunoașteți că ar fi fost o greșeală foarte mare, o greșeală ireparabilă, dacă ar fi venit opozițiunea unită la putere. (D. Panu întrerupe).

Poate D. Panu să mă contrazică, fiind-că D-sa a fost neschimbat pentru darea în judecată ; însă și eu am stat neclintit în potrivă, și vă mărturisesc că eu cât cuget mai profund și mai cu sânge rece, cu atât mă întăresc în convincțiunea că această dare în judecată ar fi fost o mare și ireparabilă greșeală.

Unde începe însă nu neconstituționalismul, dar neparlamentarismul? Aceasta începe prin nedisolvarea imediată a Camerei. Da, Camera trebuia dizolvată imediat; guvernul venit afară din Parlament nu trebuia să aibă cinci luni înainte de a face alegerile.

Dar aci de ce acuzați Coroana? D-voastră, D-lor, aveți un mijloc ca să forțați guvernul la dizolvare. Majoritatea liberal-națională putea să-i refuze votul budgetului. Minoritatea opozițiunii—unite putea să-i facă același lucru, și să indice ast-fel voința unanimă a tuturor de a merge la urne cât mai curând. Dar afară de D. Lascar Catargiu, singurul care a zis atunci că ar fi bine să se refuze votul budgetelor, adică să se dea numai cele două zecimi, cei-l'alți au tăcut.

D. G. Panu: Și noi am fost de părere să nu se voteze budgetul.

D. T. Ionescu: D. Panu de la început a zis că guvernul era personal, și dacă cine-va ar fi în drept să vorbească azi de neconstituționalism, ar fi D-sa.

Faptul constant, D-lor, este că nici majoritatea, nici opozițiunea-unită—afară de D. Fleva—nu cerea dizolvarea imediată, pentru că fiecare credea că este aci un mijloc de a trage un profit, și unii și alții credeaă că o să poată obține în alegeri, din slăbiciunea guvernului Teodor Rosetti, preponderanța, și de aceea nici o grupare, ca grupare, nepunând dorul acelu înalt constituționalism de care se vorbește astă-zî mai presus de nevoile și speranțele de grupe, D. Rosetti a rămas la putere și n'a dizolvat de cât în urmă.

În aceste cinci luni s'au făcut multe și varii tratative: pentru alegerile comunale cu întreaga

opozițiune-unită, care nici nu se rupsesse, pentru-că fusese teamă de o cădere; iar după ce a trecut focul alegerilor comunale și au venit alegerile de Cameră, s'au rupt uniți de alții, pentru-că tocmai atunci, după atâția ani, au descoperit că nu puteau să stea alături, și atunci liberalii-conservatori și partisanii guvernului au ieșit în alegeri la un loc, tipăriți pe aceleași liste, braț la braț, pentru că acum să spună uniți altora că sunt neconstituționali. (Aplause).

Ați intrat în această Cameră împreună, șeful liberalilor—conservatori în același colegiu cu șeful guvernului, și astăzi vorbiți de guvernul neconstituțional?

Apoi, ori cuvintele au pierdut înțelesul lor, ori noi am ajuns să le întrebuițăm fără a ne gândi la urmări.

Un guvern neconstituțional, D-lor, trebuie să fie combătut cu toate armele; neconstituționalitatea unui guvern dă drept birnicilor să nu mai plătească, funcționarilor publici de ori-ce categorie să nu respecte ordinele ce li se dau, iar nouă tutulor dreptul la revoluțiune.

Și dacă nu pretindeți toate acestea, de ce vorbiți de neconstituționalism?

În sfârșit au venit, D-lor, alegerile. Ei, de aci în colo este ceva neconstituțional? Nu. Toate guvernele pe rând s'au bucurat de majorități în Corpurile legiuitoare. Ziceți că este un lucru neconstituțional că a refuzat Coroana disolvarea D-lui Lascar Catargiu. Apoi D. Aslan de ce nu'și aduce aminte de ce spuneau gazetele liberale vechi despre aceasta? Ia să le citim împreună să vedem dacă nu se denunța țării ca cel mai neconstituțional act disoluțiunea Corpurilor legiuitoare afară de sesiune și fără nici un vot de neîncredere dat guvernului.

Și pentru ce? Pentru că se spera pe atunci că junimiștii, rămași pe din afară, vor putea să restorne cabinetul D-lui L. Catargi.

Alt act neconstituțional care este? Ceea-ce s'a petrecut la Senat? Dar ce vedeți D-voastre neconstituțional în ceea-ce s'a petrecut la Senat? O alegere de președinte .... și dacă ar fi să judecăm mai adânc, eă găesc că D. prim-ministru rău a făcut de a spus chestiunea de cabinet la alegerea președintelui Senatului. Trebuie, D-lor, când se vorbește de era nouă, să o faceți în realitate; alegerea președintelui unui corp legiuitor nu poate să depindă de voința guvernului, și eă ași zice că un guvern ar trebui să prefere alegerea unui președinte din opoziție, ca să nu poată fi acusat vre-odată că președintele ar oprima Parlamentul. Dar, în sfârșit, Senatul a dat un vot. Dar, de unde ați găsit D-voastre că un vot dat nu poate o majoritate a doua zi să'l schimbe? Și de unde calificați D-voastre acest lucru,—*neapărat nu de aplaudat*,—cu cuvântul grav de neconstituțional? De sigur ca bună-cuviință parlamentară, ca chestiune de prestigiu pentru Senat, lucrul nu este nou. Nu ați văzut D-voastre ca 85 de deputați să subscrie o propunere de drum de fer cu cale largă, și când a fost la vot să rămână numai 23; iar în Camera aceasta n'ați văzut o propunere pentru porto-franco, iscălită de peste 70, cari la vot aă rămas numai 30? Și dacă ași voi să merg înainte, lista răsvoturilor ar fi nesfârșită.

Nu este vorba dar, D-lor, nu poate fi vorba de constituționalism și neconstituționalism. Se poate ca cuvântul acesta de neconstituționalism să aibă avantajul de a sluji drept steag, care se fâlfâie peste cortul în care vor să între toate oștirile cari aă de gând să plece la bătălie în

contra guvernului; se poate ca cuvântul de neconstituționalism să aibă farmecul d'a fi scuză la cooperarea ómenilor cari nu vor să 'și dea mâna, dar vor să se găsească împreună; se poate ca acest cuvânt să serve admirabil de pretext la o mulțime de lucruri; se poate și nu o tăgăduesc. Dar să mi se spună într'un mod serios și pozitiv că astăzi noi avem a face cu un guvern neconstituțional, aceasta o tăgăduesc.

Avem însă a face cu alt-ceva; la cârma țerei, D-lor, avem a face cu o mare învălmășeală politică; și învălmășeala s'a făcut de acum doi ani, și nu este zi în care să nu vezi dovezile din ce în ce mai accentuate ale acestei învălmășeli. Învălmășeala datează de mult, de la alegerile și după alegerile D-lui Th. Rosetti.

După aceste alegeri — dacă se făcuse greșeală a merge în alegeri împreună, fără a fi uniți în realitate — un lucru trebuia să se facă, și adică: ori grupul constituțional cădea la înțelegere cu grupul liberal-conservator și asupra programului și asupra direcțiunei; ori aceste două grupuri, mărturisind țerei neputința lor de a merge împreună, lăsaū ca Parlamentul, — iar dacă Parlamentul nu putea, — țara să aleagă între unul și cel-alt. Și aceasta nu s'a făcut. Înțeleg, D-lor, chiar o coalițiune de guvern, dar o coalițiune francă, o coalițiune, în care să se zică cinstit: ne-am coalisat ca să facem cutare și cutare reforme, suntem tovarășși, pentru a le face și numai până ce le vom face, atât și nimic mai mult.

Dar nu s'a făcut nici așa.

De la început s'a cercat, jucându-se asupra cuvintelor conservatori, liberali-conservatori, marea familie conservatoare, elemente conservatoare, unii mai conservatori de cât alții, concentrare conservatoare, conservatori noi, etc., etc., să se

dea drept un partid, drept o formațiune definitivă ceea ce nu erau de cât vremelnice și nepotrivite imperechiări, de a ascunde adesea sub același cuvânt guvernul și opoziția, de a face în sfârșit o ast-fel de confușiune în cât opinia publică ne mai găsindu-se în toate aceste combinațiuni, să nu mai înțeleagă absolut nimic. Ei bine, trebuie să mărturisim, cu aceste procedări a scăzut și prestigiul D-voastre și prestigiul Parlamentului acesta și chiar acela al instituțiilor noastre. Căci, D-lor, nimic nu este mai dureros de cât o stare de lucruri, ca aceasta, în care orî cine te întâlnește te întrebă în fie-care zi: mâine ce mai este? Cum se împacă, cum se învoiesc? Care pe care? Câți și câți? Oscilă spre unii, orî spre alții? S'aũ mai supărat, orî pentru un moment staũ în așteptare? Apoi nu era mai bine, chiar pentru interesul D-voastre, să vë puneți împreună la o discuțiune francă și să vë întrebați: se poate să mergem împreună, orî nu? Eũ, ca liberal, ași fi dorit ca partida conservatoare să nu se peardă, pentru că într'o țară unde nu sunt partide puternice, nu este guvern serios. Ași fi dorit ca publicul să nu creadă că sub agitațiunile noastre politice nu se ascund de cât lupte înguste de ambițiuni personale, iar nu nobile emulațiuni pentru binele general.

Astăzi chiar nu am văzut nici o lumină din cele ce a espus D. prim-ministru.

D-sa ne-a zis: am făcut această încercare pentru că am voit să dispară ambițiunile exagerate și injuste ale unora, pretențiunile de programiști, etc. Apoi îl întreb pe D. prim-ministru: aũ dispărut ambițiunile cele injuste, dispărut'aũ pretențiunile exclusive de programe? Ați putea zice D-voastră că închegarea de astă-zî este definitivă? Dacă da, mergeți înainte, guvernați,

fiind-că aveți majoritate și în Cameră și în Senat, căci până ce nu expiră mandatul acestui Parlament, nimeni nu vă poate spune că nu sunteți miniștri constituționali. Dar dacă este vorba ca peste două luni iar să începeți cearta, ba să mai intre unul, ba să mai iasă altul, atunci mai bine retrăgeți-vă astă-zi, căci persistând, veți face naufragiu, și nu numai naufragiul reputațiunii D-voastre, ci naufragiul întregului partid conservator.

Eū, liberal, regret această situațiune, pentru că de-asupra intereselor noastre de grupare, sunt în joc și alte interese mai mari.

Ori-ce veți zice D-voastră, noi suntem o mână de oameni, zece cinci-spre-zece mii, cari guvernăm cele 5 milioane de români din țara aceasta, și ascendența ce avem să nu credeți că multă vreme ar putea să țină, atunci când în stratele profunde ale națiunii ar intra convingerea că aci, sus, nu este lupta pentru binele public, ci sfășierii pentru interese personale, frământări egoiste, tot așa de mici ca și mobilele ce le animă. (Aplauze).

Iar pe de altă-parte, eū cred că din toate pericolele ce ar putea să cadă peste această țară, cel mai mare, fără de asemănare cel mai mare, ar fi să se întărească ideea că această țară nu se poate governa.... (Aplauze).

APENDICE

RAPORTUL D^{-lui} TAKE IONESCU

ASUPRA

CONVENȚIEI CONSULARE CU GERMANIA.

Convenția consulară cu Germania încheiată de guvernul Ion Brătianu n'a venit nici o dată în discuția Parlamentului. Fiind-că însă acea convenție a fost în vremi un eveniment politic, publicăm aci în apendice raportul minorității comitetului delegaților Camerei, opera d-lui Take Ionescu.

Iată-l :

RAPORTUL

MINORITĂȚEI COMITETULUI DELEGAȚILOR PRIVITOR LA CONVENȚIUNEA CONSULARĂ CU GERMANIA.

Domnilor deputați,

Subsemnații, delegați ai secțiunilor IV și V, au respins proiectul relativ la convențiunea consulară încheiată între România și imperiul German; deși animați, ca majoritatea comitetului delegaților, de dorința de a vedea strângându-se și mai mult relațiunile amicale ce există între România și imperiul German, ei au onoarea de a vă cere să respingeți zisul proiect de lege pentru cuvintele următoare :

1) Convențiunea recunoaște protecțiunea germană asupra școlilor comunităților religioase (Protocol, al. I.), fără a limita numărul acestor școli și eternisează condițiunea lor actuală fără a determina care este această condițiune actuală și fără a reșerva în mod precis controlul Statului Român.

2) Convențiunea, afară de aceea, că acordă supușilor germani în România drepturi cari nu sunt acordate supușilor nici unei alte țări, recunoaște clasa protegiaților și — ceea ce e mai important — îi pune în același rang cu supușii germani înșiși. (Protocol, al 2.). O asemenea asimilare, care nu există în nici una din convențiunile consulare încheiate de noi până azi, ori cât de inofensivă ar părea față de Germania, ai căreia pro-

tegiați sunt puțin numeroși, ar putea cu toate acestea deveni de o gravitate extremă, dacă va fi aplicată statelor ai căror preținși protegiați în România se numără cu zecile dacă nu cu sutele de mii.

3) Convențiunea, presupunând rezolvată (art. 23, al. I.) preținsa controversă ridicată relativ la îndreptarea paragrafului 5 al art. 7 din Constituțiune, în sensul, că streinii pot moșteni bunuri rurale în România, adică în sensul care corespunde și cu textul Constituțiunii și cu scopul legislatorului din 1879, și cu principiile legislațiunii moderne și chiar cu stipulațiunile convențiunii consulare între România și Italia (art. 3, combinat cu declarațiunea finală), acordă supușilor germani o derogățiune la principiile dreptului nostru civil, punând succesiunea imobiliară nu sub legile române, ci sub legile germane; și aceasta chiar în cazul când ar exista comoștenitori români, căci aliniatul 3 al art. 23 nu face o derogățiune de cât în ceea ce privește instanța competentă de a judeca, dar nu și în cât privește legea de aplicat.

Este adevărat că, în ceea ce privește majoratele și substituțiunile, s'a remediat răul printr'o notă interpretativă a guvernului german. Dar această notă nu este semnată de ambele părți și n'a fost adăogată ca parte integrantă a convențiunii, cum s'a făcut în convențiunea cu Italia.

4. Convențiunea (art. 23 al. 2) ridică tribunalelor romine competența lor în materie de succesiune, și o dă exclusiv tribunalelor germane, sau chiar consulilor germani, dacă legile interioare ale Germaniei ar hotări ast-fel. La acest principiu se aduc două derogări, cari nu ne par suficiente:

a) Se recunoaște competența tribunalelor române ori de cite ori un român va avea un drept de succesiune sau legat, și aceasta numai în cazul cind succesiunea s'ar deschide în România, adică cind defunctul ar muri în România (art. 23, al. 3).

b) Se recunoaște competența tribunalelor române asupra pretențiunilor contra succesiunii care ar fi ridicate de un supus al unei țere puteri.

Dar aceste două derogări sunt subordonate unei reclamațiuni din partea Românului într'un interval de șease până la 8 luni (art. 23, al. 3; art. 20, 18, și 21). O asemenea prescripție este o inovațiune greșită.

Convențiunea consulară cu Italia (art. 22 § 5, al. 5 și § 6 al. 1), deși decide că, după trecerea unui interval de șease luni, consulul poate distribui sumele ce deține, menține tot o dată competența tribunalelor țerei, ori care ar fi epoca în care Românul comoștenitor sau creditor ar reclama.

5. Convențiunea deosebită că acordă drepturi consulilor celorlalte state cu cari am încheiat convențiunile consulare, întinde în mod considerabil aceste drepturi și aceste atribuțiuni, astfel:

Ea asimiliază consulilor pe vice-consulii și agenții consulari, cancelarilor și secretarii; (art. 29).

Ea acordă impiegaților consulari germani nu numai dreptul de a fi impiegați consulari italieni, elvețieni, belgieni, americani (art. și al 2 al. convențiunei cu Italia, art. 7 și al. 3 al. convențiunei cu Elveția; art. 10 al. convențiunei cu Statele-unite; art. 10 al. convențiunei cu Belgia), dreptul de a face acte de notariat care privesc fie pe supușii lor, fie pe supușii lor și pe români, cari acte toate trebuiesc să se refere la bunuri situate sau la afaceri având a se trata pe teritoriul națiunei de unde face parte consulul: adică în străinătate, dar și acte cari «se referă la o afacere care trebuie să fie regulată în statul unde ei își au reședința lor», adică în România (art. 8);

Ea dă consulilor dreptul de a apăra ei înșiși înaintea tribunalelor române interesele moștenitorilor germani (art. 22). Consulii italieni n'au de cât dreptul de a numi avocați (art. 22. § al. 2). Ea dă consulilor dreptul de jurisdicțiune în materie de succesiune;

Ea dă consulilor dreptul exclusiv de a institui și a dirige tutele și curatele «dacă este trebuință» ceea-ce explică că nu numai în caz de întârziere din partea autorităților române, ei au acest drept (art. 22, § 7);

Să se compare asemenea art. 5, al. 2 cu art. 18 al. convențiunei cu Italia, și art. 10, al. 2 cu art. 27 al. convențiunei cu Italia.

Regretăm asemenea că această convențiune nu conține ca convențiunea cu Italia, (art. 32) o clausă relativă la arbitragiul destinat a decide diferendele care s'ar putea produce relativ la interpretarea ei.

Trebuie să notăm că convențiunea noastră de comerț cu Englitera acordă acestei puteri tratamentul națiunei celei mai favorizate relativ la «funcțiunile» consulilor (art. 8); că convențiunea consulară cu Elveția acordă acestui stat acelaș tratament relativ la «puterile și atribuțiunile consulilor» (art. 9); că în toate celelalte convențiuni (Italia, art. 31; Belgia, art. 2, Statele-Unite art. 2) se asigură tratamentul națiunei celei mai favorizate în ceea ce privește scutiunile, imunitățile și privilegiile consulilor.